Honoré de Balzac

Eugénie Grandet

Honoré de Balzac

Eugénie Grandet

En skildring af fransk provinsliv

eBibliotek 1800

2025

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Honoré de Balzac: *Eugénie Grandet* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Honoré de Balzac: *Eugénie Grandet* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal*

context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.

Til Maria.

Du, hvis billede er dette værks skønneste pryd, lad dit navn smykke det ligesom den indviede buxbomkvist, fromme hænder efter religiøs skik sætter over huset for at beskytte det, plukket, man ved ej hvor, men idelig fornyet og stedse grøn.

I

Man kan i nogle franske provinsbyer træffe på huse, der gør et lige så melankolsk indtryk på én, som om man vandrede gennem de skumleste klostergange, over de mest ensformige hedestrækninger eller forbi de mest bedrøvelige ruiner, måske fordi disse huse i sig forener både klosterets stilhed, hedernes goldhed og ruinernes skeletagtige forstening; og hvis man ikke pludselig så en ubevægelig skikkelse med et koldt og blegt blik stikke sit ansigt frem for at kigge ud over vindueskarmen ved lyden af ukendte skridt, kunne man som fremmed gerne antage dem for ubeboede, så tyst er det liv og den virksomhed, de er sæde for. En slig melankoli er særlig ejendommelig for et hus i Saumur, der ligger ved enden af den opadskrånende gade, som gennem den øvre del af byen fører op til slottet.

Denne gade er nu kun lidet befærdet; den er hed om sommeren, kold om vinteren, på nogle steder skummel, men udmærker sig navnlig ved sin brolægning, der beslår af små kiselsten, som giver en underlig klaprende lyd. Forresten er den altid ren og tør, men bugtet og smal, dens fredelige huse hører til den ældste del af byen, og voldene rager op over dem. Skønt de er opført af træ, har disse solide bygninger stået i tre hundrede år og fortjener på grund af deres afvekslende og originale udseende i høj grad oldgranskeres og kunstneres opmærksomhed; man går vanskeligt forbi dem uden at beundre deres svære egetræsplanker med de besynderlige figurer udskårne i bjælkehovederne og det sorte basrelief, der som regel er anbragt over det nederste stokværk. Snart ser man

tværbjælker tækkede med skifer tegne deres blå linjer over de skrøbelige mure på et hus, der ender i et tralværk, som har bøjet sig under årenes vægt, og hvis rådne tagspån har krummet sig under den skiftevise påvirkning af regn og sol; snart viser der sig forslidte og smudsige vinduesgelændere, hvis fine sirater man næppe kan skelne, og som synes alt for lette for den urtepotte, fra hvis brune ler en fattig arbejderskes nelliker eller rosentræer titter frem. Længere henne træffer man døre beslåede med uhyre bolte, hvori vore forfædres ejendommelige tænkemåde har efterladt sig vidnesbyrd i form af indridsede hieroglyffer, der næppe længere lader sig tyde: hist er det en protestant, der har aflagt sin trosbekendelse, her en tilhænger af den katolske liga, der på denne måde har udtrykt sin forbandelse over Henrik den Fjerde, her atter en borgerlig, der således har foreviget mindet om den længst forglemte tid, da han var rådmand, og indgraveret sit bomærke. Hele Frankrigs historie findes dér. Ved siden af et faldefærdigt hus med rå vægge uden afpolering, hvori en håndværker har sat sin høvl som symbol, rejser sig en adelsmands gård, over hvis port man i rundbuens sten endnu kan se nogle spor af hans våben – det er de forskellige revolutioner, der siden 1789 har forstyrret landets ro, som har slået det itu.

I denne gade træffer man hverken butikker eller magasiner; men en ven af middelalderen ville i de nederste stokværk af de handlendes huse genfinde vore forfædres værksteder i al deres oprindelige simpelhed: lave rum uden udsmykkede ydervægge, uden store glasruder, uden opstillinger, men dybe, mørke og blottede for alle ydre og indre forsiringer. Døren, der fører ind til dem, er delt på tværs i to særskilte dele med svære

jernbeslag; den øverste skydes tilbage indefter, mens den nederste, der er forsynet med en butiksklokke med en fjeder, er i uafbrudt bevægelse. Denne slags fugtige grotte får lys og luft enten gennem den øvre del af døren eller gennem en åbning i væggen, der lukkes med solide skodder, som tages fra om morgenen og sættes for igen om aftenen med forsvarlige jernstænger, og i denne åbning udstilles købmandens varer på en alt andet end humbugsmæssig måde. Hans prøver består nemlig, alt efter forretningens natur, af to eller tre baller med salt og klipfisk, nogle bundter sejldug, tovværk, messingtråd, der er hængt op under loftsbjælkerne, og tøndebånd, det stilles op langs væggene, eller nogle stykker klæde, der ligger på hylder. Gå engang indenfor! En ren og pæn pige, som stråler af ungdom, med et hvidt tørklæde og røde arme, lægger strikketøjet fra sig og kalder på sin fader eller sin moder, som derpå indfinder sig og efter éns ønske sælger én varer for to sous eller for tyve tusind francs, på en flegmatisk eller imødekommende eller nedladende måde alt efter vedkommendes karakter. Et sted sidder en tømmerhandler i sin dør og ruller med sine tommelfingre, mens han passiarer med sin nabo. Tilsyneladende er hans hele ejendom nogle elendige flaskehylder og en to-tre bundter lægter; men hans værft nede ved havnen er i stand til at forsyne alle bødkerne i Anjou. Han ved til punkt og prikke, hvor mange vinfade, han kan gøre regning på at komme af med, hvis det bliver en god høst; et solskin beriger ham, et regnvejr ruinerer ham: på en og samme formiddag kan et fad være elleve francs værd eller falde til seks. I denne egn ligesom i Touraine er det de atmosfæriske forandringer, der bestemmer omsætningen, og

vingårdsmændene, landejendomsbesidderne, tømmerhandlerne, bødkerne, kromændene og søfolkene ligger alle på lur efter en solstråle. De ryster og bæver, når de går i seng om aftenen, af angst for, at de den næste morgen skal høre, at det har frosset om natten; de er bange for regn, blæst, tørke eller ønsker fugtighed, varme, skyer, alt efter deres private lune. Der er en stadig tvekamp mellem himlen og de jordiske interesser, og barometret kan afvekslende sætte eller udglatte rynker i deres ansigter, give dem et nedslået udtryk eller opklare dem. I denne gade, den tidligere *Storegade*, gentages fra den ene ende til den anden, fra dør til dør med hemmelige tegn de ord: hvilket velsignet vejr! og i bevidstheden om, hvad en solstråle eller en byge i det rette øjeblik har for en værdi for ens nabo, svarer man ham: det regner louisdorer ned!

Men om lørdagen, når klokken er tolv, kan man i sommertiden ikke få varer for så meget som en sou hos disse brave forretningsfolk; for enhver af dem har sin vinmark, sin grund, hvor han tager ud for at være to dage på landet, og da alting, som sagt, er forud beregnet, både køb og salg og vinding, er de handlende i det behagelige tilfælde at kunne anvende de ti timer af tolv til fornøjelige ture, til iagttagelser, til uafbrudt sladder og spioneri. En husmoder kan ikke købe en agerhøne, uden at naboerne spørger hendes mand, om den blev behørigt stegt, en ung pige kan ikke stikke sit hoved ud ad vinduet uden at blive bemærket af alle de klynger, der står og driver på gaden, og ligesom husene, trods deres mørke, tavse, tillukkede udseende, er ude af stand til at gemme på nogen hemmelighed, således kan man læse åbenlyst i beboernes samvittigheder. Hele livet foregår næsten under åben himmel,

enhver familie sætter sig i sin dør og holder der sin frokost, sin middag og sit skænderi, og ingen kan gå forbi uden at blive taget i kikkerten. Derfor blev også i tidligere dage enhver fremmed, som kom til en provinsby, udgrint fra dør til dør, og indbyggerne i Angers, der især havde deres styrke i den slags købstadsvittigheder, fik af den grund tilnavnet vrængehovederne.

De ældste gårde i den gamle del af byen Saumur ligger øverst oppe i den omtalte gade, der i ældre tider blev beboet af egnens adelsmænd, og det melankolske hus, der var skuepladsen for de begivenheder, nærværende historie vil komme til at handle om, var netop en af disse ærværdige levninger af et århundrede, i hvilket personer og ting havde den tarvelige karakter, som de franske sæder dag for dag mister. Når man nemlig følger den maleriske Storegades bugtninger, hvis ubetydeligste sænkninger vækker gamle minder, og hvis totalindtryk uvilkårligt luller sjælen ind i drømme, får man øje på en noget skummel fordybning, i hvis perspektiviske midtpunkt døren ind til monsieur Grandets ejendom ligger skjult; men for at man kan fatte hele omfanget af dette begreb, er det nødvendigt først at meddele nogle biografiske oplysninger om ejeren.

Monsieur Grandet nød i Saumur en anseelse, hvis årsager og virkninger ikke til fulde kan forstås af folk, der ikke for kortere eller længere tid har levet i provinserne. Kaldet af visse folk *fatter Grandet* – men deres antal formindskedes på grund af deres alderdom øjensynlig mere og mere – var han i 1789 en velhavende bødkermester, der kunne læse og skrive og regne. Dengang den franske republik udbød de gejstlige ejendomme i distriktet Saumur til salg, havde bødkeren, der da var fyrre år

gammel, nylig ægtet en datter af en rig tømmerhandler. Grandet tog nu sin hele disponible kapital og sin kones medgift og gik med to tusinde louisdorer i lommen hen til distriktsforstanderen, og da hans svigerfader havde sørget for at tilstille den barske republikaner, der havde med salget af de nationale domæner at gøre, to hundrede dobbelte louisdorer, kom han for en slik i aldeles lovmedholdelig, om end ikke fuldt moralsk berettiget, besiddelse af de skønneste vinmarker i distriktet, et gammelt abbedi og et par fæstegårde. Indbyggerne i Saumur var kun lidet revolutionære, og fatter Grandet gjaldt derfor for en dristig mand, en ægte patriot, med en ånd, hvis tilbøjelighed gik i retning af de ny ideer, mens bødkerens tilbøjelighed ganske simpelt gik i retning af vinmarker. Han blev udnævnt til medlem af Saumurs kommunalbestyrelse og gjorde både i politisk og kommerciel henseende sin indflydelse gældende: i politisk henseende, for så vidt som han beskyttede de forhenværende adelsmænd og af al magt søgte at forhindre salget af de emigreredes ejendomme, i kommerciel henseende derved, at han leverede de republikanske hære et eller to tusinde fade hvid vin og gjorde sig betalt med nogle prægtige engstrækninger, der hørte til et nonnekloster og var bestemte til kun i nødsfald at skulle afhændes. Under konsulatet blev den brave Grandet borgmester, besørgede sit embede godt, sin vinhøst endnu bedre, men under kejserdømmet blev han slet og ret monsieur Grandet; for da Napoleon ikke yndede republikanerne, lod han Grandet, der antoges at have båret den røde hue, afløse af en større ejendomsbesidder, en mand, der havde ret til at sætte *de* foran sit navn, en tilkommende kejserlig baron, og monsieur

Grandet opgav uden sorg det kommunale tillidshverv. Han havde, af interesse for byens anliggender, ladet anlægge fortræffelige veje, som førte ud til hans ejendomme; hans hus og hans jorder var sat i hartkorn på en for ham fordelagtig måde og betalte en meget beskeden afgift, men siden den tid, da taksationen af hans forskellige lodder var foretaget, havde han ved sin omhu og påpasselighed, for at bruge et teknisk udtryk, banket dem op til at frembringe vin af første klasse. Han kunne gerne have søgt om Æreslegionens kors.

I året 1806, da dette foregik, var monsieur Grandet syv og halvtreds år gammel, hans kone omtrent seks og tredive, og deres eneste datter ti, og han arvede, sagtens fordi Forsynet ville trøste ham for hans uheld på embedsbanen, i løbet af dette år efter hinanden, først madame de la Gaudinière, født de la Bertellière, moder til madame Grandet, dernæst den gamle monsieur de la Bertellière, fader til den afdøde, og endelig madame Gentillet, hans bedstemoder på mødrene side: tre arvelodder, hvis betydning ingen har nogen forestilling om; for disse tre gamle menneskers gerrighed var af en så lidenskabelig natur, at de i lang tid havde bunket deres penge sammen for at kunne betragte dem i stilhed, og den gamle monsieur de la Bertellière plejede at kalde en kapitalanbringelse for en ødselhed, fordi han fandt større renter i synet af guldet end i indtægterne af åger, hvorfor byen Saumur ikke antog, at han ejede andet end hvad hans urørlige ejendomme gav i indkomst. Monsieur Grandet fik da nu altså dette den nyere tids adelsbrev, som vor mani for lighed aldrig vil kunne udslette, han blev nemlig den højest beskattede i kommunen. Hans vinmarker havde et areal af hundrede tønder land og gav i gunstige

åringer syv til otte hundrede fade vin. Han ejede dernæst tretten fæstegårde, et gammelt abbedi, hvis spidsbuede vinduesfag han af økonomiske hensyn havde ladet tilmure for at konservere de farvede glasruder, hundrede og syv og tyve tønder land engjord, hvorpå der voksede tre tusinde poppeltræer, der var blevet plantet i 1791 og allerede var temmelig store, og endelig det hus, han boede i. Men det var kun hans synlige formue, der kunne gøres således op; hvad derimod hans usynlige kapitaler angik, da var der kun to personer, der tilnærmelsesvis kunne have en formodning om deres størrelse: den ene var notaren, monsieur Cruchot, der plejede at have med anbringelsen af monsieur Grandets rentebærende kapitaler at gøre, den anden var monsieur des Grassins, den rigeste vekselmægler i Saumur, ved hvem han i al stilhed tjente så meget, som han efter lejlighed kunne. Skønt den gamle Cruchot og monsieur des Grassins havde den forbeholdne måde at være på, som i provinserne skaffer en både tillid og formue, plejede de dog offentligt at vise monsieur Grandet en så stor respekt, at iagttagerne kunne måle udstrækningen af den tidligere borgmesters kapitalformue efter det omfang af krybende agtelse, han fra deres side var genstand for. Der var ingen i Saumur, som ikke var overbevist om, at monsieur Grandet jo måtte eje en særegen skat, et hemmeligt gemme fuldt af louisdorer, og at han hver nat nød den usigelige vellyst, som synet af en gulddynge fremkalder. De gerrige havde en slags vished for det, når de så den brave mands øjne; for det gule metal syntes at have meddelt disse sit ejendommelige farveanstrøg, og det går med den mand, der er vant til at hæve en betydelig rente af sine kapitaler, som det går

med en vellystning, en spiller eller en hofmand: deres blik får noget vist ubeskriveligt ved sig, det kastes på en ejendommelig stjålen, lysten, hemmelighedsfuld måde, som ikke undgår de indviedes opmærksomhed; man kunne kalde dette hemmelige sprog lidenskabernes frimureri. Monsieur Grandet indgød altså den ærbødige agtelse, som en mand kunne gøre krav på, der aldrig skyldte nogen noget, en mand, der som gammel bødker og gammel vinavler med en astronoms nøjagtighed kunne forudse, hvornår han til sin høst skulle fabrikere tusinde vinfade, hvornår blot hundrede, en mand, der aldrig forfejlede en eneste spekulation, der altid havde tønder at sælge, når tønden var mere værd end den vare, som skulle høstes, og som kunne lægge sit høstprodukt hen i sine kældere og vente på det øjeblik, da der kunne fås to hundrede francs for hvert fad, når de små ejendomsbesiddere måtte levere deres for hundrede. Hans berømte høst fra 1811, som han klogelig havde gemt og kun langsomt bragt på markedet, havde indbragt ham over to hundrede og fyrre tusinde francs.

I finansiel henseende havde monsieur Grandet noget af en tigers og noget af en boaslanges natur. Han forstod at lægge sig hen, krybe sammen, længe betragte sit bytte og endelig springe løs på det; derpå åbnede han sin pungs gab, slugte et læs dalere og lagde sig roligt hen igen så ubevægelig, kold og metodisk som en slange, der fordøjer. Derfor kunne ingen i Saumur se ham gå forbi uden at føle en blanding af beundring, ærbødighed og rædsel for ham; for enhver havde jo mærket hans stålkløers skarpe krads. En havde ved prokurator Cruchots mellemkomst fået de penge, han behøvede til at købe et domæne, men havde måttet give elleve procent for dem; en

anden havde gennem monsieur des Grassins fået veksler diskonteret, men mod et betydeligt renteforskud. Der hengik næppe nogen dag, uden at monsieur Grandets navn blev nævnet enten på torvet eller under selskabs passiaren, og hans formue var hos mange genstand for en patriotisk stolthedsfølelse. Der var derfor mere end én grosserer og mere end én gæstgiver, der med en vis tilfredsstillelse plejede at sige til de fremmede:

"Vi har her to eller tre millionærer; men hvad monsieur Grandet angår, da kender han ikke selv sin formue."

I 1816 kunne de dygtigste regnemestre i Saumur anslå den brave mands urørlige ejendomme til henved fire millioner; men da han gennemsnitlig måtte have hast en årlig indtægt af hundrede tusinde francs af sine ejendomme i årene 1791 til 1817, kunne man formode, at han i rede penge besad en kapital, der var lige så stor som værdien af hans grundbesiddelser. Når derfor talen efter et parti boston, eller, når det gjaldt spørgsmål om vinavlen, faldt på monsieur Grandet, plejede de kyndige folk at sige:

"Fatter Grandet? Han må eje en fem-seks millioner," og hvis da monsieur Cruchot eller des Grassins hørte denne ytring, svarede de gerne:

"De må være dygtigere end jeg, for jeg har aldrig kunnet komme efter, hvor meget det egentlig er."

Talte en pariser om Rothschild eller monsieur Lafitte, plejede saumurianerne at spørge, om de var lige så rige som monsieur Grandet, og hvis da pariseren medlidende tilkastede dem en bekræftelse, så de på hinanden og rystede vantro på hovederne.

En så stor formue kastede en gylden kåbe om alle denne mands handlinger, og om også i begyndelsen enkelte ejendommeligheder ved hans måde at leve på havde givet lattermilde spottefugle noget at hænge deres hat på, var latteren og spotten til sidst forstummet. Monsieur Grandets ubetydeligste handlinger indgød en ubestridelig autoritet uden appel; hans ord, hans klædedragt, hans manerer, hans øjnes blinken havde lovkraft der på egnen, og enhver studerede ham, ligesom naturforskeren studerer virkningerne af dyrenes instinkt, for at erkende den dybe, stumme visdom af hans ringeste bevægelser.

"Vi får en streng vinter," sagde man, "fatter Grandet har taget sine lodne handsker på, det bliver nok bedst at høste vinen." – "Fatter Grandet tager meget tømmer hjem, der bliver megen vin i år."

Monsieur Grandet købte aldrig hverken brød eller kød. Hans fæstere bragte ham hver uge et tilstrækkeligt forråd kapuner, kyllinger, æg, smør og korn i småredsel. Han ejede dernæst en mølle, hvis forpagter foruden sin afgift havde den forpligtelse at afhente et vist kvantum korn og bringe ham kliddet og melet af det. Den lange Nanon, hans eneste tyende, måtte selv hver lørdag, trods det, hun ikke længere var ung, bage det brød, der blev brugt i huset. Desuden havde han sluttet akkord med de gartnere, der havde forpagtet hans køkkenhaver, om at få leveret de grøntsager, han skulle bruge, og af træfrugt høstede han så stor en mængde, at han lod sælge en hel del af den på torvet. Brændet lod han tage fra sine hegn eller fra de gamle halvrådne træbuller, som stod langs hans marker, og hans fæstere kørte det til byen for ham, savede og huggede det, ja

viste ham endog den opmærksomhed at stable det i hans brændekammer uden at få andet end tak for deres ulejlighed. De eneste udgifter, man vidste, han havde, var pengene til indviet brød, omkostningerne ved hans kones og datters toilette og afgiften for deres stole i kirken; endvidere betalte han den lange Nanons løn, lysene og hvad det kostede at få kasserollerne fortinnede; endelig erlagde han beløbet for skatter, reparationer af sine bygninger og driftsomkostninger. Han havde nylig købt seks hundrede tønder land skov, som han lod en nabos skovfoged have opsyn med mod løfte om en godtgørelse, og det var først efter at have erhvervet denne besiddelse, at han begyndte at spise dyresteg. Hans væsen var meget ligefremt, han talte kun lidt og udtrykke i reglen sine tanker i korte og fyndige sætninger, der blev sagt med blød stemme.

Siden revolutionen, da han begyndte at tiltrække sig folks opmærksomhed, stammede den brave mand på en trættende måde, så ofte han havde vidtløftigere diskussioner at føre, men denne stammen og det usammenhængende i ordene, de vidtløftige omskrivninger, han druknede sine tanker i, og deres tilsyneladende mangel på logik hidrørte ikke, som man troede, fra en mangelfuld opdragelse men var påtagne af grunde, som senere skal blive omtalt. For øvrigt plejede han at indbefatte og løse alle livets og handelens vanskeligheder i fire sætninger, der var lige så nøjagtige som algebraiske formler, nemlig:

"Jeg ved ikke, jeg kan ikke, jeg vil ikke, vi må se det an."

Han sagde aldrig Ja eller Nej og holdt ikke af at skrive; når man talte til ham, lyttede han gerne koldt til, mens han holdt hagen i den højre hånd og støttede den højre albue mod

bagsiden af den venstre hånd, og de anskuelser, han dannede sig i ethvert anliggende, kom han ikke bort fra. Selv de ubetydeligste køb overvejede han omhyggeligt, og når da, efter en sagkyndig samtale, hans modstander troede at have fanget ham, men i virkeligheden havde røbet ham sine hemmelige ønsker, svarede han gerne:

"Jeg kan ikke træffe nogen afgørelse uden min kones samtykke."

Hende havde han nemlig fuldstændig gjort til sin slave og brugte hende som det bekvemmeste skærmbræt for sine forretninger.

Han gik aldrig ud i selskab og ville hverken lade andre traktere sig eller selv gøre middagsgilder; han gjorde aldrig spektakel og syntes at spare på alt, selv på motion; han bragte aldrig forstyrrelse hos andre ifølge en konsekvent respekt for ejendomsretten. Men trods stemmens blidhed, trods hans forsigtige og mistænksomme adfærd, brød dog ikke desto mindre bødkerens udtryksmåde og vaner gennem den ydre skal, især når han var i sit hjem, hvor han plejede at gøre mindre vold på sig selv end alle andre steder. Af udseende var Grandet en undersætsig, firskåren mand på fem fod, med lægge, der holdt tolv tommer i omkreds, knudrede knæskaller og brede skuldre; han havde et rundt, solbrændt, koparret ansigt, en lige hage, læber uden mindste krusning og hvide tænder. Hans øjne havde det rolige, men grådige udtryk, der svarer til almuens forestillinger om basilisken, panden var fuld af tværrynker og havde enkelte betegnende fremståenheder, håret var gulagtigt og grånende – som sølv og guld, sagde nogle unge mennesker, der ikke vidste, hvor alvorlig en sag det var at

sige vittigheder på monsieur Grandets bekostning – og næsen, der var tyk i enden, bar en åresvulst, som folk, ikke uden grund, sagde var fuld af ondskab. Hans ansigt i sin helhed antydede en farlig snedighed, en redelighed uden varme og en egenkærlighed som den, man kunne vente at træffe hos en mand, der var vant til at sammentrænge alle sine følelser i nydelsen af sin gerrighed, og for hvem kun hans datter Eugénie, hans eneste arving, var noget. For øvrigt vidnede hans hele holdning, manerer og gang om, at han havde den tro på sig selv, som kommer af altid at være vant til at have held med sig i sine foretagender, og trods det tilsyneladende omgængelige og bløde væsen var monsieur Grandets karakter som bronze. Altid var han klædt på samme måde, og den der så ham for nærværende tid, så ham, som han havde været siden 1791. Han havde snørebånd af læder i sine svære sko og gik, lige meget hvordan vejret var, med tykke uldstrømper, knæbukser af groft brunt klæde med sølvspænder, en altid tæt tilknappet fløjlsvest med skiftevis gule og mørkebrune striber, en vid kastanjebrun frakke med lange skøder, sort halstørklæde og kvækerhat. Hans handsker var lige så tykke som dem, gendarmerne bruger, og kunne vare i tyve måneder; for bedre at holde dem rene plejede han at lægge dem på skyggen af sin hat, bestandig på samme sted med en afmålt bevægelse. Mere vidste Saumur ikke om ham.

Kun seks indbyggere havde lov til at komme i hans hus, og af disse var den betydeligste monsieur Cruchots brodersøn. Denne unge mand havde, siden han blev udnævnt til assessor og formand for underretten i Saumur, føjet navnet Bonfons til familienavnet Cruchot og arbejdede på at give Bonfons

overvægten. Han var allerede kommet så vidt, at han på dokumenter underskrev *E. de Bonfons*, og den sagfører, der var ubetænksom nok til at kalde ham monsieur Cruchot [Note 1)], ville snart i retten opdage sin dumhed. Om han end nok tog sig af dem, der kaldte ham hr. assessor, så begunstigede han dog de smigrere, der sagde monsieur de Bonfons til ham, med sine elskværdigste smil. Hr. assessoren var tre og tredive år gammel; han ejede domænet Bonfons (*Boni Fontis*), der gav syv tusind francs i årlig indtægt, og havde udsigt til at arve sine onkler, abbed Cruchot, medlem af domkapitlet ved Saint-Martin de Tours, og notaren af samme navn, der begge gik for at være temmelig rige. Disse tre Cruchot'er med deres store antal fætre og svogerskaber med en snes familier dér i byen, dannede et parti ligesom fordum i Firenze Medici'erne, og ligesom disse havde de deres Pazzi. Fru des Grassins, moder til en søn på tre og tyve år, kom stadig og fik sit spilleparti med fru Grandet i det håb at få sin søde Adolf gift med frøken Eugénie, og hendes mand, vekselmægleren, begunstigede af al magt sin kones manøvrer ved de stadige tjenester, han i al hemmelighed gjorde den gamle gnier, og mødte bestandig i rette tid på valpladsen. Disse tre Grassins'er havde ligeledes deres tilhængere, deres fætre og deres trofaste svogre, mens på Cruchot'ernes side abbeden, familiens Talleyrand, støttet af sin broder notaren, af al magt gjorde vekselmæglerinden terrænet stridig under sine bestræbelser for at sikre sin brodersøn, assessoren, den rige arv, som frøken Eugénie havde i rente efter sin fader. Denne hemmelige kamp mellem Cruchot'erne og Grassins'erne om Eugénie Grandets hånd vakte en lidenskabelig interesse hos de forskellige selskabskredse i Saumur. Tager frøken Grandet

assessoren, eller gifter hun sig med Adolf des Grassins? var det stående spørgsmål, hvorpå nogle svarede, at monsieur Grandet hverken ville give den ene eller den anden af dem sin datter til ægte, idet de påstod, at den forhenværende bødker, gnavet af ærgerrighedens orm, søgte at få til svigersøn en eller anden pair af Frankrig med tre hundrede tusinde francs i årlig indtægt, så at han kunne overtage alle Grandets forbigangne, nærværende og tilkommende tønder, mens andre svarede, at hr. og fru des Grassins var adelige og umådelig rige, at Adolf var en net kavaler, at et så passende parti måtte tilfredsstille en mands forventninger, der var kommet af simple folk, som hele Saumur havde set med båndkniven i sin hånd, og som desuden havde båret den røde hue, medmindre han måske skulle have en brodersøn af paven i lommen. De mest betænksomme gjorde gældende, at hr. assessor Cruchot de Bonfons gik ud og ind der i huset til enhver tid, mens hans rival kun kom der om søndagen; andre påstod, at fru des Grassins stod på en mere fortrolig fod med huset Grandets damer end Cruchot'erne og derfor ville være i stand til at bibringe dem visse anskuelser, som tidligere eller senere ville bringe hendes bestræbelser til at krones med held; atter andre svarede dertil, at abbed Cruchot havde det mest indsmigrende væsen, man kunne tænke sig, og at kvinde mod munk var hip som hap, eller, som et vittigt hoved i Saumur sagde for at udtrykke begge parters lige styrke: "Det går lige o-p, op."

De gamle folk der på egnen var imidlertid klogere og mente, at Grandet'erne ikke var så tossede at lade deres familiegodser komme på fremmede hænder, og at frøken Eugénie Grandet derfor ville blive gift med en søn af monsieur Grandets broder,

en rig vingrosserer i Paris. Dertil svarede cruchotianerne og grassinisterne: "For det første har de to brødre ikke set hinanden to gange i løbet af tredive år, dernæst har monsieur Grandet i Paris store planer med sin søn, eftersom han er borgmester, har sæde i deputeretkammeret og er ansat ved handelsretten; han vil ikke kendes ved Grandet i Saumur og spekulerer på at få sønnen giftet ind i en af kejserdømmets nybagte hertugfamilier." Ja, hvad blev der ikke sagt om en arving, som folk talte om i tyve miles omkreds, selv i postvognene mellem Angers og Blois!

I begyndelsen af 1811 vandt cruchotianerne en betydelig sejr over grassinisterne. Den unge marquis de Froidfond blev nemlig nødt til at realisere sin formue og sælge sit gods med hovedbygning, en prægtig dertil hørende dyrehave, fæstegårde, bække, damme og skove, alt sammen en tre millioner værd; prokurator Cruchot, assessor Cruchot og abbed Cruchot opnåede ved deres tilhængeres hjælp at forhindre godsets udstykning, og notaren var så heldig at overbevise den unge mand om, at han, hvis han solgte i små partier, ville blive nødt til at føre en mængde processer for at få sit tilgodehavende, og at det ville være bedre at sælge under et til monsieur Grandet, en solvent mand, der desuden var i stand til at betale godset kontant. Han gjorde da endelig en brillant forretning med ham, og Froidfond gods, marquis'ens dejlige ejendom, vandrede derpå ned i monsieur Grandets spiserør og blev til Saumurs store forundring, overensstemmende med lovens forskrifter, betalt kontant mod diskonto. Rygtet om denne forretning nåede lige til Nantes og Orléans. Monsieur Grandet benyttede en lejlighed og kørte med en arbejdsvogn, som netop skulle

tilbage, hen for at se sin herregård. Han behøvede blot at kaste et blik på sin ejendom for at overbevise sig om, at han nu havde anbragt sine penge til fem procent, og ganske optaget af den storartede tanke, at han ville kunne afrunde sine besiddelser ved at slå dem sammen med Froidfond gods vendte han tilbage til Saumur med den beslutning at hugge alle træerne i sine skove væk til roden og slå poppeltræerne på sine enge i hartkorn for på ny at fylde sit næsten udtømte skatkammer.

Efter nu at have forklaret betydningen af udtrykket: *Monsieur Grandets ejendom*, vender vi tilbage til dette blege, kolde, tavse hus, der lå oppe i byen i læ under voldenes ruiner. De to piller på siden og hvælvingen forneden, som dannede portåbningen, var ligesom huset selv bygget af den hvide tufsten, der er ejendommelig for bredden af Loirefloden og så blød, at den gennemsnitlig næppe holder to hundrede år. De uregelmæssige talrige huller, vind og vejr med mærkværdig tilfældighed havde sat deri, gav portbuen med dens sidestykker samme udseende som de ormeagtige snoninger, man bruger i den franske arkitektur, og nogen lighed med buegangen i et fængsel. Oven over buen var der udhugget et basrelief af hård sten, der forestillede de fire årstider, med halvt fortærede og ganske sorte figurer, og oven over det igen kom en fremspringende gesims, hvor der voksede en hel del tilfældige planter såsom snerle, konvolvolus, Sankt Peders urt, vejbred og et lille kirsebærtræ, som allerede havde nået en vis højde. Porten var af egetræ, massiv, brun, tør og sprukken på alle kanter, tilsyneladende skrøbelig, men solidt forfærdiget og godt forsynet med bolte, der dannede symmetriske figurer. Døren på midten bar et lille, tæt, firkantet gitter, der var ganske rustent,

og hvortil der med en jernring var fastgjort en hammer, hvis slag ramte på det karikaturmæssigt udskårne hoved af en stor nagle. Denne hammer var aflang, af samme slags som dem, vore forfædre kaldte jaquemart [Note 2)], og lignede et stort udråbstegn; ved opmærksomt at undersøge den, ville en oldgransker have kunnet finde spor af den karikerede figur, den fordum havde fremstillet, men som nu ved langvarig brug var blevet udslettet. Dersom man var nysgerrig, kunne man gennem det lille gitter, hvis bestemmelse havde været under borgerkrige at gøre det muligt at kende sine venner, i baggrunden af en skummel og grønlig hvælving opdage nogle forfaldne trappetrin, ad hvilke man steg op til en have, der malerisk begrænsedes af tykke, fugtige, sivende mure, fulde af vantrevne vækstskud, levninger af volden, på hvilken de til nogle nærliggende huse hørende haver strakte sig op.

I det nederste stokværk var det vigtigste rum en sal, som man kom ind til fra porthvælvingen. Der er kun få, der ved, hvor vigtig en sådan sal er i småbyerne i Anjou, Touraine og Berry; den er på én gang forværelse, dagligstue, arbejdsværelse, kabinet og spisesal; den er skuepladsen for det huslige liv, den fælles arne. Her kom kvarterets hårskærer to gange om året og klippede monsieur Grandet; her indlodes fæstebønderne, præsten, byfogeden og møllersvenden. Dette rum havde to fag vinduer ud imod gaden og var belagt med bræddegulv, væggene var fra øverst til nederst beklædte med gråt panel med gammeldags forsiringer, og loftet bestod af tydeligt fremtrædende bjælker, ligeledes gråmalede, hvis mellemrum var stoppet med krølhår, der i tidernes løb var blevet gult. På kamingesimsen, der var af fajance med klodsede forsiringer,

stod et gammelt taffelur af bronze, indlagt med arabesker af samme metal, endvidere et grønligt spejl, hvis sider var skråt afskårne for at vise glassets tykkelse og kastede en lysstråle tilbage langs henad den gotiske ramme, der var af damasceret stål. De to kobberforgyldte armstager, der smykkede begge hjørnerne af kaminen, kunne bruges på to måder: når man nemlig tog de rosetter bort, der tjente som lysepiber, og som ved en fælles stil var sat i forbindelse med det med bronze indlagte, af blåligt marmor forfærdigede fodstykke, dannede dette en lysestage, der kunne bruges til daglig. Stolene var af gammeldags form og sæderne smykkede med broderier, der fremstillede La Fontaines fabler; men man måtte rigtignok vide det i forvejen for at kunne kende de emner, de skulle forestille, så vanskeligt var det at se de afslidte farver og de af stopninger medtagne figurer. I de fire hjørner af salen var der anbragt skabe, en slags buffeter med skidne opsatser, og op mod væggen mellem de to fag vinduer stod et gammelt spillebord med kunstig træindlægning, hvis plade var indrettet til skakbræt, og oven over hvilket der hang et aflangt barometer med sort ramme, forskønnet med lister af forgyldt træ, hvorpå fluerne i stilhed havde tumlet sig så lystigt, at forgyldningen var blevet temmelig problematisk. På væggen lige over for kaminen hang der to pastelmalerier, som antoges at fremstille fru Grandets bedstefader, den gamle monsieur de la Bertellière, i fransk garderløjtnants-uniform, og afdøde fru Gentillet som hyrdinde. Begge vinduerne var draperet med svære røde silkegardiner, bundet op med silkesnore med store kvaster, og denne overdådige prydelse, der kun dårligt stemte med Grandets sædvaner, havde været medindbefattet i købet af

huset såvel som spejlet, taffeluret, de broderede møbler og de rosentræs hjørneskabe.

I den vinduesfordybning, der var nærmest ved døren, stod en stråstol, hvis ben var forsynet med fodstykker, for at fru Grandet kunne sidde højt nok til at se de forbigående; foran dem var der stillet et sybord af kirsebærtræ, som havde mistet sin kulør, og ved siden af det igen Eugénie Grandets lille stol. I femten år havde moder og datter dag ud og dag ind siddet fredeligt sammen på dette sted ved deres stadige arbejde fra april til november måned. Det var nemlig først, når denne sidste begyndte, at de kunne opslå deres vinterkvarter ved kaminen; for monsieur Grandet tillod ikke, at der blev gjort tændt op i salen før den første november, og han lagde ikke i kakkelovnen efter den en og tredivte marts, idet han hverken tog hensyn til forårets eller efterårets kulde. En fodvarmer, som den lange Nanon behændigt tog gløder til fra skorstenen i køkkenet, hjalp fru og frøken Grandet til at komme ud over de køligste morgener og aftener i april og oktober måneder. Moderen og datteren vedligeholdt alt husets linned og anvendte så samvittighedsfuldt deres dage til ren syjomfrugerning, at Eugénie for at brodere en krave til sin moder var nødt til at stjæle tiden fra sin søvn og narre sin fader for at få lys; for den gamle gnier havde i lang tid haft for skik selv at dele tællelys ud til sin datter og til Nanon, ligesom han straks om morgenen udleverede det brød og sul, der behøvedes til hver dags forbrug.

Den lange Nanon var måske den eneste menneskelige skabning, der var i stand til at finde sig i sin husbonds despoti, og hele byen misundte familien Grandet hende. Hun var fem fod og otte tommer høj og havde været hos Grandet i fem og

tredive år. Skønt hun kun fik tres francs i løn om året, gik hun for en af de rigeste tjenestepiger i Saumur og havde i de fem og tredive år samlet så meget, at hun for nylig havde kunnet indbetale fire tusind francs til prokurator Cruchot for at sikre sig en livrente. Dette resultat af den lange Nanons vedholdende og langvarige sammensparen syntes kæmpemæssigt, og enhver tjenestepige, der kunne indse, at den stakkels tresårige pige nu havde sikret sig det daglige brød på sine gamle dage, var misundelig på hende uden at tænke på den hårde trældom, hvorved hun havde opnået det. I en alder af to og tyve år havde staklen ikke kunnet få nogen plads, fordi hun havde så frastødende et ansigt, og dog var denne afsky virkelig temmelig uberettiget, eftersom enhver ville have beundret hendes hoved, hvis det havde siddet på en gardergrenadérs skuldre; men alting må jo være på sin rette plads. Da hun var blevet nødt til at forlade sin tjeneste som korøgterske, fordi gården, hvor hun tjente, var brændt, kom hun til Saumur for at søge en plads, besjælet af det stærke mod, som ikke holder sig for godt til noget som helst. Fa'er Grandet tænkte dengang på at gifte sig og ville allerede bringe sit hus i orden; han fik øje på denne pige, som blev afvist fra dør til dør, og da han i sin egenskab af bødker forstod at sætte pris på legemlige kræfter, forudså han, at han ville kunne høste stor fordel af en kvindelig skabning, der var bygget som en Herkules, stod så fast på sine fødder som en tresindstyveårig eg på sine rødder, med stærke hofter, bred ryg, hænder som en vognmandskarl og en redelighed, der var lige så stærk, som hendes dyd var ubesmittet. Hverken vorterne på hendes martialske ansigt eller rødstensfarven på hendes kinder, hverken de muskuløse arme eller de pjalter, Nanon var

iført, skræmte bødkeren, der dog var i den alder, da hjertet endnu kan bæve i livet på én. Han gav den stakkels pige mad, sko og klæder, betalte hende sin løn og brugte hende uden at tale hende alt for hårdt til, og den lange Nanon blev så glad over denne modtagelse, at hun hemmeligt udgød glædestårer og sluttede sig inderligt til bødkeren, der forresten behandlede hende som sin livegne. Hun måtte nemlig udføre alt: hun besørgede madlavning og vask, gik ned og skyllede tøj i Loirefloden, bar det hjem på sine skuldre, stod op ved daggry og gik sent i seng; hun sørgede for kosten til alle høstfolkene, når vinen skulle hentes hjem, holdt øje med dem, der efter høsten gik og pilede de tilbageblevne druer op af markerne, og forsvarede som en trofast hund sin herres gods; kort sagt, hun nærede en så blind tillid til ham, at hun uden knurren adlød hans urimeligste indfald. I det berømte år 1811, da høsten krævede uhørte anstrengelser, besluttede Grandet, til løn for tyve års tjeneste, at give Nanon sit gamle lommeur, den eneste foræring, hun nogensinde fik af ham; for skønt han plejede at give hende sine brugte sko (som hun kunne passe), kan man dog egentlig ikke betragte denne kvartalsindtægt som en foræring, så opslidte var de.

Den hårde nød havde gjort denne pige så gerrig, at Grandet til sidst var kommet til at holde af hende, som man holder af en hund, og figurlig talt havde Nanon godvilligt ladet sig give et halsbånd på med pigge, hvis stik hun ikke længere kunne føle. Om også Grandet skar brødet i alt for tynde skiver, beklagede hun sig ikke over det; hun drog med muntert sind fordel af den sundhed, som den tarvelige levemåde og strenge diæt medførte i et hus, hvor aldrig nogen var syg; hun hørte desuden med til

familien: hun lo, når Grandet lo, blev bedrøvet, frøs, varmede sig og arbejdede med ham. Og hvilken sød erstatning medførte ikke denne lighed! Aldrig havde husbonden bebrejdet tjenestepigen, at hun tog en fersken eller en blomme op fra jorden og spiste den. "Værs'go, Nanon, gør du dig kun til gode," sagde han til hende i de år, hvor grenene bugnede i den grad af frugt, at bønderne var nødt til at give den til svinene, og for en pige fra landet, der altid i sin ungdom havde været genstand for hård behandling, for en fattighustøs, der var blevet taget op af nåde og barmhjertighed, var fa'er Grandets tvetydige latter som en ren solstråle. Desuden kunne Nanons enfoldige hjerte og indskrænkede hoved kun rumme én følelse og én tanke, og i fem og tredive år havde hun bestandig i ånden set sig selv komme barbenet og pjaltet til fa'er Grandets tømmerplads og hørt bødkeren sige: "Hvad ønsker De, min snut?" Og hendes taknemmelighed var stadig ung.

Undertiden kunne Grandet komme til at tænke på, at den stakkels skabning aldrig havde hørt et eneste smig=rende ord, at hun var ubekendt med alle de milde følelser, som kvinden plejer at indgyde, og at hun engang ville kunne træde frem for Gud mere kysk end selve jomfru Maria, og han kunne da, grebet af medlidenhed, se på hende og sige: "Den stakkels, skikkelige Nanon!" Da plejede altid efter et sådant udbrud den gamle pige at tilkaste ham et ubeskriveligt blik, og sagt fra tid til anden havde denne ytring dannet ligesom en uafbrudt venskabskæde, hvortil hvert nyt udbrud føjede et led. Men der var i denne grusomme medlidenhed, der således boede i den gerrige mands hjerte, og som hans gamle pige tog for gode varer, noget ubeskrivelig rædselsfuldt, netop fordi den vakte

tusinde glæder i *hans* sjæl og udgjorde *hendes* hele sum af lykke. Hvem vil ikke også sige: "Stakkels, skikkelige Nanon!" Men Gud vil kende sine engle på tonefaldet i deres stemmer og deres hemmelige medynk. Der var i Saumur en stor mængde familier, hvor tjenestefolkene blev bedre behandlet, men hvor herskabet ikke desto mindre ikke fik nogen glæde af dem; derfor plejede man også at sige: "Hvad har egentlig Grandets gjort deres lange Nanon, siden hun er dem så hengiven? Hun kunne gerne gå i ilden for dem!" Hendes køkken, hvis tilgitrede vinduer vendte ud imod gården, var altid renligt, ordentligt og koldt, netop som en gniers køkken skulle være, hvor intet måtte gå til spilde. Når Nanon havde vasket op efter måltidet, gemt levningerne af middagsmaden og slukket ilden på skorstenen, gik hun altid ud af køkkenet, der ved en gang var skilt fra salen, og satte sig ind at spinde hør ved siden af herskabet, som aldrig havde mere end ét tællelys tændt hele aftenen igennem. Pigen sov for enden af denne gang i et hummer med sparsomt lys, som hendes kraftige helbred tillod hende ustraffet at opholde sig i, og hvorfra hun kunne høre den ringeste støj gennem den dybe tavshed, der dag og nat herskede i huset. Hun måtte ligesom en porthund, der skal holde vagt, kun sove med det ene øje og tage sin hvile vågen.

Beskrivelsen af de øvrige dele af huset vil komme til at stå i nøje forbindelse med de begivenheder, der skal fortælles i løbet af denne historie; men forresten kan man af skildringen af salen, hvor hele familiens luksus var stillet til skue, på forhånd slutte sig til de øvre stokværks nøgenhed.

I året 1819 tidligt på aftenen midt i november måned lagde Nanon for første gang i kakkelovnen; det havde nemlig været et

meget smukt efterår. Cruchotianerne og grassinisterne vidste godt, hvad det var for en festdag, og derfor belavede de seks modstandere sig på, væbnede fra top til tå, at indfinde sig i salen og overgå hinanden i beviser på venskab. Dm morgenen havde hele Saumur set fru og frøken Grandet, ledsagede af Nanon, begive sig til sognekirken for at høre messen, og enhver erindrede, at det var frøken Eugénies fødselsdag. Derfor regnede prokurator Cruchot, abbed Cruchot og assessor C. de Bonfons ud, hvornår familien Grandet kunne være færdig med middagsmaden, og skyndte sig at indfinde sig før des Grassins'erne for at gratulere frøkenen. De bar alle tre nogle uhyre store buketter blomster, som var plukket i deres små drivhuse, og assessoren havde nok så sindrigt omviklet stilkene af sine med et hvidt atlaskes bånd med guldfrynser. Om morgenen tidligt havde monsieur Grandet, således som han plejede på sin datters mindeværdige fødsels- og navnedage, taget hende på sengen og højtidelig overrakt hende sin faderlige gave, der nu i tretten år havde bestået i et sjældent guldstykke. Fru Grandet plejede gerne at give sin datter en vinter- eller sommerkjole, efter omstændighederne, og disse to kjoler samt de guldstykker, hun fik nytårsdag og på sin faders navnedag, udgjorde en lille årsindtægt på omtrent hundrede daler, som det var Grandet en glæde at se hende lægge op. Det var jo at komme sine penge fra den ene kasse i den anden og så at sige made sin arving op til gerrighed, og han lod hende fra tid til anden aflægge regnskab for sin skat, der i tidligere dage var blevet godt forøget af la Bertellière'rne, og bemærkede da gerne: "Det skal være dit *dusin*, når du skal have bryllup." Dusinet er en gammel skik, der endnu samvittighedsfuldt

overholdes i Mellemfrankrig. Når en ung pige i Berry eller Anjou skal giftes, skal hendes eller hendes brudgoms familie give hende en pung, hvori der findes tolv eller tolv dusin eller tolv hundrede guld- eller sølvskillinger, alt efter de forskellige formueforhold, og end ikke den fattigste hyrdepige ville gifte sig uden sit dusin, om det så kun bestod af kobberpenge. Man taler endnu i Issoudun om et dusin, der blev foræret en rig arving og bestod af hundrede og fire og fyrre guldportugisere. Pave Clemens den Fjerde, Catharina af Medicis' onkel, forærede hende til hendes bryllup med Henrik den Anden et dusin gamle guldmedaljer af stor værdi.

Ved middagsbordet havde faderen, helt glad over at se sin Eugénie endnu smukkere end sædvanlig i en ny kjole, sagt: "Siden det er Eugénies fødselsdag, så lad os lægge i kakkelovnen, det vil bringe held!"

"Frøkenen bliver gift i år, det er nu sikkert," sagde den lange Nanon, idet hun tog levningerne bort af en gås.

"Jeg ser ingen partier for hende i Saumur," svarede fru Grandet og så på sin mand med en undselig mine, der i betragtning af hendes alder antydede den fuldstændige ægteskabelige trældom, den stakkels kone sukkede under.

Grandet så på fin datter og ytrede i en munter tone: "Pigebarnet bliver tre og tyve år i dag, vi må snart tænke på at få hende forsørget."

Eugénie og hendes moder vekslede i tavshed et blik, der viste, at de forstod hinanden.

Fru Grandet var en tør, mager kone, så gul som en kvæde, kejtet og langsom i sine bevægelser, en af disse koner, der synes skabt til at tyranniseres. Hun havde svære knogler, en stor tyk

næse, tyk pande, fremstående øjne og frembød ved første øjekast en ubestemt lighed med visse bomuldsagtige frugter, der ikke længere har hverken saft eller kraft. De få tænder, hun havde, var sorte, hendes mund var rynket, hendes hage krum, men hun var en fortræffelig kone, en ægte la Bertellière. Abbed Cruchot fandt af og til lejlighed til at sige hende, at hun havde set ret godt ud, og hun troede ham; alle mennesker beklagede og agtede hende for hendes englelige mildhed, hendes hengivelse i sin skæbne, der mindede om et insekt, der pines af børn, hendes sjældne gudsfrygt, hendes uforstyrrelige sindsro, hendes gode hjerte. Hendes mand gav hende aldrig mere end seks francs ad gangen til hendes småudgifter. Trods sit latterlige udseende havde denne kone, der i medgift og arv havde bragt fa'er Grandet over tre hundrede tusinde francs, bestandig følt sig så dybt ydmyget ved den afhængige livegne stilling, hun blev holdt i, men som hendes milde sjæl forbød hende at gøre oprør imod, at hun aldrig havde bedt om så meget som en sou eller gjort den ringeste bemærkning med hensyn til de dokumenter, prokurator Cruchot bragte hende til underskrift. Hendes hele adfærd bestemtes og beherskedes af denne tossede hemmelige stolthed, en sjælsstolthed, der idelig blev miskendt og såret af Grandet. Hun gik altid i en kjole af kipret silke, hvis farve faldt i det grønne, og som hun havde vænnet sig til at få til at holde ud henved et år, og bar dertil et stort hvidt bomulds tørklæde, stråhat og et sort taftes forklæde, som hun næsten altid beholdt på. Da hun kun sjældent gik ud, sled hun ikke mange sko, og forlangte i det hele aldrig noget for sig selv. Derfor plejede Grandet undertiden at blive grebet af samvittighedsnag, når han huskede på den lange tid, der var

gået hen, siden han sidst havde givet hende seks francs; han fastsatte derfor altid en sum, hun skulle have i nålepenge, når han solgte årets høst, og de fire eller fem louisdorer, der som regel blev erlagt af den hollænder eller belgier, som sluttede kontrakt om Grandets pin, udgjorde fru Grandets sikreste årsindtægt. Men når hun havde fået sine fem louisdorer, sagde hendes mand ofte til hende, som om de havde haft fælles kasse: "Har du nogle sous at låne mig?" Og lykkelig over at kunne gøre noget for en mand, som hendes skriftefader fremstillede for hende som hendes herre og mester, gav den stakkels kone ham i vinterens løb nogle dalere tilbage af sine nålepenge. Når Grandet trak det fem-francs stykke op af lommen, som han hver måned tilstod sin datter til småudgifter, nål og tråd og toilettesager, undlod han aldrig, efter at have knappet bukselommen til, at sige til sin kone: "Og du, mutter, vil du have nogle?" – "Tak, min ven," svarede da fru Grandet, besjælet af en følelse af moderlig værdighed, "det haster ikke."

Spildte højmodighed! Grandet troede alligevel, at han var meget gavmild mod sin kone. Når en filosof træffer på naturer som Nanon, fru Grandet, Eugénie, er han da ikke i sin gode ret, hvis han finder, at ironi er hovedtrækket i Forsynets karakter?

Efter den middag, da der første gang var tale om Eugénies giftermål, gik Nanon op og hentede en flaske solbærrom i monsieur Grandets værelse og var nær faldet, da hun kom ned.

"Dit lange fæ," sagde hendes husbond, "skal du ligge der og falde ligesom de andre?"

"Herre, det kommer af, at trappetrinnet ikke kan holde."

"Hun har ret," sagde fru Grandet. "Du skulle have ladet det gøre i stand for længe siden. I går havde Eugénie nær forvredet

sin fod."

"Der," sagde Grandet til Nanon, da han så, hun var ganske bleg, "siden det er Eugénies fødselsdag og du har været nær ved at falde, så tag et lille glas solbær at styrke dig på."

"Jeg har, min tro, også fortjent det," sagde Nanon. "Der er mange, som i mit sted ville have slået flasken itu; men jeg havde hellere brækket albuen for at holde flasken i vejret."

"Den skikkelige Nanon," sagde Grandet og skænkede solbærren.

"Stødte du dig?" spurgte Eugénie og så deltagende på hende.

"Nej, for jeg holdt mig stiv i lænderne og strittede imod."

"Nå, siden det er Eugénies fødselsdag," sagde Grandet, "vil jeg gøre jeres trappetrin i stand. I andre forstår heller ikke at sætte foden i hjørnet på det sted, hvor trinnet er helt endnu."

Grandet tog tællelyset, lod sin kone, datter og tjenestepige blive tilbage ved det stærke skær fra skorstenen, og gik ned i bryggerset for at hente brædder, søm og værktøj.

"Skal jeg hjælpe Dem?" råbte Nanon, da hun hørte ham hamre ude på trappen.

"Nej tak, jeg skal nok selv klare det," svarede den tidligere bødker.

Imens Grandet var beskæftiget med selv at gøre sin ormstukne trappe i stand og stod og fløjtede alt hvad han kunne i erindringen om sin ungdom, bankede de tre Cruchot'er på døren.

"Er 'et Dem, monsieur Cruchot?" spurgte Nanon og kiggede ud gennem det lille gitter.

"Ja," svarede assessoren.

Nanon åbnede døren, og ved skæret fra skorstenen, som spillede hen under hvælvingen, kunne de tre Cruchot'er se indgangen til salen.

"Nå, De kommer for at gratulere," sagde Nanon, da hun lugtede blomsterne.

"Undskyld," råbte Grandet, da han genkendte sine venners stemmer, "nu skal jeg straks komme. Jeg holder mig ikke for god til selv at gøre mit trappetrin i stand."

"Bliv bare ved, bliv bare ved. monsieur Grandet, selvgjort er velgjort," sagde assessoren med salvelse og lo selv ad det, som om han havde sagt noget vittigt.

Fru og frøken Grandet rejste sig, og assessoren benyttede sig af mørket til at sige til Eugénie: "Tillad mig, frøken, på denne Deres fødselsdag at ønske Dem en række lykkelige år og en lige så blomstrende sundhed som den, De for øjeblikket er i besiddelse af;" hvorpå han rakte hende en stor buket sjældne blomster, trykkede hendes albuer og kyssede hende på begge sider af halsen med en venlighed, der gjorde hende ganske undselig. Således mente nemlig assessoren, der lignede et stort rustent søm, at han bedst kunne gøre kur til hende.

"Lad, som De var hjemme," sagde Grandet, da han kom ind i stuen. "De holder nok helligdag, hr. assessor?"

"Alle dage ville være helligdage for min brodersøn, hvis han kunne dele dem med frøkenen," sagde abbed Cruchot, der stod med sin buket i hånden, og derpå kyssede han Eugénie på hånden, hvorefter prokurator Cruchot ligefremt kyssede hende på begge kinderne og sagde: "Hvor sådan én skyder i vejret! Hvert år tolv måneder ældre!"

Grandet satte nu lyset hen foran taffeluret, og da han altid på en trættende måde plejede at gentage sine spøgefulde indfald, bemærkede han: "Siden det er Eugénies fødselsdag, så lad os tænde armstagerne." Derpå tog han omhyggeligt grenene af kandelabrene, satte hver lysepibe på sit fodstykke, lod Nanon række sig et nyt tællelys omviklet for enden med en stump papir, stak det ned i hullet, klemte det fast, tændte det og gik hen og satte sig ved siden af sin kone, idet han skiftevis så på sine venner, sin datter og de to tællepråse. Derpå spurgte abbed Cruchot, en lille, buttet, trind mand med rødhåret, glatkæmmet paryk og et ansigt som en gammel spillerske, idet han trippede frem med sine sirlige strømper i de tyksålede sko med sølvspænder: "Grassins'erne er ikke kommet?"

"Endnu ikke," svarede Grandet.

"Men kommer de da?" spurgte den gamle notar, idet han skar en grimasse med sit ansigt, der var så hullet som en fiskeske.

"Jeg antager det," svarede fru Grandet.

"Er de færdig med høsten?" spurgte assessor Bonfons monsieur Grandet.

"Ja, over det hele," sagde den gamle vinavler, mens han rejste sig for at spadsere op og ned i salen og stak sin brystkasse frem med en bevægelse, der var lige så hovmodig som det ord, han havde sagt: over det hele. Han fik derpå gennem døren fra gangen ind til køkkenet øje på den lange Nanon, der sad ved sin skorsten med et lys og skulle til at spinde for ikke at blande sig mellem de fremmede.

"Nanon," sagde han, idet han gik hen i gangen, "vil du være så god at slukke ilden og lyset og komme ind til os? Salen er ved Gud stor nok til os alle."

"Men herre, De skal jo have fine fremmede."

"Er du ikke lige så god som de? De er kommet af Adams ribben ligesom du."

Derpå gik Grandet hen til assessoren og spurgte ham: "Har De solgt Deres høst?"

"Nej, jeg beholder den min tro. Er vinen god nu, så er den om to år endnu bedre. De ved nok, at alle ejerne er blevet enige om at holde på de fastsatte priser, og i år skal belgierne ikke få bugt med os. Om de også rejser deres vej, godt, så kommer de tilbage igen."

"Ja, men lad os holde stand," sagde Grandet i en tone, der fik assessoren til at fare sammen.

Skulle han monstro ligge i handel, tænkte Cruchot.

I dette øjeblik forkyndte et slag af dørhammeren familien des Grassins' komme, hvorved den samtale, abbeden havde begyndt med fru Grandet, blev afbrudt.

Fru des Grassins var en af disse små, vævre, buttede, røde og hvide koner, der på grund af den klosteragtige levemåde, der er ejendommelig for provinserne, og de sædvaner, et dydigt liv medfører, har holdt sig unge endnu i en alder af fyrre år. De er ligesom efterårets sidste roser, som fryder øjet, men hvis kronblade har noget vist koldt ved sig, og hvis duft er i færd med at tabe sig. Hun var ret godt klædt på, hun plejede nemlig at lade sine modesager hente fra Paris, hun gav tonen an i Saumur og holdt selskaber. Hendes mand, der tidligere havde været kvartermester i kejsergarden, var blevet hårdt såret ved Austerlitz og havde derpå fået sin afsted, men bevarede stadig trods sin agtelse for Grandet en vis militærisk ligefremhed i sin ydre optræden.

"God dag, Grandet," sagde han, idet han rakte vinejeren hånden og påtog sig en slags overlegenhed, som han bestandig knuste Cruchot'erne med. "Frøken," sagde han til Eugénie efter at have hilst på fru Grandet, "De bliver ved at være lige skøn og dydig, jeg ved derfor virkelig ikke, hvad man skal ønske Dem." Derpå rakte han hende en lille kasse, som hans tjener bar, og som indeholdt en lyngblomst fra Cap, en blomst, som nylig var blevet bragt til Europa og var meget sjælden.

Fru des Grassins kyssede hjerteligt Eugénie, trykkede hendes hånd og sagde: "Adolphe har lovet at give Dem en lille erindring fra mig."

En høj, blond, bleg, ung mand med et svageligt udseende, men med ret gode manerer, tilsyneladende undselig, men som ikke desto mindre i Paris, hvor han havde studeret jura, havde brugt en otte-ti tusind francs mere end han fik til sit underhold, gik nu hen imod Eugénie, kyssede hende på begge kinderne og rakte hende en syæske med en plade på, hvori der var indgraveret et gotisk **E. G.**, så at man skulle tro, det var et kostbart stykke, men som kun indeholdt nogle tarvelige sølvforgyldte sy-rekvisitter, kort sagt noget rigtigt godtkøbskram. Da Eugénie lukkede den op, gik det hende, som det altid går en ung pige, når hun får en stor uventet glæde: hun rødmede, hun sitrede og bævede af fryd og vendte øjnene mod sin fader som for at spørge ham, om hun havde lov til at tage imod det, og monsieur Grandet svarede: "Værs'go', min pige", med en betoning, der ville have gjort en skuespiller berømt. De tre Cruchot'er stod forbløffede ved synet af det glade, strålende blik, Adolphe des Grassins fik tilkastet af arvingen, som en sådan rigdom syntes uhørt, mens den ældre monsieur des

Grassins bød Grandet en pris tobak og selv tog en, hvorpå han rystede de snuskorn af, der var faldet på Æreslegionens bånd i knaphullet på hans blå frakke, og derefter så han på Cruchot'erne med en mine, der syntes at sige: Kan I stikke mig den? Madame des Grassins kastede øjnene hen på de blå vaser, hvori Cruchot'ernes buketter var blevet anbragt, som om hun nok så troskyldigt så efter deres foræringer, men i virkeligheden for at håne dem. I denne vanskelige situation lod abbed Cruchot selskabet sætte sig i kreds omkring kaminen og spadserede med Grandet hen i baggrunden af salen, og da disse to gamle mænd var kommet hen til den vinduesfordybning, der var længst borte fra des Grassins'erne, hviskede præsten gnieren i øret: "De folk kaster deres penge ud ad vinduet."

"Hvad gør det, når de går i min lomme," svarede den gamle vinavler.

"Hvis De ville give Deres datter en guldsaks, havde De nok råd til det," sagde abbeden.

"Jeg giver hende det, der er bedre end en saks," svarede Grandet.

"Min brodersøn er et fæ," tænkte abbeden, idet han så på assessoren, hvis pjuskede hår forøgede det uskønne ved hans brune ansigt. "Kunne han ikke finde på en eller anden lille ting, som havde nogen værdi?"

"Nu skal vi spille et parti med Dem, fru Grandet," sagde madame des Grassins.

"Men vi er jo alle samlet, vi er nok til to spilleborde. Siden det er Eugénies fødselsdag, så tag jer et parti lotteri alle sammen," sagde fa'er Grandet, "de to børn kan så være med." Og den forhenværende bødker, som aldrig selv spillede noget slags spil,

pegede på sin datter og Adolphe. "Nå, Nanon, sæt bordene frem!"

"Nu skal vi hjælpe Dem, jomfru Nanon," sagde madame des Grassins helt glad over den glæde, hun havde voldet Eugénie.

"Jeg har aldrig i mit liv været så glad," sagde denne til hende. "Jeg har ingen steder set noget så nydeligt."

"Det er Adolphe, som har bragt det med fra Paris, og han har selv valgt det," hviskede madame des Grassins hende i øret.

"Ja, slå du dig kun løs, din træske satan," sagde assessoren til sig selv; "hvis du nogensinde får en proces, du eller din mand, skal I aldrig vinde jeres sag."

Notaren sad i en krog og så på abbeden med rolig mine, idet han sagde til sig selv: Det nytter ikke, hvad des Grassins'erne gør, min og min broders og min brodersøns formue beløber sig i alt til elleve hundrede tusinde francs. Des Grassins'erne har i det højeste halvt så meget, og de har en datter; de kan byde, hvad de vil, arvingen og foræringerne, alt kommer dog engang til at høre os til.

Klokken halv ni om aftenen var der stillet to spilleborde op, og det var lykkedes den smukke madame des Grassins at få sin søn anbragt ved siden af Eugénie. De handlende personer i denne tilsyneladende så hverdagsagtige, men i virkeligheden interessante scene sad forsynede med brogede sedler med tal på og blå stykker glas og syntes at høre på den gamle notars vittigheder, der ikke kunne tage et nummer op af posen uden at gøre en bemærkning, mens de dog alle tænkte på monsieur Grandets millioner. Den gamle bødker betragtede med selvfølelse madame des Grassins' rosenrøde fjer og splinterny toilette, vekselmæglerens martialske hoved, Adolphe,

assessoren, abbeden og notaren, og sagde til sig selv: De er der alle sammen for mine daleres skyld; de kommer her og keder sig for at få fat i min datter. Pyt! Ingen af dem skal få hende, alle de folk dér går dog kun mine ærinder.

Denne familiemunterhed i den gamle grå dagligstue, der kun svagt oplystes af to tællepråse; denne latter – til akkompagnement af den lange Nanons snurrende rok, – som kun var oprigtigt ment fra Eugénies og hendes moders læber; denne smålighed i forening med så vigtige interesser; den unge pige, der, ligesom de fugle, der falder som ofre for den høje pris, man sætter på dem uden at de vide af det, blev jaget og omringet af venskabs beviser, som hun lod sig narre af: alt bidrog til at gøre denne scene sørgeligt komisk, en scene, som hører alle tider og steder til, men som her er ført tilbage til sit simpleste udtryk. Grandet, som benyttede sig af de to familiers forstilte hengivenhed for at høste en umådelig fordel af den, beherskede og belyste dette drama med sin skikkelse og udtrykte i sit fysiognomi alene den eneste moderne gud, man tror på, pengene nemlig, i al deres magt og fylde. Livets mildere magter indtog kun en plads i anden række, men besjælede tre rene hjerter, Nanons, Eugénies og hendes moders, og hvor megen uvidenhed var der dog ikke i deres ukunstlede følelser! Eugénie og hendes moder vidste intet om Grandets formue, de bedømte denne verdens anliggender efter deres egne matte ideers glans, og de hverken agtede eller ringeagtede penge, vante som de var til at undvære dem. Deres livlige følelser, der, uden at de vidste af det, idelig såredes, deres ubemærkede færd gjorde dem til snurrige undtagelser i denne samling af mennesker, hvis liv var rent materielt. Men sådan er nu engang

menneskets skrækkelige vilkår: der gives ikke en eneste lykke, som ikke hidrører fra uvidenhed om et eller andet.

I det øjeblik, da madame Grandet var ved at vinde en indsats på seksten sous, den betydeligste, der nogensinde var gjort i denne sal, mens den lange Nanon stod og lo af fryd over at se sin frue putte denne rige sum i lommen, genlød der et slag af hammeren på husets port og gjorde et sådant spektakel, at damerne hoppede på deres stole.

"Det er ingen fra Saumur, der banker således," sagde notaren.

"Hvor kan det dog falde nogen ind at banke således på," sagde Nanon. "Mon de har i sinde at slå porten ind?"

"Hvem fanden er det?" ytrede Grandet.

Nanon tog det ene af de to lys og gik hen for at lukke op, ledsaget af Grandet.

"Grandet! Grandet!" udbrød hans kone, som drevet af en ubestemt følelse af frygt styrtede hen imod døren ind til salen.

Alle de spillende så på hinanden.

"Hvad om vi gik derud?" sagde monsieur des Grassins. "Den banken varsler ilde, forekommer det mig."

Han nåede akkurat at se en ung mand, som kom ind med en drager bag efter sig bærende på to uhyre store kufferter og slæbende på nogle vadsække. Grandet vendte sig pludselig om mod sin kone og sagde til hende: "Kone, gå du til dit lotterispil og lad mig snakke med den herre." Derpå trak han heftigt døren til salen i efter sig, og de spillende indtog atter deres pladser, men var alt for urolige til at fortsætte partiet.

"Er det én her fra Saumur, des Grassins?" spurgte dennes kone.

"Nej, det er en rejsende."

"Han kan ikke komme andre steder fra end Paris."

"Det er sandt," sagde notaren, idet han trak sit gamle ur op af lommen; det var så tykt som to fingre og lignede en hollandsk kuf. "Klokken er ni. Det er pokker til post, den kommer aldrig for sent."

"Er den herre ung?" spurgte abbed Cruchot.

"Ja," svarede monsieur des Grassins, "og han har pakker med sig, der må veje mindst tre hundrede pund."

"Nanon bliver derude," sagde Eugénie.

"Det er måske blot en af deres slægtninge," sagde assessoren.

"Lad os spille videre," ytrede madame Grandet mildt. "Jeg kunne mærke på min mands stemme, at han var ærgerlig, måske ville han ikke synes om at mærke, at vi taler om hans anliggender."

"Frøken Eugénie," sagde Adolphe til den unge pige, han sad ved siden af, "det er rimeligvis Deres fætter Grandet, en meget net ung mand, som jeg har set på et bal hos monsieur de Nucingen." Videre kom han ikke; for hans moder trådte ham på foden, og efter at hun højt havde bedt ham om to sous til indsats, hviskede hun sagte til ham: "Ti dog stille, dit tossehoved!"

I samme øjeblik kom Grandet ind uden at have Nanon med sig, og man hørte hendes og dragerens skridt genlyde på trappen. Derimod havde han med sig den rejsende, det i de sidste øjeblikke havde opvakt så megen nysgerrighed og lagt så megen beslag på gæsternes fantasi, at man kunne sammenligne hans ankomst i huset og hans dumpen ned blandt dette selskab med den virkning, det gør, når en snegl

falder ned i en bikube, eller en påfugl trænger ind i en eller anden ubemærket hønsegård ude på landet.

"Sæt Dem hen ved ilden," sagde Grandet til ham.

Førend den unge mand satte sig ned, hilste han belevent på forsamlingen. Herrerne rejste sig op for at gøre et høfligt buk, damerne nejede afmålt.

"De fryser vist," sagde madame Grandet, "De kommer sagtens fra ..."

"Hvor det ligner jer fruentimmer," sagde den gamle vinavler og holdt op at læse i et brev, han sad med i hånden. "Lad dog den herre hvile sig."

"Men, kære fader, måske trænger den herre til et eller andet," sagde Eugénie.

"Så kan han vel kræve selv," svarede Grandet i en streng tone.

Den fremmede var den eneste, der blev overrasket over denne scene; for de øvrige var vant til den brave mands despotiske væsen. Ikke desto mindre rejste den ubekendte sig op, da disse to spørgsmål og svar blev vekslede, vendte ryggen til kaminen, løftede den ene fod i vejret for at varme støvlesålen og sagde til Eugénie: "Tak, kære kusine, jeg spiste til middag i Tours. Og," tilføjede han med et blik på Grandet, "jeg trænger ikke til noget, jeg er ikke engang træt."

"Kommer De fra hovedstaden, min herre?" spurgte madame des Grassins.

Da monsieur Charles – således hed denne søn af monsieur Grandet i Paris – hørte, at én talte til ham, tog han en lille lorgnet op, som hang i en kæde om hans hals, satte den for det højre øje for at undersøge både, hvad der var på bordet, og de personer, der sad omkring det, lorgnetterede på en meget

uforskammet måde madame des Grassins og sagde efter at have set det alt sammen: "Ja, frue." Derpå tilføjede han: "Jeg ser, De spiller lotteri, tante, jeg beder Dem ikke lade Dem forstyrre, det er et alt for morsomt spil til at man skulle afbryde det."

Jeg var vis på, at det var fætteren, tænkte madame des Grassins, idet hun sendte ham nogle små øjekast.

"Syv og fyrre!" råbte den gamle abbed. "Sæt dog på, madame des Grassins; det er jo Deres nummer."

Monsieur des Grassins besatte sin kones nummer, mens hun, grebet af mørke anelser, uden at tænke på lotterispillet skiftevis betragtede fætteren fra Paris og Eugénie. Denne sidste tilkastede ham fra tid til anden stjålne blikke, og vekselmæglerens kone havde ikke svært ved i dem at opdage et crescendo af forbavselse eller nysgerrighed.

2

Monsieur Charles Grandet, en smuk, ung mand på to og tyve år, dannede i dette øjeblik en besynderlig modsætning til de brave provinsialister, der allerede var så temmelig oprørte over hans aristokratiske manerer, som de dog alle studerede for at have ham til bedste.

Dette kræver en forklaring. I en alder af to og tyve år er de unge mennesker endnu så nær op til barnealderen, at de let lader sig forlede til barnagtigheder; derfor ville man måske blandt hundrede kunne træffe ni og halvfems, der ville have båret sig ad, som Charles Grandet bar sig ad. Hans fader havde for nogle dage siden sagt til ham, at han i nogle måneder skulle rejse ned og besøge sin onkel i Saumur, måske fordi faderen tænkte på Eugénie. Charles, som for første gang dumpede ned i en provinsby, fik det indfald at vise sig med al den overlegenhed, man finder hos en ung mand på moden, at bringe hele byen og omegn til fortvivlelse ved sin luksus, at gøre epoke og at indføre pariserlivets opfindelser: med ét ord, han ville bruge længere tid i Saumur end i Paris til at børste sine negle og dér påtage sig den overdrevne omhu for en udsøgt påklædning, som en ung kavaler undertiden opgiver for en skødesløshed, der ikke mangler ynde. Charles havde derfor med sig det nydeligste jagtkostume, den nydeligste bøsse, den nydeligste kniv og det nydeligste futteral til den, man kunne opdrive i Paris; han medførte en hel samling af de sindrigste veste, man kunne tænke sig, grå, hvide, sorte, billefarvede veste med guldglans, med pailletter, af mønstret stof, dobbelte veste,

veste med opslag, veste, der var lige afskåret i halsen, veste med ombøjet krave, knappet helt op med guldknapper; han havde endvidere med sig alle de mulige arter af flipper og halstørklæder, der dengang var på moden, to dragter fra Buisson og sit allerfineste linned. Dernæst medbragte han en smuk toilette-æske, som han havde fået af sin moder, samt alle de snurrepiberier, som en ung laps plejer at være forsynet med, ikke at forglemme et fortryllende lille skrivetøj, en foræring fra en af de elskværdigste kvinder, man kunne tænke sig, i det mindste i hans øjne, en fornem dame, som han kaldte Annette. Hun var nemlig på den tid i Skotland, hvortil hendes mands skinsyge havde nødt hende til at gøre en kedsommelig ægteskabelig rejse, men da hun således for øjeblikket havde måttet give afkald på den lykke at være sammen med Charles, havde hun forsonet ham med en mængde brevpapir, for at han kunne skrive hende til hver fjortende dag. Kort sagt, han førte med sig en så fuldstændig ladning af parisiske narrestreger, som det i det hele taget var muligt at skaffe til veje, og blandt hvilke der fandtes alle de redskaber, en ung lediggænger bruger til at dyrke sit liv med, lige fra den ridepisk, man indleder en duel med, til de pæne ciselerede pistoler, man ender den med. Da hans fader havde sagt til ham, at han skulle rejse uden tjener og på den tarveligste måde, var han kommet med posten, hvor det bedste sæde var blevet forbeholdt ham til udelukkende afbenyttelse, ret glad over ikke at skulle ødelægge en yndig rejsevogn, som han havde bestilt for at køre sin Annette i møde, den fornemme dame, som … osv., og som han skulle træffe næste juni i Baden. Charles gjorde regning på at komme sammen med en hundrede mennesker hos sin onkel, holde

parforcejagter i sin onkels skove, kort sagt føre et rigtigt herregårdsliv der; han havde ikke kunnet finde ham i Saumur, hvor han kun tilfældigt havde erkyndiget sig om ham, da han spurgte om vejen til Froidfond; men da han fik at vide, at han var i byen, tænkte han, at han ville få ham at se i et pragtfuldt hus. For på en passende måde at kunne holde sit indtog hos onklen, hvad enten det nu blev i Saumur eller på Froidfond, havde han gjort det mest kokette, det mest raffineret skødesløse, eller for at bruge det ord, der på den tid indbefattede en tings eller persons særlige fuldkommenheder, det mest *tilbedelsesværdige* rejse-toilette, det var ham muligt. I Tours havde han ladet sit smukke kastanjebrune hår krølle op af en frisør, han havde skiftet linned dér og taget et sort atlaskes halstørklæde på samt en rund flip, der dannede en klædelig ramme om hans hvide smilende ansigt. Den halvt tilknappede rejsefrakke sluttede tæt om livet, men gjorde det dog muligt at skimte en kashmirs vest med opslag og hvid undervest; uret, der var skødesløst og ligesom tilfældigt stukket ned i lommen, var ved en kort guldkæde gjort fast til et snaphul, og de grå benklæder, der var til at knappe på siden, var langs sømmene forsiret med sorte silkebroderede tegninger. Han legede let og sirligt med en stok, hvis udgraverede guldknap ikke kunne ødelægge hans flunkende ny grå handsker, og havde endelig en kasket af udsøgt smag på hovedet. Kun en pariser, og det en pariser af første skuffe, kunne pynte sig således ud, uden at synes latterlig, og bringe en vis lapset harmoni ind i alle disse naragtigheder, som forresten blev båret med en flot mine, den mine, man træffer hos en ung mand, der har smukke pistoler, et sikkert skud og – Annette. Når man nu ret vil forstå

saumurianernes og den unge parisers gensidige forbavselse og sætte sig levende ind i den stærke glans, den rejsendes elegance kastede midt ind iblandt de grå skygger fra salen og de skikkelser, der dannede familiegruppen i den, så må man prøve at forestille sig som modsætning Cruchot'erne. De brugte alle tre snustobak og havde i lang tid ikke tænkt på at undgå hverken næsedryp eller de små sorte klatter, kalvekrøsene på deres gule skjorter med de indskrumpede krøllede linninger var overstrøet med. Deres slattede halstørklæder rullede sig som en snor om halsen, så snart de tog dem på. Da de havde så store masser af linned, at de kun behøvede at holde storvask hvert halve år, og lod det ligge på bunden af skabene, havde tiden kunnet præge sine gamle grå farvetoner i det. Der var hos dem en harmonisk forening af noget uklædeligt og gammelmandsagtigt. Deres ansigter var lige så visne som deres frakker var luvslidte, lige så fulde af rynker som deres benklæder af folder, de havde et forslidt, hornagtigt, fortrukkent udseende. Og de øvrige tilstedeværendes almindelige ligegyldighed for deres påklædning, der var ufuldstændig og luvslidt, som det altid er tilfældet i provinserne, hvor man lidt efter lidt når hen til det punkt, at den ene ikke længere pynter sig for den anden, og at man regner prisen ud på et par handsker, stod i nøje overensstemmelse med Cruchot'ernes mangel på omhu for deres klædedragt: det eneste punkt, grassinisterne og cruchotianerne var fuldstændig enige om, var en skræk for alt, hvad der hed mode. Hver gang derfor den unge pariser tog sin lorgnet op for at undersøge salens besynderligheder, loftsbjælkerne, panelets farvetone eller de pletter, fluerne havde

sat på dem, og hvis antal ville have været stort nok til at sætte prikker over alle i'erne i *l'Encyclopédie méthodique* og *Le Moniteur*, straks løftede alle lotterispillerne næsen i vejret og betragtede ham med lige så megen nysgerrighed, som om han havde været en giraf. Skønt monsieur des Grassins og hans søn ikke var ubekendte med synet af en ung modeherre, tog de ikke desto mindre del i deres sidemænds forbavselse, hvad enten det nu var, fordi de kom ind under en ubestemmelig påvirkning af den almindeligt herskende følelse, eller det var, fordi de virkelig billigede den, og de sendte deres bysbørn ironiske øjekast, der skulle betyde: Se sådan er de parisere! For øvrigt kunne de alle i ro og mag iagttage Charles uden at behøve at være bange for at mishage husets herre; for Grandet var ganske fordybet i læsningen af det lange brev, han sad med, og havde taget den eneste stage, der fandtes på bordet, hen til sig uden at bryde sig om sine gæster eller deres fornøjelse. Eugénie, for hvem typen på en sådan fuldkommenhed både i person og klædedragt var noget ganske ubekendt, troede i sin fætter at se en skabning, der var steget ned fra en eller anden himmelsk egn; hun indåndede med lyst den duft, der strømmede ud fra dette strålende, sirligt krøllede hår; hun ville have ønsket, hun havde turdet røre ved disse smukke fine handskers lyse skind; hun misundte næsten Charles hans små hænder, hans ansigtsfarve, hans ungdommelige, fine træk. Kort sagt, hvis det ellers er muligt i et enkelt billede at gengive de indtryk, den unge laps gjorde på en uvidende pige, der altid havde været beskæftiget med at stoppe strømper og lappe på sin faders gamle klæder, og hvis liv var hengået under disse skidne paneler, uden at hun plejede at se mere end én gå forbi hver time ude på den tavse

gade, så kunne man sige, at synet af hendes fætter bragte en lignende følelse af sanseligt velbehag til at vælde frem i hendes hjerte, som den, en ung mand fornemmer, når han ser de fantastiske kvindeskikkelser, man træffer i de engelske albummer tegnet af Westall og stukket af Finden med en så duelig gravstikke, at man er bange for at ånde på velinpapiret for ikke at se disse himmelske åbenbarelser flyve bort. Charles trak et lommetørklæde op, som den fornemme dame, der var på rejse i Skotland, havde broderet, og da Eugénie så dette nydelige arbejde, der var forfærdiget af kærlige hænder i den elskedes fraværelse, betragtede hun sin fætter for at få at vide, om han virkelig havde i sinde at bruge det. Hans hele væsen og manerer, den måde, hvorpå han tog sin lorgnet frem, hans påtagne uforskammethed, hans ringeagt for den syæske, det havde voldt den rige arving så megen glæde, men som han øjensynlig fandt enten værdiløs eller latterlig, kort sagt, alt, hvad der stødte Cruchot'erne og des Grassins'erne, behagede hende i så høj grad, at hun, førend hun lagde sig til at sove, måtte drømme længe om denne Fønix blandt fætre.

Lotteribrikkerne blev trukket langsomt op af posen, men snart gik spillet rent i stå. Den lange Nanon kom ind og sagde ganske højt: "Vil fruen give mig nogle lagener til at lægge på den unge herres seng?"

Fru Grandet fulgte ud med Nanon, madame des Grassins sagde derpå halvhøjt: "Lad os gemme vore sousstykker og holde op med at spille," hvorpå enhver tog sine to sous op af den gamle knækkede underkop, man havde lagt dem i, og hele selskabet brød op fra bordet og passiarede et kvarters tid foran kaminen.

"Er I nu færdige?" spurgte Grandet uden at slippe brevet, han læste i.

"Ja, vi er," svarede madame des Grassins og gik hen og satte sig hos Charles.

Eugénie fik pludselig et af de indfald, der opstår i unge pigers hjerter, når en følelse for første gang tager bolig i det, og hun gik ud af salen for at hjælpe sin moder og Nanon. Hvis en øvet skriftefader havde taget sig for at udfritte hende, ville hun sagtens have tilstået ham, at hun hverken tænkte på sin moder eller på Nanon, men at hun var optaget af en brændende attrå efter at se sin fætters værelse efter for dér at kunne tænke på ham, at kunne sætte et eller andet derind, råde bod på en forglemmelse, sørge for, at alt kunne være i orden, og for at det kunne blive så net og pænt som muligt. Hun troede allerede, at hun alene var i stand til at forstå sin fætters smag og ideer, og hun var virkelig så heldig at overbevise sin moder og Nanon, der netop kom ud derfra i den tanke, at de havde gjort alting rede, om, at der manglede alt muligt. Hun gav den lange Nanon den idé at afdampe lagnerne med kulgløder, lagde selv en hvid dug over det gamle bord og pålagde Nanon at skifte den hver morgen, overbeviste sin moder om, at det var ganske nødvendigt at tænde en god ild i kaminen og fik Nanon til at bringe en stor bunke brænde op på gangen uden at sige noget om det til hendes fader. Hun gik ind i salen og tog i et af hjørneskabene en gammel lakeret bakke, der hidrørte fra arven efter den afdøde monsieur de la Bertellière, samt et sekssidet krystalglas, en lille teske, der havde mistet sin forgyldning, og en lille gammeldags karaffel, hvori der var indgraveret nogle amoriner, og satte triumferende alle disse ting på et hjørne af

kaminen. I løbet af et kvarter var der dukket flere ideer op hos hende, end hun havde haft i hele sin øvrige levetid.

"Moder," sagde hun, "min fætter kan bestemt ikke holde lugten af tællelys ud; hvad om vi købte nogle stearinlys?" Og let som en fugl gik hun hen og tog op af sin pung det femfrancs stykke, hun havde fået i månedspenge. "Dér, Nanon," sagde hun, "skynd dig lidt!"

"Men hvad vil dog din fader sige?" bemærkede madame Grandet med et udtryk af skræk, da hun så sin datter komme med en sukkerskål af gammelt sèvresporcelæn, som Grandet havde bragt med fra Froidfond. "Og hvor vil du tage sukker fra? Er du rigtig klog?"

"Moder, Nanon kan købe sukker, når hun går efter stearinlysene."

"Men din fader?"

"Ville det være passende, om hans brodersøn ikke engang kunne drikke sig et glas sukkervand? Han vil desuden ikke lægge mærke til det."

"Din fader ser alt," sagde madame Grandet og rystede på hovedet.

Nanon tøvede, hun kendte sin husbond.

"Men så gå dog, Nanon, det er jo min fødselsdag!"

Der undslap Nanon en tyk latter, da hun hørte den første vittighed, hendes unge frøken nogensinde havde sagt, og hun adlød.

Mens Eugénie og hendes moder havde travlt med at forskønne det værelse, der var bestemt til monsieur Grandets brodersøn, sad madame des Grassins og bestræbte sig for at

komme i lag med ham ved at gøre ham til genstand for sine æggende småopmærksomheder.

"Det er meget modigt af Dem, min unge herre," sagde hun til ham, "at opgive hovedstadens glæder for at komme ud og tilbringe vinteren i Saumur; men hvis vi ikke har gjort Dem alt for bange, skal De få at se, at man endda kan more sig her."

Hun sendte ham i det samme et af disse øjekast, man får i provinserne, hvor kvinderne som regel lægger så megen tilbageholdenhed og forsigtighed i deres blikke, at de meddeler deres øjne noget af den lækkersultne lystenhed, der er ejendommelig for gejstlige personer, som enhver glæde synes enten et tyveri eller et fejltrin, og Charles følte sig så fuldstændig hjemløs i denne sal, så langt borte fra den store herregård og det yppige liv, han formodede hørte hans onkel til, at han endelig ved at betragte madame des Grassins fik øje på et halvt udslettet billede af de parisiske skikkelser, han var vant til. Han besvarede på en klædelig måde den slags indbydelse, han fik, og der indledtes naturligt en samtale, i hvilken madame des Grassins gradvis sænkede sin stemme for at bringe den i harmoni med beskaffenheden af hendes fortrolige meddelelser. Både hun og Charles trængte i lige grad til hinandens tillid, og den behændige provinsdame kunne derfor, efter nogle øjeblikkes kokette samtale og alvorligt mente spøg, sige til ham uden at tro sig hørt af de andre personer, der sad og passiarede om salget af vin, et spørgsmål, der for øjeblikket optog alle saumurianeres hele interesse: "Hvis De vil gøre os den ære at komme hen og besøge os, vil de sikkert gøre min mand og mig en lige stor glæde. Vort hus er det eneste i Saumur, hvor De vil træffe både den højere handelsstand og

adelen samlede; vi hører nemlig med til dem begge, og de mødes kun hos os, fordi det er det eneste sted, hvor man morer sig. Min mand, kan jeg sige med stolthed, er lige agtet af begge parter; vi skal altså prøve på at fordrive den kedsomhed, De må føle ved at opholde Dem her. Du gode Gud, hvad ville der blive af Dem, hvis De skulle blive hos monsieur Grandet! Deres onkel er en gnavser, der kun tænker på sine vinstokke, Deres tante et hængehoved, der ikke kan forbinde to ideer, og Deres kusine en lille simpel, udannet gås, uden medgift, som tilbringer sit liv med at stoppe gamle karklude."

"Hun ser godt ud, den dame," sagde Charles til sig selv, idet han besvarede madame des Grassins' kælne koketteri.

"Jeg synes, lille kone, du lægger helt beslag på den unge herre," sagde den tykke, svære vekselmægler leende.

På denne bemærkning svarede notaren og assessoren med mere eller mindre ondskabsfulde ytringer; men abbeden så på dem med en listig mine og sammenfattede deres tanker i følgende replik, som han sagde, mens han tog sig en pris og bød sin snustobaksdåse rundt: "Hvem skulle bedre end fruen kunne gøre honnør for den unge herre på Saumurs vegne?"

"Hvorledes forstår De egentlig det, hr. abbed?" spurgte monsieur des Grassins.

"Jeg forstår det i den gunstigste mening for Dem, for fruen, for Saumur by og for den unge herre," tilføjede den snilde gamle mand, idet han vendte sig om imod Charles.

Uden tilsyneladende i mindste måde at bemærke noget havde abbed Cruchot forstået at gætte Charles' samtale med madame des Grassins.

"Min herre," sagde endelig Adolphe til Charles med en mine, som han ville have ønsket, han havde kunne give et frit og utvungent udtryk, "jeg ved ikke, om De har bevaret nogen erindring om mig; jeg har haft den fornøjelse at være Deres vis-à-vis på et bal hos hr. baron de Nucingen, og ..."

"Jo, det husker jeg meget godt, min herre," svarede Charles overrasket over at se sig gjort til genstand for alles opmærksomhed.

"Er den herre Deres søn?" spurgte han madame des Grassins. Abbeden så ondskabsfuldt på moderen.

"Ja han er," svarede hun.

"De må da have været meget ung, da De var i Paris?" spurgte Charles derpå, idet han vendte sig mod Adolphe.

"Hvad skal man sige til det?" bemærkede abbeden; "vi sender Dem til Babylon, så snart de er vænnet fra."

Madame des Grassins sendte abbeden et forbavsende dybt, spørgende blik. "Man må rejse til provinserne," vedblev han, "for at træffe damer på nogle og tredive år, der er lige så friske som fruen dér, efter at have fået sønner, som snart er juridiske kandidater. Det forekommer mig bestandig, at det endnu er dengang, da de unge mennesker, både herrer og damer, stod op på stolene for at se Dem danse på ballerne, frue," tilføjede abbeden og vendte sig om imod sin kvindelige modpart. "Den lykke, De da gjorde, er for mig, som om den var sket i går ..."

"O, den gamle skurk!" sagde madame des Grassins ved sig selv, "skulle han dog ane, hvad jeg tænker på?"

"Det lader til, jeg kan gøre megen lykke i Saumur," sagde Charles til sig selv, mens han knappede sin frakke op, stak

hånden i vestelommen og kastede blikket ud i rummet for at efterligne den stilling, i hvilken Chantrey har malet lord Byron.

Monsieur Grandets mangel på opmærksomhed, eller rettere hans fordybelse i læsningen af brevet undgik hverken notaren eller assessoren, og de søgte at gætte sig til indholdet af de næsten umærkelige bevægelser i den brave mands ansigt, der da blev stærkt oplyst af tællepråsen. Han havde vanskelighed ved at bevare sit fysiognomis sædvanlige rolighed, og enhver kan slutte sig til, hvor påtaget hans uforstyrrede holdning var, når man læser følgende skæbnesvangre brev:

"**Kære broder!**

Det er nu snart tre og tyve år, siden vi sås. Sidste gang vi kom sammen var i anledning af mit bryllup, hvorefter vi glade gik hver til sit. Dengang tænkte jeg visselig ikke på, at du engang skulle blive en støtte for den familie, du da ønskede til lykke. Når du holder dette brev i din hånd, er jeg ikke mere. Jeg har ikke i min stilling villet overleve skammen ved en fallit. Jeg har holdt mig på afgrundens rand lige til det sidste øjeblik i det stadige håb, at jeg ville kunne svømme ovenpå. Men nu må jeg falde. Min vekselmægler og min notar, Roguin, har begge spillet bankerot og lagt beslag på mine sidste hjælpekilder uden at lade noget blive tilbage. Jeg er derfor i den smertelige stilling at skylde henved fire millioner uden at kunne byde mere end fem og tyve procent aktiver. De vine, jeg har liggende på lager, er sunket stærkt i værdi på grund af jeres rigelige og gode høst. Om

tre dage vil hele Paris sige: Monsieur Grandet var en gavtyv. Selv redelig vil jeg dog blive nødt til at lægge mig til ro i et vanærende ligklæde. Jeg berøver nemlig min søn både hans navn, som jeg sætter en plet på, og hans moders formue. Han ved intet om det, den ulykkelige dreng, som jeg forguder. Vi har sagt hinanden et kærligt farvel; og heldigvis vidste han ikke, at det var mine sidste livskilder, der udtømte sig i dette farvel. Vil ikke den dag komme, da han forbander mig? Kære broder, vore børns forbandelse er forfærdelig; de kan appellere fra vor, men deres er uigenkaldelig. Du er ældre end jeg, du skylder mig din beskyttelse: sørg for, at Charles ikke lader noget bittert ord falde på min grav! Om jeg så skrev dig til med mit blod og mine tårer, ville der ikke være så megen smerte i dette brev, som der nu er; for jeg ville da græde, jeg ville bløde, jeg ville være død, og jeg ville ikke længere lide. Men nu lider jeg og må se døden i møde med tørre øjne. Du er nu altså Charles' fader, for han har ingen slægtninge på mødrene side, du ved jo nok hvorfor. Hvorfor har jeg ikke lyttet til de sociale fordomme? Hvorfor har jeg givet efter for kærligheden? Hvorfor giftede jeg mig med en adelsmands uægte datter? Charles har ikke længere nogen familie. O min ulykkelige søn, min søn! Hør, hvad jeg vil sige dig, kære broder, jeg har ikke til hensigt at anråbe dig for min egen skyld – desuden er dine ejendomme måske ikke

betydelige nok til at bære et hypotek på tre millioner – men for min søns skyld! Du må vide, at jeg folder mine hænder som en bønfaldende, når jeg tænker på dig. Jeg betror dig døende min Charles. Først da tør jeg uden smerte betragte mine pistoler, når jeg tænker på, at du vil være ham i faders sted. Charles har holdt meget af mig; jeg var så god imod ham, jeg gjorde ham aldrig imod; han vil ikke forbande mig. Desuden skal du få at se, han er mild og god, han ligner sin moder, han vil aldrig give dig grund til sorg. Stakkels dreng! Vant til luksus og nydelser, som han er, kender han intet til de savn, vor tidligere fattigdom fordømte os begge to til ... Og nu er han ødelagt og står ene. Ja, alle mine venner vil sky ham, og det er mig, som bliver skyld i hans ydmygelser. Ak, gid min arm var stærk nok til med ét slag at sende ham op til Himlen til hans moder. Men det er jo afsind! Jeg vender tilbage til min og Charles' ulykke. Jeg har altså sendt ham til dig, for at du på en passende måde kan underrette ham om min død og om hans tilkommende skæbne. Vær en fader for ham, men en god fader. Riv ham ikke på én gang ud af hans ørkesløse liv, du ville da tage livet af ham. Jeg beder ham på mine knæ give afkald på de fordringer, han i egenskab af sin moders arving kunne gøre gældende mod mig. Men det er en overflødig bøn; han har ære i livet og kan nok føle, at han ikke bør slutte sig til mine kreditorer. Få ham til at give

afkald på arv efter mig, mens tid er. Sæt ham ind i de hårde livsvilkår, jeg har beredt ham, og, hvis han bevarer sin kærlighed til mig, så sig ham i mit navn, at ikke alt er tabt for ham. Ja, arbejdet, som har frelst os begge, kan give ham den formue tilbage, som jeg tager fra ham, og hvis han vil lytte til sin faders stemme, som ville ønske, at han for hans skyld blot et øjeblik kunne stige op af gravsten, så skal han rejse og begive sig til Indien. Kære broder, Charles er en ung, redelig og modig mand, vil du ikke nok forstrække ham med de nødvendige kontanter til at skaffe sig en lille varebeholdning, som han kan tage med sig og sælge derovre. Han ville før dø end undlade at give dig den sum tilbage, som du betror ham; for, ikke sandt, du vil nok give ham et lån, ellers ville du jo skabe dig selv samvittighedsnag. Ak, hvis min dreng hverken fandt hjælp eller kærlighed hos dig, ville jeg evigt anråbe Gud om hævn for din hårdhed. Hvis jeg havde kunnet frelse nogen kapital, ville jeg have haft ret til at overlevere ham et beløb som rest af hans moders formue; men mine sidste udbetalinger for forrige måned har slugt alt, hvad jeg ejede og havde. Jeg ville ønske, jeg ikke var død i tvivl om min drengs skæbne; jeg ville ønske, jeg havde kunnet trykke din hånd, og at dens varme havde kunnet være mig som et helligt løfte; men jeg får ikke tid til det. Mens Charles er på vej til dig, er jeg nødt til at gøre mit regnskab

op. Jeg vil prøve på at føre bevis for, at jeg har vist en redelig adfærd, og at min ulykke hverken hidrører fra svig eller forsømmelighed. Men det er jo også en måde, hvorpå jeg kan tænke på Charles. Farvel, kære broder. Gid Gud velsigne dig, fordi du så ædelmodigt overtager det formynderskab, jeg betror dig, og som jeg ikke tvivler på, du med glæde påtager dig. Der er en stemme, som uophørligt vil bede for dig i den verden, vi alle engang skal vandre hen til, og hvor jeg allerede er."

Victor-Ange-Guillaume
Grandet.

"Nå, I passiarer nok?" sagde fa'er Grandet, idet han nøjagtigt lagde brevet sammen i de samme folder og stak det i vestelommen. Derpå så han på sin brodersøn med en ydmyg og frygtsom mine, under hvilken han skjulte sin bevægelse og sine beregninger.

"Har De nu varmet dem?"

"Ja, onkel."

"Men hvor er dog fruentimmerne henne?" spurgte onklen, der allerede næsten havde glemt, at brodersønnen skulle overnatte i hans hus. I samme øjeblik kom Eugénie og madame Grandet ind. "Er nu alting i stand ovenpå?" sagde han og var atter blevet fuldstændig rolig.

"Ja, fader."

"Hvis De er træt, min kære brodersøn, skal Nanon vise Dem op på Deres værelse. Ja det bliver ved Gud ikke nogen kavalerlejlighed; men De får at tage til takke med det, vi er kun

nogle stakkels vingårdsfolk, som ikke ejer noget. Skatter og afgifter sluger alt."

"Ja, vi kan jo nok tænke, at vi er til ulejlighed, Grandet," sagde vekselmægleren. "De har sagtens en hel del at tale med Deres brodersøn om; vi vil derfor sige godnat. Vi ses igen i morgen."

Ved disse ord brød selskabet op, og enhver tog afsked på sin måde. Den gamle prokurator gik hen og hentede sin lygte under døren, tændte den og tilbød des Grassins'erne at følge dem hjem. Madame des Grassins havde ikke forudset den episode, der så tidligt havde afbrudt selskabet, og hendes tjener var derfor endnu ikke kommet.

"Må jeg være så fri at byde Dem armen," sagde abbed Cruchot til hende.

"Tak, jeg følges med min søn," svarede hun tørt. "Jeg er da virkelig ikke farlig for damer," sagde abbeden. "Tag dog monsieur Cruchot under armen," sagde hendes mand. Abbeden gik så rask afsted med den smukke frue, at de kom nogle skridt forud for skaren.

"Han ser meget godt ud, den unge mand," sagde han, idet han trykkede hendes arm, "og hvad frøken Eugénie angår, er der da nu "vinket af", for hun skal naturligvis have pariseren. Hvis fætteren ikke er forelsket i en eller anden dame i Paris, er han da den farligste rival, Deres søn Adolphe kunne træffe på."

"Å, ved De hvad, hr. abbed, det vil såmænd ikke vare længe, før den unge mand opdager, hvad Eugénie er for en gås, ikke at tale om, at hun slet ikke længere ser ung ud. Lagde De mærke til hende i aften? Hun var så gul som en kvæde i ansigtet."

"De har vel allerede gjort fætteren opmærksom på det?"

"Ja, hvorfor skulle jeg genere mig for det?"

"Sæt De Dem blot bestandig ved siden af Eugénie, madame des Grassins, så behøver De ikke at sige mere til den unge mand om hans kusine, så kan han nok selv anstille sammenligningen, og ..."

"Ja, han har såmænd allerede lovet at komme og spise til middag hos mig i overmorgen."

"O, hvis De bare ville ..." sagde abbeden.

"Hvad vil De så have, jeg skulle ville? Er det måske Deres mening at give mig slette råd? Så vil jeg bare lade Dem vide, at jeg ikte er blevet ni og tredive år for ingenting; jeg har Gud være lovet hidtil bevaret mit rygte pletfrit, og jeg ville ikke miste det for alverdens rigdomme. De og jeg er gamle nok til at forstå en halvkvædet vise; men jeg må rigtignok tilstå, at af en gejstlig mand at være har De temmelig upassende forestillinger. Uf, sådan noget kunne stå i *Faublas* Note 3)."

"Har De måske læst *Faublas*?"

"Nej, hr. abbed; jeg mente i: *Les liaisons dangereuses* Note 4)."

"Ja, det forandrer sagen; den er langt mere moralsk," sagde abbeden leende. "Men De vil jo gøre mig lige så fordærvet som de unge mænd nu om stunder. Jeg ville blot ganske ligefremt gøre Dem opmærksom på ..."

"Tør De virkelig nægte, at det var Deres hensigt at råde mig til noget stygt? Nej, det er da tydeligt nok. Hvis den unge mand, som jeg indrømmer ser meget godt ud, gjorde kur til mig, så ville han ikke mere tænke på sin kusine, og jeg ved nok, at der i Paris findes gode mødre, der således opofrer sig for deres børns lykke og velfærd; men husk på, vi lever her i en provinsby."

"Ja, det er sandt."

"Og hverken Adolf eller jeg ville for den pris købe, om det så var hundrede millioner."

"Jeg har ikke talt om hundrede millioner, og den fristelse ville måske desuden være for stærk både for Dem og mig. Jeg mener blot, at en honnet kone, i al ærbarhed, tør tillade sig små uskyldige koketterier, der nu engang hører med til hendes selskabelige pligter, og som ..."

"Så det tror De?"

"Bør vi ikke alle stræbe efter at gøre os så behagelige som muligt for hinanden? ... Må jeg blot pudse min næse ... Jeg kan forsikre Dem," vedblev han, "at han lorgnetterede Dem med en langt mere smigrende mine end den, han så på mig med; men jeg forstår så godt, at han ærer og foretrækker skønhed fremfor alderdom ..."

"Det er klart," sagde assessoren med sin grove stemme, "at når monsieur Grandet har sendt sin søn fra Paris til Saumur, har det været i en i ordets egentlige betydning ægteskabelig hensigt ..."

"Men i så fald var fætteren da ikke kommet så pludseligt, som om han faldt ned fra skyerne?"

"Å, det betyder intet," bemærkede monsieur des Grassins, "den gode mand er en stor hemmelighedskræmmer."

"Des Grassins, min ven, jeg har bedt den unge mand til middag; du kommer derfor til at gå hen og invitere monsieur og madame de Larsonnière og du Hautoy'erne, naturligvis med deres smukke datter – bare hun nu vil klæde sig ordentligt på den dag, for det er gyseligt, så hendes moder ugler hende ud, og det af bar misundelse. Jeg håber, De gør os den ære at

komme," tilføjede hun, idet hun standsede toget for at vende sig til de to herrer Cruchot.

"Så, nu er De hjemme," sagde notaren.

Efter at have hilst de tre des Grassins'er vendte de tre Cruchot'er hjem, og de anvendte nu al den skarpsindighed, de som provinsfolk besad, til at studere denne aftens store begivenhed fra alle sider, hvorved de kom til det resultat, at den fuldstændig havde forandret cruchotianernes og grassinisternes gensidige holdning over for hinanden. Den vidunderlige sunde sans, der ledede disse beregnende folks handlinger, fik dem til begge at indse nødvendigheden af et øjeblikkeligt forbund mod den fælles fjende. De måtte jo nemlig begge søge at forhindre Eugénie i at blive forelsket i sin fætter og Charles i at tænke på sin kusine, og det blev da et spørgsmål, om pariseren ville kunne modstå de troløse hentydninger, de honningsøde bagvaskelser, den blanding af bagtalelse og forherligelse, de naive løgne, der fra nu af stadig ville summe ham om ørerne for at føre ham bag lyset.

Da de fire slægtninge var blevet ene i salen, sagde monsieur Grandet til sin brodersøn: "Nu skal vi i seng. Det er for silde til at tale sammen om de anliggender, som fører Dem hid, men vi finder nok i morgen et belejligt øjeblik. Vi drikker kaffe her i huset om morgenen klokken otte; når klokken er tolv, nyder vi lidt frugt og en bid brød i en fart til frokost og drikker os et glas hvid vin til, og vi spiser til middag ligesom pariserne klokken fem. Sådan plejer vi at gøre. Hvis De har lyst til at se byen eller omegnen, så har De Deres fulde frihed; men De må undskylde mig, om mine forretninger ikke altid tillader mig at vise Dem om. De vil sikkert høre alle folk her sige, at jeg er rig: Monsieur

Grandet hist og monsieur Grandet her; men jeg lader dem bare snakke, for deres vrøvl er ikke just til skade for min kredit. Men jeg har såmænd ikke en skilling, og jeg må, så gammel jeg er, arbejde som en svend, der ikke har andet end en dårlig båndkniv og to gode arme. De vil måske snart selv erfare, hvad en daler koster for sved og anstrengelse. Nanon, kom med lysene!"

"Jeg håber, De skal finde, hvad De behøver," sagde madame Grandet; "men skulle De nu savne noget, så kan De jo kalde på Nanon."

"Det tænker jeg ikke vil gøres nødig; jeg tror nok, jeg har fået alting med. Men må jeg nu ønske Dem og min unge kusine god nat."

Derpå tog han ud af hænderne på Nanon et tændt stearinlys, et rigtigt provinslys, et gult og gammelt ét, som havde ligget længe i butikken, og lignede et tællelys så grangiveligt, at monsieur Grandet, der ikke kunne ane dets tilstedeværelse i huset, var ude af stand til at opdage denne overdådighed.

"Nu skal jeg vise vejen," sagde den brave mand. Men i stedet for at gå ud gennem den salsdør, der førte ud til den hvælvede gang, gik han på en ceremoniel måde gennem den gang, som adskilte salen fra køkkenet. Skønt den ud imod trappen var lukket af en fløjdør med en stor aflang glasrude for at skærme mod den kulde, der altid kom derfra, peb ikke desto mindre nordenvinden om vinteren ind gennem den, og trods udpolstringerne på salsdørene, kunne man næppe holde stuen blot tålelig varm. Nanon gik hen og skød slåen for den store gangdør, lukkede døren i ind til salen og løste i stalden en ulvehund, hvis stemme lød lige så brudt, som om den gik med

en strubebetændelse, et temmelig glubsk dyr, der ikke ville kendes ved andre end Nanon: disse to landsbybørn forstod hinanden. Da Charles ude på trappegangen så de gule tilrøgede vægge og hørte det ormstukne rækværk knirke og trinene knage under onklens tunge skridt, forsvandt hans illusioner med voksende styrke, og han var nær ved at tro sig hensat på en hønsestige. Han vendte sig om imod sin tante og kusine for at se spørgende på dem; men de var så vant til denne trappe, at de langt fra at gætte årsagen til hans forbavselse antog den for et udtryk for venlighed og besvarede den med et behageligt smil, der rent bragte ham til fortvivlelse.

"Hvad pokker sender min fader mig hertil for?" sagde han til sig selv.

På den første afsats så han tre mørke rødmalede blinddøre uden karm, men anbragt lige ind i den støvede væg og beklædte med jernbeslag med nagler i, der lå uden på dem og endte i flammer, ligesom det også var tilfældet med de langagtige nøglehuller. Den af disse døre, der fandtes oven for opgangen og førte ind til det værelse, der lå oven over køkkenet, var åbenbart muret til, og man kunne kun komme derind gennem Grandets værelse, som det stødte op til som et kabinet. Det eneste vinduesfag, hvorigennem lyset kunne falde ind i det, var tildækket ud imod gården af uhyre jernstænger med ståltrådsgitter imellem. Ingen, ikke engang madame Grandet, havde lov til at komme derind: der ville den brave mand være ene ligesom en alkymist ved sin smeltedigel. Dér var sagtens et eller andet hemmeligt skjulested snildt anbragt; dér lå hans skøder på ejendomme opstablede, dér hang hans vægtskåle til at veje louisdorer på, der udfærdigede han om natten i al

hemmelighed sine kvitteringer og anstillede sine beregninger, så at forretningsfolk, der bestandig så Grandet rede til alt, kunne bilde sig ind, at han havde en fe eller en ånd til sin rådighed. Dér plejede sagtens den gamle bødker at besøge, sjæle for, ruge over sit guld, hælde det på fade og lægge tøndebånd om det, mens Nanon snorkede, så loftet rystede og bævede, ulvehunden holdt vagt og gabte i gården, og madame og frøken Grandet lå i deres sødeste søvn. Væggene var tykke, skodderne tavse, og han alene havde nøglen til dette laboratorium, hvor han, efter hvad man sagde, rådførte sig med tegnede planer, som selv hans frugttræer var afsat på, og hvor han regnede sit udbytte ud på en stikling, på et risknippe nær.

Lige over for denne tilmurede dør var indgangen til Eugénies værelse, og for enden af trappeafsatsen var de to ægtefolks soveværelser, der optog hele forsiden af huset. Fru Grandet havde et kammer, der stødte op til Eugénies, og var adskilt fra det ved en glasdør, og faderens værelse var skilt fra hans kones ved en bræddevæg og fra det hemmelighedsfulde kabinet ved en tyk mur. Brodersønnen var blevet indkvarteret på anden sal i det kvistkammer, der lå oven over Grandets eget værelse, så at denne kunne høre ham, hvis han skulle få det indfald at gå og komme. Da Eugénie og hendes moder var kommet midt på trappen, kyssede de hinanden og sagde: Sov vel! og efter at de havde sagt Charles godnat, den unge pige med mere varmt hjerte end ordene på hendes læber lod formode, gik de ind hver i sit værelse.

"Lad nu, som De var hjemme, min kære brodersøn," sagde fa'er Grandet til Charles, idet han lukkede døren op for ham. "Hvis De skulle have nødig at gå ned, så kan De kalde på Nanon,

for ellers må De undskylde, at hunden æder Dem op uden at sige et eneste ord. Godnat, sov vel! Ha, ha, jeg ser, fruentimmerne har lagt i Deres kakkelovn."

I dette øjeblik kom Nanon ind med et varmebækken. "Det går jo lystigt," sagde monsieur Grandet. "Antager I måske min brodersøn for en barselskone? Vil du se, du kan tage dine gløder bort, Nanon."

"Ja, men lagnerne er fugtige, husbond, og den unge herre er virkelig så fin som en dame."

"Nå, lad gå da, siden du nu engang har sat dig det i hovedet," sagde Grandet og puffede til hende med skulderen; "men tag dig i agt, du ikke stikker ild på." Og så gik han brummende ned, uden at man dog kunne skelne, hvad han egentlig sagde.

Charles blev stående målløs midt iblandt sine kufferter. Efter at have kastet sit blik rundt på væggene af dette kvistkammer, der var betrukket med den slags gule blomstrede tapetpapir, som man ser i krostuer, efter at have set på kaminen, der var af riflet kalksten og uvilkårligt fik en til at fryse, betragtede han dernæst stolene, der var af gult træ, forsynet med spanskrørsfletninger, og syntes at have flere end fire hjørner, endvidere det åbne natbord, der var så stort, at en lille jægerunderofficer mageligt kunne rummes i det, og endelig det tynde listetæppe, der var lagt hen foran himmelsengen, omkring hvis forhæng en besætning af klædesfrynser, halvt opædte af orme, dinglede, som om de skulle falde ned. Til sidst så han ganske alvorligt hen på Nanon og sagde: "Sig mig, min kære pige, er jeg også virkelig hos monsieur Grandet, forhenværende borgmester i Saumur, broder til monsieur Grandet i Paris?"

"Ja, herre, og De kan tro, det er en rigtig god, rar, pæn mand. Skal jeg hjælpe til at pakke Deres kufferter ud?"

"Ja tak skal De have, gamle soldat! Hør, sig mig, De skulle da ikke have stået ved den kejserlige marine?"

"Ho, ho, ho," sagde Nanon; "hvad er det for en indretning, den kejserlige marine? Den smager af saltvand."

"Hør, tag og ræk mig min slåbrok, den ligger i den vadsæk der. Her er nøglen."

Nanon blev meget forundret over at se en grøn silkeslåbrok med guldbroderede blomster og gammeldags tegninger. "Skal De have den på, når De går i seng?" spurgte hun.

"Ja."

"Hellige jomfru! Sikket dejligt alterklæde der kunne blive af den til kirken! Den skulle De virkelig skænke sognet, unge herre, til Deres sjæls frelse, i stedet for at den nu kan blive til Deres evige fortabelse. Nej, hvor De dog ser nydelig ud med den på. Lad mig kalde på frøkenen, at hun kan se, hvor pæn De er."

"Nå da, Nanon, – sådan er det jo, De hedder – er De rigtig klog! Lad mig nu komme i seng, så kan jeg hænge mine sager op i morgen, og hvis De synes så godt om min slåbrok, så kan De få den til Deres sjæls frelse. Jeg er alt for god en kristen til, at jeg skulle nægte Dem den, når jeg rejser, og De kan så gøre med den, hvad De vil."

Nanon stod så stiv som en støtte og så på Charles uden at turde fæste lid til hans ord.

"Forære mig sådan en stadselig tingest," sagde hun, idet hun gik. "Jeg tror, han drømmer. Godnat, herre!"

"Godnat, Nanon!"

"Hvad er jeg egentlig kommet her for?" sagde Charles til sig selv, idet han faldt i søvn. "Fader er jo ingen tosse, så der må være en mening med min rejse. Psch! Alvorlige forretninger til i morgen, er der nok en eller anden gammel græker, der har sagt."

"Hellige jomfru, hvor min fætter er nydelig!" sagde Eugénie til sig selv, idet hun afbrød sin bøn, som hun den aften havde ondt ved at komme til ende med.

Fru Grandet tænkte ikke på noget, da hun lagde sig til sengs. Igennem døren i bræddevæggen kunne hun høre sin gerrige mand gå op og ned i sit kammer, og hun havde som alle frygtsomme og tilbageholdne koner studeret sin herre og mesters karakter. Ligesom mågen kan forudse uvejret, havde hun på umærkelige tegn anet den storm, der rasede i Grandets indre, og, for at bruge hendes eget udtryk, hun agerede død. Grandet så på den dør, der førte ind til hans arbejdsværelse, og som på den indvendige side var beklædt med blik, og sagde til sig selv: "Hvad er dog det for et snurrigt indfald af min broder at testamentere mig sin søn? En dejlig arv! Jeg har ikke så meget som tyve daler at give bort, og hvad ville desuden tyve daler være for den laps, der lorgnetterede mit barometer, som om han havde villet bruge det til at tænde op på med?" Ved tanken om de konsekvenser, dette sørgelige testamente kunne føre til, var Grandet måske endnu mere urolig end hans broder havde været, da han kradsede det op.

"Skulle jeg få den gyldenstykkes slåbrok?" sagde Nanon, der sov ind med tanken på sit alterklæde, og for første gang i sit liv drømte om blomster, tæpper og damask, ligesom Eugénie om kærlighed.

3

I de unge pigers rene, men ensformige liv plejer der at komme en yndig time, da solen udgyder sine stråler over deres sjæl, da blomsten er dem et udtryk for tanker, da hjertets bæven meddeler hjernen sin varme frugtbarhed og bringer deres forestillinger til at smelte hen i en ubestemt attrå. Den dag er rig på uskyldig melankoli og sød fryd. Når børn begynder at kunne se, smiler de; når en ung pige begynder at skimte følelsen i naturen, smiler hun, som hun gjorde, da hun var barn. Og ligesom lyset er den første genstand for kærlighed her i livet, er da ikke også kærligheden hjertets lys? Øjeblikket var kommet for Eugénie til at se klart i tingene hernede. Som alle provinspiger var hun tidligt oppe om morgenen, bad sin bøn og begyndte på sin påklædning, en gerning, der for fremtiden skulle have en mening. Først glattede hun sit kastanjebrune hår og snoede de svære fletninger op over hovedet med største omhu, idet hun undgik at få enkelte hår uden for fletningen, og hun bragte således en vis symmetri ind i sin frisure, der forhøjede hendes ansigts undselige uskyld ved med linjernes naive udtryk at forbinde en ukunstlet pynt. Idet hun flere gange vaskede sine hænder i rent vand, der gjorde hendes hud hård og rød, så hun på sine smukke runde arme og spurgte sig selv, hvorledes dog hendes fætter bar sig ad med at få så bløde hvide hænder og så sirligt formede negle. Derpå tog hun ny strømper på og sine smukkeste sko, snørede sig ganske lige, uden at springe et eneste hul over, og endelig følte hun, idet hun for første gang i sit liv ønskede at vise sig til sin fordel, det velbehag

at tage en ny kjole på, som sad godt, og som klædte hende ypperligt. Da hun var færdig med sin påklædning, hørte hun kirkeuret slå og blev forbavset over kun at tælle syv slag; ønsket om at få den nødvendige tid til at pynte sig havde nemlig bragt hende til at stå for tidligt op. Da hun ikke kendte den kunst at vende og dreje en hårlok ti gange for at studere, hvad virkning den gør, lagde hun ganske simpelt armene over kors, satte sig hen ved vinduet og så ud på gården, den lille, snævre have og de høje terrasser, der omgav den, er melankolsk skue, som dog i al sin begrænsning ikke var blottet for de hemmelighedsfulde skønheder, der er ejendommelige for ensomme steder eller en udyrket natur. Tæt ved køkkenet befandt sig en brønd med en muret rand om og med en trisse, der hang i en krumbøjet jernarm, omkring hvilken der snoede sig en vinranke med visne, gule skud, som var ganske afsvedne af solen. Derfra strakte en gren af den krumme vinstok sig hen til muren, klamrede sig til den, løb langs huset og endte ved en brændestabel, der var opstillet med lige så stor nøjagtighed som en bogelskers bøger. Stenbroen i gården havde det sorte anstrøg, som kommer af tidens ødelæggelser, af mos og græs og af mangel på færdsel, og på murenes kalkpuds, der var ganske grøn af skimmel, bølgede lange, brune striber. De otte trappetrin, som bagest i gården førte op til havedøren, var skilt ad i stykker og overgroet af høje planter ligesom en grav over en ridder fra korstogenes tid. Et råddent trægitter, halvt sammensunket af ælde og helt dækket af fantastisk snoede slyngplanter, rejste sig over et lag smuldrede sten, og på begge sider af døren med de gennemsigtige tremmer strakte sig to forkrøblede æbletræers knortede grene. Haven bestod af tre

parallelle, sandede gange med bede imellem, hvis jord blev holdt fast af buxbomrabatter, og endte neden for terrassen med nogle lindetræer, hvis hvælvede kroner dannede en slags lysthus; i den ene ende af den stod nogle hindbærbuske, i den anden et stort valnøddetræ, hvis grene bøjede sig lige ned til bødkerens arbejdsværelse. Det klare dagslys, som plejer at skinne ved Loires bredder på en smuk efterårsdag, begyndte allerede at udviske glansen af den dug, der om natten var faldet på de maleriske genstande, på murene og på de planter, der voksede i haven og gården. Eugénie fandt et fuldstændig nyt trylleri i beskuelsen af disse ting, der tidligere havde forekommet hende så dagligdags, og tusinde forvirrede tanker opstod i hendes sjæl og voksede der, efterhånden som solstrålerne voksede udenfor. Hun følte i sin sjæl denne ubestemmelige fryd, der lægger sig om ens åndelige Jeg, ligesom en sky omhyller ens legeme, hendes betragtninger begyndte lidt efter lidt at stemme med tonen i det besynderlige landskab, og harmonierne i hendes hjerte smeltede sammen med harmonierne i naturen. Da solen nåede en murfløj, hvorfra nogle venushår med deres tykke blade, der skiftede farve ligesom brystfjerene på en due, dryssede ned, strålede fremtiden med håbets himmelske glans for Eugénie, der fra nu af fandt glæde i at betragte denne murfløj og dens blå blomsterklokker med det blege skær og dens visne græs, hvortil der knyttede sig en erindring lige så yndig som minderne fra hendes barndom. Hver gang et blad løsnede sig fra sin gren, var det, som lyden deraf, forstærket af gårdens ekko, gav svar på den unge piges hemmelige spørgsmål, og hun kunne gerne være blevet siddende der hele dagen uden at mærke timernes

flugt. Derpå kom der heftigere bevægelser i hendes sjæl, hun stod hyppigt op, stillede sig hen for sit spejl og så sig i det, ligesom en troskyldig forfatter betragter sit værk for at kritisere og sige sig selv ubehageligheder.

"Jeg er ikke smuk nok til ham" var Eugénies ydmyge og pinefulde tanke. Den stakkels pige gjorde sig selv uret; men beskedenhed eller rettere frygt er en af kærlighedens første dyder. Eugénie var en af disse kraftigt byggede typer, som man træffer i middelstanden, og hvis skønhed synes noget hverdagsagtig; men skønt hun lignede Venus fra Milo, var dog hendes former ligesom forædlede af den kristelige mildhed, som giver kvinden et renere og finere udtryk end det, oldtidens billedhuggere kendte. Hun havde et stort hoved, en mandig, men fint formet pande ligesom Phidias' Jupiter, og grå øjne, i hvilke hendes kyske liv helt og holdent udtalte sig med strålende lysglans. Hendes runde ansigt havde oprindelig været frisk og rosenrødt, men hendes træk var blevet noget forstørrede, efter at hun havde haft kopper, heldigvis dog i en så mild grad, at de ingen ar havde efterladt, og at hendes hud, skønt den havde mistet sit fløjlsagtige præg, dog endnu var tilstrækkelig fin og blød til, at hendes moders rene kys kunne efterlade et flygtigt rødt mærke. Hendes næse var lidt for stor, men den stod i harmoni med hendes purpurrøde mund, hvis læber med deres tusinde striber var fulde af kærlighed og godhed. Halsen rundede sig skønt, og den hvælvede, omhyggeligt tilslørede barm tiltrak blikket og fik en til at drømme; vel manglede figuren måske en vis ynde, men det var klædedragtens skyld, og for kendere måtte dens høje, faste form have noget særligt fortryllende. Høj og kraftig som hun

var, blev Eugénie altså ikke indtagende på den måde, som tiltaler masserne; men hun besad den slags skønhed, som er let at genkende, og som kunstnerne alene bliver grebet af. Den maler, som hernede søger en type på Marias himmelske renhed, som af hele den kvindelige natur kræver disse i al deres beskedenhed så stolte øjne, som Raphael har anet, disse jomfruelige linjer, som ofte skyldes undfangelsens tilfældighed, men som kun et kristeligt og kysk liv kan bevare eller forskaffe, en sådan maler, som attråede en så sjælden model, ville pludselig i Eugénies ansigt have fundet den medfødte adel, der er sig selv ubevidst; han ville under den rolige pande have set en hel verden af elskov, og i øjnenes form, i øjenlågenes sædvanlige stilling noget vist guddommeligt. Hendes træk, hendes hoveds omrids, der aldrig var blevet forvanskede eller trættede af den sanselige nydelses udtryk, lignede horisontens linjer, når de blødt går over i fjerntliggende stille søer. Dette rolige, friskfarvede fysiognomi, ombølget af en lysglorie som en nys udsprungen blomst, gav sjælen ro, fortryllede beskueren, fordi den bevidsthed, der udtalte sig igennem det, havde noget smittende ved sig og beherskede ens blik. Eugénie stod endnu på den bred af livets strøm, hvor barndommens illusioner blomstrer, og hvor tusindfryd plukkes med en henrykkelse, som man ikke senere kender. Derfor sagde hun til sig selv, mens hun spejlede sig uden endnu at vide, hvad kærlighed var: "Jeg er for grim; han vil ikke lægge mærke til mig."

Derpå åbnede hun den dør til sit værelse, som førte ud til trappen, og rakte hovedet ud for at lytte, om nogen rørte sig i huset. "Han står ikke op," tænkte hun, da hun hørte Nanons morgenhoste, mens denne skikkelige pige gik frem og tilbage,

fejede salen, tændte op, lænkede hunden og snakkede med dyrene i stalden. Straks kom Eugénie ned og løb hen til Nanon, der var i færd med at malke koen.

"Nanon, kære Nanon, lav dog noget fløde til min fætters kaffe."

"Ih, men frøken, det skulle have været gjort i går," sagde Nanon og brast i en stærk latter. "Jeg kan ikke lave fløde. Deres fætter er forresten en nydelig, nydelig, rigtig nydelig én. De har ikke set ham i hans silke- og guld-kasseking [Note 5)]; men det har jeg. Han har linned, der er lige så fint som hr. pastorens messehagel."

"Nanon, lav os da noget kage."

"Og hvem skal så give mig brændsel til ovnen og mel og smør?" sagde Nanon, der i sin egenskab af Grandets førsteminister undertiden fik en umådelig vigtighed i Eugénies og hendes moders øjne. "Skal jeg måske stjæle fra manden for at gøre stads af Deres fætter? Bed ham om smør, mel og brænde; han er Deres fader, han kan give Dem det. Bi lidt, der er han, nu kommer han ned for at dele ud."

Eugénie skyndte sig ud i haven, helt forfærdet ved at høre trappen knage under sin faders trin; for hun følte allerede virkningerne af den dybe undseelse og den ejendommelige samvittighedsfølelse, som vor lykke medfører, idet den indbilder os, måske ikke uden grund, at vore tanker står præget på vor pande og må falde alle og enhver i øjnene. Idet hun endelig lagde mærke til det fædrene hus' kolde og fattige præg, blev den stakkels pige halvt fortrædelig over ikke at kunne bringe det i overensstemmelse med sin fætters elegance, og hun følte en lidenskabelig trang til at gøre noget for ham; men hvad

det skulle være, vidste hun ikke. Naturlig og sand, som hun var, lod hun sin englelige natur råde uden at mistro hverken sine indtryk eller sine følelser. Det blotte syn af hendes fætter havde kaldt hendes naturlige kvindelige tilbøjeligheder til live, og de måtte udfolde sig så meget desto livligere, som hun jo nu gik i sit fire og tyvende år og altså befandt sig i sin ånds og sin attrås fulde modenhed. For første gang i sit liv blev hun bange ved synet af sin fader, så i ham sin skæbnes herre og troede sig skyldig i en forseelse ved at fortie nogle af sine tanker for ham. Hun gav sig til at gå op og ned med ilsomme fjed, forbavset over at indånde en renere luft, føle virkningen af solens oplivende stråler stærkere end sædvanlig og af dem øse en åndelig varme, et nyt liv. Mens hun søgte at finde på en list for at få kagen, opstod der mellem den lange Nanon og Grandet en af disse småstridigheder, der var lige så sjældne mellem dem som svaler om vinteren. Den brave mand havde nemlig indfundet sig med sine nøgler for at måle provianten af for den dag.

"Er der noget brød til overs fra i går?" spurgte han Nanon.

"Ikke en eneste krumme."

Grandet tog et stort rundebrød med rigeligt mel på af samme form som de flade kurve, bagerne bruger i Anjou, og ville lige til at skære af det, da Nanon sagde til ham: "Vi er fem i dag, herre."

"Det er nok sandt," svarede Grandet; "men dit brød vejer seks pund, der bliver altså alligevel nok. Desuden skal du få at se, disse unge mennesker fra Paris, den slags spiser intet brød."

"Spiser sådan nogle da kun pålæg?" spurgte Nanon.

"Nej," svarede Grandet, "den slags folk spiser hverken pålæg eller brød. De er næsten ligesom unge giftefærdige piger."

Efter at han endelig med stor økonomi havde givet ordre til maden for den dag, ville den brave mand til at gå ud i sin frugthave, efter først at have lukket fadeburet af, da Nanon stoppede ham og sagde: "Herre, vil De så ikke give mig noget mel og smør, for at jeg kan bage en kage til børnene?"

"Men jeg tror sandt for dyden, at du har i sinde at plyndre hele huset for min brodersøns skyld?"

"Jeg tænkte såmænd lige så lidt på Deres brodersøn som på Deres hund, lige så lidt som De selv tænkte på ham. Men se bare, De har jo kun bragt mig seks stykker sukker, og jeg behøver da virkelig otte."

"Men hvad er det dog, der går af dig, Nanon? Sådan har jeg aldrig set dig før. Er du herre i huset her? Du får ikke mere end seks stykker sukker."

"Men Deres brodersøn da? Hvad skal han så komme i sin kaffe?"

"Han kan få de to stykker, så kan jeg undvære sukker."

"Skal De, i Deres alder, undvære sukker? Nej, så ville jeg da før købe noget til Dem af min egen lomme."

"Pas du nu bare dig selv!"

Trods de lave priser var sukker endnu stadig i bødkerens øjne den kostbareste af alle kolonialvarer og var i hans indbildning seks francs pundet værd. Siden han under kejserdømmet havde været nødt til at spare på det, var dette senere blevet ham til en vane, han ikke kunne aflægge. Og da alle kvinder, om de også er nok så enfoldige, forstår at bruge list for at nå deres mål, opgav Nanon spørgsmålet om sukkeret for at få lov til at få kagen.

"Frøken," råbte hun ud gennem vinduet, "vil De have kage?"

"Nej, nej," svarede Eugénie.

"Nå, lad gå da, Nanon," sagde Grandet, da han hørte sin datters stemme, "dér!" – Og derpå lukkede han op for læddiken, målte noget mel af til hende og lagde nogle gram smør til den klump, han allerede havde skåret af.

"Så skulle jeg have noget brænde til at varme ovnen med," vedblev den ubøjelige Nanon.

"Ja, du kan tage så meget, du behøver," svarede han melankolsk; "men lad os få en æblekage, og lav så middagsmaden ved ovnen, så at du ikke behøver at tænde op to steder."

"Ih, det behøver De ikke at sige mig."

Grandet tilkastede sin tro minister et næsten faderligt blik.

"Frøken," råbte kokkepigen, "nu får vi kage."

Fa'er Grandet kom tilbage med noget frugt, og stablede den første tallerkenfuld op på køkkenbordet.

"Se dog bare, herre," sagde Nanon, "hvilke smukke støvler Deres brodersøn har. Sikke læder, og hvor det lugter godt! Gud ved, hvad sådan noget bliver blanket med! Skal jeg komme æggehvide på?"

"Nanon, jeg tror, at æggehviden ville ødelægge den slags læder. Du kan jo desuden sige ham, at du ikke ved, på hvad måde du skal blanke safian; ja, det er safian. Han kan selv gå ud i byen og købe noget til at smøre sine støvler med. Jeg har hørt sige, at de plejer at komme sukker i smørelsen, for at give den mere glans."

"Jeg tror næsten, man kunne spise det," sagde pigen og førte støvlerne op til sin næse. "Mærk engang, de lugter ligesom fruens *Eau de Cologne*. Nej, det var da løjerligt."

"Løjerligt! Finder du det løjerligt," sagde husbonden, "at anvende flere penge på støvler, end den, der går med dem, er værd?"

"Herre," sagde hun, da Grandet anden gang havde været henne i frugtkammeret og havde lukket det af, "nu kommer De da til at lade Deres skorsten ryge en eller to gange om ugen til ære for Deres ..."

"Ja vel."

"Så bliver det bedst, jeg går hen til slagteren."

"Nej, det behøves ikke; du kan koge os noget hønsekødsuppe. Fæstebønderne sørger nok for, at du ikke kommer til at gå ledig; jeg skal forresten sige til Cornoiller, at han skal skyde nogle ravne; dem kan man lave den dejligste suppe på Jorden af."

"Husbond, er det sandt, at de fugle æder de døde?"

"Du er et fæ, Nanon. De æder ligesom alle andre, hvad de finder. Lever vi ikke også af de døde? Hvad andet er vel arv?"

Da fa'er Grandet nu ikke havde flere ordrer at give, tog han sit ur op, og da han så, at han endnu havde en halv times tid til sin rådighed inden frokost, tog han sin hat, kyssede sin datter og sagde: "Har du lyst til at gå en tur med langs floden ud at se til mine enge? Jeg har noget at gøre derude."

Eugénie gik op og tog sin stråhat på; den var foret med rødt taft. Derpå gik fader og datter ad den bugtede gade ned til torvet.

"Hvor skal De hen så tidligt?" spurgte prokurator Cruchot, det mødte Grandet.

"Hen at se efter noget," svarede den brave mand, der ikke lod sig narre af sin vens morgentur.

Når fa'er Grandet skulle "hen at se efter noget", vidste prokuratoren af erfaring, at der var noget at tjene ved ham. Han gik derfor med ham.

"Kom, Cruchot," sagde Grandet. "De et min ven; nu skal jeg bevise Dem, hvor dumt det er at plante poppeltræer i god jord ..."

"Regner De da de tres tusinde francs for intet, som De har hævet for de poppeltræer, der stod på Deres enge ved Loire?" spurgte Cruchot, idet han så dum ud og gjorde store øjne. "De har rigtignok haft held med Dem. Hugge sine træer netop i det øjeblik, da der var mangel på brændsel i Nantes, og sælge dem for tredive francs!"

Eugénie lyttede til, uden at vide, at hun nærmede sig det højtideligste øjeblik i sit liv, og at notaren stod i begreb med at fremkalde en afgørende udtalelse af hendes fader om hende. Grandet var netop kommet til de prægtige enge, han ejede ved Loires bred, hvor tredive arbejdere var i færd med at rydde, fylde og jævne den plads, hvor tidligere poppeltræerne stod.

"Prokurator Cruchot, se nu, hvor megen plads et poppeltræ optager," sagde han til notaren. "Jean," råbte han til en arbejder, "må-må-mål mig engang med dit fa-favnemål i alle retninger!"

"Fire gange otte fod," svarede arbejderen, da han var færdig.

"To og tredive fods tab," sagde Grandet til Cruchot. "Jeg havde på denne linje tre hundrede poppeltræer, ikke sandt? Men tre hu-hu-hundrede gange to-to-to og tredive fo-fod tog fe-fem hundrede lispund hø væk; dertil kommer to gange så-så mange på si-siderne, i alt femten hu-hundrede; rækkerne i midten lige så meget. La-la-lad os altså sætte tu-tusind knipper hø."

"Ja, og tusind knipper af det hø," sagde Cruchot for at hjælpe sin ven, "er omtrent seks hundrede francs værd."

"Si-si-sig bare to-tolv hundrede, for der er en tre-fire hundrede francs i efterslæt. Når vi så re-re-regner ud, hvad to-tolv hundrede francs om å-året giver i fy-fyrre år med re-rente og re-re-rentes rente, så ..."

"Lad os sætte det til tres tusinde francs," sagde notaren.

"Det kan vi gerne; lad det kun være tre-tres tu-tu-tusind francs. – Men," sagde vingårdsejeren uden at stamme, "to tusinde popler ville på fyrre år ikke give mig halvtreds tusinde francs. Det er altså et tab. Det har jeg regnet ud," sagde Grandet, idet han brystede sig. "Jean," vedblev han, "du skal fylde hullerne, undtagen dem langs floden, dér skal du plante de popler, jeg har købt. Når jeg lader dem sætte i floden," tilføjede han, idet han vendte sig om imod Cruchot og gav svulsten på sin næse et let tryk, der gjorde samme virkning som det mest ironiske smil, "så får de næring på regeringens bekostning."

"Det er klart: poppeltræerne bør kun plantes på magre jorder," bemærkede Cruchot, forbavset over Grandets beregninger.

"Ja-ja," svarede denne ironisk.

Eugénie, der stod og så på det dejlige landskab ved Loire uden at høre på sin faders beregninger, lyttede straks til Cruchots tale, da hun hørte ham sige til sin klient: "Nå, De har jo hentet en svigersøn fra Paris, hele Saumur taler ikke om andet end Deres brodersøn. Nu får jeg da snart en kontrakt at skrive, fa'er Grandet."

"Er det for at sige mig det, at De er stå-stå-stået så tidligt op?" svarede Grandet, idet han ledsagede denne bemærkning med et tryk på sin svulst. "Nå da, ga-gamle ven, jeg skal være åbenhje-hjertig og sige Dem, hvad De ø-ønsker at vide. Jeg ville hellere, se-ser De, ka-kaste min da-da-datter i Loire, end gi-give hendes fætter hende til ko-kone. Det kan De fortælle til hvem De vil; eller også, la-lad de ba-bare folk snakke."

Ved dette svar svimlede det for Eugénie. De fjerne forhåbninger, der var begyndt at spire i hendes hjerte, voksede pludselig op, blev til virkelighed og forvandlede sig til en bunke afskårne blomster, der lå visne på jorden. Siden den foregående dag havde hun knyttet sig til Charles med alle de lykkens bånd, som forener sjælene, og som for fremtiden skulle styrkes af lidelse. Det hører jo med til kvindens ædle bestemmelse at blive mere rørt over ulykkens højtidelige pragt end over lykkens glimmer. Hvorledes havde dog den faderlige følelse kunnet slukkes i hendes faders bryst? Hvilken forbrydelse havde da Charles begået? Hemmelighedsfulde spørgsmål! Hendes spirende kærlighed, selv et dybt mysterium, begyndte allerede at indhylles i mysterier. Med rystende knæ gik hun hjem, og da hun kom til den gamle, skumle gade, der før syntes hende så glad, indåndede hun dér den melankoli, som tid og genstande havde præget i den. Ingen af de oplysninger, kærlighed kan give, manglede. Da hun var kommet nogle skridt fra huset, gik hun i forvejen og ventede ved døren på sin fader efter at have banket på. Men Grandet, der så notaren stå med en avis, som han endnu ikke havde åbnet, spurgte ham: "Hvorledes står fonds?"

"Hvis De vil følge mit råd, Grandet," svarede Cruchot, "så køb snarest muligt. Der er endnu tyve procent at tjene på to år, for ikke at tale om en brillant rentefod, fem tusind livres i årlig indtægt af firs tusinde francs og halvtreds centimer."

"Vi får se det an," svarede Grandet og gned sin hage.

"Gud bevar'es!" udbrød notaren.

"Hvad er der?" sagde Grandet, idet Cruchot viste ham avisen med de ord: "Læs den artikel!"

"Monsieur Grandet, en af Paris' mest ansete grosserere, har i går skudt sig en kugle for panden, efter at han som sædvanlig havde været på Børsen. Han havde i forvejen i et brev til formanden for Deputeretkammeret nedlagt sit mandat, ligesom han også havde frasagt sig sin bestilling som assessor ved Handelsretten. Det, der har ruineret ham, er de herrer Roguin og Souchets fallit, af hvilke den ene var hans mægler, den anden hans notar; men ikke desto mindre nød monsieur Grandet dog så stor en agtelse og havde en så udstrakt kredit, at han upåtvivlelig ville have kunnet få hjælp her på stedet. Det er beklageligt, at denne hæderlige mand har givet efter for det første øjebliks fortvivlelse, osv. ..."

"Jeg vidste det," sagde den gamle vingårdsejer til notaren.

Denne bemærkning løb prokurator Cruchot koldt ned ad ryggen trods hans notarmæssige uforstyrrelighed; for han kunne ikke værge sig mod den forestilling, at Grandet fra Paris måske forgæves havde påkaldt Grandet fra Saumurs millioner.

"Og hans søn, der var så glad i går ..."

"Han ved endnu intet om det," svarede Grandet med samme ro.

"Farvel, monsieur Grandet," sagde Cruchot, der nu forstod ham og gik hen for at berolige assessor Bonfons.

Ved sin indtræden fandt Grandet kaffebordet dækket. Fru Grandet sad allerede på sin forhøjning, i færd med at strikke sig muffediser til vinteren, og Eugénie løb hen og faldt hende om halsen med den stærke trang til at åbne sit hjerte, som kommer af en hemmelig sorg.

"De kan drikke kaffe, når De vil," sagde Nanon, der kom ned ad trappen i fuldt firspring, "barnet sover på sit grønne øre som en engel. Hvor han ser nydelig ud med de lukkede øjne. Jeg har været inde hos ham, jeg kaldte på ham, men pyt! intet svar."

"Lad ham kun sove," sagde Grandet, "han vågner tidsnok til at høre dårligt nyt."

"Hvad er der da på færde?" spurgte Eugénie, idet hun i sin kaffe kom noget sukker, der vejede, Gud ved hvor få gram, og som den brave mand morede sig med selv at hugge af i sine ledige timer. Fru Grandet, der ikke havde turdet stille dette spørgsmål, så på sin mand.

"Hans fader har skudt sig en kugle for panden."

"Har onkel?" spurgte Eugénie.

"Den stakkels unge mand!" udbrød madame Grandet.

"Ja, stakkels, det må du nok sige, for han ejer ikke en skilling."

"Alligevel sover han så sødt, som om han var konge over hele verden," sagde Nanon i en mild tone.

Eugénie hørte op med at spise, og hendes hjerte knugede sig sammen, som når en kvindes medlidenhed, første gang vakt til live ved hendes elskedes ulykke, udgyder sig i hele hendes legeme. Den stakkels pige græd.

"Du har jo aldrig kendt din onkel, hvorfor græder du da?" spurgte hendes fader og tilkastede hende et af de tigerblikke, han rimeligvis plejede at sende sine gulddynger.

"Men, herre dog, hvem skulle kunne lade være at føle medlidenhed med den stakkels unge mand, der sover som en sten uden at kende sin skæbne?"

"Jeg taler ikke til dig, Nanon, hold din mund!"

Eugénie gjorde i dette øjeblik den erfaring, at en kvinde, som elsker, altid bør skjule sine følelser. Hun svarede derfor ikke et ord.

"Jeg vil bare bede dig om ikke at sige ham noget om det, før jeg kommer tilbage," vedblev Grandet til sin kone. "Jeg er nødt til at gå ud i engene for at stikke vejgrøften af, men jeg kommer hjem til frokost klokken tolv og vil da tale med min brodersøn om hans anliggender. Og hvad dig angår, mamsel, vil jeg bare sige dig, at hvis det er den unge kavaler, du sidder dér og græder for, så gør du klogest i at tørre dine øjne. Han rejser sporenstregs til Ostindien, og du får ham ikke mere at se."

Faderen tog sine handsker, der lå på skyggen af hans hat, trak dem på med sin vante ro, klemte dem på plads ved at stikke fingrene ind i hinanden og gik sin vej.

"Moder, jeg er nær ved at kvæles," udbrød Eugénie, da hun var ene med sin moder. "Jeg har aldrig før lidt således."

Da madame Grandet så sin datter blegne, åbnede hun vinduet og lod hende indånde den friske luft.

"Nu har jeg det bedre," sagde Eugénie efter et øjebliks forløb.

Denne nervøse ophidselse hos en hidindtil tilsyneladende rolig og kold natur virkede tilbage på madame Grandet, der betragtede sin datter med den deltagende skarpsynethed, som

mødrene besidder over for genstanden for deres ømhed, og anede hele sammenhængen. Men det må også indrømmes, at samlivet mellem Eugénie og hendes moder, der altid havde siddet sammen i vinduesfordybningen, fulgtes ad til kirke og sovet i samme luft, var lige så inderligt som mellem de berømte siamesiske tvillinger.

"Mit kære barn," sagde madame Grandet, idet hun tog Eugénies hoved for at læne det mod sit bryst.

Ved disse ord så den unge pige op, kastede et spørgende blik på sin moder for at udforske hendes hemmelige tanker og sagde: "Hvorfor skal han sendes til Ostindien? Hvorfor skal han ikke blive her? Han er jo vor nærmeste slægtning."

"Ja, mit barn, det ville være meget naturligt; men din fader har vel sine hemmelige grunde, og dem må vi respektere."

Moder og datter satte sig ned i tavshed, hver på sin plads, og tog atter fat på deres arbejde. Fuld af taknemmelighed for den hjertelige forståelse, Eugénie havde vundet hos sin moder, kyssede hun hendes hånd med de ord: "Hvor du er god, kære moder!" Ved disse ord strålede moderens gamle ansigt, der var udtæret af langvarige lidelser.

"Har du det godt?" spurgte Eugénie.

Fru Grandet svarede kun med et smil; derpå sagde hun efter et øjebliks tavshed med sagte røst: "Skulle du allerede være forelsket i ham? Det var slemt."

"Hvorfor slemt?" spurgte Eugénie. "Du synes jo selv om ham? Hør, moder, lad os dække bordet til hans frokost."

Hun lagde sit arbejde fra sig, og det samme gjorde moderen med de ord: "Du er ikke rigtig klog." – Men hun fandt dog for

godt at retfærdiggøre sin datters mangel på klogskab ved at gøre sig selv delagtig deri. Eugénie kaldte på Nanon.

"Hvad vil De nu, frøken?"

"Nanon, du har da vel fløde nok?"

"Ja, jeg har," svarede den gamle pige.

"Hør, lav hans kaffe rigtig stærk, for jeg har hørt monsieur des Grassins sige, at de bruger meget stærk kaffe i Paris. Kom rigtig mange bønner på."

"Hvor vil De have, jeg skal tage dem fra?"

"Du kan købe nogle."

"Og hvis husbond møder mig?"

"Han er ude i engene."

"Ja, ja, så skal jeg skynde mig. Men urtekræmmeren har allerede spurgt mig, om de hellige tre konger var kommet på besøg hos os, da jeg var henne at købe stearinlys. Hele byen vil få vore udskejelser at vide."

"Hvis din fader mærker noget, er han i stand til at give os prygl," sagde madame Grandet.

"Ja, så lad ham prygle os; vi vil tage pryglene på knæ."

Fru Grandet svarede intet, men vendte blot sine øjne mod himlen. Nanon tog sin hue på og gik. Eugénie hentede rent dækketøj og gik derefter ovenpå for at tage nogle klaser druer ned, som hun havde moret sig med at hænge op på tøjsnorene oppe gå loftet. Hun gik let hen ad gangen for ikke at vække sin fætter, men kunne ikke dy sig for ved døren at lytte til hans regelmæssige åndedræt. Ulykken våger, mens han sover, sagde hun til sig selv. Hun tog de grønneste vinblade, hun kunne finde, stillede sine druer op så koket, som nogen gammel taffeldækker kunne have ordnet dem, og bragte dem

triumferende hen på bordet. Ude i køkkenet lagde hun uden videre beslag på de pærer, hendes fader havde talt af, og stillede dem op i pyramide mellem vinbladene. Hun blev ved at gå frem og tilbage, hun løb og hun sprang; hun havde gerne plyndret hele huset, hvis ikke hendes fader havde haft nøglen til alt. Da hun så Nanon komme tilbage med to friske æg, fik hun næsten lyst til at flyve hende om halsen.

"Fæstebonden fra La Lande havde nogle æg i sin kurv, så bad jeg ham om dem, og han gav mig dem for at gøre sig behagelig, den rare fyr."

Efter to timers anstrengelser, under hvilke Eugénie mindst tyve gange havde forladt sit arbejde for at gå hen og se, om kaffen kogte, eller for at lytte til den støj, hendes fætter gjorde, da han stod op, lykkedes det hende endelig at tillave en meget tarvelig og meget billig morgenmad, som alligevel var frygtelig forskellig fra husets indgroede sædvaner. Man plejede nemlig dér at nyde sin frokost stående, idet enhver blot tog en bid brød, lidt frugt eller smør og et glas vin. Da Eugénie så bordet flyttet hen foran ilden, en af lænestolene stillet foran sin fætters kuvert, de to tallerkener frugt, æggebægeret, en flaske hvid vin, brødet og sukkeret, der lå stablet op i en underkop, kom hun til at ryste og bæve på alle sine lemmer ved den blotte tanke om de blikke, hendes fader ville tilkaste hende, hvis han tilfældigvis skulle komme ind i dette øjeblik. Derfor så hun ofte hen til taffeluret for at beregne, om hendes fætter kunne spise morgenmad, før den brave mand kom tilbage.

"Vær kun rolig, Eugénie," sagde madame Grandet; "hvis din fader kommer, skal jeg nok tage det på min kappe."

Eugénie kunne ikke holde en tåre tilbage.

"O, du kære moder," udbrød hun, "jeg har ikke holdt nok af dig."

Efter at Charles nynnende havde gået vel hundrede gange rundt i sit værelse, kom han endelig ned. Heldigvis var klokken endnu kun elleve. Den pariser! Han havde gjort et lige så koket toilette, som om han havde opholdt sig på den adelige dames gård, der var på rejse i Skotland. Han kom ind i stuen med den venlige og leende mine, som klæder ungdommen så godt, og som voldte Eugénie en vemodig glæde. Han havde moret sig over sine luftkastellers ruin og gik muntert hen imod sin tante.

"Har De sovet godt i nat, kære tante? Og De, kusine?"

"Jo tak, godt, og hvorledes har De haft det?"

"Fortræffeligt."

"De må være sulten, fætter," sagde Eugénie; "sæt Dem til bords!"

"Nej, jeg spiser aldrig morgenmad før klokken tolv, når jeg står op. Men jeg har levet så dårligt på rejsen, at jeg kunne trænge til noget. Desuden ..." Han trak det nydeligste cylinderur, man kunne se for sine øjne, op af lommen. "Hvad for noget, klokken et kun elleve, jeg er kommet tidligt op."

"Tidligt?" sagde madame Grandet.

"Ja, det kom af, at jeg ville stille mine sager i orden. Nå ja, jeg vil gerne have lidt at spise, blot en bagatel, en kylling eller en agerhøne."

"Hellige jomfru!" udbrød Nanon, da hun hørte dette.

"En agerhøne!" sagde Eugénie ved sig selv og ville gerne have givet alle sine sammensparede penge for at kunne købe en agerhøne.

"Kom og sæt Dem ned," sagde hans tante til ham. Lapsen lod sig synke ned i en lænestol ligesom en smuk dame, der sætter sig på sin divan, Eugénie og hendes moder tog stole og satte sig ved siden af ham foran ilden.

"Bor De altid her?" spurgte Charles, der fandt salen endnu grimmere om dagen, end den var ved lys.

"Altid," svarede Eugénie, idet hun betragtede ham, "undtagen i vinhøstens tid. så tager vi ud at hjælpe Nanon og bor alle i Abbaye des Noyers."

"Spadserer De aldrig?"

"Undertiden om søndagen efter aftensang, når det er smukt vejr," sagde madame Grandet, "går vi ud på broen eller hen at se på høet, når de er i færd med at bjærge det."

"Har De et teater?"

"Gå på komedie," udbrød madame Grandet, "se på skuespillere! Men ved De da ikke, at det er en dødssynd?"

"Værs'go', unge herre," sagde Nanon, idet hun kom med æggene, "vi giver Dem kyllingerne i æggeskallerne."

"Ah, friske æg!" sagde Charles, der ligesom folk, der er vant til luksus, allerede havde glemt sin agerhøne. "Det er dejligt, især, hvis De har noget smør til, min rare pige."

"Smør! Ja, men så får De ingen kage," sagde pigen.

"Men kom dog med noget smør, Nanon," udbrød Eugénie.

Den unge pige så opmærksomt på sin fætter, mens han skar brødet i skiver og dyppede dem i æggene, og hun fandt deri en lige så stor glæde, som den mest følsomme sypige i Paris finder ved at se et melodrama, hvori uskyldigheden sejrer. Så meget er nu også vist, at Charles, der var opdraget af en yndig moder og var blevet udviklet ved omgang med en fornem dame, havde

små kokette, elegante bevægelser som en lille modedame. En ung piges deltagelse og kærlighed har desuden en i sandhed magnetisk indflydelse. Derfor kunne Charles, der så sig gjort til genstand for sin tantes og kusines opmærksomheder, ikke unddrage sig indflydelsen af de følelser, der så at sige strømmede ud over ham. Han tilkastede Eugénie et af disse blikke, der stråler af godhed og ømhed, og som lignede et smil; han lagde, ved at betragte hende, mærke til dette rene ansigt, i hvis træk der herskede den mest udsøgte harmoni, til den uskyld, der udtalte sig i hendes stilling, til den fortryllende klarhed, der strålede i hendes øjne, hvori unge elskovstanker funklede uden attrå om vellyst.

"Kære kusine, hvis De sad i operaen i en af de fine loger og i et kostbart toilette, tør jeg min tro forsikre, at tante ville få ret, og at De ville vække syndige tanker hos mændene og misundelse hos kvinderne."

Denne kompliment bragte Eugénies hjerte til at banke og sitre af fryd, skønt hun ikke rigtig forstod den.

"Kære fætter, De vil bestemt have mig stakkels provinspige til bedste."

"Hvis De kendte mig bedre, kusine, ville De vide, at jeg afskyr alt, hvad der hedder spot, fordi det gør éns hjerte koldt og sårer alle ens følelser ..." Og samtidig slubrede han nok så ugenert æggemadden i sig. – "Nej, jeg er sagtens ikke begavet nok til at have andre til bedste, og den mangel skader mig meget. I Paris forstår de at gøre det af med en mand ved at sige om ham: "Han har et godt hjerte", fordi det betyder det samme som: "Den stakkels fyr er så dum som en hest". Men da jeg er rig og bekendt for at ramme centrum i første skud på tredive skridts

afstand med en hvilken som helst slags pistoler og uden anlæg, falder ingen på at gøre sig lystig over mig."

"Hvad De dér siger, kære nevø, tyder på, at De har et godt hjerte."

"Hvilken smuk ring De dér har på fingeren," sagde Eugénie. "De tager mig vel ikke ilde op, at jeg beder Dem, om jeg må få den at se."

Charles rakte hånden ud og tog sin ring af, og Eugénie rødmede, da hun med spidsen af sine fingre berørte sin fætters rosenrøde negle.

"Moder, se dog, hvilket smukt arbejde!"

"Det var en svær mængde guld," sagde Nanon, som kom med kaffen.

"Hvad er det for noget?" spurgte Charles leende og pegede på en brun, ferniseret lerkrukke af aflang form, indvendig glaseret, med en udvendig rand af aske, der hang ligesom en frynse, og fra hvis bund kaffen bob= lede op til overfladen af den sydende væske.

"Det er kaffe, som er kogt," sagde Nanon.

"Ak, kære tante, jeg skal dog i det mindste efterlade ét velgørende spor af min nærværelse her. De er langt tilbage! Jeg skal lære Dem at lave god kaffe i en kande af Chaptals konstruktion."

Og han prøvede derpå at forklare Chaptals system.

"Ja, tak, når der er så mange omstændigheder ved det," sagde Nanon, "så kunne man gerne være hele sit liv om det. Jeg kommer da aldrig til at lave kaffe på den måde! Nej, ellers mange tak! Og hvem skulle så slå græs til koen, mens jeg lavede kaffe?"

"Det skal jeg nok," sagde Eugénie.

"Du er et barn," sagde madame Grandet og så på sin datter.

Ved disse ord, der mindede de tre kvinder om den sorg, der var nær ved at bryde løs over den ulykkelige unge mand, tav de stille og betragtede ham med en medlidende mine, der forbavsede ham.

"Hvad går der dog af Dem, kusine?"

"Tys!" sagde madame Grandet til Eugénie, der lige skulle til at tale. "Du ved, min pige, at din fader har påtaget sig at tale med den unge herre ..."

"Sig dog Charles," sagde den unge Grandet.

"O, hedder De Charles? Det er et smukt navn," udbrød Eugénie.

De forudsete ulykker plejer næsten altid at indtræffe. Således hørte Nanon, madame Grandet og Eugénie, der ikke uden gysen tænkte på den gamle bødkers tilbagekomst, et hammerslag, hvis genlyd var dem vel bekendt.

"Det er fader," sagde Eugénie.

Hun tog underkoppen med sukkeret bort og lod nogle stykker blive liggende på dugen, mens Nanon bar tallerkenen med æggene ud, og madame Grandet rettede sig i sædet som en skræmt hind. Det var en panisk skræk, som Charles måtte forbavses over.

"Men hvad går der dog af Dem?" spurgte han dem.

"Fader kommer jo," sagde Eugénie.

"Ja, hvad så?"

Monsieur Grandet kom ind, kastede et klartskuende blik på bordet og på Charles og så det hele.

"Ja så, I gør nok stads af brodersønnen, det var net, det var net, det var rigtig net," sagde han uden at stamme. "Når katten er ude, spiller musene på bordet."

"Stads?" sagde Charles til sig selv uden at have nogen anelse om den tarvelige levemåde og de sæder, der herskede der i huset.

"Giv mig mit glas, Nanon," sagde den brave mand. Nanon bragte det. Grandet trak op af lommen en hornkniv med et bredt blad, skar en skive brød af, tog lidt smør, som han omhyggeligt smurte på, og gav sig til at spise stående. Imidlertid var Charles i færd med at komme sukker i sin kaffe. Fa'er Grandet så de stykker sukker, der var blevet liggende, betragtede nøje sin kone, der blegnede, og gjorde tre skridt frem. Derpå bøjede han sig hen imod den gamle stakkel og hviskede til hende: "Hvor har du så taget alt det sukker fra?"

"Nanon har været henne at hente det hos urtekræmmeren, der var ikke noget her hjemme."

Det er umuligt at forestille sig den dybe interesse, hvormed de tre kvinder fulgte denne stumme scene: Nanon havde forladt sit køkken og stod og kiggede ind i salen, for at se, hvorledes den sag ville løbe af.

Charles, som havde smagt på sin kaffe, men ikke fundet den sød nok, søgte efter sukkeret, som Grandet allerede havde gemt.

"Hvad leder De efter, brodersøn?" spurgte den brave mand.

"Sukkeret."

"Kom mælk i," svarede husherren, "så bliver kaffen sødere."

Eugénie tog den underkop med sukker i, som Grandet allerede havde gemt og satte den på bordet, idet hun så på sin

fader med en rolig mine, og vist er det, at en pariserinde, der med sine svage arme holder en silkestige for at hjælpe sin elsker til at flygte bort, ikke viser større mod end Eugénie udfoldede ved at sætte sukkeret igen på bordet. Pariserinden vil blive belønnet af sin elsker, når hun med stolthed viser ham en blå og gul arm, hvor hver beskadiget åre vil blive vædet af tårer og helbredet af elskovs fryd, mens Charles aldrig nogensinde skulde blive indviet i det hjertes hemmelighed, der i stærk uro bankede i brystet på Eugénie, som den gamle bødkers blik ramte som lynet.

"Du spiser ikke, kone?"

Den stakkels underkuede skabning gik hen og skar med en ynkelig mine et stykke brød af og tog en pære. Eugénie havde dristighed nok til at byde sin fader druer med de ord: "Smag på mit syltetøj, fader! Spiser De ikke nok lidt, fætter? Jeg har hentet disse klaser for Deres skyld."

"Hvis de fruentimmer ikke bliver stoppet i opløbet, går de hen og plyndrer hele Saumur ud for Deres skyld, brodersøn. Når De er færdig, kan vi gå lidt sammen ned i haven, jeg har noget at sige Dem, der ikke just er så sødt."

Eugénie og hendes moder tilkastede Charles et blik, hvis udtryk den unge mand ikke kunne tage fejl af.

"Hvad mener De med det, De dér siger, onkel? Siden min stakkels moders død ... (ved disse ord blev hans stemme blød) ... er der ingen ulykke længere mulig for mig."

"Kære brodersøn, vi kender ikke de sorger, Gud sætter os på prøve med," sagde hans tante.

"Vis, vas!" sagde Grandet, "nu begynder vrøvlet. Det gør mig ondt, brodersøn, at se Deres smukke hvide hænder." – Han viste

ham den slags bedekøller, naturen havde sat på hans armskafter. – "Se det er hænder til at samle dalere med! De er blevet opdraget til at stikke fødderne i støvler af sådant skind som det, de brevtasker er gjort af, vi andre gemmer vore sedler i. Det dur ikke, det dur ikke!"

"Hvad mener De dog, onkel? Gid jeg må blive hængt, om jeg forstår et eneste ord af det."

"Kom," sagde Grandet og lod knivsbladet smække i, hvorpå han drak resten af sin hvide vin og lukkede døren af.

"Kære fætter, fat mod!"

Den tone, hvori den unge pige sagde disse ord, havde isnet Charles, der fulgte efter sin skrækkelige slægtning som et bytte for en dødelig uro. Eugénie, hendes moder og Nanon gik nu ud i køkkenet, drevet af en uovervindelig nysgerrighed efter at udspejde de to deltagere i den scene, der nu skulle til at foregå i den lille fugtige have. Onklen gik først i nogen tid tavs ved siden af brodersønnen, ikke fordi han var i forlegenhed med at underrette Charles om faderens død, men fordi han følte en slags medlidenhed med ham ved at vide, at han ikke ejede en eneste skilling, og han søgte efter passende vendinger for at formilde udtrykket for denne gruelige sandhed. "De har mistet Deres fader!" Det var ikke svært at sige; for fædrene plejer at dø før børnene. Men: "De ejer ikke det, der ligner formue!" I disse ord lå alverdens ulykker. Og så begyndte den brave mand for tredje gang at gå ned ad den midterste gang, hvis sand knirkede under hans fødder. Ved de vigtigste lejligheder i vort liv knytter vor sjæl sig stærkt til de steder, hvor sorger og glæder styrte løs over os, derfor betragtede Charles med en særlig opmærksomhed buksbomhækkene i den lille have, de visne

blade, som blev ved at drysse ned, murenes aftagende højde, frugttræernes lunefulde forgreninger, lutter maleriske enkeltheder, som skulle stå prægede i hans erindring og, ifølge den idéassociation, som er ejendommelig for lidenskaberne, for evigt være knyttet til mindet om denne afgørende time.

"Det er meget varmt, meget smukt vejr," sagde Grandet, idet han tog et dygtigt drag luft.

"Ja onkel, men hvorfor ...?"

"Hør, min ven," svarede onklen, "jeg har dårlige efterretninger at bringe dig. Din fader har det meget slet ..."

"Hvorfor er jeg da her?" sagde Charles. "Nanon!" råbte han, "skaf mig en vogn! – Jeg kan vel få en befordring her på egnen," tilføjede han, idet han vendte sig om mod sin onkel, der blev stående ubevægelig.

"Det er overflødigt at tage vogn," svarede Grandet.

Charles forstummede, blegnede, og hans øjne fik et stift udtryk.

"Ja, min kære ven, du kan jo nok gætte det: han er død. Men det er det mindste af det. Der er noget, som er endnu værre. Han har skudt sig ..."

"Min fader?"

"Ja. Men det betyder intet. Aviserne har travlt med det, som om det vedkom dem. Dér, læs!"

Grandet, som havde lånt Cruchots avis, viste Charles den skæbnesvangre artikel, og den stakkels unge mand, der endnu næsten var et barn, og som var i den alder, da følelserne giver sig et ukunstlet udtryk, brast i gråd.

"Nå, det er godt," sagde Grandet til sig selv. Hans øjnes udtryk var nær ved at gøre mig ængstelig. Han græder, så har

det ingen fare. – "Det har endnu intet at sige, min kære brodersøn," sagde Grandet med høj røst, uden at vide, om Charles hørte på ham, "det har intet at betyde, du vil nok vide at trøste dig; men ..."

"Aldrig! Aldrig! Min fader! Min fader!"

"Han har ruineret dig, du ejer ikke en skilling."

"Hvad bryder jeg mig om det! Hvor er min fader, min fader?"

Gråd og hulken genlød på en skrækkelig måde mellem disse mure og blev kastet tilbage af ekkoet; grebet af medlidenhed græd de tre kvinder med; for tårer er lige så smitsomme, som latter kan være det. Charles skyndte sig bort gennem gården uden at høre på sin onkel, fandt vej til trappen, gik op på sit værelse og kastede sig ned tværs over sin seng, hvor han begravede ansigtet i lagenerne for at ret at kunne græde ud ene og fjernt fra slægt og venner.

"Man må lade den første byge drive over," sagde Grandet og gik ind i salen, hvor Eugénie og hendes moder pludselig havde sat sig igen på deres pladser og sad og arbejdede med rystende hånd efter at have tørret deres øjne. – "Men den unge mand dur ikke til noget, han tænker mere på de døde end på penge."

Eugénie fo'r sammen, da hun hørte sin fader udtale sig således om den helligste smerte, der gives, og hun begyndte fra dette øjeblik af at bedømme sin fader.

Skønt dæmpet genlød Charles' hulken i dette lydløse hus, og hans dybe klage, der syntes at komme nede fra jorden, hørte først op hen imod aften efter at være gradvis aftaget.

"Stakkels unge mand!" sagde madame Grandet.

Et skæbnesvangert udbrud! Fa'er Grandet så på sin kone, Eugénie og sukkerskålen; han huskede på det usædvanlige

morgenbord, der var blevet tilberedt til den ulykkelige slægtning og stillede sig midt i salen.

"Hør nu engang, kone," sagde han med sin vanlige ro, "jeg vil da håbe, at du ikke går hen og fortsætter din ødselhed. Jeg giver dig ikke mine penge, for at du skal proppe halsen fuld af sukker på den unge slyngel."

"Moder har ikke nogen skyld i det," sagde Eugénie; "det er mig, der ..."

"Er det måske, fordi du er myndig, at du har i sinde at gøre mig imod?" afbrød Grandet sin datter. "Tænk på, Eugénie, at ..."

"Fader, jeg synes ikke, at din broders søn i dit hus burde savne ..."

"Vis, vas, vis, vas," sagde bødkeren i en kromatisk skala på fire toner, "min broders søn hist og min nevø her. Charles er intet for os, han har hverken hvid eller skilling. Hans fader har spillet fallit, og når den unge laps har grædt sig træt, skal han pakke sammen; jeg vil ikke have, at han skal vende op og ned på mit hus."

"Fader, hvad er det at spille fallit?" spurgte Eugénie.

"At spille fallit," svarede faderen, "det er at begå den mest vanærende af alle de handlinger, der vanærer et menneske."

"Det må da være en meget stor synd," sagde madame Grandet, "og din broder vil sikkert blive evigt fordømt."

"Nå, begynder du nu igen på dine gudelige betragtninger," sagde han til sin kone, idet han trak på skuldrene. "At spille fallit, Eugénie," vedblev han, "er at begå et tyveri, som ulykkeligvis lovene tager under sin beskyttelse. Folk har givet Guillaume Grandet deres varer i tillid til hans ærlighed og retskaffenhed, og derpå har han taget det hele og kun ladet dem

beholde øjnene til at græde med. En stratenrøver er langt at foretrække for en fallent: han angriber én, og så kan man forsvare sig, han sætter sit hoved på spil, men den anden ... Kort sagt: Charles er vanæret."

Disse ord genlød i den stakkels piges hjerte og tyngede der med deres hele vægt. Så retskaffen og pletfri som den reneste blomst, der vokser dybt inde i skoven, kendte hun hverken de grundsætninger, der gælder i verden, eller de sofistiske og snedige argumenter, man fanger ubefæstede sjæle med: hun gik altså troskyldigt ind på den afskyelige forklaring, hendes fader med velberåd hu gav hende uden at gøre hende bekendt med den forskel, der er mellem en ufrivillig og svigagtig fallit.

"Kære fader, det var slemt, at du ikke kunne forhindre den ulykke."

"Min broder har ikke spurgt mig til råds. Desuden skylder han fire millioner bort."

"Hvor meget er da egentlig en million?" spurgte hun troskyldig som et barn, der tror, at det straks kan få, hvad det ønsker.

"En million?" sagde Grandet, "det er en million gange tyve sous, og der skal fem tyve sous-stykker til at udgøre fem francs."

"Min Gud og skaber!" udbrød Eugénie, "hvorledes kunne onkel få fire millioner for sin part? Er der nogen anden i Frankrig, der kan have så mange millioner?" (Fa'er Grandet strøg sig om hagen og smilede, og hans svulst syntes at udvide sig.)

"Men hvad skal der blive af min fætter Charles?"

"Han rejser til Ostindien for efter sin faders ønske at prøve på at gøre sin lykke."

"Men har han da penge til rejsen?"

"Jeg betaler hans rejse ... til ... ja til Nantes."

Eugénie fløj sin fader om halsen.

"Fader, hvor du er god!"

Hun kyssede ham, så hun var nær ved at gøre ham skamfuld; for hans samvittighed var ikke fri for at genere ham en smule.

"Behøves der lang tid til at samle en million?" spurgte hun ham.

"Herre Gud!" sagde bødkeren, "du ved da, hvad en louisdor er? Og der behøves halvtreds tusinde louisdorer til at få en million."

"Moder, vi vil sørge for at der bliver læst sjælemesser for ham."

"Det tænkte jeg netop på," svarede moderen.

"Ja, det forstår sig: altid skal I give penge ud," udbrød faderen. "Hør nu, tror I, hele huset er fuldt af guld?"

I dette øjeblik gav et dumpt klagesuk, mere ynkeligt end alle de andre, genlyd på loftet og bragte Eugénie og hendes moder til at stivne af rædsel.

"Nanon, gå op ovenpå og se, om han ikke tager livet af sig," sagde Grandet. "Hør nu," vedblev han derpå, idet han vendte sig om imod sin kone og datter, som hans ord havde bragt til at blegne, "skab jer nu ikke, I to. Nu går jeg min vej. Jeg skal hen at se lidt til de hollændere, der rejser i dag; derfra går jeg så hen og snakker lidt med Cruchot om alt dette her."

Derpå gik han, og da han havde lukket døren i efter sig, kunne Eugénie og hendes moder trække vejret frit. Aldrig

havde hans datter før denne formiddag følt nogen tvang i sin faders nærværelse; men i de sidste timer havde hun hvert øjeblik skiftet følelser og tanker.

"Moder, hvor meget sælger man et fad vin for?"

"Din fader sælger sine for mellem hundrede og halvandet hundrede francs, undertiden to hundrede, efter hvad jeg har hørt sige."

"Når han nu høster fjorten hundrede fade vin ..."

"Jeg ved min tro ikke, hvor meget det bliver, min pige. Din fader taler aldrig til mig om sine forretninger."

"Ja men så må fader jo være rig."

"Måske. Men monsieur Cruchot har sagt mig, at han havde købt Froidfond for to år siden. Det har sagtens bragt ham i forlegenhed for penge."

Eugénie, som ikke forstod sig på sin faders formue, kunne ikke komme videre i sine beregninger.

"Han har såmænd ikke engang så meget som blot set, at jeg var der, den yndige unge herre," sagde Nanon, som nu kom tilbage. "Han ligger slængt hen over sengen som et stykke kvæg og tudskråler, så det er en ren ynk at høre på! Hvad har dog den søde unge fyr at sørge således over?"

"Lad os hurtigt gå op at trøste ham, moder; hvis der kommer nogen og banker på døren, kan vi jo gå ned igen."

Fru Grandet var afvæbnet over for tonefaldet i sin datters stemme. Eugénie var mageløs, hun var kvinde. Begge gik med bankende hjerte op på Charles' værelse, hvor døren stod åben. Den unge mand hverken hørte eller så noget; han lå hensunket i gråd og udstødte uartikulerede klager.

"Hvor han holder af sin fader!" sagde Eugénie med sagte røst.

Disse ord blev udtalt med et sådant tonefald, at man ikke kunne undgå deri at høre et hjertes forhåbninger, der ikke selv ved af sin lidenskab at sige. Fru Grandet tilkastede derfor sin datter et blik, der var præget af moderlige følelser, og hviskede ganske sagte til hende: "Tag dig i agt, du kunne let komme til at forelske dig i ham."

"Forelske mig i ham!" svarede Eugénie. "O, hvis du vidste, hvad fader har sagt."

Charles vendte sig om og fik øje på sin tante og sin kusine.

"Jeg har mistet min fader, min kære fader! Hvis han havde betroet mig sin hemmelige ulykke, kunne vi begge have arbejdet på at råde bod på den. Gud, min kære fader! Jeg var så sikker på at se ham igen, at jeg tror, jeg sagde temmelig koldt farvel til ham."

Han kunne ikke sige mere for hulken.

"Vi skal nok bede for ham," sagde madame Grandet. "Find Dem i Guds vilje."

"Kære fætter," sagde Eugénie, "fat mod! Deres tab er uopretteligt; men tænk derfor nu på at redde Deres ære!"

Med dette fine instinkt, som kvinden besidder, og som gør, at hun altid har omløb i hovedet, selv når hun trøster andre, ville Eugénie narre sin fætters smerte ved at få ham til at tænke på sig selv.

"Min ære?" udbrød den unge mand, idet han med en pludselig bevægelse strøg sit hår tilbage, og han satte sig op i sin seng og lagde armene overkors. "Ak, det er sandt, min onkel sagde jo, at fader har spillet fallit."

Han udstødte et sønderrivende skrig og skjulte sit ansigt i sine hænder.

"Lad mig være ene, kusine, lad mig være ene! Min Gud! Min Gud! Tilgiv min fader, han har måttet lide meget."

Der var noget skrækkelig fængslende ved at se udtrykket for denne unge, sande smerte, der var uden beregning og uden skjulte bihensigter. Det var en kysk smerte, som Eugénies og hendes moders enfoldige hjerter forstod, da Charles gjorde en bevægelse for at bede dem overlade ham til sig selv. De gik ned, tog atter i tavshed plads ved vinduet og arbejdede omtrent en time uden at tale et eneste ord sammen. Ved blot at kaste et stjålent blik på den unge mands omgivelser, det blik, som er nok for unge piger til i et nu at se alt, havde Eugénie opdaget de nette småting, som hørte med til hans toilette, hans saks og hans guldindfattede barberknive. Dette flygtige glimt af luksus, der brød frem gennem smerten, gjorde, måske ved sin modsætning, Charles endnu mere interessant i hendes øjne. Aldrig havde en så alvorlig begivenhed, aldrig havde et så dramatisk skuespil sat disse to skabningers fantasi i bevægelse midt i den ro og ensomhed, som de uophørligt levede i.

"Moder," sagde Eugénie, "vi vil bære sorg for onkel."

"Det må din fader afgøre," svarede madame Grandet.

De sad på ny tavse, og Eugénie trak sine sting med en regelmæssighed, som ville have røbet en iagttager, at hun grublede over en rigdom af tanker. Denne tilbedelsesværdige piges fornemste attrå var at dele sin fætters sorg.

Henimod klokken fire gav et pludseligt slag af dørhammeren genlyd i madame Grandets hjerte.

"Hvad går der dog af din fader?" sagde hun til sin datter.

Vingårdsmanden kom glad ind. Efter at have taget sine handsker af, gned han sine hænder så stærkt, at han ville have

revet sit skind itu, hvis ikke overhuden havde været barket som ruslæder, dog uden dettes lugt af lærketræ og rosmarin. Først gik han frem og tilbage og så på vejret, endelig slap hans hemmelighed ud.

"Kone," sagde han, uden at stamme, "jeg har pudset dem alle. Jeg har nu solgt vor vin. Hollænderne og belgierne skulle rejse i morges, og så gik jeg hen på torvet og spadserede uden for gæstgivergården og lod, som om jeg gik og drev. Så kom han, du nok ved, hen til mig. Alle, de der ejer den gode vin, gemmer deres høst og vil vente, og jeg har ikke forhindret dem i det. Den gode belgier var fortvivlet. Det så jeg, og resultatet et da blevet, at han tager vor høst for to hundrede francs fadet, mod en kontant udbetaling af halvdelen af beløbet. Betalingen skal ske i guld, dokumenterne er underskrevet, og dér er seks louisdorer til dig. Om tre måneder går priserne ned."

Disse sidste ord blev udtalt i en rolig tone, men med en så dyb ironi, at saumurianerne, som i dette øjeblik stod sammen i grupper på torvet og var forbløffede over efterretningen om det salg, Grandet nylig havde underskrevet, ville have gyst ved at høre det, og en panisk skræk ville have bragt vinene til at falde halvtreds procent.

"Du har i år tusinde fade, fader?"

"Ja, min tøs."

Dette ord var det superlativiske udtryk for den gamle bødkers glæde.

"Det bliver altså to hundrede tusinde tyve sous-stykker."

"Ja, mademoiselle Grandet."

"Så kan du altså sagtens hjælpe Charles, fader."

Balthazars forbavselse, vrede og bestyrtelse, da han så det berømte *Mene Tekel Upharsin* på væggen, kan ikke sammenlignes med Grandets kolde harme, da han, som ikke længere tænkte på sin brodersøn, nu fandt ham indkvarteret i sin datters hjerte og optaget i hendes beregninger.

"Hør nu, siden den laps har sat foden inden for mit hus, går alting her forkert. I har travlt med at købe sukkergodt og holde sviregilder og anstalter. Jeg er ellers så gammel, tænker jeg, så jeg nok ved, hvorledes jeg har at bære mig ad. Desuden vil jeg ikke lade mig belære hverken af min datter eller af nogen. Jeg vil gøre for min brodersøn, hvad der sømmer sig at gøre, I skal ikke have jeres næse i det. – Og hvad dig angår, Eugénie," tilføjede han, idet han vendte sig om imod hende, "så tal ikke mere til mig om det, eller også sender jeg dig ud til Abbaye des Noyers med Nanon, for at se, om jeg er der, og det endnu i morgen den dag, hvis du mukker. Hvor er dog den fyr henne, er han kommet ned?"

"Nej, min ven," svarede madame Grandet.

"Men hvad bestiller han da?"

"Han græder over sin fader," svarede Eugénie.

Grandet så på sin datter uden at finde et ord at sige. Han var dog en smule af en fader, var han. Efter at han havde gået to eller tre gange rundt i salen gik han hurtigt op på sit arbejdsværelse for der at spekulere over, hvorledes han bedst skulle anbringe sine penge i statspapirer. Hans to tusind tønder land skov var hugget ned til roden og havde givet ham seks hundrede tusinde francs, og når han til denne sum føjede de penge, han fik for sine popler, sine indkomster for forrige og det løbende år, foruden de to hundrede tusinde francs, det nys

afsluttede salg indbragte ham, fik han med en rund sum ni hundrede tusinde francs. De tyve procent, der på kort tid var at tjene på renter, fristede ham, og han gav sig til, mens han regnede sine spekulationer ud, at skrive sine tal op på den avis, hans broders død stod anmeldt i, uden at give videre agt på sønnens suk og klage, der samtidig nåede hans øre. Nanon kom nu og bankede på væggen for at opfordre sin husbond til at komme ned, da middagsmaden var rettet an. Grandets sidste ord til sig selv ude på den hvælvede gang, da han tog det sidste trappetrin, var: "Siden jeg får otte procent i rente, vil jeg gøre den forretning. I løbet af to år kan jeg da få femten hundrede tusind francs ud af det og hæve dem i Paris i gode guldpenge."

"Nå, hvor er min brodersøn henne?"

"Han siger, at han ikke vil have noget at spise," svarede Nanon. "Det er bestemt ikke sundt."

"Det er så meget sparet," svarede hendes herre.

"Det har De, ved Gud, ret i," sagde hun.

"Pyt! Han holder nok op med at græde. Sulten jager ulven ud af skoven."

Middagsmåltidet var besynderlig tavst.

"Min ven," sagde madame Grandet, da dugen var taget af bordet, "vi må anlægge sorg."

"Du ved da virkelig heller ikke, hvad du skal hitte på, kone, for at komme til at give penge ud. Sorgen stikker i hjertet og ikke i klæderne."

"Men det er absolut nødvendigt at bære sorg for en broder, og kirken byder os ..."

"Så kan du købe dine sørgeklæder for dine seks louisdorer. Du kan give mig et flor, det er nok."

Eugénie vendte sine øjne mod himlen uden at sige et ord. For første gang i hendes liv blev hendes ædle tilbøjeligheder, der havde ligget indslumrede og tilbagetrængte, men pludselig var blevet kaldte til live, hvert øjeblik krænkede. Skønt denne aften tilsyneladende lignede tusinde aftener af deres ensformige tilværelse, var den visselig den skrækkeligste. Eugénie arbejdede uden at se op, men benyttede ikke den syæske, Charles den foregående dag havde behandlet med ringeagt, madame Grandet strikkede på sine muffediser, og Grandet drejede i fire timer på sine tommelfingre fordybet i beregninger, hvis resultat den næste dag skulle forbavse Saumur. Den dag kom der ingen at besøge familien, men hele byen genlød i dette øjeblik af rygtet om Grandets kunststykke, hans broders fallit og hans brodersøns ankomst. For at tilfredsstille deres trang til at vrøvle om deres fælles interesser var alle ejere af vinmarker, hvad enten de hørte til den højere eller til middelklassen i Saumur, samlet hos monsieur des Grassins, hvor det lynede med skrækkelige forbandelser over den forhenværende borgmester.

Nanon sad og spandt, og hendes roks snurren var den eneste røst, der lod sig høre under salens grålige loftsbjælker.

"Vi slider da ikke på vort mundlæder," sagde hun og viste sine tænder, der var så store og hvide som skoldede mandler.

"Man skal ikke slide på noget," svarede Grandet og vågnede op af sine betragtninger. Han sad og glædede sig ved udsigten til otte millioner om tre år og vuggede sig på dette udstrakte guldhav, der lå udbredt for hans øjne som et tæppe. – "Lad os nu gå op og lægge os. Jeg skal nok sige min brodersøn godnat fra jer alle sammen og se, om han vil nyde noget."

Fru Grandet blev stående på trappeafsatsen på første sal for at høre den samtale, der ville blive ført mellem Charles og den brave mand. Eugénie, der var mere dristig end sin moder, gik to trin op.

"Nå, brodersøn, De har det nok med bedrøvelse. Ja, græd kun, det er så naturligt. En fader er en fader; men vi må tage vor ulykke med tålmodighed. Jeg har tænkt på Dem, mens De græd, for ser De, jeg er en god onkel. Nå, fat nu mod. Vil De drikke et lille glas vin? Vin koster ikke noget i Saumur, her byder man vin, ligesom man i Ostindien byder en kop te. Men," vedblev Grandet, "De har jo ingen lys. Det dur ikke, det dur ikke! Man må kunne se til, hvad man foretager sig." – Grandet gik hen imod kaminen. – "Hvad for noget," udbrød han, "der er jo stearinlys. Hvor Fanden har De fisket det fra? De mære kunne gerne rive bjælkeværket ned af mit hus for at koge æg til den fyr."

Ved at høre disse ord gik moderen og datteren ind igen på deres værelser og puttede sig ned i deres senge så hurtigt som et par skræmte mus, der går ned i deres hul. – "Du må da eje en hel skat?" sagde manden, da han kom ind i sin kones værelse.

"Min ven, vent lidt, jeg er i færd med at bede til den gode Gud," svarede den stakkels moder med forandret mæle.

"Gid Fanden tage din gode Gud!" svarede Grandet brummende.

Gniere tror ikke på et tilkommende liv, nutiden er dem alt. Denne betragtning kaster et skrækkeligt lys over den nuværende periode, da penge mere end nogensinde behersker love, politik og sæder. Alle institutioner, bøger, mennesker og teorier, kort sagt alt har sammensvoret sig om at undergrave

den tro på et tilkommende liv, hvorpå samfundets bygning nu i atten hundrede år har støttet sig. Kisten er en overgang, som kun er lidet frygtet. Den fremtid, som ventede os hinsides gravsalmen, er blevet overført til nutiden. At nå *per fas et nefas* til luksussens og de forfængelige nydelsers jordiske paradis, forstene sit hjerte og hudflette sit legeme med udsigt til forbigående besiddelser, ligesom man fordum led livets martyrium med udsigt til evige goder, det er det almindelige løsen, et løsen, som for øvrigt er skrevet over alt, endog i adskillige love, der retter det spørgsmål til lovgiveren: Hvad betaler du? i stedet for at sige til ham: Hvad tænker du? Når denne teori går fra middelklassen ned til den lavere del af befolkningen, hvad skal der da blive af landet?

"Kone, er du færdig?" sagde den gamle bødker.

"Min ven, jeg beder for dig."

"Tak skal du have! Godnat! I morgen tidlig kan vi tales ved."

Den stakkels kone sov ind ligesom skoledrengen, der ikke har lært sine lektier og frygter for ved sin opvågnen al træffe lærerens opbragte ansigt. I dette øjeblik, da hun af skræk var ved at rulle sig ind i sine lagener, sneg Eugénie sig ind til hende i det blotte linned, på bare ben, og gik hen og kyssede hende på panden.

"Kære moder, i morgen skal jeg sige til ham, at det er mig, der har gjort det."

"Nej, for så sender han dig til Noyers. Lad kun mig råde, han spiser mig da ikke."

"Hører du, lille moder?"

"Hvad for noget?"

"Jo, *han* bliver ved at græde."

"Gå nu ind i din seng, mit barn, du bliver kold om benene, gulvet er fugtigt."

Således hengik den højtidelige dag, der skulle tynge på hele den rige og dog så fattige arvings liv, hun, hvis søvn ikke længere var så rolig eller så ren, som den hidtil havde været. Temmelig ofte synes visse handlinger i det menneskelige liv, bogstavelig talt, usandsynlige, skønt de er sande; men mon det ikke skulle komme af, at man næsten altid forsømmer at sprede et slags psykologisk lys over vore ufrivillige beslutninger, idet man undlader at forklare de hemmelighedsfulde grunde, der har nødvendiggjort dem? Måske burde Eugénies dybe lidenskab analyseres i sine fineste fibre; for den blev, som nogle spottefugle ville sige, en sygdom, der fik indflydelse på hele hendes tilværelse. Mange folk vil hellere nægte løsningen end måle styrken af de bånd og knuder og tilknytningspunkter, som i den åndelige verden hemmeligt forbinder den ene kendsgerning med den anden. Her må dog Eugénies fortid for iagttagere af den menneskelige natur tjene som sikkerhed for det naivt ubevidste i hendes sjæl og for det pludselige i udfoldelsen af hendes følelser. Jo roligere hendes liv havde været, desto heftigere udfoldede hendes kvindelige medlidenhed, den sindrigste af alle følelser, sig i hendes sjæl. Derfor vågnede hun flere gange, forvirret af dagens begivenheder, for at lytte efter sin fætter i den tro, at hun havde hørt de klagesuk, som siden den foregående dag gav genlyd i hendes hjerte. Snart så hun ham udåndende af sorg, snart drømte hun, at han døde af sult. Hen imod morgenstunden hørte hun med vished et frygteligt udbrud. Straks klædte hun sig på og skyndte sig ved det svage dagskær på lette fjed hen til

fætteren, som havde ladet sin dør stå åben. Lyset var brændt ned i stagen, og Charles sad overvældet af naturen, der havde gjort sin ret gældende, og sov påklædt i en lænestol med hovedet liggende i sengen. Han drømte, således som man drømmer, når maven er tom. Eugénie kunne græde ud, hun kunne beundre dette smukke unge ansigt, der var marmoreret af smerte, disse øjne, der var svulne af gråd, og som midt i deres slummer endnu syntes at udgyde tårer. Charles anede sympatetisk Eugénies nærværelse, han åbnede sine øjne og så hende stå der bevæget.

"Undskyld, kusine," sagde han, øjensynlig uden at vide, hverken hvad tid det var på døgnet, eller på hvilket sted han befandt sig.

"Der er hjerter, som hører Dem her, kære fætter, og vi troede, at De trængte til noget. De skulle gå ordentligt i seng, De bliver træt af at ligge således."

"Det har de ret i."

"Nå, så farvel da!"

Hun skyndte sig bort, halvt skamfuld, halvt lykkelig over, at hun var kommet. Kun uskyldigheden vover at tage sig slige dristige friheder, for den bevidste dyd er lige så vel beregnende som lasten. Eugénie, der inde hos sin fætter ikke havde skælvet det mindste, kunne næppe stå på sine ben, da hun var kommet ind på sit værelse. Hendes uvidende liv var pludselig hørt op, hun ræsonnerede, hun gjorde sig selv tusinde bebrejdelser. Hvad vil han dog tro om mig? Han vil tro, at jeg elsker ham.

Det var netop det, hun mest ønskede, han skulle tro. En ærlig og oprigtig kærlighed har sin forudanelse og ved, at kærlighed vækker genkærlighed. Hvilken begivenhed for denne ensomme

unge pige således at have stjålet sig ind hos en ung mand! Gives der ikke med hensyn til elskov visse tanker og handlinger, som for nogle gemytters vedkommende betyder det samme som en højtidelig trolovelse?

En time efter gik hun ind til sin moder og hjalp hende efter sædvane med hendes påklædning. Derpå gik de hen og satte sig på deres plads ved vinduet og ventede på Grandet med den angst, som isner hjertet eller bringer det til at gløde, knuger det sammen eller udvider det, alt efter de forskellige karakterer, når man enten frygter en scene eller en straf, en følelse, der for øvrigt er så naturlig, at husdyrene nærer den i den grad, at de er på nippet til at skrige højt for den ubetydelige smerte, en revselse fremkalder, mens de ellers er tavse, når de af uagtsomhed kommer til at støde sig. Den brave mand kom ned, men han talte adspredt til sin kone, kyssede Eugénie og satte sig til bords, uden at synes at tænke på sine trusler fra den foregående dag.

"Hvad bliver der af min brodersøn? Det var synd at sige, at han er os til ulejlighed."

"Han sover, herre," svarede Nanon.

"Det er meget heldigt, så trænger han ikke til stearinlys," sagde Grandet i en spottende tone.

Denne uvante barmhjertighed, denne bitre munterhed forbavsede madame Grandet, der så meget opmærksomt på ham; men den brave mand tog sin hat og sine handsker og sagde: "Jeg skal ud og drive lidt om på torvet for at træffe vore Cruchot'er."

"Eugénie, din fader har sikkert noget for."

Grandet, der ikke trængte til megen søvn, plejede virkelig at anvende den halve nat til at foretage disse foreløbige beregninger, som gav hans hensigter, hans iagttagelser og hans planer deres forbavsende sikkerhed og bevirkede, at de altid faldt heldigt ud til saumurianernes store forundring. Enhver menneskelig magt og indflydelse beror på en forening af tålmodighed og tid, og de mægtige folk er de, der har viljestyrke og påpassenhed. Gnierens liv er derfor en vedvarende ytring af en menneskelig myndighed, som er trådt i personlighedens tjeneske; han støtter sig kun på to følelser, nemlig forfængelighed og egennytte; men da egennytten på en vis måde er den solide og rigtigt opfattede forfængelighed, det varige vidnesbyrd om en virkelig overlegenhed, er forfængelighed og egennytte to dele af et og samme hele, nemlig egenkærlighed. Deraf kommer måske den vidunderlige nysgerrighed, gerrige fremkalder, når de bliver fremstillet med dygtighed; for enhver af os hænger ved en tråd sammen med disse personer, der forgriber sig på alle menneskelige følelser ligesom i en samlet sum. Hvor findes nemlig det menneske, der er uden attrå, og hvilken social attrå kan løses uden penge? Grandet havde virkelig noget for, som hans kone sagde. Han besad som alle gniere en bestandig trang til at spille et parti med sine medmennesker og på lovlig måde vinde deres dalere. At brandskatte andre mennesker er jo at bevise sin magt og vedvarende give sig selv ret til at foragte dem, der, fordi de er alt for svage, lader sig æde op her i verden. Lammet, der ligger roligt ved herrens fødder, det mest rørende symbol på alle jordiske ofre, symbolet på deres fremtid, en forligelse af lidelsen og svagheden, dette lam tager gnieren, efter at han har

ladet det blive fedt, og sætter det i fold, slagter det, steger det, fortærer det og foragter det. De gerriges føde består af penge og ringeagt.

Den brave mands tanker havde om natten taget en anden retning; deraf kom hans mildere sindsstemning. Han havde nemlig spundet et komplot, som sigtede til at tage pariserne ved næsen, sno dem, dreje dem, vende dem, ælte dem, få dem til at løbe frem og tilbage, svede, håbe, blegne; han, den forhenværende bødker, ville hjemme fra sin grå stue, mens han gik op ad den ormstukne trappe i sit hus i Saumur, more sig over dem. Han havde tænkt på sin brodersøn, han ville redde sin afdøde broders ære, uden at det skulle koste hverken ham eller sønnen en eneste skilling. Han stod i begreb med at anbringe sine kapitaler for tre år, han behøvede fra nu af kun at bestyre sine ejendomme; derfor måtte hans skadefro virkelyst have en næring, og den havde han fundet i sin broders fallit; da han ikke mellem sine kløer følte noget, som han kunne klemme saften ud af, ville han mase pariserne til fordel for Charles og for godt køb vise sig som en god broder. Hensynet til familiens ære spillede en så underordnet rolle i hans plan, at hans gode forsæt må sammenlignes med den trang, spillere føler til at se et godt parti spillet, selv om de ikke har nogen indsats i det. Cruchot'erne var ham nødvendige, men han ville ikke gå hen og opsøge dem; han havde bestemt at få dem til at komme til sig og endnu samme aften hjemme i sit eget hus begynde på den komedie, han nylig havde undfanget planen til, for at han den næste dag, uden at det skulle koste ham en skilling, kunne være genstand for sin bys beundring.

4

I sin faders fraværelse var Eugénie så lykkelig at kunne tænke åbenlyst på sin elskede fætter og uden frygt øse sin medynks skatte ud over ham; for i den henseende besidder kvinden en glimrende overlegenhed, den eneste, hun kan tilgive manden, at han lader hende få over sig. Tre-fire gange gik Eugénie hen at lytte til sin fætters åndedræt for at erfare, om han endnu lå og sov, eller om han var vågen, og da han endelig stod op, så hun lidt til fløden, kaffen, æggene, frugterne. Tallerkenerne, glasset, kort alt, hvad der hørte med til morgenmaden. Hun klatrede let som en fugl op ad den gamle trappe for at lytte til den støj, hendes fætter gjorde. Var han ved at klæde sig på? Græd han endnu? Hun gik lige hen til døren.

"Fætter?"

"Ja, kusine!"

"Vil De spise morgenmad oppe på Deres værelse eller nede i salen?"

"Hvor De vil."

"Hvorledes har De det?"

"Kære kusine, jeg skammer mig næsten over, at jeg er sulten."

Denne samtale tværs igennem døren var for Eugénie en ren roman-episode.

"Ja, så skal vi bringe Dem morgenmaden op på Deres værelse for ikke at ærgre fader."

Og derpå gik hun lige så let, som hun var kommet, ned igen i køkkenet.

"Nanon, gå dog op og gør hans værelse i stand."

Denne trappe, som hun så ofte gik op og ned ad, og hvor den ringeste larm gav genlyd, forekom Eugénie at have tabt sin affældige karakter. Hun så den omgivet af et lysskær; den talte til hende, den var ung som hun, som hendes kærlighed, i hvis tjeneste den var trådt. Dertil kom, at hendes moder, hendes gode, overbærende moder, var så føjelig at række hånd til hendes kærligheds lunefulde indfald, og da Charles' værelse var gjort i stand, gik de begge to op for at holde den ulykkelige stakkel med selskab – den kristelige barmhjertighed bød dem jo at trøske ham, og de to kvinder hentede i religionen en hel del små sofismer, for i deres egne øjne at retfærdiggøre deres udskejelser. Charles Grandet så sig altså gjort til genstand for den kærligste og ømmeste omhu, og hans bedrøvede hjerte følte levende det velgørende ved dette fløjlsbløde venskabs milde berøring og den udsøgte deltagelse, disse to altid forkuede sjæle forstod at udfolde, da de et øjeblik befandt sig i frihed i lidelsernes sfære, hvor de netop egentlig hørte hjemme. I kraft af slægtskabet gav Eugénie sig til at ordne sin fætters linned og de toilettegenstande, han havde bragt med, og hun kunne nu forundre sig så meget, hun gad, over enhver af de overflødige bagateller og de snurrepiberier af forarbejdet guld og sølv, som hun fik fat på, og som hun længe stod og holdt i hånden under påskud af at undersøge dem nøjere. Det var ikke uden dyb rørelse, at Charles så den ædelmodige deltagelse, hans tante og kusine viste ham; for han kendte tilstrækkelig nøje det parisiske samfund til at vide, at han i sin nuværende tilstand kun ville have truffet ligegyldige eller kolde hjerter. Eugénie stod for ham i hele hendes særlige skønheds glans, og han beundrede fra nu af disse uskyldige sæder, som han den

foregående dag havde gjort sig lystig over; da hun af Nanons hænder tog den porcelænsdunk, som kaffen med fløden var i, for at skænke den op til ham med en uskyldig deltagelse, og tilkastede ham et venligt blik, blev derfor hans øjne fugtige af tårer, og han tog og kyssede hende på hånden.

"Nå, hvad går der nu igen af Dem?" spurgte hun.

"Det er taknemmelighedstårer," svarede han.

Eugénie vendte sig hurtigt om mod kaminen for at tage lysestagerne.

"Nanon, dér, tag dem ned!" sagde hun.

Da hun atter så på sin fætter, var hun nok endnu rød, men hendes blikke kunne i det mindste lyve og lade være at udtrykke den overvættes glæde, som gennemstrømmede hendes hjerte. For øvrigt udtrykte deres øjne én og samme følelse, ligesom deres sjæle smeltede sammen i én og samme tanke: fremtiden hørte dem til. Denne søde følelse var så meget yndigere for Charles midt i hans umådelige bedrøvelse, som den var temmelig uventet.

Et slag af dørhammeren kaldte de to kvinder tilbage på deres pladser, men heldigvis kunne de komme hurtigt nok ned ad trappen til at være ved deres arbejde, da Grandet kom ind. Havde han mødt dem ude på den hvælvede trappegang, ville det have været nok til at vække hans mistanke. Efter frokosten, som den brave mand nød stående, kom skovfogeden, der endnu ikke havde fået den ekstradusør, Grandet havde lovet ham, fra Froidfond og medbragte en hare, nogle agerhøns, der var skudt i dyrehaven, et par ål, og to gedder, som mølleforpagterne skyldte.

"Ih, den kære Cornoiller kommer jo, som han var kaldet. Er det godt at spise, det dér?"

"Ja vel, husbond, det er skudt for kun to dage siden."

"Nå, Nanon, let på skankerne," sagde den brave mand, "tag engang det stads og lad os få det til middag, jeg har indbudt to Cruchot'er."

Nanon så umådelig dum ud og betragtede dem alle med sine store øjne.

"Hvor skal jeg få spæk og krydderier fra?" sagde hun.

"Kone," sagde Grandet, "giv Nanon seks francs, og husk mig på, at jeg skal ned i kælderen og hente noget god vin."

"Ser De nu, monsieur Grandet," bemærkede skovfogeden, der havde forberedt sig på at holde en tale for at få spørgsmålet om honningen afgjort, "ser De, monsieur Grandet ..."

"Vis, vas, vis, vas," svarede Grandet, "jeg ved nok, hvad du vil sige, du er en skikkelig fyr, vi får at se det an til i morgen, jeg har alt for travlt i dag. – Kone, giv ham hundrede sous," sagde han til madame Grandet.

Derpå gik han sin vej, og den stakkels kone var kun alt for glad over at kunne købe freden for elleve francs. Hun vidste nok, at Grandet nu ville tie stille i fjorten dage, når han således stykke for stykke havde taget de penge igen, som han havde givet hende.

"Der, Cornoiller," sagde hun, idet hun stak ti francs til ham, "vi skal nok engang gengælde dig de tjenester, du gør os."

Cornoiller havde intet at bemærke og gik sin vej.

"Frue," sagde Nanon, som havde taget sin sorte hue på og grebet sin kurv, "jeg behøver kun tre francs, behold det øvrige. Vær De rolig, det går ligegodt nok."

"Lav os en god middag, Nanon, min fætter kommer ned og spiser med," sagde Eugénie.

"Der er bestemt noget usædvanligt på færde," sagde madame Grandet. "Det er først den tredje gang siden vort bryllup, at din fader har fremmede til middag."

Hen imod klokken fire, just som Eugénie og hendes moder var blevet færdige med at dække bordet til seks personer, og da husets herre havde taget nogle flasker op af disse udsøgte vine, som provinsfolk med forkærlighed gemmer på, kom Charles ned i salen. Den unge mand var bleg, og hans bevægelser, hans holdning, hans blikke og tonefaldet i hans stemme havde et vist sørgmodigt præg, der klædte ham godt. Han *spillede* ikke den bedrøvede, men han var virkelig lidende, og det tilslørede udtryk, smerten havde givet hans ansigtstræk, havde meddelt ham den interessante mine, som kvinderne synes så godt om. Eugénie kom derved til at holde endnu mere af ham; måske havde også ulykken nærmet ham til hende. Charles var ikke længere denne rige, smukke, unge mand, som tilhørte en sfære, hun ikke havde nogen adgang til, men en slægtning, der befandt sig i en skrækkelig ulykkelig stilling. Men ulykken avler lighed, og kvinden har det tilfælles med englene, at de lidende væsner tilhører hende. Charles og Eugénie forstod hinanden og talte kun sammen med øjnene; for den stakkels faldne dandy, den faderløse unge mand stillede sig hen i en krog og blev stående der stum, rolig og stolt; men fra tid til anden kom hans kusines milde og kærlige blik og lyste over ham og tvang ham til at opgive sine bedrøvelige tanker og svinge sig med hende op i håbets og fremtidens regioner, hvor hun holdt af at sværme om med ham.

I dette øjeblik var byen Saumur mere optaget af den middag, Grandet gav Cruchot'erne, end den havde været den foregående dag af salget af hans høst, der måtte betragtes som højforræderi mod alle vingårdsejerne. Hvis den fine politiker havde givet sin middag af samme bevæggrund, der bragte Alkibiades til at hugge halen af sin hund, ville han måske have været en stor mand; men da han var Saumur alt for overlegen og bestandig havde byen til bedste, satte han ingen pris på dens omdømme.

Des Grassins'erne erfarede snart den voldsomme død, der havde gjort ende på Charles' faders liv, ligesom også, at han sandsynligvis havde spillet fallit, og de besluttede endnu samme aften at begive sig hen til deres klient for at tage del i hans ulykke og give ham beviser på deres venskab, alt imens de erkyndigede sig om de bevæggrunde, der kunne have bestemt ham til under disse omstændigheder at indbyde Cruchot'erne til middag. På slaget fem ankom assessor C. de Bonfons og hans onkel notaren søndagsklædte fra top til tå. Gæsterne satte sig til bords og begyndte med at tage dygtigt til sig af retterne. Grandet var alvorlig, Charles tavs, Eugénie stum. Fru Grandet talte ikke mere end sædvanlig, så at dette middagsmåltid var et virkeligt sørgemåltid. Da de stod fra bordet, sagde Charles til sin tante og onkel: "Tillad, at jeg trækker mig tilbage. Jeg er nødt til at besørge en lang og bedrøvelig korrespondance."

"Ja, gør det, brodersøn."

Da den brave mand kunne formode, at Charles var så langt borte, at han intet kunne høre, og at han måtte være fordybet i sine skriverier, så han listigt på sin kone.

"Kone, det, vi har at tale om, er hebraisk for dig. Klokken er halv otte. Du skulle se at komme i kareten. God nat, min pige."

Han kyssede Eugénie, og de to kvinder gik. Og nu begyndte der en scene, i hvilken fa'er Grandet mere end nogensinde udfoldede al den behændighed, han havde erhvervet sig i omgang med mennesker, og som ofte af dem, i hvis skind han nappede lidt for hårdt, havde forskaffet ham øgenavnet: den gamle hund. Hvis denne forhenværende borgmester i Saumur havde besiddet en mere storstilet ærgerrighed; hvis heldige omstændigheder havde bragt ham op til samfundets højere regioner og sendt ham til de kongresser, hvor nationernes anliggender drøftes, og hvis han der havde benyttet det geni, hans personlige egennytte havde begavet ham med, er der ingen tvivl om, at han ville have gjort Frankrig glimrende nytte. Ikke desto mindre er det måske lige så sandsynligt, at den brave mand uden for Saumur kun ville have gjort en ynkelig figur. Måske går det med de forskellige karakterer som med visse dyr, der mister evnen til at forplante sig, når de bringes uden for de klimater, hvori de er født.

"Hr. as-ses-ses-ses-sessor, De sa-sa-sagde altså, at fa-fa-fa-fallitten ..."

Den stammen, den brave mand i så lang tid havde gået og påtaget sig, og som gjaldt for at være naturlig lige så vel som den døvhed, han beklagede sig over i regnvejr, blev ved denne lejlighed så trættende for de to Cruchot'er, at de, ved at høre på vingårdsmanden, mod deres vidende kom til at skære ansigter, mens de gjorde anstrengelser, som om de ville fuldføre de ord, han fandt en vis glæde i at køre sig selv fast i. Her bliver det måske nødvendigt at meddele den historiske sammenhæng

med Grandets stammen og døvhed. Ingen i Anjou forstod nemlig bedre og udtalte renere det fransk, der tales i denne provins, end den listige vingårdsejer. Men engang i tidligere tider var han trods al sin listighed blevet narret af en israelit, som under diskussionen blev ved al lægge sin hånd til øret som et hørerør under påskud af bedre at kunne høre på denne måde, og som således forsludrede sig, mens han ledte efter ordene, at Grandet blev et offer for sin menneskelighed. Han troede sig nemlig nødt til at indskyde den nederdrægtige jøde de ord og tanker, denne syntes at lede efter, og kom derfor selv til at fuldføre hans ræsonnementer, til at tale, som den fordømte jøde skulle tale, kort sagt til at blive jøden og ikke Grandet, og udfaldet af denne snurrige samtale blev, at han sluttede den eneste kontrakt, han havde grund til at beklage sig over gennem hele sin løbebane som handelsmand. Men om han også i pekuniær henseende tabte derved, så vandt han i moralsk henseende, idet denne sag blev ham en god lære, som han senere høstede frugterne af. Den brave mand kom derfor til sidst til at velsigne jøden, fordi denne havde lært ham den kunst at gøre sin modpart i et handelsanliggende utålmodig og bestandig få ham til at tabe sin egen tanke af syne ved at give ham nok at bestille med at udtrykke hans, Grandets. Nu var der ikke nogen sag, der i højere grad end den, talen her var om, krævede anvendelsen af døvhed, stammen og de ubegribelige omsvøb, Grandet plejede at indhylle sine tanker i, thi for det første ville han ikke påtage sig ansvaret for sine tanker, dernæst ville han vedblive at være herre over sit endelige ord og lade sine virkelige hensigter stå hen på det tvivlsomme.

"Monsieur de Bon-bon-bonfons ..." For anden gang i løbet af tre år kaldte Grandet brodersønnen Cruchot for monsieur de Bonfons. Assessoren kunne tro sig udkåret til svigersøn af den snilde mand. "De-De-De sa-sagde altså, at i vi-visse tilfælde kan fa-fa-fallitterne forhi-hindres af af-af ..."

"Af Handelsretten selv; det ser man dagligt," sagde monsieur C. de Bonfons, idet han bemægtigede sig fa'er Grandets tanke eller i den tro, at han gættede den, ville gøre ham den tjeneste at udvikle den nærmere for ham. "Hør nu engang!"

"Jeg hø-hører," svarede den brave mand i en ydmyg tone, men med det skadefro udtryk i ansigtet, som man kan træffe hos et barn, der i sit stille sind lér ad sin lærer, men ikke desto mindre lader, som om det lytter til med den største opmærksomhed.

"Når en indflydelsesrig og almindelig agtet mand, som for eksempel Deres afdøde broder i Paris ..."

"Mi-min broder, ja."

"... risikerer at måtte erklære sig insolvent ..."

"Nå, så det ka-kaldes insol-solvent?"

"Ja. Når han har nær udsigt til at gå fallit, har den handelsret, under hvis jurisdiktion han hører (pas vel på) myndighed til ved en dom at hidføre en akkord. At indgå en akkord er ikke at spille fallit, forstår De? Ved at spille fallit bliver en mand vanæret; men hvis han indgår en akkord, bliver hans borgerlige ære uanfægtet."

"Det er en a-anden sa-sa-sag, hvis o-omkostningerne bliver de sa-sa-samme," sagde Grandet.

"Men et lignende resultat kan også opnås uden handelsrettens mellemkomst. For," sagde assessoren, idet han

tog sig en pris tobak, "hvorledes bærer man sig ad med at erklære sig fallit?"

"Ja, det har jeg a-a-aldrig tænkt på," svarede Grandet.

"For det første," vedblev embedsmanden, "derved, at den handlende selv eller ved fuldmagt opgør sit bo og lader opgørelsen på behørig måde tinglæse. For det andet på rekvisition af kreditorerne. Men hvis nu den handlende ikke indsender nogen opgørelse, og hvis ingen kreditor begærer nogen retskendelse, som erklærer den omtalte handlende fallit, hvad ville der så ske?"

"Ja, la-lad os engang se?"

"Da bliver det den afdødes familie, hans repræsentanter, hans arvinger eller den handlende selv, hvis han ikke er død, eller hans venner, hvis han er skjult, der afvikler forretningen. Måske vil De afvikle Deres broders forretninger?" spurgte assessoren.

"O, Grandet," udbrød notaren, "det ville være smukt handlet. Den gamle ære er ikke uddød i vore provinser. Hvis De ville redde Deres navns ære, for det er jo Deres navn, ville De være en ..."

"En mageløs mand," sagde assessoren, idet han afbrød sin onkel.

"Ja vist," svarede den gamle vingårdsejer, "min bro-broder hed Grandet ligesom je-jeg. Det, det, det er nu ga-ganske sikkert. Det, det nægter jeg ikke. Og en så-sådan afvikling ville i alt fa-fa-fald være i alle hen-se-seender meget ga-ga-ga-gavnlig for min brodersøns interesser. Men, vel ho-ho-holder jeg af ham, imid-midlertid må vi se det a-a-an. Jeg kender jo ikke de sn-n-n-nu pari-i-isere. Jeg er i Sau-sau-saumur, ser De. Jeg har

mine vi-vinstokke, mine grø-ø-øfter, og så mine fo-fo-forretninger at passe. Jeg har aldrig skrevet en ve-veksel. Hvad er egentlig en ve-veksel? Jeg har fået ma-ma-mange, men jeg har aldrig u-u-udstedt nogen. Man præsenterer dem og di-di-diskonterer dem, det, det, det, det et alt, hvad jeg ved. Jeg har nok hørt si-sige, at man kunne o-o-opkøbe ve-ve ..."

"Ja," sagde assessoren, "man kan skaffe sig veksler på en plads mod visse procenter. Forstår De?"

Grandet lavede et hørerør af sin hånd og lagde den til øret, og assessoren gentog sin sætning.

"Men," svarede vingårdsejeren, "det, det, det er jo en meget indviklet sa-sa-sag. Jeg er for ga-gammel til at forstå mig på de, de ti-ting. Jeg må jo bli-i-ive her for at holde ø-ø-øje med gru-gru-grunkerne. Grunkerne må samles, for det er gru-grunkerne, man skal be-ta-ta-ta-tale med. Frem for alt må jeg have ind-ind-indseende med hø-høsten. Jeg har me-me-meget vigtige a-a-anlig-liggender at ta-tage vare på i Froidfond, og je-je-jeg kan ikke for-la-lade mit hus for så-sådant noget forba-bandet ind-ind-indviklet tøjeri, som jeg ikke for-forstår mig noget på. De siger jo, at jeg er nødt til at være i Pa-pa-pa-paris for at indgå akkord og forebygge en fa-fa-fa-falliterklæring. Men man kan da ikke være bå-bå-både her og der og st-str- st-rå-rå-rålemester tillige. Og ..."

"Jeg forstår, hvad De mener," udbrød notaren. "Men, min gamle ven, husk på, De har trofaste venner, som er i stand til at ofre sig for Dem."

"Nå da," tænkte vingårdsejeren ved sig selv, "kan I nu snart bestemme jer."

"Og hvis nu én af os rejste til Paris og opsøgte Deres broder Guillaumes værste kreditor og sagde til ham ..."

"Sto-stop et øjeblik," svarede den brave mand, "sa-sagde til ham, hvad? Så-så-sådant noget som: Monsieur Grandet fra Sau-sau-saumur hist og monsieur Grandet fra Saumur her. Han holder af sin bro-ro-rodersøn. Grandet er en go-go-god onkel, og han har de bedste he-he-hensigter. Han har gjort en god handel med sin vi-vi-vinhøst. Lad ikke hans bro-roder gå fa-fallit; men se at komme sa-sammen og u-udnæ-nævne en ko-kommission. Så skal Gra-randet nok se det a-a-an. I får meget mere ud af det, nå-når I sætter ham under a-a-a-administration, end når ski-ski-skifteretten først skal have sin næ-næse med i det. Hvad? Er det ikke rigtigt?"

"Akkurat," sagde assessoren.

"For ser De, monsieur de Bon-bon-bonfons, man må se sig for, før man ta-ta-tager en beste-stemmelse. Kan man ikke, så kan man ikke. I alle va-vanskelige sager må man kende sine pli-pli-pligter og sine mi-mi-midler, for at man ikke skal ru-ru-ruinere sig? Hvad? Er det ikke rigtigt?"

"Jo, ganske rigtigt," sagde assessoren. "Jeg er af den mening, er jeg, at om nogen tid vil man kunne opkøbe fordringerne for en vis sum og betale det hele efter overenskomst. Ha! Ha! Den er let at lokke, som efter vil hoppe. Når der ikke er blevet erklæret fallit, og De er ihændehaver af fordringerne, bliver De jo hvid som sne."

"Som sn-sne," gentog Grandet og lavede atter et hørerør af sin hånd. "Jeg forstår ikke s-s-sneen."

"Men," råbte assessoren ganske højt, "så hør da, hvad jeg siger."

"Je-je-jeg hø-hø-hører."

"En veksel er en vare, der er prissvingninger underkastet ligesom andre varer. Det er kun en videre udførelse af Jeremias Benthams teorier om åger. Denne forfatter har bevist, at den fordom, man nærede mod ågerkarle, var en dumhed."

"Virkelig!" sagde den brave mand.

"I betragtning af, at penge, ifølge Bentham, væsentlig set, er en vare, og altså alt, hvad der repræsenterer penge, ligeledes bliver en vare," vedblev præsidenten; "i betragtning af, at det er notorisk, at veksler med den eller den underskrift, er underkastet de sædvanlige svingninger, som gør sig gældende på handelsmarkedet, og altså i lighed med andre handelsartikler snart er tilstede i rigelig mængde, snart savnes, til visse tider er stærkt efterspurgte og derfor stiger i værdi, til andre tider er værdiløs: thi kendes for ret ... (nå, jeg er nok ikke rigtig klog, om forladelse),... så er jeg af den mening, at De kan frikøbe Deres broder for hans forpligtelser mod en udbetaling af fem og tyve procent."

"De ka-ka-kalder ham Je-je-jeremias Ben..."

"Bentham, en englænder."

"Den Jeremias vil spare os mange begrædelser i forretningsverdenen," sagde notaren leende.

"De e-e-englændere har undertiden megen su-sund sans," sagde Grandet. "Altså ifølge Bentham, hvis min bro-broders veksler gæ-gæ-gælder ... ikke gælder. Hvis ... er det, det, det ikke rigtigt? Det synes mig klart ... kre-kredito-to-torerne ville blive ... Nej, det passer ikke. Jeg me-me-mener ..."

"Lad mig nu forklare Dem det," sagde assessoren. "Ifølge loven kommer Deres broder eller hans arvinger ikke til at skylde

noget, hvis de er i besiddelse af alle fordringerne på huset Grandet. Vel."

"Vel," gentog den brave mand.

"Ret og skel taler altså for, at når Deres broders veksler udbydes på pladsen (udbydes, forstår De ret udtrykket) til så og så mange procent, og når en af Deres venner kommer til, og når nu han opkøber dem, så må den salig Grandets efterladenskab, forudsat at ingen af kreditorerne er blevet tvunget med vold til at afstå sine fordringer, være kvit og frit for enhver forpligtelse."

"Det er rigtigt, fo-forretninger er forretninger," sagde bødkeren. "Men alli-li-ligevel forstår De nok, at det, det, det er va-va-vanskeligt. Jeg har hverken pe-pe-penge eller ti-ti-tid eller ..."

"Ja, De kan ikke røre Dem. Men lad gå da, jeg tilbyder Dem at rejse til Paris (De godtgør mig rejsen, men det er jo kun en bagatel). Jeg henvender mig til kreditorerne, taler med dem, skaffer henstand, og så ordnes hele sagen mod et tilskud ud over de værdier, akkorden drejer sig om, for at De kan komme i besiddelse af fordringerne."

"Ja vi, vi, vi får at se, se det an, je-jeg kan ikke, je-je-jeg vil ikke forpli-pli-pligte mig, uden at, at, at ... Kan man ikke, så kan man ikke. De, De, De forstår nok?"

"Det er i sin orden."

"Jeg er rent for-for-tumlet af det, det, det, som De har ba-banket mig ind i hovedet. Det et før-før- første gang i mit li-li-liv, at jeg har været nø-nødt til at tænke på, på ..."

"Ja, De er jo ikke jurist."

"Jeg er en sta-sta-stakkels vingårdsma-ma-mand, som ikke kender noget til det, det, De der har sa-sagt; jeg må stu-stu-

studere det."

"Altså," vedblev assessoren, idet han stillede sig op, som om han ville samle alle punkterne i drøftelsen.

"Brodersøn!" bemærkede notaren bebrejdende og afbrød ham.

"Hvad behager, onkel?" svarede assessoren.

"Lad nu dog monsieur Grandet forklare dig, hvad han har i sinde. Det gælder i dette øjeblik et vigtigt anliggende, og inden han overdrager os fuldmagt dertil, bør vor kære ven dog nøjagtigt bestemme ..."

Et slag af dørhammeren meldte familien des Grassins' ankomst, og deres indtræden og hilsner forhindrede Cruchot i at tale ud. Notaren var meget glad over denne afbrydelse, for Grandet begyndte allerede at se skævt til ham, og hans svulst syntes at tyde på et indre oprør. Men for det første fandt den forsigtige notar det ikke passende for en assessor i underretten at rejse til Paris i den hensigt at slutte akkord med kreditorerne og række hånd til en intrige, der gik lovene for streng redelighed temmelig nær; for det andet nærede han en instinktmæssig frygt for at se sin brodersøn indviklet i denne sag, eftersom han endnu ikke havde hørt fa'er Grandet ytre ringeste tilbøjelighed til at betale noget som helst. Han benyttede derfor det øjeblik, da des Grassins'erne kom ind, tog assessoren til side og trak ham ved ærmet hen i vinduesfordybningen.

"Nu har du vist dig tilstrækkeligt, brodersøn; men lad det så også være nok med opofrelserne. Lysten til at få datteren gør dig blind. For pokker! Man skal ikke rende bus på som et vildsvin. Lad mig nu styre båden, og hjælp du blot til med at

manøvrere. Det sømmer sig ikke for din værdighed som embedsmand at sætte din anseelse på spil i en slig ..."

Han fik ikke talt ud, for han hørte monsieur des Grassins sige til den gamle bødker, idet han rakte ham hånden: "Grandet, vi har hørt om den skrækkelige ulykke, der er indtruffet i Deres familie, huset Guillaume Grandets ruin og Deres broders død; vi kommer for at bevidne Dem vor deltagelse i denne sørgelige begivenhed."

"Der er ikke nogen anden ulykke," sagde notaren afbrydende, "end at monsieur Grandet i Paris er død, og endda ville han ikke have taget livet af sig, hvis han blot havde tænkt på at påkalde sin broders hjælp. Vor gamle ven, som har ære i livet lige ud til fingerspidserne, har i sinde at afvikle den gæld, huset Grandet i Paris har pådraget sig. For at spare ham for ærgrelserne ved en rent retslig afgørelse, tilbyder min brodersøn assessoren ham straks på timen at rejse til Paris for at underhandle med kreditorerne og fyldestgøre deres rimelige fordringer."

De tre Grassins'er havde undervejs ret af hjertens lyst talt ondt om Grandets gerrighed og næsten anklaget ham for brodermord; de blev derfor synderlig overraskede ved disse ord, der yderligere bekræftedes ved vingårdsejerens stilling, idet han nemlig stod og strøg sig om hagen.

"Ja, jeg vidste det nok," bemærkede vekselmægleren med et blik på sin kone. "Hvad sagde jeg på vejen herhen? Grandet er en hædersmand fra top til tå, der ikke vil tåle, at hans navn lider det ringeste skår. Penge uden ære et en sygdom, men æren lever endnu i vore provinser. Det et ret, Grandet, det er ganske ret. Jeg er en gammel militær, som ikke forstår at indklæde sin

tanke i omsvøb, jeg siger lige rent ud af posen: Det er Fanden gale mig brillant!"

"Ja men, ja men, ja men, det er også dy-dy-dyrt," svarede den brave mand, mens vekselmægleren varmt rystede hans hånd.

"Imidlertid er dette, med hr. assessorens tilladelse, et rent og bart handelsanliggende, min brave Grandet, og kræver en mand, som er handelsmand i ordets fuldeste betydning," vedblev des Grassins. "Det er nødvendigt, at man forstår sig på returveksler, udlæg, rentesregning. Jeg skal netop til Paris i forretningsanliggender, og jeg kunne da påtage mig at ..."

"Ja, så kunne vi må-må-måske blive enige om det, uden at jeg be-be-behøvede at forpl-pligte mig til noget, som jeg ikke havde ly-lyst til," sagde Grandet stammende, "for ser De, hr. assessoren ville naturligvis forlange sine rejseudgifter godtgjort." De sidste ord sagde han uden at snuble over dem.

"Men det er jo en ren fornøjelse at være i Paris," sagde madame des Grassins. "Jeg for min part ville gerne give penge til."

Og hun gjorde tegn til sin mand for at opmuntre ham til at snappe dette hverv bort fra deres modstandere for enhver pris; derpå så hun meget ironisk på de to Cruchot'er, som satte en sur mine op. Grandet tog da fat i en af vekselmæglerens knapper og trak ham hen i en krog.

"Jeg ville hellere betro mig til Dem end til assessoren," sagde han. "Der er desuden ugler i mosen," tilføjede han, idet han bevægede sin svulst. "Jeg har i sinde at skaffe mig nogle obligationer; jeg har nemlig nogle tusinde francs obligationer, som jeg skal have købt, men jeg vil have dem til firs procent, for

man siger, at den historie altid går ned i slutningen af måneden, men det forstår De Dem vel på, ikke sandt?"

"Ja, Guds død og pine! Nå, jeg skulle altså anbringe Dem nogle tusind francs i obligationer?"

"Blot lidt til en begyndelse. Men tand for tunge! Jeg vil ikke have, nogen skal kigge mig i kortene. De skulle købe mig dem til at overtage i slutningen af måneden; men sig intet om det til Cruchot'erne, det ville ærgre dem. Siden De rejser til Paris, så kunne vi samtidig for min stakkels brodersøns skyld se, hvad kulør der er trumf."

"Det er en aftale. Jeg rejser i morgen med ekstra-post," sagde des Grassins med høj røst, "og skal komme og høre nærmere ordre klokken ... hvad tid?"

"Klokken fem, før middag," sagde vingårdsmanden og gned sig i hænderne.

De to partier blev endnu nogle øjeblikke sammen; endelig sagde des Grassins efter en pause, idet han slog Grandet på skulderen: "Det er rart at have sådanne brave slægtninge."

"Ja vel, ja vel," svarede Grandet, "jeg er en brav slæ-slægtning, men det mærkes ikke. Jeg holdt af min broder, og jeg skal nok be-bevise det, hvis, hvis det ikke koster ..."

"Nu må vi sige Dem farvel, Grandet," sagde vekselmægleren og afbrød ham heldigvis, inden han fik fuldført sin sætning. "Siden jeg fremskynder min rejse, må jeg bringe et og andet i orden."

"Vel, vel. Jeg selv vil, på, på, på grund af det, De nok ve-ved, træ-trække mig tilbage til de in-in-indre gemakker, som assessor Cruchot siger."

"For pokker! Jeg et nok ikke længere monsieur de Bonfons," tænkte embedsmanden med bedrøvelse, og hans ansigt så ud som det, en dommer sætter op, når han keder sig over et indlæg.

Overhovederne for de to rivaliserende familier gik bort sammen, uden at nogen af dem længere tænkte på det forræderi, Grandet havde gjort sig skyldig i mod vingårdsejerne den samme morgen, så optaget var de af gensidigt at føle hinanden på tænderne for at erfare, hvad de hver for sig mente om den brave mands virkelige hensigter i denne ny sag; men det var forgæves.

"Følges De med os til madame d'Orsonval?" spurgte des Grassins notaren.

"Vi kommer senere," svarede assessoren. "Med onkels tilladelse har jeg lovet, at vi ville se ind til frøken de Gribeaucourt et øjeblik, så vi vil først gå derhen."

"Nå, ja så ses vi siden," sagde madame des Grassins, og da de var kommet et skridt bort fra de to Cruchot'er, sagde Adolphe til sin fader: "De er ordentlig gale i hovederne, hvad?"

"Ti dog stille, søn," svarede moderen, "de kan endnu høre os. Desuden synes jeg nok, du kunne udtrykke dig med lidt mere smag."

"Hvad siger du nu til det, onkel," spurgte dommeren, da han så des Grassins'erne noget borte, "jeg begyndte med at være assessor de Bonfons, men jeg endte med at være slet og ret en Cruchot."

"Ja, jeg så nok, det ærgrede dig; men vinden var des Grassins'erne gunstig. Hvor du dog er et fæ til trods for dit gode hoved! Lad dem blot gå ombord og begynde sejladsen på fa'er

Grandets: 'Vi vil se det an'; hold du dig kun rolig, min lille ven, Eugénie skal ikke desto mindre blive din kone."

I løbet af få øjeblikke udbredte efterretningen om Grandets højmodige beslutning sig på engang i tre huse, og hele byen talte ikke om andet end denne broderlige opofrelse. Alle tilgav Grandet, at han trods sit givne ord havde solgt sin vin og derved holdt samtlige vingårdsejere for nar, man beundrede hans hæderlige adfærd og roste en ædelmodighed, man ikke havde troet ham i stand til. Det ligger i den franske karakter at blive begejstret, komme i vrede, fatte en lidenskabelig beundring for øjeblikkets meteorer og lade sig drive med enhver tilfældig strøm. Mon samlingen af individer, mon disse mennesker virkelig skulle mangle hukommelse?

Da fa'er Grandet havde lukket sin dør, kaldte han på Nanon.

"Du skal ikke slippe hunden løs og ikke gå i seng, vi bliver nødt til at arbejde sammen. Klokken 11 kommer Cornoiller uden for døren med kalechevognen fra Froidfond. Hør efter, når han kommer, så han ikke behøver at banke på, og sig ham, at han uden videre skal gå ind. Politiet har forbudt alt spektakel ved nattetide, og desuden behøver folk her i gaden ikke at vide, at jeg tager afsted."

Derpå gik Grandet ind i sit laboratorium, hvor Nanon hørte ham rode omkring og gå frem og tilbage, men med en vis forsigtighed. Det var tydeligt, at han ikke ville vække hverken sin kone eller datter og frem for alt ikke pirre sin brodersøns nysgerrighed; for han havde bandet over ham, da han så lys på hans værelse.

Midt om natten troede Eugénie, som var ganske optaget af tanken om sin fætter, at hun hørte en døendes klage, og denne

døende kunne efter hendes mening ikke være nogen anden end Charles. Han var så bleg og fortvivlet, da de skiltes ad, måske havde han taget livet af sig! Pludselig tog hun en kåbe med hætte på og ville gå ud af sit værelse; først blev hun ved synet af en lysstribe, der faldt ind gennem dørsprækken, bange for, at der skulle være ildløs, men hun blev snart beroliget, da hun hørte Nanons tunge skridt og lyden af hendes stemme, der blandede sig med hestenes vrinsken.

"Skulle fader bortføre min fætter?" spurgte hun sig selv, idet hun åbnede sin dør på klem, forsigtig nok til at forhindre den i at knirke, men dog således, at hun kunne se, hvad der foregik i korridoren.

Pludselig mødte hendes øje faderens, hvis blik, hvor ubestemt og sorgløst det end var, bragte hende til at stivne af rædsel. Den brave mand og Nanon var koblet sammen til en tyk knippel, der med begge ender hvilede på deres højre skuldre, og holdt et ankertov, hvortil der var fastgjort en fustage, mage til dem, fa'er Grandet morede sig med at lave i sine ledige øjeblikke.

"Hellige jomfru, hvor den er tung, herre," sagde Nanon med sagte røst.

"Det er skade, det kun er kobberpenge," svarede den brave mand. "Tag dig i agt, du ikke vælter lysestagen."

Denne scene blev oplyst af et eneste tællelys, der stod mellem to tremmer af trappegelænderet.

"Cornoiller," spurgte Grandet sin frivillige skovfoged, "har du taget dine pistoler med?"

"Nej, herre, men Guds død og pine, hvad grund er der til at være bange, når det kun er kobberpenge?"

"Å ingenting," sagde fa'er Grandet.

"Desuden kører vi hurtigt," svarede skovfogeden, "Deres fæstere har taget de bedste heste."

"Vel, vel. Du har da ikke sagt dem, hvor jeg skulle hen?"

"Nej, for jeg vidste det jo ikke."

"Godt. Er vognen solid?"

"Den? Ja, det kan husbond stole på, den kunne såmænd gerne bære tre tusind. Hvor meget kan vel de fustager veje?"

"Det skal jeg sige Dem," bemærkede Nanon, "de vejer henved atten hundrede pund."

"Vil du se, du kan holde mund, Nanon! Du kan sige til min kone, at jeg er taget ud på landet. Jeg kommer hjem til middag. Kør nu rask til, Cornoiller, vi må være i Angers inden klokken ni."

Vognen kørte bort, Nanon skød slåen for den store dør, slap hunden løs og lagde sig til sengs med en ødelagt skulder, og ingen i gaden havde mindste anelse om Grandets afrejse eller om grunden dertil; for den brave mand plejede fuldstændig at gennemføre sit tavshedssystem, og ingen så nogensinde en eneste sou i dette hus, skønt det var fuldt af guld.

Efter at den gamle vingårdsejer om morgenen gennem passiaren ved havnen havde erfaret, at guldet var steget til den dobbelte værdi på grund af de talrige skibe, der skulle udrustes i Nantes, og at der var kommet spekulanter til Angers for at købe det op, havde han blot ved at låne sine fæsteres heste sat sig i stand til at køre hen og sælge sit guld og bringe den sum, der var nødvendig til at købe de omtalte obligationer, tilbage i anvisninger fra amtstuen på finanskassen, hvorved han havde tjent agioen.

"Fa'er kører bort," sagde Eugénie, som oppe fra det øverste af trappen havde hørt alt. Der var atter blevet tyst i huset, og vognens fjerne rumlen, der efterhånden havde tabt sig, gav ikke længer noget ekko i den sovende by. I dette øjeblik hørte Eugénie i sit hjerte, førend hendes øre sagde hende det, en klage, som brød gennem bræddevæggene og kom fra hendes fætters værelse. En lysstribe så fin som en sabelæg trængte gennem dørsprækken og skar horisontalt tremmerne i den gamle trappe. – "Han lider," sagde hun og steg to trin op. Nok et suk fik hende til at gå helt op på afsatsen. Døren stod på klem, hun skubbede til den. Charles lå og sov med hovedet hængende uden for den gamle lænestol, pennen var faldet ham ud af hånden, der næsten rørte ved gulvet. På grund af den stilling, den unge mand indtog, trak han vejret afbrudt, hvilket i begyndelsen forskrækkede Eugénie, men hun gik dog rask ind. – "Han må være meget træt," sagde hun, da hun så en halv snes forseglede breve, og hun læste udskrifterne på dem. Til de herrer vognmagere Farry, Breilman & Co. Til hr. skræddermester Buisson, osv. – "Han har sagtens ordnet sine anliggender for hurtigt at kunne forlade Frankrig," tænkte hun. Hendes øjne faldt på to åbne breve. Da hun så, at det ene begyndte med de ord: "Min kære Annette ...", svimlede det for hendes øjne. Hendes hjerte sitrede, hendes fødder var som naglede til gulvet. Hans kære Annette, han elsker, han er elsket. Der er intet håb længere. Hvad siger han til hende? Disse tanker gennemfo'r hendes hoved og hjerte, og hun læste disse ord over alt, selv på fliserne i gulvet, i flammetræk. – Allerede give afkald på ham! Nej, jeg vil ikke læse det brev. Jeg bør gå min vej. Men om jeg nu alligevel læste det? Hun så på Charles, tog sagte hans

hoved og lagde det på ryggen af lænestolen, og han lod sig tumle med som et barn, der endog i søvne kender sin moder og uden at vågne modtager hendes omhu og kys. Som en moder løftede Eugénie hånden op, der hang ned, og som en moder kyssede hun sagte hans hår. Kære Annette! Det var, som om en ond ånd råbte hende disse ord ind i øret. – "Jeg ved nok, at det ikke er rigtigt, men jeg vil dog læse brevet," sagde hun til sig selv. Hun drejede sit hoved bort; for hendes retskaffenhed bebrejdede hende, hvad hun stod i begreb med at gøre. For første gang i hendes siv kæmpede ondt og godt i hendes bryst; for hidindtil havde hun ikke haft nogen handling at rødme over. Lidenskaben og nysgerrigheden sejrede. Ved hver sætning svulmede hendes hjerte stærkere, og den glød, der under læsningen betog hende, gjorde den første elskovsfryd endnu mere pirrende.

> "Min kære Annette!
>
> Intet andet ville kunne have skilt os ad end den ulykke, der har overvældet mig, og som ingen menneskelig klogskab havde kunnet forudse. Min fader har taget livet af sig, og hans og min formue er rent gået tabt. Jeg står forældreløs tilbage i en alder, da jeg ifølge den opdragelse, jeg har fået, godt kan gælde for et barn; men jeg er ikke desto mindre nødt til at rejse mig som mand op af den afgrund, jeg er faldet i. Jeg har netop siddet og brugt en del af natten til at anstille mine beregninger. Hvis jeg vil forlade Frankrig som en retskaffen mand, og det er der ingen tvivl om, ejer jeg ikke hundrede francs til at rejse over at prøve

> min lykke med i Ostindien eller i Amerika. Ja, min kære Anna, jeg vil rejse over at prøve min lykke i et forfærdeligt klima, under et himmelstrøg, hvor man har sagt mig, at det er en sikker og let sag at komme i vejret. Blive i Paris kan jeg ikke. Hverken mit sind eller mit ansigt er skabt til at døje den skændsel, kulde og foragt, som venter en ruineret mand, en søn af en fallent. Du gode Gud! At skylde to millioner bort! Jeg ville falde i en duel inden en uge. Derfor kommer jeg ikke tilbage. Din kærlighed, så varm og opofrende som noget menneskehjerte har kendt den, kan dog ikke drage mig dertil. Ak, min elskede, jeg har ikke penge nok til at rejse hen, hvor du er, for at give og få det sidste kys, og deraf øse den nødvendige kraft til mit foretagende ..."

"Stakkels Charles, jeg har gjort vel i at læse det! Jeg har penge, dem vil jeg give ham," sagde Eugénie.

Hun læste videre efter at have aftørret sine tårer.

> "Jeg havde endnu ikke tænkt på den ulykke at være fattig. Om jeg også har de hundrede louisdorer, der kræves til overrejsen, har jeg ikke en skilling at sætte i en lille varebeholdning til at begynde med. Eller rettere, jeg har hverken hundrede eller én louisdor; jeg ved ikke, hvor mange penge jeg har tilbage, førend jeg har opgjort min gæld i Paris. Hvis jeg intet ejer, vil jeg ganske roligt rejse til Nantes, gå ombord som slet og ret matros og begynde derovre, ligesom alle energiske mænd har

begyndt, der i deres ungdom ikke havde en skilling, men dog vendte hjem fra Indien som rige mænd. Siden i morges har jeg med rolig kulde set min fremtid i øjnene. Den er skrækkeligere for mig end for enhver anden, fordi jeg er blevet kælet for af en moder, som tilbad mig, har været afholdt af så god en fader, som nogensinde en søn har haft, og fordi jeg ved min indtrædelse i verden har mødt en Annas kærlighed! Jeg har kun kendt livets roser: den lykke kunne ikke vare ved. Ikke desto mindre, min kære Annette, har jeg mere mod, end man skulle vente hos en sorgløs ung mand, især en, der var vant til at blive kælet for af den yndigste kvinde i Paris, til at vugges af familielivets glæder, som alt i hjemmet tilsmilede, og hvis ønsker var hans fader en lov … Min fader! Ak, Annette, han er død … Det skulle nu så være. Jeg har tænkt over min stilling, og jeg har tænkt over din. Jeg er blevet meget ældre i de sidste fire og tyve timer. Kære Anna, selv om du for at beholde mig hos dig i Paris, ofrede alle dine luksuriøse nydelser, dit toilette, din loge i Operaen, ville vi dog ikke endnu nå til den sum, som mit ørkesløse, overdådige liv ville koste, og desuden kunne jeg aldrig modtage så store opofrelser. Vi må altså nu skilles ad for bestandig."

Han skilles fra hende, hellige jomfru, hvilken lykke!

Eugénie hoppede af glæde, men da Charles i det samme gjorde en bevægelse, stivnede hun af rædsel. Heldigvis for hende vågnede han dog ikke, og hun læste videre:

> "Jeg ved ikke, hvornår jeg kommer tilbage. En europæer bliver hurtigt gammel i Indiens klima, især når han arbejder. Lad os tænke os ti år frem i tiden; din datter vil da være atten år, hun vil være din veninde, din spion. Verden vil være grusom mod dig, din datter måske allergrusomst. Vi har jo set eksempler på verdens dom og de unge pigers utaknemmelighed, lad os vide at høste lære af det. Gem dybt i din sjæl erindringen om de fire lykkelige år, vi har haft sammen, ligesom jeg vil bevare den, og vær tro mod din stakkels ven, hvis det er dig muligt. Dog tør jeg ikke forlange det af dig, for ser du, min kære Annette, jeg må jo tage hensyn til min stilling, se livet fra den filistrøse side og anstille mine beregninger så nøjagtigt som muligt. Jeg må altså tænke på at gifte mig, da det bliver en nødvendighed for mig i min ny stilling, og jeg vil tilstå dig, at jeg her i Saumur hos min onkel har truffet en kusine, hvis væsen, ansigt, ånd og hjerte du ville synes om, og som desuden forekommer mig at have ..."

"Han må være meget træt, siden han er hørt op med at skrive til hende," sagde Eugénie til sig selv ved at se brevet stoppe midt i denne sætning.

Hun retfærdiggjorde ham! Altså kunne denne uskyldige pige umuligt mærke den kulde, som dette brev bar præget af. Når unge, uvidende, rene, religiøst opdragne piger træder ind i kærlighedens fortryllede regioner, er alt for dem kærlighed. De vandrer der omgivet af det himmelske lys, der stråler ud fra

deres sjæl og kaster stråleglans over deres udkårne, som de ser i farveskæret fra deres egne følelser, og som de udstyrer med deres egne skønne tanker. Kvindens vildfarelser kommer næsten altid af hendes tro på det gode eller hendes tillid til det sande. Hvad Eugénie angik, da lød disse ord: "Min kære Annette, min inderligt elskede" i hendes hjerte som kærlighedens skønneste sprog og fyldte hendes sjæl, ligesom i hendes barndom de guddommelige toner fra orgelet, når det spillede: *Venite, adoremus*, frydede hendes øre. Desuden tydede de tårer, som endnu vædede Charles' øjne, på, at han besad al den hjertets adel, som en ung pige nødvendigvis bliver bedåret af. Hvor kunne hun vide, at når Charles holdt så meget af sin fader og virkelig begræd hans død, så kom denne kærlighed mindre af hans eget hjertes godhed end af faderens godhed mod ham? Monsieur og madame Guillaume Grandet havde ved altid at føje deres søns luner og tilstå ham alle de fornøjelser, deres formue tillod dem, forhindret ham i at anstille de skrækkelige beregninger, størstedelen af børnene i Paris er mere eller mindre i stand til at gøre, når de, påvirket af de parisiske nydelser, fatter ønsker og lægge planer, som de uophørligt med sorg ser blive opsat og forhalede ved deres forældres fortsatte leven. Faderens ødselhed gik så vidt, at den i hans søns hjerte lagde spiren til en virkelig sønlig kærlighed, som ikke havde nogen bihensigt – og dog var Charles et barn af Paris, vænnet gennem det parisiske livs sæder, gennem Annette selv til at beregne alt, en olding med en maske som et ungt menneske. Han havde fået den skrækkelige opdragelse, som man kun modtager i et samfundslag, hvor der i et enkelt selskab i tanker og ord begås flere forbrydelser end hele

kriminalretten straffer, hvor de største ideer myrdes af en brander, og hvor man kun gælder for stærk i samme forhold som man skønner rigtigt. Og dér betyder det at skønne rigtigt det samme som ikke at tro på noget, hverken på følelser eller mennesker eller begivenheder; man forfalsker endog begivenhederne. Dér må man, for at skønne rigtigt, hver morgen veje en vens pung, forstå som fin politiker at være overlegen over alt, hvad der hænder, og foreløbig ikke beundre noget, hverken kunstværker eller ædle handlinger, og betragte den personlige fordel som drivfjederen til alt. Efter at Charles havde begået tusinde dårskaber, havde den fornemme dame, den skønne Annette, begyndt at tvinge ham til at tænke alvorligt; hun havde talt til ham om hans tilkommende stilling, mens hun lod sin parfumerede hånd glide gennem hans hår; hun havde lært ham at anstille beregninger over livet, mens hun rettede ved en af hans krøller; hun havde gjort ham materialistisk og kvindagtig, en dobbelt fordærvelse, men en elegant og fin fordærvelse, der vidnede om smag.

"De er en lille tosse, Charles," plejede hun at sige. "Jeg vil få meget svært ved at lære Dem verden at kende. De har virkelig været slem imod monsieur de Lupeaux. Jeg ved nok, at han ikke er nogen hæderlig mand, men vent dog, til han ikke længere er ved roret, så kan De foragte ham så meget, De lyster. Ved De, hvad madame Campon altid plejede at sige til os? 'Mine børn, så længe en mand er minister, skal I tilbede ham; falder han, så hjælp til med at slæbe ham til rakkerkulen. Så længe han har magten, er han en slags gud; er han derimod ruineret, så ligger han endnu dybere end Marat i sin rendesten, fordi han lever, men Marat er død. Livet er en række kombinationer, som man

må studere og følge for at nå så vidt, at man altid kan holde sig i en god stilling.'"

Charles var alt for meget på moden, havde haft det alt for godt hos sine forældre og var blevet alt for meget smigret af folk til at have dybe følelser. Det guldkorn, hans moder havde nedlagt i hans hjerte, var blevet trukket alt for tyndt ud af det parisiske trækkejern; han havde brugt det til at dække overfladen med, og det måtte derfor slides af ved gnidningen. Men Charles var dengang kun en og tyve år gammel, og i den alder synes livsfriskhed uadskillelig fra sjælsrenhed. Stemmen, blikket, ansigtet synes i harmoni med følelserne. Derfor vil selv den hårdeste dommer, den mest vantro sagfører, den vanskeligste ågerkarl altid betænke sig på at tro, at der findes et gammelt hjerte og en beregnende ryggesløshed hos en, hvis øjne endnu er svømmende, hvis blik er rent og fugtigt, hvis pande er uden rynker. Charles havde endnu ikke haft lejlighed til at anvende den parisiske morals grundsætninger, og han var endnu skøn i sin mangel på erfaring, men egenkærligheden var blevet ham indpodet, uden at han vidste af det, og det skulle ikke vare længe, før de spirer til en statsøkonomi til brug for parisere, der lå skjult i hans hjerte, skulle blomstre op, når han først fra ørkesløs tilskuer var blevet skuespiller i det virkelige livs drama. Næsten alle unge piger giver sig et sådant ydres søde løfter i vold; men selv om Eugénie havde været lige så forsigtig og iagttagende som visse piger i provinserne, hvor skulle hun dog have kunnet mistro sin fætter, når hans væsen, ord og handlinger endnu var i overensstemmelse med hans hjertes tilbøjeligheder? Det var skæbnesvangert for hende, at tilfældet lod hende blive den, der skulle aftørre de sidste

udstrømninger af sand følelse i dette unge hjerte og så at sige høre samvittighedens sidste suk. Hun lod altså dette brev ligge, der i hendes øjne var fuldt af kærlighed, og gav sig roligt og venligt til at betragte sin indslumrede fætter: for hende legede endnu livets friske illusioner på dette ansigt, og hun aflagde i sit stille sind en hellig ed på, at hun altid ville blive ved at elske ham. Derpå kastede hun øjnene på det andet brev, uden at tillægge den frihed, hun tog sig, videre vægt; for det, der bevægede hende til at læse det, var ønsket om at finde ny beviser på de ædle egenskaber, hun i lighed med alle kvinder tillagde den, hun havde udkåret sig.

"Min kære Alphonse,
i det øjeblik, du læser dette brev, har jeg ingen flere venner; men jeg tilstår dig, at om jeg end tvivler om de verdensmennesker, som er vante til at rutte med dette ord, har jeg dog ikke tvivlet om dit venskab. Jeg beder dig derfor have ulejlighed med at ordne mine anliggender, og stoler på din hjælp til at få det mest mulige ud af, hvad jeg ejer. Du må jo nu kende min stilling, jeg har ikke længer noget og vil derfor rejse til Indien. Jeg har lige skrevet til alle dem, jeg tror, jeg skylder penge, og du vil vedlagt finde listen på dem, så nøjagtigt affattet, som det er mig muligt at gøre det efter hukommelsen. Jeg tænker, min bogsamling, mine møbler, mine vogne, mine heste osv. vil strække til for at betale min gæld. Jeg agter kun at beholde de værdiløse småting, som kan bruges til at lægge grunden til en lille kramhandel, som jeg agter at

begynde derovre. Min kære Alphonse, jeg skal i den anledning for en sikkerheds skyld sende dig en lovformelig fuldmagt til at sælge mine ejendele. Send mig imidlertid alle mine våben, og behold selv Briton. Ingen ville dog betale den fulde værdi for dette dejlige dyr, derfor vil jeg hellere tilbyde dig den som den ring, en døende plejer at testamentere fuldbyrderen af hans testamente. Hos Favry, Breilman & Co. har jeg bestilt mig en meget komfortabel rejsevogn, som jeg endnu ikke har fået udleveret; prøv om du kan få dem til at beholde den uden at kræve nogen skadeserstatning; men skulle de vægre sig ved at tage den tilbage, så forsøg under de nærværende omstændigheder at undgå ethvert skin af, hvad der kunne sætte en plet på min redelighed. Jeg skylder englænderen seks louisdorer, som jeg har tabt til ham i spil, glem endelig ikke at ..."

"Den kære fætter!" sagde Eugénie og lod brevet ligge, hvorpå hun med små skridt skyndte sig ind på sit værelse med et af de tændte lys. Det var ikke uden en levende følelse af glæde, at hun åbnede skuffen til et gammelt egetræsmøbel, et af de skønneste arbejder fra renæssancetiden, på hvilket man endnu kunne se den kongelige salamander Note 6) halvt udflettet. Hun tog deri en svær rød fløjlspung med guldkvaster og tilhørende opslidte frynser, som udgjorde en del af arven fra hendes bedstemoder. Derpå vejede hun med stolthed denne pung og morede sig med at opgøre den glemte værdi af den sammensparede sum, den indeholdt. Først udskilte hun tyve endnu ny portugisere, som

var prægede under Joao den Femtes regering i året 1725, og som havde en virkelig møntværdi af fem lissaboninere eller et hundrede og otte og tres francs, fire og tres centimer stykket, efter hvad hendes fader sagde, men hvis handelsværdi kunne sættes til et hundrede og firs francs i betragtning af mønternes sjældenhed og skønhed, for de strålede som sole. Item fem genuesere eller hundredelivresmønter fra Genua, en anden sjælden møntsort, der ved omvekslingen gjaldt syv og firs francs, men hundrede francs for yndere af guldpenge. Dem havde hun fra den gamle monsieur la Bertellière. Item tre spanske gulddubloner fra Philip den Femtes tid, præget i året 1729, som hun havde fået til givende af madame Gentillet, der, hver gang hun forærede hende en, havde sagt en og samme sætning, nemlig: "Den lille gule kanariefugl dér er otte og halvfems francs værd! Gem den godt, min tøs, det er blomsten af din skat." Item (og det var dem, hendes fader satte mest pris på, fordi guldet i disse mønter var tre og tyve karat og en brøk) hundrede hollandske dukater, præget i året 1756 og henved tretten francs værd stykket. Item en stor sjældenhed! nogle speciemedaljer, kostelige for gniere, nemlig tre ostindiske rupier med vægtskålens tegn og fem rupier med jomfruens billede på, alle af purt fire og tyve karats guld, stormogulens prægtige mønt, af hvilke hver gjaldt syv og tredive francs og fyrre centimer efter vægt, men i det mindste halvtreds francs for kendere, som holder af at føle på guld. Item, den dobbelte napoleondor, fyrre francs værd, som hun havde fået den næstforegående dag og ligegyldigt havde puttet ned i sin røde pung. Denne skat indeholdt ny jomfruelige guldstykker, ægte kunstværker, som Grandet undertiden spurgte efter og fik lyst

til at se for at give sin datter en nøjagtig forestilling om deres iboende dyder, såsom kantens skønhed, prægets tydelighed, de rigt udstyrede bogstaver, hvis skarpe kanter endnu var uslidte. Men hun tænkte hverken på disse sjældne egenskaber eller sin faders mani eller på det for hende farlige i at skille sig af med en skat, der var ham så kær; nej, hun tænkte kun på sin fætter, og det lykkedes hende efter et par gange at have regnet fejl, at komme til det resultat, at hun ejede en sum til en virkelig værdi af omtrent fem tusinde otte hundrede francs, der ved mindelig overenskomst ville kunne sælges underhånden for henved to tusinde daler.

Ved synet af sin rigdom gav hun sig til at klappe i hænderne ligesom et barn, der nødes til at give sin overstrømmende glæde afløb i legemets ureflekterede bevægelser.

Således havde fader og datter talt hver sin formue: han for at tage hen og sælge sit guld, Eugénie for at kaste sit i et hav af hengivenhed. Hun puttede atter pengene i den gamle pung, tog den og gik ufortøvet op igen. Hendes fætters hemmelige ulykke bragte hende til at glemme natten og hensynet til det passende; desuden var hun stærk ved sin gode samvittighed, sin opofrelse og sin lykke. I det øjeblik, da hun viste sig på dørtærsklen med lyset i den ene hånd og sin pung i den anden, vågnede Charles, fik øje på sin kusine og blev af overraskelse siddende med åben mund. Eugénie gik hen og satte lysestagen på bordet og sagde med rørt stemme:

"Kære fætter, jeg bliver nødt til at bede Dem om forladelse for en grov forseelse, jeg har gjort mig skyldig i mod Dem; men Gud vil tilgive mig denne synd, hvis De vil glemme den."

"Hvad er det da?" sagde Charles og gned sine øjne.

"Jeg har læst disse to breve."

Charles blev rød i hovedet.

"Hvorledes er det gået til? Hvorfor er jeg kommet herop?" vedblev hun. "Jeg ved det virkelig ikke længere. Men jeg kunne næsten fristes til ikke just at fortryde, at jeg har læst disse breve, siden de har lært mig Deres hjerte at kende, Deres sjæl og ..."

"Og hvad?" spurgte Charles.

"Og Deres planer, at De er nødt til at skaffe Dem en sum penge."

"Min kære kusine ..."

"Stille, fætter, tys, tal ikke så højt, lad os ikke vække de andre. Her," sagde hun, idet hun lukkede pungen op, "har De en stakkels piges sparepenge, der selv ikke trænger til noget. Charles, modtag dem. I morges vidste jeg ikke, hvad penge var, men De har nu lært mig det; det er et middel, det er hele tingen. En fætter er næsten som en broder, De kan godt låne Deres søsters penge."

Eugénie, der var lige så meget kvinde som ung pige, havde ikke forudset et afslag, og hendes fætter blev stående som målløs.

"Hvad, vil De ikke modtage det?" spurgte Eugénie, hvis hjerte bankede så højt, at det kunne høres midt i stilheden.

Hendes fætters tøven ydmygede hende; men den forlegenhed, hvori han befandt sig, fremstillede sig mere levende for hendes tanke, og hun bøjede knæ for ham.

"Jeg rejser mig ikke op, før De tager disse penge," sagde hun. "Kære fætter, jeg beder Dem, giv mig et svar, lab mig få at vide, om De agter mig, om De er ædelmodig, om ..."

Da Charles hørte dette udbrud af en ædel fortvivlelse, faldt der nogle tårer fra hans øjne ned på hans kusines hænder, som han greb for at forhindre hende i at falde på knæ. Da Eugénie mærkede disse hede tårer, kastede hun sig over pungen og hældte dens indhold ud på bordet.

"Ja ikke sandt?" sagde hun grædende af glæde. "Frygt intet, kære fætter, De bliver nok rig. Disse guldpenge vil bringe dem lykke; de kan en gang give mig dem tilbage. Desuden kan vi jo gå i kompagni sammen, jeg vil gå ind på alle de betingelser, De pålægger mig. Men De burde ikke lægge så megen vægt på den gave."

Charles kunne endelig udtrykke sine følelser.

"Ja, Eugénie, jeg måtte have en meget lille sjæl, hvis jeg ikke modtog den. Imidlertid, noget for noget, den ene tillid er den anden værd."

"Hvad mener De?" spurgte hun forskrækket.

"Hør, kære kusine, jeg har her ..." Han afbrød sig selv og pegede hen på et lille firkantet skrin med læderovertræk, der stod på kommoden. "Ser De, den ting, dér står, er mig lige så dyrebar som mit liv. Den æske er en gave fra min moder. Siden i morges har jeg tænkt på, at hvis hun nu kunne stå op af graven, ville hun selv sælge det guld, som hun i sin kærlighed til mig har ødslet med og ladet sætte på dette etui; men hvis jeg selv udførte en sådan handling, ville den synes mig en vanhelligelse."

Eugénie trykkede krampagtigt sin fætters hånd, da hun hørte disse sidste ord.

"Nej," vedblev han efter en lille pause, under hvilken de begge tilkastede hinanden et fugtigt blik, "nej, jeg vil hverken

ødelægge det eller risikere at miste det på mine rejser. Kære Eugénie, De skal gemme det for mig. Aldrig har den ene ven betroet den anden et mere helligt pant. Nu skal De selv se."

Han gik hen og tog æsken ud af futteralet, åbnede den og viste bedrøvet sin forundrede kusine et etui, så rigt indlagt med guldforsiringer, at det arbejde, der var anvendt på det, langt overgik vægten af dem.

"Hvad De her beundrer, er intet," sagde han og trykkede på en fjeder, som bragte en dobbelt bund til at åbne sig. "Dette er i mine øjne lige så meget værd som den hele jord."

Og han tog to portrætter frem, to mesterværker af madame de Mirbel, kantede med en rig indfatning af perler.

"O, hvor hun er smuk! Er det ikke den dame, De var i færd med at skrive ..."

"Nej," sagde han smilende, "denne kvinde er min moder, og her er min fader, det er Deres tante og Deres onkel. Eugénie, jeg burde bede Dem på mine knæ om at gemme denne skat for mig. Hvis jeg skulle tabe Deres lille formue og dø, ville dette guld kunne holde Dem skadesløs, og De er den eneste, som jeg kan efterlade disse to portrætter. De er værdig til at gemme dem; men ødelæg dem, for at de ikke efter deres død skal komme i andre hænder ..."

Eugénie tav.

"Ja ikke sandt?" tilføjede han med en vis ynde.

Da hun hørte sin fætter sige de samme ord, hun netop havde sagt til ham, tilkastede hun ham det første blik, der udtrykte hendes kvindelige kærlighed, et af disse blikke, hvori der ligger næsten lige så meget koketteri som dybde, og han tog hendes hånd og kyssede den.

"Uskyldige engel! Ikke sandt, mellem os skal penge aldrig spille nogen rolle, men følelsen, som alene gør dem til noget, skal for fremtiden være alt."

"De ligner Deres moder. Havde hun lige så mild en stemme som De?"

"O, meget mildere ..."

"Ja, når hun talte til *Dem*," sagde hun og sænkede sine øjenlåg. "Nå, Charles, gå nu i seng, jeg forlanger det, De er træt. Vi ses igen i morgen."

Hun frigjorde sagte sin hånd, som hendes fætter havde taget mellem sine, og han lyste hende ud. Da de begge stod på dørtærsklen, sagde han:

"Ak, hvorfor er jeg ødelagt?"

"Pyt, min fader er rig, tror jeg," svarede hun.

"Kære barn," svarede Charles og satte den ene fod inden for døren til hendes værelse, idet han lænede ryggen imod væggen, "så ville han ikke have ladet min fader dø, han ville ikke lade Dem bo i så fattige omgivelser, han ville leve anderledes."

"Ja, men han ejer Froidfond."

"Og hvad er Froidfond værd?"

"Jeg ved ikke rigtigt, men han ejer Noyers."

"En ussel bondegård!"

"Han har vinmarker og enge ..."

"Bagateller," sagde Charles i en overlegen tone. "Hvis Deres fader blot havde fire og tyve tusinde francs i årlig indtægt, ville De da bo i dette kolde, nøgne værelse?" tilføjede han, idet han satte den venstre fod frem. "Der skal altså mine skatte gemmes," sagde han, idet han pegede på den gamle dragkiste for at tilsløre sin tanke.

"Gå nu hen at sove," sagde hun, og forhindrede ham i at komme ind i hendes værelse, der var i uorden.

Charles trak sig tilbage, og de sagde hinanden Godnat med et gensidigt smil.

Begge sov ind med den samme drøm, og Charles begyndte allerede at kaste nogle roser over sin sorg.

Næste morgen traf madame Grandet sin datter spadserende før frokost i selskab med Charles. Den unge mand var endnu så bedrøvet, som et ulykkeligt væsen må være, der så at sige er kommet til bunden af sine sorger, og ved at måle dybden af den afgrund, han er faldet i, har følt hele vægten af sit tilkommende liv.

"Fader kommer først hjem til middag," sagde Eugénie, som så den uro, der var malet på hendes moders ansigt.

Det var en let sag i Eugénies væsen, på hendes ansigt og i den særegne mildhed, der lå udtrykt i hendes stemme, at se en overensstemmelse mellem hendes og hendes fætters tanker. Deres sjæle havde indgået en glødende pagt og var smeltet sammen, måske endog førend de ret havde prøvet styrken af de følelser, der forenede dem med hinanden.

Charles blev inde i salen, og hans melankoli blev respekteret. Enhver af de tre kvinder havde sit at tage vare på. Da Grandet havde glemt sine andre anliggender, kom der en stor mængde folk: tækkemanden, blikkenslageren, mureren, jordarbejderne, tømmermanden, opsynsmændene, fæstebønderne, nogle for at slutte kontrakt om reparationer, andre for at betale landgilde, atter andre for at hæve penge. Fru Grandet og Eugénie blev derfor nødt til at gå frem og tilbage og svare på arbejdernes og landfolkenes uendelige snak. Nanon stod ude i køkkenet og tog

imod naturalydelserne. Hun plejede altid at vente på sin herres ordre for at få at vide, hvad der skulle gemmes til husets brug, og hvad der skulle sælges på torvet. Den brave mand havde den vane, i lighed med en mængde adelsmænd på landet, selv at drikke sin dårlige vin og spise sin fordærvede frugt.

Hen imod klokken fem om eftermiddagen kom Grandet tilbage fra Angers, hvor han havde fået fjorten tusinde francs for sit guld, og medbragte i sin brevtaske anvisninger på statskassen, som ville trække rente lige til den dag, da han skulle betale sine obligationer. Han havde ladet Cornoiller blive i Angers for at sørge for de udasede heste og køre dem langsomt hjem efter at have ladet dem hvile ud.

"Jeg kommer fra Angers, kone," sagde han; "jeg er sulten."

Nanon råbte til ham ude fra køkkenet: "Har De ikke spist noget siden i går?"

"Nej," svarede den brave mand.

Nanon kom ind med suppen. Des Grassins indfandt sig for at bede om ordrer fra sin klient, netop mens familien sad ved bordet. Fa'er Grandet havde ikke så meget som set sin brodersøn.

"Spis kun roligt, Grandet," sagde vekselmægleren, "vi kan godt alligevel sludre. Ved De, i hvad pris guldet står i Angers? Der har været folk fra Nantes for at hente noget; jeg har i sinde at sende noget derned."

"Det skal De ikke gøre," svarede den brave mand, "der er allerede nok. Vi er for gode venner til, at jeg ikke skulle spare Dem den ulejlighed."

"Men guldet står i tretten francs halvtreds centimer."

"Sig hellere: stod."

"Hvor Fanden skulle der da være kommet noget fra?"

"Jeg har i nat været i Angers," svarede Grandet med sagte røst.

Vekselmægleren gjorde en bevægelse af overraskelse, og der begyndte en hviskende samtale mellem dem, under hvilken de begge flere gange så på Charles. I det øjeblik, da den forhenværende bødker rimeligvis sagde til vekselmægleren, at han skulle købe ham for hundrede tusinde francs statsobligationer, udtrykte denne på ny sin forbavselse.

"Monsieur Grandet," sagde han til Charles, "jeg rejser til Paris, og hvis De har et og andet, De vil have udrettet ..."

"Nej, ellers tak," svarede Charles.

"Vær De ham kun taknemmelig, brodersøn. Monsieur des Grassins tager derind for at ordne huset Guillaume Grandets anliggender."

"Skulle der da være noget håb?" spurgte Charles.

"Men," udbrød bødkeren med en godt forstilt stolthed, "er De ikke min brodersøn? Er ikke Deres ære vor? Hedder De ikke Grandet?"

Charles rejste sig, gik hen og omfavnede Grandet, blegnede og forlod stuen. Eugénie så fuld af beundring på sin fader.

"Nå, farvel, min kære des Grassins, jeg er Dem meget forbunden, træk mig nu de folk dygtigt op!"

Derpå gav de to diplomater hinanden et håndtryk, og bødkeren fulgte vekselmægleren til døren. Efter at have lukket den kom han ind igen og sagde til Nanon, idet han satte sig til rette i sin lænestol: "Giv mig en solbær!"

Men alt for urolig til at kunne blive på et og samme sted, rejste han sig, så på monsieur de la Bertellières portræt og gav

sig til at synge, alt imens han gjorde, hvad Nanon kaldte dansetrin:

"Min mand han er en grenader,
en grenaders frue, det er jeg."

Nanon, madame Grandet og Eugénie så gensidigt, men i tavshed på hinanden; for vingårdsejerens glæde forfærdede dem altid, når den var på sit højeste.

Aftenen var snart gået. Dels ville nemlig fa'er Grandet altid tidligt i seng, og når han gik i seng, skulle alle i huset sove, ligesom når kong August drak, så plejede Polen at være fuld; dels var Nanon, Charles og Eugénie ikke mindre trætte end husets herre. Hvad madame Grandet angik, da plejede hun at spise, sove og gå efter sin mands ønske. Ikke desto mindre sagde bødkeren, der den aften var mere snakkesalig end nogensinde, i løbet af de to timer, han anvendte til at fordøje sin middagsmad, mange af sine ejendommelige strøtanker, af hvilke en enkelt vil være tilstrækkelig til at give en forestilling om hans ånds præg. Da han nemlig havde skyllet sin solbær ned, så han på sit glas og bemærkede: "Aldrig så snart har man sat læberne til et glas, førend det er tomt. Det er menneskenes hele historie. Man kan ikke på én gang være og have været. Dalerne kan ikke både rulle og blive i éns pung; ellers ville livet være alt for skønt."

Han var olympisk og huldsalig. Da Nanon kom med sin rok, sagde han til hende: "Du må være træt, lad nu det spinderi fare!"

"Jo vist, hvad skulle jeg så bestille? Jeg kan da ikke sidde her og kede mig," svarede pigen.

"Skikkelige Nanon! Vil du have en solbær?"

"En solbær! Ja, det siger jeg ikke nej til. Fruen laver den meget bedre end alle apotekerne. Det, de sælger, er det bare medicin."

"Ja, de kommer for meget sukker i, så smager det ikke længere af noget," sagde den brave mand.

Den næste dag samledes familien klokken otte til morgenmad og frembød for første gang billedet af en virkelig forståelse og hyggelighed. Ulykken havde hurtigt nærmet madame Grandet, Eugénie og Charles til hinanden; selv Nanon sympatiserede med dem uden at vide af det. De begyndte alle fire at udgøre en og samme familie. Hvad den gamle vingårdsejer angik, så var hans gerrighed blevet tilfredsstillet, og visheden om snart at skulle se lapsen rejse uden at have andet at betale for ham end hans rejse til Nantes, gjorde ham næsten ligegyldig for hans nærværelse i huset. Han lod det stå de to børn, som han kaldte Eugénie og Charles, frit for at bære sig ad, som de måtte finde for godt, under madame Grandets tilsyn, til hvem han forresten satte fuldstændig lid i alt, hvad der angik den offentlige og religiøse sædelighed. Han var udelukkende optaget af omsorgen for at regulere sine enge og grøfterne langs vejen, af tilsynet med plantningen af poppeltræer på bredden af Loire og af vinterarbejderne i vinmarkerne og på Froidfond.

Fra nu af begyndte for Eugénie kærlighedens vår. Siden det natlige optrin, da kusinen gav fætteren sin skat, var hendes hjerte fulgt med skatten. Da de begge var medvidere i samme hemmelighed, så de på hinanden med et udtryk af gensidig forståelse, som gjorde deres følelser dybere og meddelte dem et større fællesskab og en højere grad af inderlighed, idet den ligesom stillede dem begge uden for det sædvanlige liv. Deres

slægtskab gav dem jo desuden lov til at lægge en vis mildhed i tonefaldet og ømhed i blikket. Eugénie morede sig derfor med at indlulle sin fætters lidelser i en fremspirende kærligheds barnagtige glæder. Der er en yndig lighed mellem kærlighedens og livets begyndelse. Man vugger jo barnet i søvn med bløde melodier og venlige blikke og fortæller det vidunderlige eventyr, som åbner dets udsigt til en gylden fremtid, idet håbet uopholdeligt udfolder sine strålende vinger for det; det fælder skiftevis tårer af glæde og smerte, skændes om bagateller, om de ædelstene, hvormed det prøver at bygge sig et flygtigt slot, og om de blomsterbuketter, det glemmer, så snart det har plukket dem, begærligt som det er efter at gribe tiden og komme frem i livet; og på samme måde bærer vi os ad, når vi ved kærligheden er blevet ligesom genfødte. Barndommen og kærligheden var mellem Eugénie og Charles ét og det samme: det var den første lidenskab med alle dens barnagtigheder, og disse smeltede, netop fordi de var omgivet af en vis melankoli, så meget desto lettere deres hjerter. Idet denne kærlighed i sin fødsel nødtes til at give de første livstegn fra sig omgivet af sørgeflor, var den kun så meget mere i harmoni med den provinsagtige tarvelighed, der herskede i denne ruin af et hus. Ved at veksle nogle ord med sin kusine ved randen af brønden i denne stumme gård; ved at blive siddende i den lille have på en mosgroet bænk, indtil solen gik ned, optaget som de var af at sige hinanden rene bagateller eller stemte til andagt i den ro, der herskede inde mellem den gamle vold og huset, begreb Charles alt det hellige, der ligger i kærlighed; for hans fornemme dame, hans kære Annette, havde kun lært ham dens uro og storme at kende. Han var i dette øjeblik i færd med at

opgive den parisiske, kokette, forfængelige, glimrende lidenskab for den rene og sande kærlighed. Han begyndte at holde af dette hus, hvis skikke ikke længere syntes ham så latterlige. Han kom ned tidligt om morgenen for at kunne passiare nogle øjeblikke med Eugénie, førend Grandet kom for at uddele sine forråd til dagens behov, og når den brave mands skridt genlød på trapperne, skyndte han sig ud i haven. Den lille antydning af noget brødefuldt i dette tidlige stævnemøde, som end ikke Eugénies moder vidste noget af, og som Nanon lod, som hun ikke mærkede, gav denne kærlighed, der var så uskyldig som vel muligt, et præg af den livlighed, som er ejendommelig for de forbudte glæder. Når så efter morgenmaden fa'er Grandet var taget ud for at se til sine ejendomme og sin bedrift, plejede Charles at blive hos moderen og datteren og føle en hidtil ukendt fryd ved at holde garnet for dem, se dem arbejde eller høre dem sladre sammen. Han blev stærkt påvirket af dette enfoldige, næsten klosterlige liv, som gav ham et indblik i disse skønne sjæle, som verden var ukendt for. Han havde troet, at slige sæder var umulige i Frankrig, og havde kun indrømmet muligheden af deres tilstedeværelse i Tyskland, og det endda kun gennem opdigtelse og i August Lafontaines romaner. Det varede ikke længe, før Eugénie for ham blev det ideal, Goethe har udtrykt i Margarethe, fraregnet dennes fejltrin. Kort sagt, fra dag til dag tog hans blikke, hans ord den stakkels pige med storm, og hun gav sig med fryd denne kærligheds strøm i vold og greb efter sin lykke, ligesom en svømmer efter pilekvisten for at komme op af floden og hvile sig på bredden. Thi allerede begyndte de gladeste timer på disse flygtige dage at formørkes af den kummerfulde tanke om en

nærforestående adskillelse, som dagligt en eller anden lille begivenhed mindede dem om. Således blev Charles, tre dage efter des Grassins' afrejse, af Grandet ført op i underretten for der med al den højtidelighed, provinsfolk lægger i slige akter, at underskrive et dokument, hvorved han gav afkald på arven efter sin fader. Det var ham et hårdt stød, det var, som om han fornægtede sit hjem. Dernæst gik han hen til prokurator Cruchot og lod udfærdige to fuldmagter, en til des Grassins og en til den ven, han havde overdraget at sælge sit bohave, han måtte endelig opfylde de formaliteter, der var nødvendige for at få et pas til udlandet, og da til sidst den tarvelige sørgedragt kom, som han havde bestilt i Paris, hentede Charles en skrædder i Saumur og solgte ham sine overflødige klæder, hvad der ganske særligt tiltalte fa'er Grandet.

"Ja, nu ser De ud som en mand, der skal gå ombord og rejse bort for at erhverve sig en formue," sagde han, da han så ham klædt i en frakke af groft, sort klæde. "Godt, meget godt!"

"De kan være rolig for," svarede Charles ham, "at jeg nok skal vide at opfatte min stilling rigtigt."

"Hvad er det?" spurgte Grandet, hvis øjne oplivedes ved synet af en håndfuld guldsager, som Charles viste ham.

"Jeg har samlet mine knapper, mine ringe og alle de overflødige småting, jeg ejer, og som kunne have nogen værdi; men da jeg ikke kender nogen i Saumur, ville jeg i morges have bedt Dem om ..."

"Om at købe det af Dem?" afbrød Grandet ham.

"Nej, onkel, men sig mig en ærlig mand, som ..."

"Giv mig det, brodersøn; jeg skal gå ovenpå og vurdere det og sige Dem på en centime nær, hvad det er værd. – Juvelguld,"

sagde han, idet han undersøgte en lang kæde, "atten-nitten karat."

Den brave mand rakte sin brede hånd ud og tog gulddyngen med sig.

"Kære kusine," sagde Charles, "må jeg forære Dem disse to knapper, som De kan bruge til at gøre Deres bånd fast ved håndleddene med. Den slags armbånd er nu stærkt i mode."

"Dem tager jeg gerne imod, kære fætter," sagde hun og tilkastede ham et meget sigende blik.

"Tante, her er min moders fingerbøl; jeg havde været så forsigtig at gemme det i mit toiletteskrin," sagde Charles og rakte madame Grandet et smukt guld fingerbøl, en ting, hun i ti år havde ønsket sig.

"Hvor skal jeg dog kunne takke Dem, kære nevø," sagde den gamle moder, hvis øjne vædedes af tårer. "Aften og morgen skal jeg i mine bønner tilføje den inderligste forbøn for Dem, den for rejsende. Hvis jeg skulle dø, vil Eugénie nok gemme det kostbare fingerbøl til Dem."

"Det hele er ni hundrede og ni og firs francs og fem og halvfjerds centimer værd, kære brodersøn," sagde Grandet, idet han lukkede døren op. "Men for at spare Dem ulejligheden med at sælge det, skal jeg udbetale Dem beløbet ... i sølv."

"Jeg vovede ikke at foreslå Dem det," svarede Charles; "men rigtignok var det mig imod at sjakre mine småting bort i den by, De bor i. Man skal ikke vaske sit skidne linned i andre folks påsyn, plejede Napoleon at sige. Jeg takker Dem, fordi De er så god." – Grandet kløede sig bag øret, og der blev et øjebliks pause.

"Min kære onkel," vedblev Charles, mens han så på ham med en urolig mine, som om han havde frygtet for at såre hans pirrelighed, "min kusine og tante har været så gode at modtage en ubetydelig erindring om mig; vil De nu ikke også tillade mig at forære Dem nogle ærmeknapper, som jeg ikke længere har nogen brug for: de vil minde Dem om en stakkels fyr, som, langt borte fra Dem, i det mindste vil tænke på Dem, der for fremtiden skal udgøre hele hans familie."

"Min kære ven, min kære ven, du må ikke således blotte dig ... Hvad er det, du har dér, kone?" sagde han og vendte sig begærlig om imod hende. "Ah, et guldfingerbøl? Og du, min tøs? Nej se, diamanthægter. Nå, lad gå, jeg tager imod dine knapper, min ven," sagde han, idet han trykkede Charles' hånd. "Men ... du må tillade mig ... at betale ... din, ja din ... overfart til Indien. Ja, jeg vil betale din overfart, så meget mere, ser du, som jeg, da jeg vurderede dine guldsager, kun regnede guldet alene, og der måske endnu er noget at tjene på arbejdet. Ser du altså, lad det nu være en aftale, jeg giver dig femten hundrede francs ... i sedler, som Cruchot nok vil låne mig, for jeg har ikke en eneste skilling her, med mindre Perrotet betaler mig sin resterende landgilde. Det er sandt, jeg må hen at se til ham."

Han tog sin hat, trak sine handsker på og gik.

"De rejser altså bort?" sagde Eugénie til Charles og tilkastede ham et blik, hvori bedrøvelse og beundring på engang malede sig.

"Det må så være," sagde han og bøjede hovedet.

I de sidste dage havde Charles' holdning, væsen og ord forandret sig, og han var kommet til at se ud som en mand, der er dybt bedrøvet, men i følelsen af de umådelige forpligtelser,

der hviler på ham, øser nyt mod af sin ulykke. Han sukkede ikke længere, han var blevet en mand. Aldrig havde derfor Eugénie større tanker om sin fætters karakter, end da hun så ham komme ned i sin grove, sorte klædes dragt, der passede så godt til hans blege ansigt og hele sørgmodige optræden. Den dag anlagde de to kvinder sorg og overværede sammen med Charles et requiem, der blev højtideligt sunget for salig Grandets sjæls frelse.

Ved frokosten fik Charles breve fra Paris og læste dem.

"Nå, fætter, er De fornøjet med Deres anliggender?" spurgte Eugénie med sagte stemme.

"Stil aldrig den slags spørgsmål, min pige," svarede Grandet. "Hvad Fanden – jeg fortæller dig aldrig om mine, hvorfor skal du da stikke næsen i din fætters? Lad dog den unge knægt være fri."

"O, jeg har ingen hemmeligheder," sagde Charles.

"Vis, vas, vis, vas, brodersøn, du må vide, at det i handelsfaget gælder om at holde sin tunge i tømme."

Da de to elskende var ene i haven, sagde Charles til Eugénie, idet han drog hende hen på den gamle bænk, hvor de satte sig under hasselbusken:

"Jeg havde gættet rigtig med hensyn til Alphonse, han har båret sig fortræffeligt ad og udført det, jeg havde pålagt ham, på en forsigtig og ærlig måde. Jeg skylder nu intet i Paris, alle mine møbler er fordelagtigt solgt, og han melder mig, at han efter samråd med en skibskaptajn, som går på de lange rejser, har anvendt de tre tusinde francs, han har fået til overs, til en beholdning af europæiske snurrepiberier, som man tjener godt på i Indien. Han har ladet mine varepakker sende til Nantes,

hvor der ligger et skib for udgående til Java. Om fem dage, Eugénie, må vi sige hinanden farvel, måske for stedse, men i alt fald for lang tid. Mine varer og ti tusinde francs, som to af mine venner sender mig, er en meget lille begyndelse, og jeg kan ikke tænke på at vende hjem før om flere år. Kære kusine, det kan ikke nytte at lægge Deres og mit liv på samme vægt; jeg kan dø, og måske kan De have udsigt til et rigt parti ..."

"Holder De af mig?" sagde hun.

"Ja, det gør jeg rigtig nok," svarede han med en inderlighed i tonefaldet, der røbede en tilsvarende dybde i følelsen.

"Så vil jeg vente, Charles. – Gud, fader står i vinduet," sagde hun, idet hun stødte sin fætter bort, da han nærmede sig for at kysse hende.

Hun løb ind i den hvælvede gang, Charles fulgte hende; da hun så ham komme, trak hun sig hen ved foden af trappen og åbnede døren. Uden at vide, hvor hun gik hen, befandt Eugénie sig da tæt ved Nanons hummer i den mørkeste del af trappegangen. Der tog Charles hendes hånd, drog hende til sit hjerte, lagde armen om livet på hende og trykkede hende blidt til sig. Eugénie gjorde ikke længere modstand: hun fik og gav det reneste, sødeste, men også fuldeste af alle kys i verden.

"Kære Eugénie, en fætter er bedre end en broder, han kan gifte sig med dig," sagde Charles til hende.

"Amen!" udbrød Nanon, idet hun åbnede døren til sin hule.

De to elskende løb forskrækkede ind i salen, hvor Eugénie igen tog fat på sit sytøj, og hvor Charles gav sig til at læse den hellige jomfrus litanier i madame Grandets bønnebog.

"Se engang," sagde Nanon, "vi holder alle sammen bøn."

Så snart Charles havde meddelt, at han agtede at rejse, satte Grandet sig i bevægelse for at få dem til at tro, at han nærede megen deltagelse for ham; han viste sig gavmild med alt, hvad der ikke kostede noget, tænkte på at skaffe ham en, der kunne pakke for ham, og påstod, at denne mand var alt for dyr med sine kasser; han ville derfor absolut lave dem selv og brugte nogle gamle brædder til det. Han stod op om morgenen tidligt for at høvle, tilpasse, glatte og slå søm i sine lægter og deraf lave nogle skønne kasser, hvori han indpakkede alle Charles' sager; han påtog sig at sende dem med et fartøj ned ad Loire, at få dem forsikret og at ekspedere dem i rette tid til Nantes.

Siden det kys, Eugénie og Charles havde vekslet på trappegangen, flygtede timerne for hende med en skrækkelig hurtighed. Undertiden havde hun lyst til at følge med sin fætter. Enhver, som har kendt den mest fængslende af alle lidenskaber, den nemlig, hvis varighed hver dag forkortes af alderen, tiden, en dødelig sygdom eller en og anden af de skæbnesvangre ulykker, der hjemsøger menneskene, han vil kunne forstå Eugénies fortærende uro. Hun græd ofte, når hun spadserede i haven, der nu var blevet hende for snæver, ligesom gården, huset, byen: hun styrtede sig i forvejen ud på de vidtstrakte have.

Endelig var der kun én dag tilbage til afrejsen.

Om morgenen blev, under Grandets og Nanons fraværelse, det kostelige skrin, hvori de to portrætter befandt sig, højtideligt nedlagt i den eneste skuffe i dragkisten, der kunne lukkes i lås, og hvori pungen, der nu var tom, lå gemt. Og skatten blev ikke nedlagt uden mange kys og tårer. Da Eugénie

puttede nøglen ned på sit bryst, nænnede hun ikke at forbyde Charles at kysse det sted, hvor den skulle hvile.

"Den skal aldrig komme bort derfra, min ven."

"Mit hjerte vil også altid være der."

"O, Charles, det er ikke rigtigt, hvad du nu gør," sagde hun i en bebrejdende tone.

"Vi er jo ægtefolk," svarede han; "jeg har dit ord, tag mit til gengæld!"

"Din for evigt!" gentog de begge.

Aldrig blev der givet et renere løfte på denne jord. Eugénies uskyld havde for et øjeblik helliggjort Charles' kærlighed.

Næste morgen ved morgenbordet var der en vemodig stemning. Trods den gyldenstykkes slåbrok og et kors til at hænge om halsen, som Charles gav Nanon, havde selv hun ikke ord til at udtrykke sine følelser og fik tårer i øjnene.

"Den rare, nysselige, unge fyr, som der skal sejle over havet! Gud lede og bevare hans skridt!"

Klokken halv elleve satte familien sig i bevægelse for at følge Charles til diligencen til Nantes. Nanon havde sluppet hunden løs, lukket døren og ville bære hans vadsæk. Alle købmændene i den gamle gade stod på tærsklen til deres butikker for at se optoget komme forbi, og prokurator Cruchot sluttede sig på torvet til dem.

"Græd nu ikke, Eugénie," sagde hendes moder til hende.

"Kære brodersøn," sagde Grandet inde under døren til postgården, idet han kyssede Charles på begge kinder, "rejs fattig bort, men kom rig hjem; De skal finde Deres faders ære uskadt; jeg, Grandet, svarer Dem for det, og i så fald vil det kun bero på Dem, om ..."

"Ak, kære onkel, De formilder afskedens bitterhed; det er den skønneste gave, De kunne give mig."

Charles forstod nemlig ikke meningen af den gamle bødkers ord, som han havde afbrudt, og han udgød taknemmeligheds tårer over sin onkels solbrændte ansigt, mens Eugénie af al magt trykkede sin fætters og sin faders hænder. Prokuratoren alene smilede af beundring over Grandets listighed; for han var den eneste, der ret havde forstået den brave mand.

De fire saumurianere blev, omgivet af nogle flere personer, stående foran vognen, indtil den kørte bort, og da den endelig forsvandt over broen, og man kun i det fjerne hørte genlyden af dens rumlen, sagde vingårdsejeren: "Lykkelig rejse!" Heldigvis var prokurator Cruchot den eneste, det hørte dette ironiske udbrud. Eugénie og hendes moder var gået hen til et sted på kajen, hvorfra de endnu kunne se diligencen, og viftede med deres hvide lommetørklæder, et signal, som Charles besvarede ved at udfolde sit.

"Kære moder, jeg ville for et øjeblik ønske, at jeg var almægtig," sagde Eugénie, da de ikke længere kunne se hans lommetørklæde.

For ikke at afbryde de begivenheders gang, som tildrog sig i familien Grandets skød, er det nødvendigt at foregribe dem og kaste et blik på de manøvrer, som Grandet ved des Grassins' mellemkomst foretog i Paris. En måned efter vekselmæglerens afrejse ejede han et bevis for hundrede tusinde francs statsobligationer, som han havde købt for firs francs netto. De oplysninger, man efter hans død fik ved at optage fortegnelse over hans efterladenskaber, har aldrig kastet det ringeste lys over de midler, han, mistroisk, som han var, benyttede sig af,

før han turde udlevere beløbet for obligationerne, inden de var kommet ham selv i hænde. Prokurator Cruchot tænkte, at Nanon uden at vide af det var et trofast redskab til iværksættelsen af denne transaktion. Hen imod dette tidsrum var pigen nemlig borte i fem dage under påskud af en rejse til Froidfond for at bringe et og eller andet i orden, som om den brave mand var i stand til at lade noget ligge og flyde. Med hensyn til, hvad der vedrører huset Guillaume Grandets anliggender, gik alle bødkerens formodninger i opfyldelse.

I den franske bank findes, som enhver ved, de nøjagtigste oplysninger om de store formuer i Paris og i departementerne. Navnene des Grassins og Felix Grandet fra Saumur var kendte der og nød der den agtelse, man skylder de berømte mænd i finansverdenen, der har umådelige ubelånte jordbesiddelser at støtte sig til. Vekselmægleren fra Saumurs ankomst, om hvem man sagde, at han havde det hverv af æreshensyn at afvikle pariserhuset Grandets forpligtelser, var altså tilstrækkelig til at spare den afdødes minde for skammen ved at få sine veksler protesteret. Skifterettens segl blev taget fra i kreditorernes overværelse, og familiens notar gav sig til efter lovens bydende at føre efterladenskaberne til protokols. Des Grassins fik snart kreditorerne samlet, og de valgte enstemmigt vekselmægleren fra Saumur i forening med François Keller, der var chef for et rigt handelshus og en af de fornemste interessenter, til kuratorer for boet, og meddelte dem den nødvendige fuldmagt til at redde på engang familiens ære og kreditorernes fordringer. Grandet fra Saumur havde en stor kredit og indgød gennem sit organ, des Grassins, kreditorernes hjerter så meget håb, at transaktionerne derved betydeligt lettedes; der fandtes

ikke blandt ihændehaverne af fordringer en eneste genstridig, og ingen tænkte på at overføre sit tilgodehavende på vindings- eller tabskontoen, idet enhver sagde til sig selv: Grandet fra Saumur betaler. Således forløb et halvt år, i hvilket pariserne indløste de veksler, der var ude, og gemte dem på bunden af deres porteføljer. Det var det første resultat, bødkeren ville opnå. Ni måneder efter den første generalforsamling uddelte de to kuratorer syv og fyrre procent til hver kreditor, hvilket var den sum, der var kommet ind ved med den mest samvittighedsfulde troskab at sælge værdipapirer, grundbesiddelser og ejendele af hvad navn nævnes kan, som havde tilhørt salig Guillaume Grandet.

Denne opgørelse var blevet foretaget med den nøjagtigste redelighed, og kreditorerne glædede sig over at kunne erkende Grandet'ernes vidunderlige og ubestridelige ærlighed. Da disse lovtaler havde gået rundt en passende tid, forlangte kreditorerne resten af deres penge og blev da nødt til at sende Grandet en fællesskrivelse.

"Nu er vi der!" sagde den forhenværende bødker og kastede brevet på ilden. "Tålmodighed, godtfolk!"

Som svar på de forslag, denne skrivelse indeholdt, forlangte Grandet i Saumur, at alle de fordringer, der fandtes i hans broders bo, ledsaget af en kvittering for de udbetalinger, der allerede var sket, skulle indsendes til en notar, under det påskud, at regnskabet måtte revideres, for at man med sikkerhed kunne opgøre boets status. Dette forlangende rejste tusinde vanskeligheder. En kreditor er i reglen næsten som en besat: den ene dag er han parat til at slå til, den anden dag vil han sætte himmel og jord i bevægelse, den tredje dag er han så

from som et lam. I dag er hans kone i godt humør, hans yngste barn har fået en tand, alt står vel til hjemme, han vil ikke tabe så meget som en sou; i morgen regner det, han kan ikke gå ud, han er melankolsk, han siger Ja til alle de forslag, som kan gøre ende på en sag; i over morgen må han have sikkerhed; i slutningen af måneden tænker han på at lade foretage udpantning, den bøddel! En kreditor ligner den fri og franke spurv, som man siger til små børn, de kan fange ved at strø salt på halen af; men kreditoren kan omvendt bruge den samme lignelse om sit tilgodehavende, som han selv er nødt til at rende efter uden at kunne få fat i.

Grandet havde studeret kreditorernes atmosfæriske forandringer, og de, hans broders bo havde at gøre med, bekræftede hans beregningers nøjagtighed. Nogle af dem blev vrede og afslog rent ud hans forslag. – "Godt! det går jo, som det var smurt," sagde han og gned sig i hænderne, da han læste de breve, des Grassins i den anledning skrev til ham. Andre ville kun samtykke i at indsende det forlangte til notaren på den betingelse, at de fik deres fordringers gyldighed bekræftet uden undtagelse og med forbehold af at kunne lade boet erklære fallit. Atter blev der vekslet breve, hvorefter Grandet samtykkede i ethvert taget forbehold, og på grund af denne indrømmelse bragte de skikkeligere kreditorer de mere hårdnakkede til fornuft, og fordringerne blev deponeret hos notaren, dog ikke uden nogle klager. – "Den brave mand," sagde man til des Grassins, "holder os for nar."

Tre og tyve måneder efter Guillaume Grandets død havde mange handlende under påvirkning af svingningerne i de parisiske handelsforhold glemt deres tilgodehavende under

rubrikken Grandet, eller de tænkte kun på det for at sige til sig selv: "Jeg begynder at tro, at de syv og fyrre procent er alt, hvad jeg får ud af det." Bødkeren havde gjort regning på tidens mægtige indflydelse, han kaldte den: en skikkelig djævel. Efter det tredje års forløb skrev des Grassins til Grandet, at han havde formået kreditorerne til at opgive deres fordringer mod ti procent af de to millioner fire hundrede tusinde francs, der endnu skyldtes af huset Grandet, og Grandet svarede, at da den notar og den vekselmægler, hvis forfærdelige fallitter havde forårsaget hans broders død, da de endnu levede og kunne være blevet solvente, måtte man indstævne dem, for at prøve på at få noget ud af dem og derved formindske den sum, der udgjorde boets deficit. Dette blev ved det fjerde års udløb på behørig måde opgjort og fastsat til et beløb af en million to hundrede tusinde francs.

Nu blev der ført underhandlinger mellem kuratorerne og kreditorerne, mellem Grandet og kuratorerne, og disse varede et halvt år. Kort sagt, da Grandet i Saumur blev indtrængende opfordret til at gøre alvor af sagen, svarede han hen imod årets niende måned de to kuratorer, at hans brodersøn, som havde gjort sin lykke ovre i Indien, havde tilkendegivet, at det var hans hensigt at betale sin faders gæld til hvid og skilling; han kunne derfor ikke forsvare for sig selv svigagtigt kun at betale dem ti procent, uden først at have adspurgt ham, og han ventede endnu på svar fra ham. Hen imod midten af det femte år blev kreditorerne endnu holdt i skak af det ord: til hvid og skilling, som den mageløse bødker fra tid til anden stak ud, imens han lo i skægget; når han sagde: de parisere! ledsagede han det derfor gerne med et listigt smil og en ed. Ikke desto mindre var

der forbeholdt kreditorerne en skæbne, der var uhørt i handelsvæsenets årbøger, hvilket der senere skal blive fortalt om. Foreløbig må de blive i den stilling, Grandet havde forstået at bringe dem i, og som han vedblivende holdt dem fast i, lige til det øjeblik, da denne histories begivenheder gør det nødvendigt på ny at lade dem træde op på skuepladsen.

Da statsobligationer nåede op i kurs 115, solgte fa'er Grandet sine og fik sendende fra Paris omtrent to millioner, fire hundrede tusinde francs i guld, som han lagde ned i sine fustager til de seks hundrede tusind francs, hans obligationer havde indbragt ham i rente og rentes rente, og hvad des Grassins angår, da blev han i Paris af følgende grunde: For det første blev han valgt til deputeret, dernæst blev han, skønt han var familiefader, men fordi han var ked af livet i Saumur, forlibt i Florine, en af de smukkeste skuespillerinder ved et af Paris' mindre teatre, og vekselmægleren fik et tilbagefald af militære tilbøjeligheder fra den tid, han endnu var kvartermester. Det er overflødigt at dvæle ved hans adfærd, der af hele byen Saumur blev fordømt som i højeste grad umoralsk. Hans kone var meget lykkelig over at kunne opnå formue-skilsmisse og have hoved nok til at styre husets forretninger, der fortsattes under hendes navn, for at hun kunne stoppe de huller, hendes mands dårskaber havde hidført i hendes formue. Cruchotinerne forstod så vel at forværre den falske stilling, hun under denne halve enkestand var kommet i, at hun fik sin datter meget dårligt gift, og måtte opgive sin søns påtænkte forbindelse med Eugénie Grandet. Adolphe sluttede sig til des Grassins og tog til Paris, hvor man siger, han blev et dårligt subjekt. Cruchot'erne triumferede.

"Deres mand er ikke rigtig klog," sagde Grandet, da han en dag lånte madame des Grassins en sum penge mod sikkerhed. "Jeg beklager Dem meget. De er en god lille kone."

"Ak, monsieur Grandet, hvem skulle have troet, at han den dag, han gik fra Dem for at tage til Paris, ilede sin undergang i møde," svarede den stakkels dame.

"Himlen er mit vidne, at jeg lige til det sidste øjeblik har gjort alt for at forhindre ham i at rejse derhen. Hr. assessoren ville absolut gå i hans sted, og nu ved vi da, hvorfor det var ham så magtpåliggende at komme afsted."

Altså havde Grandet ingen forpligtelser mod des Grassins.

5

Kvinderne har i alle tilfælde i livet flere grunde til smerte end mændene og lider mere end dem. Manden har nemlig sin styrke og udøvelsen af sin magt; han handler, rører sig, beskæftiger sig, tænker, rummer fremtiden og finder deri sin trøst: således gik det Charles. Kvinden derimod bliver, hvor hun er; ansigt til ansigt med sin sorg, hvorfra intet kan adsprede hende, søger hun lige ned til bunden i den afgrund, den har åbnet hende, måler den og fylder den ofte med sine ønsker og tårer: dette blev Eugénies lod, og hun begyndte at indleve sig i sin skæbne. At føle, elske, lide, opofre sig vil altid være indholdet af kvindernes liv, og Eugénie var bestemt til at være helt og holdent kvinde, på det nær, som skænker kvinden trøst. Hendes lykke havde været så mangfoldig som sømmene på en væg, men der skulle, for at bruge Bossuets' mageløse udtryk, komme den dag, da den ikke skulle kunne fylde så meget som hendes hule hånd. Sorgerne lader aldrig vente på sig, og for hende kom de snart. Dagen efter, at Charles var rejst, fik Grandets hus i alle andres øjne sit gamle udseende – kun Eugénie fandt det pludselig ganske tomt. Imod sin faders vidende ville hun have, at Charles' værelse skulle blive i den stand, hvori han havde forladt det, og madame Grandet og Nanon ville gerne tjene hende i at tage deres del af skylden for dette status quo.

"Hvem ved, om han ikke kommer før hjem, end vi tror!" sagde hun.

"O, jeg gad se ham her," svarede Nanon. "Jeg begyndte så godt at vænne mig til ham. Det var en rigtig sød og rar, ung herre, næsten lige så smuk og krøllet som en pige."

Eugénie så på Nanon.

"Hellige jomfru! Frøken, De ser jo ud, som De havde tabt Deres sag ved højesteret. Se dog ikke således på folk!"

Fra den dag af antog frøken Grandets skønhed en ny karakter. De tunge elskovstanker, som langsomt havde bemægtiget sig hendes sjæl, den værdighed, hun følte som elsket kvinde, gav hendes træk den slags glans, som malerne fremstiller ved en glorie. Før sin fætters komme kunne Eugénie sammenlignes med den hellige jomfru før undfangelsen; da han var rejst bort, lignede hun jomfrumoderen: hun havde undfanget kærligheden. Disse to Mariafigurer, som er så forskellige og så dygtigt fremstillet af nogle spanske malere, udgør et af de mest strålende af de billeder, kristendommen er så rig på.

Da Eugénie kom hjem fra messen, som hun havde besøgt dagen efter Charles' bortrejse, og som hun havde aflagt løfte om at besøge hver dag, købte hun hos byens boghandler et atlas, som hun slog op på væggen ved siden af sit spejl, for at kunne følge sin fætter på hans vej til Indien, og for aften og morgen en kort stund at kunne tage plads i det skib, der førte ham, se ham, stille ham tusinde spørgsmål og sige til ham: "Har du det godt? Lider du ikke? Tænker du også på mig, når du ser på den stjerne, hvis skønhed og betydning du har lært mig at kende?" Derpå plejede hun om morgenen at blive siddende tankefuld under hasselbusken på den ormstukne træbænk med det grå mos, hvor de havde sagt hinanden så mange smukke ting og så

mange barnagtigheder, og hvor de havde bygget de luftkasteller, de agtede at opslå deres bo i. Hun tænkte da på fremtiden, mens hun først så op på himlen gennem det lille mellemrum, som murene tillod hende at overskue, dernæst på den gamle sidevæg og på det tag, under hvilket Charles' værelse lå. Kort sagt, det var den ensomme kærlighed, den sande kærlighed, den, der holder ud, der lister sig ind i alle tankerne og bliver selve livets substans eller "stof", som vore forfædre ville have sagt.

Nå fa'er Grandets såkaldte venner kom om aftenen for at få deres parti, var hun munter og forstilte sig; men hele formiddagen passiarede hun med sin moder og Nanon om Charles. Nanon havde indset, at hun kunne vise sin medfølelse med sin unge frøkens lidelser uden at svigte sine pligter mod sin gamle husbond, og hun plejede at sige til Eugénie: "Hvis jeg havde haft en mand, så kunne jeg gerne have – fulgt ham til Helvede. Jeg skulle have gjort – jeg ved ikke hvad. Nok sagt, jeg ville være gået i døden for ham; men – pyt! jeg kommer nok til at dø uden at vide, hvad livet er. Vil De tro, frøken, at den gamle Cornoiller, som ligegodt er en brav mand, render efter mit skørt bare for det, jeg har penge på rente, akkurat ligesom de, der kommer her og snuser til herrens pengeskrin og gør kur til Dem? Det ser jeg godt, for jeg har en fin næse, om også jeg er så svær som et tårn; og ved De hvad, frøken, det morer mig alligevel, om det just ikke er kærlighed."

Således gik to måneder hen. Dette familieliv, der for var så ensformigt, havde fået en vis afveksling gennem den umådelig interessante hemmelighed, der knyttede disse tre kvinder mere inderligt sammen. For deres bevidsthed levede, kom og gik

Charles endnu under denne sals grålige loftsbjælker. Hver aften og hver morgen åbnede Eugénie toiletteskrinet for at betragte sin tantes billede, og en søndag morgen blev hun overrasket af sin moder, just som hun var i færd med at søge Charles' træk i dem, hans moders billede fremstillede. Fru Grandet blev da indviet i den frygtelige hemmelighed, at Eugénie havde bortgivet sin skat til den bortrejste.

"Har du givet ham alt?" spurgte moderen forfærdet. "Hvad vil du da sige nytårsdag til din fader, når han forlanger at se dine guldpenge."

Eugénies øjne blev stive i hovedet på hende, og den halve formiddag blev tilbragt af de to kvinder i den dødeligste rædsel. De var så forstyrrede, at de ikke nåede at komme til højmesse og først indfandt sig til militærmessen. Om tre dage ville året 1819 være forbi, om tre dage skulle den skrækkelige handling begynde, et borgerligt sørgespil uden gift, dolk eller blodsudgydelse, men for de handlendes vedkommende mere grueligt end alle de dramer, der fuldbyrdedes i Atridernes berømmelige slægt.

"Hvad skal der dog blive af os?" sagde madame Grandet til sin datter, og lod sit strikketøj falde ned på sit skød.

Den stakkels moder havde i de sidste to måneder været så forvirret, at de uldne muffediser, hun havde brug for til vinteren, endnu ikke var færdige, og denne tilsyneladende så ubetydelige huslige begivenhed fik sørgelige følger for hende, for af mangel på muffediser forkølede hun sig uheldigvis midt under den sved, angsten for hendes mands frygtelige vrede havde fremkaldt.

"Havde du bare betroet mig din hemmelighed, mit kære barn, kunne vi have fået tid til at skrive til Paris til monsieur des Grassins, og han havde da kunnet sende os nogle guldstykker mage til dine; skønt Grandet godt kender dem, kunne han måske ..."

"Men hvor skulle vi dog have fået så mange penge fra?"

"Jeg kunne have sat min egen formue i pant. Desuden ville nok monsieur des Grassins have ..."

"Det er der ikke længere tid til," svarede Eugénie med hult og fordrejet mæle, idet hun afbrød sin moder. "I morgen tidlig må vi jo gå ind på hans værelse for at ønske ham glædeligt nytår."

"Men jeg kunne jo gå hen og høre hos Cruchots, kære datter."

"Nej, nej, det ville være det samme som at give mig i deres vold og gøre os afhængige af dem. Jeg har desuden taget min beslutning. Jeg har handlet rigtigt, jeg fortryder ikke, hvad jeg har gjort. Gud vil tage mig under sin beskyttelse, hans hellige vilje ske! Ak, hvis du havde læst hans brev, moder, ville du også kun have tænkt på ham."

Næste morgen, den første januar 1820, indskød den åbenbare rædsel, for hvilken moderen og datteren var et bytte, dem den naturligste undskyldning af verden for ikke højtideligt at komme ind på Grandets værelse og hilse på ham. Vinteren 1819-1820 var nemlig en af de strengeste i den periode: sneen lå tæt på tagene af husene.

Madame Grandet sagde til sin mand, så snart hun hørte ham rumstere inde på sit værelse: Grandet, lad dog Nanon lægge lidt i min kakkelovn; det er så koldt, at jeg fryser under mine tæpper. Jeg er nu så gammel, at jeg må skånes. Desuden," vedblev hun efter en lille pause, kan så Eugénie komme herind

og klæde sig på. Den stakkels pige kunne ellers let få en sygdom på halsen, hvis hun skulle stå og gøre toilette i sådan en kulde. Vi kan så siden komme ned og ønske dig glædeligt nytår, når der er lagt i nede i salen."

"Se, se, se, hvor knæveren går på dig, kone! Du holder nok nytår? Jeg har aldrig for hørt dig tale så meget på en gang. Du har da ikke drukket vin til morgen, håber jeg?"

Der blev et øjebliks stilhed.

"Nå ja da," vedblev den brave mand, som hans kones forslag sagtens kom tilpas, "nu skal jeg gøre, som du ønsker. Du er virkelig en skikkelig kone, og jeg vil ikke have, at der må hændes dig en ulykke nu på dine gamle dage, skønt der ellers er godt tømmer i la Bertellièrerne. Hvad, er det ikke sandt, jeg siger?" råbte han efter en pause. "Nå, vi har jo arvet dem, så jeg tilgiver dem." – Og han hostede.

"Du er munter til morgen," sagde den stakkels kone med vægt.

"Jeg, altid munter!

En gammel skinsyg bødker, han ..."

tilføjede han nynnende og gik fuldt påklædt ind til sin kone. "Ja, Guds hellige død og pine, det er ligegodt alvorligt koldt. Vi skal have os en god morgenmad, kone. Des Grassins har sendt mig en gåseleverpostej med trøfler, som jeg skal hen og hente på posthuset. Der må også være en dobbelt napoleondor til Eugénie," hviskede han til hende. "Jeg har ikke mere guld, kone; jeg havde nok nogle gamle stykker – dig kan jeg gerne sige det – men jeg har været nødt til at skille mig af med dem for forretningernes skyld." – Og for at fejre nytårsdag kyssede han hende på panden.

"Eugénie," råbte den skikkelige moder, "jeg ved ikke, hvad din fader har drømt om i nat; men han er i godt humør til morgen. Å! Vi skal nok klare os."

"Hvad går der dog af husbond?" sagde Nanon, da hun kom ind i fruens værelse for at tænde op, "for det første sagde han til mig: 'God morgen, glædeligt nytår, dit lange spektakel! Gå ind og læg i hos min kone.' Og så var jeg nær blevet tosset, da han rakte mig hånden og gav mig et seksfrancs stykke, som der næsten slet ikke er klippet af. Dér, frue, se bare! O, det er en herlig mand! Det er en agtværdig mand! Der er nogle, som bliver desto hårdere, jo ældre de bliver; men han, han bliver lige så sød som Deres solbær, og han bliver bedre. Det er en rigtig god, en rigtig udmærket mand!"

Hele hemmeligheden ved Grandets glæde bestod i, at hans spekulation var fuldstændig lykkedes. Monsieur des Grassins havde nemlig sendt ham, med fradrag af de summer, bødkeren skyldte ham for diskonteringen af de hundrede og halvtreds tusind francs i hollandske veksler og det tilskud, han havde gjort for at købe de hundrede tusind francs statsobligationer, i alt tredive tusind francs, hvilket var det beløb, der blev til rest af den halvårlige rente, og han havde desuden meldt ham, at statspapirerne var i stigen. De stod dengang i 89, og de berømteste kapitalister købte dem i slutningen af januar til 93. Grandet tjente altså i løbet af to måneder tolv procent på sine kapitaler; han havde gjort sit regnskab op og ville for fremtiden kunne hæve halvtreds tusind francs hvert halvår, uden at have hverken skatter eller noget som helst andet at betale. Nu forstod han endelig statsobligationerne, et papir, som folk i provinserne ellers har en tydelig udtalt utilbøjelighed til at

anbringe deres penge i, og han så sig inden fem år som ejer af en kapital på seks millioner, der var vokset uden megen ulejlighed og i forbindelse med hans grundejendomme ville udgøre en kolossal formue. De seks francs, han havde givet Nanon, var måske betalingen for en umådelig tjeneste, som pigen uden at vide af det havde gjort sin husbond.

"Hø, hø, hvor skal dog fa'er Grandet hen, siden han så tidligt på formiddagen løber afsted, som der var ildløs?" sagde købmændene til hinanden, mens de var i færd med at lukke deres boder op. Og da de siden så ham komme tilbage fra kajen fulgt af en drager, der på en hjulbør trillede nogle fulde pengeposer afsted, bemærkede en: "Mange bække små gør en stor å! Den brave mand har været henne og hente sine dalere." – Og en anden sagde: "De kommer til ham fra Holland, fra Paris, fra Froidfond!" – Én tredje ytrede: "Han køber til sidst hele Saumur! – Han bryder sig fejl om kulden, han passer altid sin forretning," sagde en kone til sin mand. – "Hej, hej, monsieur Grandet, hvis De er i forlegenhed med det, De der kører med, så kan jeg gerne skille dem af med det," råbte en klædehandler, hans nærmeste nabo, til ham.

"Nej virkelig? Det er nogle kobberpenge," svarede vingårdsejeren.

"Ja, af sølv," sagde drageren sagte.

"Hvis du vil have, jeg skal se dig til gode, så vil jeg råde dig til at hænge lås for din flab," sagde den brave mand til drageren, idet han åbnede sin dør.

"O, den gamle ræv, jeg troede, han var døv," tænkte drageren; "det lader til, at han kan høre, når det er koldt."

"Der har du tyve sous i nytårsgave, og hold så tand for tunge!" sagde Grandet til ham. "Nanon skal bringe dig din hjulbør. Nanon! Er kyllingerne gået i kirke?"

"Ja, husbond."

"Nå, let på skankerne! Hånd på værket," sagde han, idet han læssede poserne på hende. I et nu var dalerne båret op på hans værelse, hvor han lukkede sig inde. – "Når maden er færdig, kan du banke på væggen for at lade mig det vide. Gå nu hen med hjulbøren på posthuset."

Familien spiste først morgenmad klokken ti.

"Her nede vil din fader ikke forlange at se dine guldpenge," sagde madame Grandet til sin datter, da de kom tilbage fra messen. "Desuden kan du lade, som du er kuldskær. Vi skal nok få tid til at skaffe din skat til veje til din fødselsdag."

Grandet kom ned ad trappen, opfyldt af tanken om, hvorledes han hurtigt skulle kunne forvandle sine parisiske dalere til godt guld, og glad over sin ypperlige spekulation med statsobligationerne. Han var bestemt på således at anbringe sine indkomster, indtil statsobligationerne gik op i hundrede francs. Desværre for Eugénie! Så snart han kom ind, ønskede de to kvinder ham glædeligt nytår, datteren, idet hun faldt ham om halsen og kælede for ham, madame Grandet i en afmålt og gravitetisk tone.

"Ja, mit barn," sagde han, idet han kyssede sin datter på kinderne, "jeg arbejder for dig, ser du. Jeg tænker på din lykke, og penge må der til for at være lykkelig. Uden penge, pyt med det hele! Der har du en splinterny napoleondor, som jeg har forskrevet fra Paris. Pokker stå i det, der er ikke så meget som

et gran guld her. Der er ingen uden dig, der har guld. Lad mig engang se dit guld, min tøs!"

"Nej, vist ikke, det er for koldt, lad os spise morgenmad," svarede Eugénie.

"Nå, men bagefter da, hvad? Så kan vi alle sammen bedre fordøje. – Den tykke des Grassins, han har ligegodt sendt os det," vedblev han. "Spis derfor kun, børn, det koster os ikke noget. Han er flink, er han, des Grassins, jeg er tilfreds med ham. Den fisk, han gør Charles en god tjeneste, og det endda gratis; han bringer min salig broders anliggender i en meget god orden. Uh-uh," sagde han med munden fuld af mad, efter en pause, "det er godt! Spis dog af det, kone! Det mætter én i det mindste for to dage."

"Jeg er ikke sulten, desuden ved du jo godt, at jeg er helt syg."

"Jo vist! Du kan roligt proppe dig, uden at være bange for, at kufferten skal revne. Du er en la Bertellière, en solid kone. Du er nok lidt gulagtig i huden, men jeg kan godt lide den kulør."

Udsigten til en vanærende, offentlig død er måske mindre skrækkelig for en dømt forbryder, end forventningen om de begivenheder, der skulle ende denne familiefrokost, var for madame Grandet og hendes datter. Jo mere muntert den gamle vingårdsejer talte og spiste, desto mere knugede hjerterne sig sammen på de to kvinder. Ikke desto mindre havde datteren en støtte ved denne lejlighed: hun øste nemlig styrke af sin kærlighed.

"For hans skyld," sagde hun til sig selv, "for hans skyld ville jeg gerne tusinde gange lide døden."

Og opfyldt af denne tanke tilkastede hun sin moder blikke, der luede af mod.

"Tag nu alt det bort," sagde Grandet til Nanon, da morgenmaden hen imod klokken elleve var forbi; "men lad os beholde bordet. Så kan vi bedre i mag se på din lille skat," sagde han og så på Eugénie. – "Ja, den er da forresten pokker ikke lille, for du må nu på det nøjeste eje fem tusind ni hundrede og ni og halvtreds francs, og fyrre har du fået i morges, det giver seks tusind francs på én nær, og den skal jeg såmænd give dig for at runde summen af, for ser du, min tøs ... Nå da? Hvad står du dér og lytter efter, Nanon? Se, du kan tage benene med dig, og gå du ud til dit arbejde."

Nanon forsvandt.

"Nå, lide Eugénie, hør nu engang, vil du ikke nok give mig dine guldpenge? Du nænner da ikke at sige nej til fatter, min tøs, vel?"

De to kvinder var stumme som fisk.

"Jeg skal sige dig, jeg har ikke mere guld; jeg har haft, men nu har jeg ikke mere. Jeg skal give dig seks tusind francs i papir, og så skal jeg sige dig, hvordan du skal anbringe dem. Du kommer til at opgive tanken om dusinet, men når jeg skal til at tænke på at få dig gift, og det varer ikke længe, så skal jeg nok finde dig en frier, som kan byde dig det bedste dusin, man nogensinde har hørt mage til her på egnen. Hør nu engang, min tøs; der tilbyder sig netop den bedste lejlighed: du kan anbringe dine seks tusind francs i statspapirer, og så kan du hvert halvår hæve henved to hundrede francs i rente, uden afgifter eller skatter, eller assurance mod haglskade, frost, vandflod eller noget som helst af alt det, som ellers gør skår i ens indkomster. Du er måske ked af at skille dig af med dit guld, min tøs, hvad? Bring mig det nu ligegodt. Jeg skal nok samle nogle guldstykker til

dig, både hollandske dukater og portugisere og rupier fra stormogulen og genuesere; og med dem, som jeg giver dig til dine fødselsdage, skal du på tre år få samlet halvdelen af din lille skat i guld. Hvad siger du, min tøs? Se engang op! Nå, gå så op og hent dem, min snut! Du burde kysse mine øjne, at jeg således siger dig alle hemmelighederne og alle livs- og dødsmysterierne om dalerne. For sandelig, dalerne lever og myldrer og yngler ligesom menneskene: de kommer og går og sveder og avler."

Eugénie stod op, men da hun havde gjort et par skridt hen imod døren, vendte hun sig hurtigt om, så sin fader lige ind i ansigtet og sagde:

"Jeg har ikke længere *mine* guldpenge."

"Har du ikke længere dine guldpenge?" udbrød Grandet og rejste sig på bagbenene ligesom en hest, der hører en kanon blive affyret ti skridt fra sig.

"Nej, jeg har dem ikke længere."

"Du tager fejl, Eugénie."

"Nej."

"Ved min faders båndkniv!"

Når bødkeren svor således, rystede og bævede loftsbjælkerne.

"Ih, du hellige Gud og frelser, fruen bliver så bleg!" skreg Nanon.

"Grandet, din vrede tager livet af mig," sagde den stakkels kone.

"Vis, vas, vis, vas, I dør aldrig i jeres familie! Eugénie, hvor har du gjort af dine penge?" råbte han og styrtede hen imod hende.

"Fader," sagde datteren knælende ned foran madame Grandet, "min moder er meget lidende. Se dog, dræb hende ikke!"

Grandet blev forfærdet over den bleghed, der bredte sig ud over hans kones ansigt, der nylig havde været så gult.

"Nanon, kom og hjælp mig til sengs," sagde moderen med svag røst, "jeg tror, jeg dør ..."

Straks tog Nanon sin frue under armen; det samme gjorde Eugénie, men de kunne dog kun med stor vanskelighed få hende op på sit værelse, for hun faldt i afmagt ved hvert trin. Grandet blev ene tilbage. Ikke desto mindre gik han nogle øjeblikke efter en syv-otte trin op og råbte: "Eugénie, når din moder er i seng, kommer du her ned."

"Ja, fader."

Det varede ikke længe, før hun fik beroliget sin moder og kom ned.

"Min datter," sagde Grandet til hende, "du er nok så god at sige mig, hvor din skat er henne."

"Fader, hvis du giver mig forceringer, som jeg ikke har lov til at gøre med, hvad jeg vil, så tag dem tilbage," svarede Eugénie koldt og søgte efter den napoleondor, hun havde lagt på kaminen, og rakte ham den.

Grandet greb den hurtigt og puttede den ned i sin bukselomme.

"Du kan være rolig for, jeg skal ikke mere give dig noget, ikke så meget som så," sagde han, idet han smækkede med neglen på sin fortand. "Du foragter altså din fader, du har ikke tillid til ham. Du ved altså ikke, hvad en fader er. Hvis han ikke er alt for dig, er han intet. Hvor er dine guldpenge?"

"Fader, jeg ærer og agter dig trods din vrede; men jeg må være så fri at gøre dig opmærksom på, at jeg er to og tyve år. Du har tilstrækkelig tit sagt mig, at jeg var myndig, til at jeg kan vide det. Jeg har gjort med mine penge, hvad jeg har haft lyst til, og du kan være vis på, at de er godt anbragt."

"Hvor?"

"Det er en ukrænkelig hemmelighed," sagde hun. "Har du ikke også dine hemmeligheder?"

"Jo, for jeg er familiens overhoved; jeg har mine forretninger."

"Det er også min forretning."

"Den forretning må være dårlig, siden du ikke kan sige din fader, hvori den består, frøken Grandet."

"Den er fortræffelig, men jeg kan ikke sige min fader den."

"Sig mig i alt fald, hvornår gav du dine guldpenge bort?"

Eugénie rystede på hovedet.

"Du havde dem endnu på din fødselsdag, hvad?"

Eugénie, hvis kærlighed havde gjort hende lige så snild som hendes faders gerrighed ham, rystede atter på hovedet.

"Men aldrig har man dog set mage til genstridighed eller mage til tyveri," sagde Grandet med en røst, der hævede sig crescendo og efterhånden fik huset til at give genlyd. "Hvad for noget! Her i mit eget hus, hjemme hos mig, har én taget dit guld fra dig! det eneste guld, her var! og jeg må ikke få at vide, hvem det er! Guld er en dyrebar ting. De skikkeligste piger kan gøre fejltrin, give et eller andet bort: det ser man hos fornemme folk, og forresten også hos borgerfolk; men give sit guld bort, – for du har naturligvis givet det bort til en, hvad?"

Eugénie rørte ikke en mine.

"Har man nogensinde set mage til pige? Er det mig, der er fader til dig? Hvis du har sat pengene ud, må du jo have et bevis ..."

"Havde jeg lov til at gøre med dem, hvad jeg ville eller ikke? Hørte de mig til?"

"Å, du er et barn."

"Jeg er myndig."

Forbløffet over sin datters logik, blegnede Grandet, stampede i gulvet og bandede, og da han endelig kunne finde ord, råbte han: "Fordømte slange af en pige, ukrudt, som du er, du ved godt, jeg holder af dig, og du benytter dig af det. Hun myrder sin fader! Ved Gud, du har bestemt kastet vor formue hen til den fattighusdreng med hans safians støvler. Jeg kan desværre ikke gøre dig arveløs. Pokker stå i det, men ved min faders båndkniv! jeg forbander dig, din fætter og dine børn! Du skal ikke få nogen glæde af det, hører du? Hvis det var til Charles, du havde ... Men nej, det er ikke muligt. Hvad, den elendige pyntede laps skulle have plyndret mig ..."

Han så på sin datter, som blev ved at være stum og kold.

"Hun rører sig ikke af pletten, hun ikke så meget som blinker! Hun har mere af Grandet'ernes blod i sig end jeg selv! Du har da i hvert fald ikke givet dit guld bort for ingenting? Nå, sig det!"

Eugénie så på sin fader med et ironisk blik, som krænkede ham.

"Eugénie, du er hos mig, hos din fader. Du må, for at kunne blive her, underkaste dig hans befalinger. Præsterne byder dig at vise mig lydighed."

Eugénie bøjede hovedet.

"Du krænker mig i det, jeg har kærest," vedblev han, "jeg vil blot se dig lydig. Gå op på dit værelse og bliv der, indtil jeg giver dig lov til at komme ud. Nanon skal bringe dig brød og vand. Har du forstået mig? Gå!"

Eugénie brast i gråd og skyndte sig op til sin moder.

Efter at Grandet havde travet sin have rundt et par gange i sneen uden at lægge mærke til kulden, fik han en anelse om, at hans datter måtte være inde hos hans kone, og henrykt ved tanken om at gribe hende i ulydighed mod hans befaling klatrede han op ad trappen med en kats behændighed og viste sig i madame Grandets værelse, netop som hun lå og klappede sin datters hoved, hvis ansigt var skjult ved moderens bryst.

"Trøst dig, mit kære barn, din faders vrede går nok over."

"Hun har ikke længere nogen fader," sagde bødkeren. "Er det virkelig Dem og mig, madame Grandet, som har avlet en så ulydig datter som hun er? Jo det er en net opdragelse, en rigtig gudfrygtig opdragelse! Hvorfor er du ikke inde på dit værelse? Værs'go, frøken, i kachotten med dig, du har stuearrest!"

"Vil De berøve mig min datter?" sagde madame Grandet og viste et ansigt frem, der blussede af feber. –

"Hvis De vil beholde hende, så tag hende med Dem, så kan I begge to forlade mit hus. For Helvede, hvor er guldet henne? Hvad er der blevet af guldet?"

Eugénie rejste sig, tilkastede sin fader et stolt blik og gik ind på sit værelse, som den brave mand lukkede i efter hende.

"Nanon," råbte han, "sluk ilden i salen!" Og derpå gik han hen og satte sig i en lænestol i kakkelovnskrogen og sagde til sin kone: "Hun har sagtens givet det til den elendige forfører Charles, der bare ville have fat i vore penge."

Madame Grandet fandt under den fare, der truede hendes datter, i sin følelse for hende styrke nok til at bevare en tilsyneladende kulde og var både døv og stum.

"Jeg vidste ikke noget om alt det," svarede hun og drejede sig om mod væggen for ikke at møde sin mands funklende vredes blikke, "Jeg lider så meget under Deres heftighed, at om jeg kan tro mine anelser, kommer jeg aldrig ud herfra, førend de bærer mig bort i min kiste. De burde have skånet mig i dette øjeblik, mig, som aldrig har voldet Dem sorg, i det mindste aldrig det jeg ved af. Deres datter holder af Dem, og jeg tror, hun er lige så uskyldig som et nyfødt barn; gør hende derfor ikke sorg og tilbagekald stuearresten. Kulden er så streng, De kan blive skyld i, at hun får en alvorlig sygdom på halsen."

"Jeg vil hverken se hende eller tale med hende. Hun skal blive på sit værelse på vand og brød, indtil hun har føjet sin fader. For pokker, familiens overhoved må dog vide, hvor guldet i hans hus bliver af. Hun ejede måske de eneste rupier, der fandtes i Frankrig, og desuden genuesere, hollandske dukater ..."

"Hr. Grandet, Eugénie er vort eneste barn, og selv om hun havde kastet dem i vandet ..."

"I vandet," råbte den brave mand, "i vandet! De er ikke rigtig klog, madame Grandet. Hvad jeg en gang har sagt, står fast, det ved De. Hvis De vil have, der skal være ro og fred her i huset, så lad Deres datter skrifte for Dem og få hende til at rykke ud med sproget. Det forstår fruentimmerne sig bedre på indbyrdes end vi mænd. Hvad hun nu end har gjort, vil jeg da i ethvert fald ikke æde hende. Er hun bange for mig? Om hun så havde forgyldt sin fætter fra top til då, så er han nu ude på det vildene hav, hvad! Vi kan da ikke løbe efter ham."

"Ja, hr. Grandet ..." Men da hans kone, hvad enten det nu var det nerveanfald, hun havde fået, der udviklede hendes skarpsynethed, eller det var hendes datters ulykke, der skærpede hendes kærligheds instinkt, da hun i sin mands åresvulst opdagede en skrækindjagende bevægelse i det øjeblik, hun skulle til at svare, skiftede hun hurtigt tanke uden at forandre tonefald. – "Ja, hr. Grandet, men har jeg større herredømme over hende end De selv? Hun har intet sagt mig, hun slægter Dem på."

"Guds død og pine, hvor knæveren går på Dem til morgen. Vis, vas, vis vas, De gør nar ad mig, tror jeg. De er måske i komplot med hende."

Og han så stift på sin kone.

"Ved De hvad, hr. Grandet, hvis det er Deres mening at tage livet af mig, så behøver De bare at blive ved. Jeg siger Dem, og jeg ville gentage det, om det så skulle koste mit liv: De gør uret mod Deres datter, hun er langt rimeligere end De. Det var hendes egne penge, og hun har ikke kunnet anvende dem uden på en smuk måde; men Gud alene har ret til at kende vore gode gerninger. Jeg beder Dem, tag igen Eugénie til nåde, De ville derved kunne råde bod på virkningerne af det stød, Deres vrede har bibragt mig, og måske kunne frelse mit liv. Min datter! Giv mig min datter igen!"

"Nu går jeg min vej," sagde han. "Mit hus er ikke længere til at være i; moderen og datteren ræsonnerer og taler, som om ... Brrrrr, puh! Det er en tung nytårsgave, du har givet mig, Eugénie," råbte han. "Ja, ja, græd kun. Hvad du der har gjort, vil give dig samvittighedsnag, hører du. Hvad nytter det, du render til alters seks gange hvert fjerdingår, når du hemmeligt

giver dit guld væk til en dagdriver, som vil fortære hjertet i livet på dig, når du ikke har andet at låne ham? Du skal nok få at se, hvad din Charles er værd, med sine safians støvler og sin snerpede mine. Han har hverken hjerte eller sjæl i livet, siden han vover at tage en stakkels piges skat bort med sig uden hendes forældres samtykke."

Da gadedøren var blevet lukket i efter ham, gik Eugénie ud af sit værelse og ind til sin moder.

"Hvor du har kæmpet modigt for din datter!" sagde hun til hende.

"Der kan du se, mit barn, hvad det fører til, når man gør noget, man ikke har lov til. Du er skyld i, at jeg har måttet sige en usandhed."

"O, jeg vil bede Gud om at straffe mig alene."

"Er det virkelig sandt," spurgte Nanon, som kom løbende til ganske forskrækket, "at frøkenen er blevet sat på vand og brød for hele sin øvrige levetid?"

"Hvad gør det, Nanon?" spurgte Eugénie ganske roligt.

"Da vil jeg min tro aldrig mere have pålæg på mit smørrebrød, når datteren i huset skal spise tørt brød, det er nu engang både vist og sikkert."

"Ikke et ord om den ting, Nanon," sagde Eugénie.

"Jeg skal nok holde ren mund, men De skal bare få at se."

Grandet spiste sin middagsmad ene for første gang i fire og tyve år.

"Nu er De da blevet enkemand, husbond," sagde Nanon til ham. "Det må være meget ubehageligt at være enkemand, når man har to fruentimmer i huset."

"Jeg taler ikke til dig. Hold du bøtte, eller også jager jeg dig på porten. Hvad er det, du har i din kasserolle, jeg kan jo høre den snurre ude på skorstenen."

"Jeg er ved at smelte fedt."

"Der kommer fremmede her i aften, tænd op!"

Cruchot'erne, madame des Grassins og hendes søn indfandt sig klokken otte og blev forbavsede over hverken at se madame Grandet eller hendes datter.

"Min kone er noget upasselig, og Eugénie er oppe hos hende," svarede den gamle vingårdsejer, hvis ansigt ikke forandrede en mine.

Efter at en times tid var gået hen med at samtale om intetsigende ting, kom madame des Grassins, der var gået op at se til madame Grandet, ned igen i stuen, og de spurgte hende alle: "Hvorledes har madame Grandet det?"

"Hun har det virkelig slet ikke godt," sagde hun; "jeg er meget urolig for hendes tilstand. I hendes alder må man rigtignok være meget forsigtig, fa'er Grandet."

"Ja, nu skal vi se det an," svarede vingårdsejeren med adspredt mine.

De sagde nu alle godnat, og da Cruchot'erne var kommet ned på gaden, sagde madame des Grassins til dem: "Der er noget i vejen hos Grandets, moderen er meget syg, uden at hun selv blot har en anelse om det, og datterens øjne er ganske røde, som om hun havde grædt længe. Mon det skulle komme af, at de vil gifte hende bort imod hendes vilje?"

Da vingårdsejeren var gået i seng, kom Nanon listende på hosesokker op til Eugénie for at vise hende en postej, som hun havde bagt i kasserollen.

"Værsgo' frøken," sagde den skikkelige pige, "Cornoiller har givet mig en hare. De spiser så lidt, at denne postej godt kan vare i otte dage, og De risikerer ikke, at den skal blive fordærvet i frosten. Så kommer De da i alt fald ikke på vand og brød, og det er nok heller ikke sundt."

"Du kære gode sjæl," sagde Eugénie og trykkede hendes hånd.

"Jeg har lavet den rigtig god og rigtig lækker, og han har ikke mærket det. Jeg har taget af mine seks francs både til flæsket og laurbærbladene og det alt sammen, det har jeg da lov til." – Og så løb pigen sin vej, fordi hun troede at høre Grandet.

I nogle måneder vedblev vingårdsejeren stadig at komme og se til sin kone til forskellige tider på dagen uden at nævne sin datters navn, uden at se til hende, uden at gøre den ringeste hentydning til hende. Fru Grandet kom ikke ud fra sit værelse, og hendes tilstand forværredes dag for dag; men intet kunne bøje den gamle bødker, der vedblev at komme og gå, som han var vant til, men som ikke længere stammede, passiarede mindre og viste sig mere sej i forretningerne, end han nogensinde havde været. Kun kunne han af og til komme til at begå en fejl i sine tal. – "Der er foregået noget hos Grandets," sagde cruchotianerne og grassinisterne. – "Hvad er der dog hændet i Grandets hus?" var et stående spørgsmål, som alle fremsatte, når der var selskab i Saumur. Eugénie gik dagligt til messe, ledsaget af Nanon, og hvis da madame des Grassins, når de gik ud af kirken, henvendte nogle ord til hende, svarede hun undvigende og uden at tilfredsstille hendes nysgerrighed. Ikke desto mindre var det, da der var gået et par måneder, blevet umuligt at holde Eugénies indespærring hemmelig hverken for

de tre Cruchot 'er eller for madame des Grassins; for der kom et øjeblik, da der manglede ethvert påskud til at retfærdiggøre hendes stadige fraværelse, og endelig, uden at det var muligt at vide, hvem der havde forrådt hemmeligheden, erfarede hele byen, at frøken Grandet siden nytårsdag efter sin faders befaling havde været indespærret på sit værelse, sat på vand og brød uden ild i kakkelovnen, og at Nanon lavede lækkerier til hende, som hun bragte hende om natten, ja man vidste endog, at den unge pige kun kunne se til sin moder og pleje hende, når faderen var borte fra huset. Grandets adfærd blev da meget strengt bedømt, hele byen erklærede ham så at sige fredløs, erindrede sig hans forræderier, hans hårdhed og satte ham i band. Når han gik forbi, stak de hovederne sammen og pegede ad ham, og når hans datter kom ned ad den bugtede gade for at begive sig til højmesse eller aftensang, ledsaget af Nanon, stillede alle indbyggerne sig ved vinduerne for med nysgerrighed at iagttage den rige arvings holdning og hendes ansigt, hvori der stod skrevet en englelig sørgmodig mildhed. Men hun agtede sin indespærring og sin faders unådige adfærd for intet, hun havde jo sit atlas at se på, den lille bænk, haven og muren, og hun kunne endnu på sine læber mærke de honningsøde elskovskys. Hun var i nogen tid lige så uvidende som hendes fader om de samtaler, hun var genstand for i byen, og da hun var religiøs og ren for Gud, hjalp hendes samvittighed og hendes kærlighed hende til tålmodigt at bære den fædrene vrede og hævn. Men der var én dyb smerte, som bragte alle andre smerter til tavshed: hendes moder, denne milde, kærlige sjæl, der mere og mere forskønnedes af den glans, hendes ånd udstrålede, efterhånden som hun nærmede

sig til graven, hendes moder blev dag for dag mere svækket. Ofte bebrejdede Eugénie sig, at hun havde været den uskyldige årsag til den gruelig langsomme sygdom, som fortærede hende, og skønt hendes moder søgte at berolige hendes samvittighed, knyttede dette nag hende endnu inderligere til hendes kærlighed. Hver morgen, så snart hendes fader var gået ud, kom hun hen til sin moders hovedgærde, og Nanon bragte hende der hendes frokost, men bedrøvet over og lidende ved sin moders lidelser pegede den stakkels pige på hendes ansigt uden at sige noget, græd og vovede ikke at tale om sin fætter. Det var madame Grandet, der først nødtes til at spørge hende: "Hvor er *han*? Hvorfor skriver *han* ikke?"

"Lad os tænke på ham, kære moder," svarede Eugénie, "men lad os ikke tale om ham. Du har det jo dårligt, du frem for alt."

Alt, det var *ham*.

"Kære barn," sagde madame Grandet, "jeg er ikke bedrøvet over at skulle sige verden farvel. Gud har vist mig den nåde at lade mig se enden på mine genvordigheder i møde med glæde."

Denne kvindes ord vedblev at være gudfrygtige og kristelige, og når hendes mand kom op til hende ved morgenmadstid og spadserede op og ned i hendes værelse, gentog hun i de første måneder af året de samme ytringer med samme englelige mildhed, men med den fasthed, man træffer hos en kvinde, som den død. der nærmer sig, giver et mod, hun i levende live har manglet.

"Grandet, jeg takker dig for din deltagelse," plejede hun at svare ham, når han på den ligegyldigste måde af verden havde spurgt til hendes befindende; "men hvis du vil gøre mine sidste

øjeblikke mindre bitre, og lindre mine smerter, så tag igen vor datter til nåde, og vis dig som en kristelig ægtefælle og fader."

Når Grandet hørte disse ord, satte han sig gerne ned ved sengen ligesom en mand, der, når han ser et regnskyl nærme sig, roligt går ind i en port for at søge ly: han hørte i tavshed på sin kone og gav hende intet svar. Når hun da havde bønfaldet ham på den mest rørende, kærlige, gudfrygtige måde, sagde han endelig: "Du ser noget blegnæbbet ud i dag, min kære kone." Den fuldstændigste forglemmelse af hans datter syntes indgraveret på hans stenhårde pande, på hans sammenknebne læber; end ikke de tårer, der ved hans ubestemte svar, hvis ord næsten altid var de samme, flød ned ad konens blege kinder, end ikke de rørte ham.

"Gud forlade dig din synd, som jeg forlader dig den," sagde hun da. "Du vil en gang komme til at trænge til overbærenhed."

Siden konens sygdom havde han ikke længere turdet bruge sit skrækkelige: Vis, vas; men alligevel var hans tyranni ikke blevet afvæbnet af denne engels mildhed, hvis grimhed dag for dag svandt for det udtryk, hendes åndelige egenskaber meddelte hendes åsyn. Hun var lutter sjæl. Bønnens kraft syntes at lutre og mildne de groveste træk i hendes ansigt og give det et strålende udseende, en ejendommelighed, som enhver vil kunne have iagttaget i et fromt åsyn, i hvilket sjælens vaner til sidst sejrer over de mest hårde og fordrejede ansigtstræk og ligesom forklarer det ved at meddele det et levende præg af de ophøjede og rene tanker, sjælen huser i sit indre. Og, skønt svagt, virkede dog synet af denne forvandling, som lidelserne fuldbragte, mens de fortærede denne kvindes sidste jordiske rester, på den gamle bødker, omend hans

karakter bevarede sin bronzeagtige hårdhed; for brugte han end ikke længere hånlige ord, så bevarede han dog i hele sin adfærd en uforstyrrelig tavshed og opnåede derved at hævde sin overlegenhed som familiefader.

Så ofte hans trofaste Nanon viste sig på torvet, susede pludselig vittige bemærkninger eller beklagelser over hendes husbond hende om ørene, men skønt den offentlige mening højt og lydeligt fordømte fa'er Grandet, forsvarede dog pigen ham af stolthed på husets vegne.

"Nå, og hvad så?" sagde hun til dem, der rakkede ned på den brave mand, "bliver vi ikke alle sammen mere forhærdede med alderen, hvorfor skulle den mand ikke også blive noget sej? Ti I bare stille med jeres løgnehistorier! Frøkenen lever som en dronning. Hun er ene, det er meget sandt, det holder hun nu mest af. Forresten har mit herskab sine meget vigtige grunde."

Endelig en aften hen imod forårets slutning, da madame Grandet, fortæret endnu mere af sin sorg end af sin sygdom, ikke trods sine bønner havde været heldig nok til at forsone Eugénie med sin fader, betroede hun Cruchot'erne sine hemmelige bekymringer.

"Sætte en voksen pige på tre og tyve år på vand og brød!" udbrød assessor Bonfons, "og det uden grund! Men det er jo et tilfælde, der går ind under kategorien voldelig adfærd, og hun kan herimod nedlægge indsigelse, og det såvel ..."

"Ja, ja, brodersøn," sagde prokuratoren, "lad det nu være godt, madame Grandet forstår sig ikke på jurisprudens; men vær De kun rolig, min gode kone, jeg skal endnu i morgen den dag få gjort en ende på den indespærring."

Da Eugénie hørte, det var hende, de talte om, kom hun ud fra sit værelse.

"Mine herrer," sagde hun, idet hun trådte frem med en stolt og værdig holdning, "jeg beder Dem om ikke at bekymre Dem om dette anliggende. Min fader er herre i sit eget hus, og så længe, jeg bor hos ham, må jeg være ham lydig. Ingen har ret til hverken at billige eller misbillige hans adfærd; for den skylder han kun Gud regnskab, og jeg stoler så meget på Deres venskab, at jeg venter, De i den henseende vil iagttage den dybeste tavshed. At dadle min fader ville være det samme som at vise mangel på agtelse for os selv. Jeg takker Dem for den deltagelse, De viser mig; men De ville gøre mig en større tjeneste, hvis De kunne få de fornærmelige rygter stoppet, som løber rundt i byen, og som tilfældigvis er kommet mig for øre."

"Hun har ret," sagde madame Grandet.

"Den bedste måde at forhindre sladderen på er at sørge for, at De får Deres frihed igen," svarede den gamle prokurator i en ærbødig tone, forbavset over det skønhedspræg, ensomheden, melankolien og kærligheden havde givet Eugénie.

"Lad du nu kun monsieur Cruchot sørge for at bringe den sag i orden, min pige, siden han indestår for et heldigt resultat. Han kender jo din fader og ved, hvorledes man skal tage ham. Hvis du vil se mig lykkelig den korte tid, jeg endnu har tilbage at leve i, så må din fader og du for enhver pris blive forsonet."

Den næste dag gik Grandet ifølge en sædvane, han havde fået siden Eugénies indespærring, et vist antal gange rundt i sin lille have. Han plejede dertil at vælge det øjeblik, da hun stod og kæmmede sit hår, og plejede da, når han kom til det store valnøddetræ, at skjule sig bag træstammen, hvor han så i nogle

øjeblikke blev stående og betragtede sin datters lange hår, rimeligvis vaklende mellem de tanker, hans seje karakter indgød ham, og en vis attrå efter at omfavne sit barn. Ofte blev han siddende på den lille, rådne træbænk, hvor Charles og Eugénie havde tilsvoret hinanden en evig kærlighed, mens hun da også betragtede sin fader stjålent eller i sit spejl. Rejste han sig da op for atter at give sig til at spadsere, så satte hun sig nok så pænt hen ved vinduet og gav sig til at se på muren, hvor der hang de smukkeste blomster, og fra hvis revner der voksede venushår, snerle og en olieholdig gul eller hvid plante, en sedum, der forekommer meget almindeligt på vinmarkerne i omegnen af Saumur og Tours. Prokurator Cruchot kom tidligt derhen den formiddag, og traf den gamle vingårdsejer siddende en smuk junidag på den lille bænk med hovedet lænet op mod skillemuren og i færd med at betragte sin datter.

"Hvad er til Deres tjeneste, prokurator Cruchot?" spurgte han ved synet af notaren.

"Jeg kommer i forretningsanliggender."

"Nå, De har formodentlig noget guld at overlade mig mod kontant?"

"Nej, nej, det er ikke penge, talen er om, det er Deres datter Eugénie. Alverden taler om hende og om Dem."

"Hvad kommer det nogen ved? Enhver er herre i sit eget hus."

"Det har De ret i. Enhver har også lov til at tage livet af sig selv, eller, hvad værre er, kaste sine penge ud af vinduet."

"Hvad mener De med det?"

"Jo, Deres kone er jo meget syg, min ven, – De skulle forresten konsultere doktor Bergerin, for hun er i livsfare – og

hvis hun nu tilfældigvis skulle dø uden at være blevet tilbørligt plejet, så tænker jeg, De ikke ville være rolig."

"Vis, vas, vis, vas, De ved jo godt, hvad min kone fejler. Når de læger først én gang har fået foden inden for, så kommer de en fem-seks gange om dagen."

"Ja, det forstår sig, Grandet, De kan gøre, som De selv synes. Vi er jo oprigtige venner, og der er ikke i hele Saumur én eneste mand, der nærer mere deltagelse for, hvad der vedrører Dem end jeg, derfor var det min pligt at sige Dem det. Men lad det nu gå, som det vil, De er myndig, og De ved jo nok, hvorledes De skal bære Dem ad, det er nu sikkert nok. Forresten er det ikke just i den anledning, jeg kommer; nej, talen er om noget, der måske er af endnu større vigtighed for Dem. I hvert fald har De da ikke lyst til at tage livet af Deres kone, det er hun dem alt for nyttig til; tænk derfor på, hvilken stilling De vil komme i over for Deres datter, hvis Deres kone skulle gå hen og dø. De vil da blive nødt til at gøre op med Eugénie, eftersom der er formuefællesskab mellem Dem og Deres hustru, og Deres datter vil få ret til at forlange, at der bliver skiftet mellem Dem og hende, og til at kræve, at Froidfond bliver solgt. Sagen er jo nemlig, at hun skal arve sin moder, på hvis formue De derimod intet krav har."

Disse ord var som et lynslag for den brave mand, der ikke var så godt inde i lovgivningen som i handelsvæsen; han havde nemlig aldrig tænkt sig muligheden af, at der kunne blive tale om at sætte hans ejendom til auktion.

"Derfor vil jeg råde Dem til at tage hende med det gode," sagde sluttelig Cruchot.

"Ja, men ved De, hvad hun har gjort, Cruchot?"

"Nej, hvad er det?" spurgte notaren, der var nysgerrig efter at blive indviet i fa'er Grandets fortrolighed og lære grunden til uenigheden at kende.

"Hun har givet sit guld bort."

"Var det da ikke hendes eget?" spurgte notaren.

"Ja, det siger De mig jo alle," svarede den brave mand, idet han lod armene synke med en tragisk bevægelse.

"Vil De da for en bagatels skyld," vedblev Cruchot, "lægge hindringer i vejen for de indrømmelser, De vil forlange af hende ved hendes moders død?"

"Hvad, kalder De seks tusind francs i guld for en bagatel?"

"Men, min gamle ven, ved De, hvad det vil komme til at koste Dem, når De skal lade arven efter Deres hustru føre til protokols, og skifte foretage i boet, såfremt Eugénie forlanger det?"

"Hvad?"

"To, tre, fire tusind francs måske. De vil jo blive nødt til at holde auktion og sælge det hele for at erfare dets virkelige værdi, hvorimod De, hvis De bliver enig med ..."

"Ved min faders båndkniv!" udbrød vingårdsejeren, og satte sig blegnende ned, "vi må se det an, Cruchot."

Efter et øjebliks tavshed eller dødskamp så den brave mand på notaren og sagde til ham: "Livet er en besværlig ting! – Der er mange smerter til! Cruchot," vedblev han i en højtidelig tone, "De vil ikke narre mig; sværg mig til ved Deres ære, at det, De der står og siger, grunder sig på lov og ret. Vis mig lovbogen, jeg vil se lovbogen."

"Min kære ven," svarede notaren, "tror De ikke nok, jeg er hjemme i mit fag?"

"Er det det da virkelig sandt? Jeg vil altså blive plyndret, forrådt, dræbt, fortæret af min datter?"

"Hun arver sin moder."

"Hvad har man da børn til? O, hvor jeg holder af min kone. Hun er heldigvis stærk og solid, hun er en la Bertellière."

"Hun har ikke en måned tilbage at leve i."

Bødkeren slog sig for panden, gik frem og tilbage og, idet han kastede et skrækkeligt blik til Cruchot, spurgte han: "Hvorledes skal jeg bære mig ad?"

"Eugénie kan ganske ligefrem rent ud give afkald på arven efter sin moder. De vil jo naturligvis ikke gøre hende arveløs, vel? Men for således at opnå at komme til at hensidde i uskiftet bo, må De lade være at være hård imod hende. Hvad jeg her siger Dem, gamle ven, er rent uegennyttigt, for De ved jo, at min bestilling er netop opgørelser og fallitter og auktioner og skifte ..."

"Vi må se det an, vi må se det an! Lad os ikke mere tale om det, Cruchot, De oprører mig i mit inderste. Sig mig, har De fået noget guld?"

"Nej, men jeg har nogle gamle louisdorer, en halv snes stykker, som jeg kan overlade Dem. Min gode ven, slut fred med Eugénie, for, ser De, hele Saumur er rasende på Dem."

"De asner!"

"Nå, statsobligationerne er jo gået op i 99, nu kan De da i Det mindste én gang i Deres liv have grund til at glæde Dem."

"I 99, Cruchot?"

"Ja."

"Ih, nej, 99!" sagde den brave mand, mens han fulgte den gamle notar ud til gadedøren. Derpå gik han op til sin kone, og

da han var alt for stærkt bevæget af det, han netop havde erfaret, til at kunne blive rolig hjemme, sagde han til hende: "Hør mutter, du kan tilbringe dagen sammen med din datter, jeg tager ud til Froidfond. Lad mig nu se, I er rigtig rare begge to. Du ved, kære kone, at det er vor bryllupsdag, dér har du ti specier, som du kan bruge til at bekoste et hvilealter på Kristi Legemsfest, det har du jo længe ønsket dig. Gør dig nu til gode! Mor jer godt, vær glade og hav det godt. Leve glæden!" ... Han kastede ti seksfrancs mønter på sin kones seng og tog hendes hoved mellem sine hænder for at kysse hende på panden. "Min kære kone, du har det jo bedre, ikke sandt?"

"Hvor kan du tænke på i dit hus at modtage den Gud, som tilgiver, når du selv holder din datter bandlyst fra dit hjerte?" sagde hun bevæget.

"Vis, vas, vis, vas," svarede faderen i en kælende tone, "vi må se det an."

"Du gode Himmel! Eugénie!" råbte moderen og rødmede af glæde, "kom og kys din fader, han tilgiver dig!"

Men den brave mand var allerede borte og skyndte sig alt hvad han kunne ud til sine grundstykker, mens han prøvede på at bringe orden i sine forstyrrede tanker. Han gik nu i sit seks og halvfjerdsindstyvende år, og hans gerrighed var især i de sidste to år taget til, således som det er tilfældet med alle menneskets hårdnakkede lidenskaber. Overensstemmende med den iagttagelse, man har gjort med hensyn til gniere, ærgerrige folk, kort sagt alle, hvis liv er gået op i én bestemt herskende tanke, havde hans følelse udkåret sig et ganske særegent symbol på hans lidenskab: synet af guld, besiddelsen af guld var nemlig blevet en monomani hos ham. Hans

tyranniske tilbøjelighed var vokset i samme forhold som hans gerrighed, og det at skulle opgive bestyrelsen af selv den ubetydeligste del af sine ejendomme ved sin kones død, syntes ham stridende mod naturens orden. At indvi sin datter i sin formues størrelse, at lade samtlige sine rørlige og urørlige ejendele føre til protokols for derpå at lade holde auktion over dem ... "Det ville være det samme som at skære struben over på sig selv," sagde han ganske højt, imens han undersøgte vinstokkene midt ude i en indhegnet mark.

Endelig tog han sin beslutning og kom hjem til Saumur ved middagstid med det faste forsæt at bøje sig for Eugénie, kæle for hende, lokke hende for at kunne dø på en kongelig måde og lige til sit sidste suk holde sine millioners tøjler i sin hånd.

I samme øjeblik som den brave mand, der tilfældigvig havde taget sin hovednøgle med sig, kom listende op ad trappen for at gå ind til sin kone, havde Eugénie bragt det smukke toilette-etui ind på sengen til sin moder, og de var nu begge under faderens fraværelse i færd med at glæde sig ved at se Charles' billede udtrykt i moderens portræt.

"Det er ganske hans pande og hans mund," sagde Eugénie netop, da vingårdsejeren åbnede døren. Ved at se det blik, hendes mand kastede på guldet, udbrød madame Grandet: "Min Gud, hav medlidenhed med os!"

Den brave mand kastede sig over etuiet, ligesom en tiger styrter sig over et slumrende barn.

"Hvad er det for noget?" spurgte han, mens han tog skatten og gik hen og stillede sig ved vinduet. "Godt guld!" udbrød han. "Meget guld! Det vejer hele to pund. Aha, Charles har givet dig det for dine skønne mønter. Hvad! Hvorfor har du ikke sagt mig

det? Det er en god forretning, min tøs! Du er min datter, jeg anerkender dig."

"Ikke sandt, det tilhører Charles?" spurgte den brave mand.

"Ja, fader, det tilhører ikke mig, det er et helligt pant, som er blevet mig betroet."

"Vis vas, vis vas, han har taget din formue, du må se at få din lille skat samlet igen."

"Kære fader!"

Den brave mand ville tage sin kniv for at brække en guldplade løs og blev derved nødt til at sætte etuiet på en stol, Eugénie styrtede hen for atter at bemægtige sig det; men bødkeren, der samtidig holdt øje med sin datter og skrinet, stødte hende så voldsomt fra sig ved at udstrække armen, at hun faldt over på sin moders seng.

"Grandet! Grandet!" skreg moderen og rejste sig op i sengen.

Grandet havde trukket sin kniv op og skulle lige til at brække guldet løs.

"Fader!" råbte Eugénie, idet hun kastede sig på knæ og således krøb hen imod ham for at løfte sine hænder op til ham. "Fader! I alle helgeners og jomfru Marias navn, i Kristi navn, som er død på korset, i din evige saligheds navn, fader, jeg besværger dig ved mit liv, rør ikke ved det! Det toiletteskrin tilhører hverken dig eller mig, det tilhører en ulykkelig slægtning, som har betroet mig det, og jeg bør give ham det urørt tilbage."

"Hvorfor så du på det, når det er betroet gods? At se på det er værre end at røre ved det."

"Fader, hvis du ødelægger det, er jeg vanæret, fader, hører du?"

"Grandet, vær barmhjertig!" sagde moderen.

"Fader!" udbrød Eugénie med en så gennemtrængende røst, at Nanon ganske forskrækket kom op. Eugénie kastede sig over en kniv, som lå i nærheden, og holdt den truende frem.

"Hvad skal det sige?" spurgte Grandet roligt med et koldblodigt smil.

"Grandet, Grandet, du myrder mig!" sagde moderen.

"Fader, hvis din kniv blot skærer så meget som en ridse i det guld, så stikker jeg mig med denne. Du har allerede gjort min moder dødssyg, så kan du oven i købet tage livet af din datter. Gør nu, som du vil, men lige for lige!"

Grandet holdt sin kniv på etuiet og så tøvende på sin datter.

"Mon du virkelig skulle være i stand til det, Eugénie?" spurgte han.

"Ja, Grandet," svarede moderen.

"Hun vil gøre, som hun siger," skreg Nanon. "Vær dog rimelig, herre, i det mindste én gang i Deres liv."

Bødkeren så et øjeblik skiftevis på guldet og sin datter. Fru Grandet besvimede. – "Dér kan De selv se, kære herre, fruen er ved at dø," råbte Nanon.

"Dér, min datter, lad os ikke rage uklar for et skrins skyld, tag det da!" udbrød bødkeren hurtigt og kastede toiletteskrinet på sengen. "Du, Nanon, skal gå hen og hente doktor Bergerin. Nå, mutter," sagde han og kyssede sin kones hånd, "det betyder ikke noget, vel? Nu har vi jo sluttet fred. Ikke sandt, min tøs? Du skal ikke længere have tørt brød, du skal få lov at spise, hvad du vil. Åh, hun åbner øjnene. Se, du lille, rare mutter, lad det nu være godt, se engang, jeg kysser Eugénie. Hun holder af sin fætter, hun skal nok blive gift med ham, hvis hun vil, og hun skal

gemme det lille skrin til ham. Lev så blot rigtig længe, min kære kone. Nå da, rør dig. Hør engang, du skal få det smukkeste hvilealter, der nogensinde er blevet forfærdiget i Saumur."

"Min Gud, hvor kan du dog behandle din kone og dit barn således?" spurgte madame Grandet med svagt mæle.

"Jeg skal aldrig, aldrig mere gøre det," ytrede bødkeren. Han gik ind i sit værelse og kom tilbage med en håndfuld louisdorer, som han strøede ud på sengen. "Dér, Eugénie, dér kone, det er til jer," sagde han og raslede med pengene. "Nå, nu skal du muntre dig, kone, hav det godt, du skal ikke komme til at mangle noget, Eugénie ikke heller. Dér er hundrede louisdorer til hende. Dem vil du da ikke give bort, Eugénie, vel?"

Madame Grandet og hendes datter så forbavsede på hinanden.

"Tag dem kun igen, fader, vi trænger kun til din kærlighed."

"Ja vel, det er rigtigt," sagde han og stak louisdorerne i lommen, "lad os leve sammen som gode venner. Lad os alle sammen gå ned i salen og spise til middag og hver aften spille lotteri om to sous. Slå I jer kun løs, hvad kone?"

"Ak, jeg ville gerne, når det kan more dig," sagde den døende kone, "men jeg kan ikke rejse mig op."

"Stakkels moder," sagde bødkeren, "du ved ikke, hvor meget jeg holder af dig. Og du, min datter!" – Han trykkede hende til sig og kyssede hende. – "O, hvor det er dejligt at kysse sin datter, efter at man har været uvenner. Min rare tøs! Der kan du se, mutter, vi udgør nu kun ét. Gå nu hen og gem det," sagde han til Eugénie og pegede på skrinet. "Du skal ikke være bange, jeg skal aldrig mere tale om det."

Doktor Bergerin, den mest bekendte læge i Saumur, indfandt sig snart. Da han havde undersøgt patienten, erklærede han Grandet rent ud, at hans kone var meget dårlig, men at stor sindsro, en let diæt og omhyggelig pleje kunne forhale hendes død, så at hun kunne leve til efteråret.

"Vil det komme til at koste meget?" spurgte den brave mand, "skal der medicin til?"

"Kun lidt medicin, men megen pleje," svarede lægen, der ikke kunne holde et smil tilbage.

"Nå ja, monsieur Bergerin," svarede Grandet, "De er jo en hæderlig mand, ikke sandt? Jeg stoler på Dem, kom De og se til min kone lige så ofte, De anser det for nødvendigt. Se, De kan holde liv i min kære kone, jeg skal sige Dem, jeg holder så meget af hende, men det mærkes ikke, fordi alting hos mig foregår indvendig og farer gennem sjælen. Jeg har haft megen sorg, lige siden min broder døde, jeg må for hans skyld i Paris give umådelige summer ud – å, så jeg næsten er klædt af indtil skjorten, og det får ingen ende. Farvel, hr. doktor; hvis det er muligt at redde min kone, så gør det, selv om jeg for den sags skyld skulle af med en hundrede eller to hundrede francs."

Trods de glødende ønsker, Grandet opsendte for sin kones sundhed – hun var allerede i hans øjne så godt som død, fordi spørgsmålet om arven efter hende allerede var åbent – trods den føjelighed, hvormed han ved enhver lejlighed imødekom den forbavsede moders og datters ringeste tilbøjeligheder, trods Eugénies kærlige pleje, nærmede madame Grandet sig med stærke skridt sin grav. Hver dag blev hun svagere, og hendes kræfter aftog, således som det plejer at ske hos kvinder, der i den alder angribes af sygdom. Hun var så skør som

træernes blade om efteråret, og himlens stråler fik hende til at kaste glans ligesom bladene, når solen forgylder dem i deres gennemsigtighed. Hendes død var hendes liv værdigt, det var en ganske kristelig, det vil sige en ophøjet død. I oktober måned 1822 viste sig især hendes dyder, hendes englelige tålmodighed og hendes kærlighed til sin datter; hun gik bort uden at udstøde den ringeste klage og forlod som et pletfrit lam denne Jord, hvor hun kun var bedrøvet over at skulle skilles fra den milde skabning, der havde delt hendes kolde liv med hende, og som hendes sidste blikke syntes at forudsige tusinde ulykker for. Hun bævede ved tanken om at efterlade dette får, der var rent og hvidt, som hun selv, ene midt i en egoistisk verden, der ville sønderrive dets uld og berøve det sine skatte.

"Mit barn," sagde hun før sin død til hende, "kun i Himlen findes lykke, det skal du engang erfare."

Dagen efter at hendes moder var død, følte Eugénie sig ved ny bånd knyttet til et hus, hvor hun var født, hvor hun havde lidt så meget, hvor hun havde mistet denne moder. Hun kunne ikke se på vinduesfordybningen og stolen med klodserne under nede i salen uden at komme til at græde. Hun troede at have gjort sin gamle faders sjæl uret, da hun så sig gjort til genstand for hans kærligste omsorg; han kom og bød hende armen, når de skulle ned at spise morgenmad; han kunne se på hende næsten med godhed hele timer i træk, kort sagt han rugede over hende næsten, som om hun havde været af guld. Den gamle bødker lignede så lidt sig selv, han rystede og bævede i den grad for sin datter, at Nanon og Cruchot'erne ved at se hans svaghed begyndte at skrive den på hans høje alders regning og frygtede for, at hans åndsevner skulle være blevet svækkede; men den

dag, da familien anlagde sørgeklæder, fik man forklaringen på den brave mands adfærd, efter at middagsmåltidet var forbi, hvortil prokurator Cruchot, der jo ene kendte sin klients hemmelighed, havde været indbudt.

"Min kære pige," sagde han til Eugénie, da bordet var sat til side og dørene omhyggeligt lukket, "se, nu er du din moders arving, og vi har nogle små anliggender at ordne indbyrdes. Ikke sandt, Cruchot?"

"Jo."

"Er det da så nødvendigt, at vi allerede i dag skal tænke på det, kære fader?"

"Ja, ja, min tøs. Jeg ville ikke kunne udholde den uvished, jeg går i. Jeg tænker jo, at du ikke har til hensigt at bedrøve mig."

"O, fader, hvor kan du tænke ..."

"Nå, ja, så må vi ordne det alt sammen i aften."

"Hvad vil du da have, at jeg skal gøre?"

"Ja, men det vedkommer ikke mig, min tøs. Sig De hende det, Cruchot."

"Frøken Eugénie, Deres fader ville nødigt hverken skifte eller sælge sine ejendomme eller betale en uhyre afgift for de rede penge, han måske kan være i besiddelse af. Det gælder derfor om at undgå skifterettens indblanding, så at hele den formue, som De og han nu i forening besidder ..."

"Cruchot, er De også ganske sikker på, at det er rigtigt, hvad De siger, siden De taler således i et barns nærværelse?"

"Stol De kun på mig, Grandet."

"Ja, ja, min ven; hverken De eller min datter vil jo plyndre mig, vel, min tøs?"

"Men, monsieur Cruchot, hvad skal jeg da gøre?" spurgte Eugénie utålmodigt.

"Jo, De skal undertegne dette dokument, hvorved De giver afkald på arven efter Deres moder og overlader deres fader brugen af alle de ejendomme, som er uskiftede imellem Dem, og hvortil han sikrer Dem den blotte ejendomsret."

"Jeg forstår slet intet af, hvad De siger mig," svarede Eugénie; "giv mig dokumentet og vis mig, hvor jeg skal sætte mit navn."

Fa'er Grandet så afventende på dokumentet og sin datter og var så heftigt bevæget, at han tørrede nogle dråber sved af, der perlede på hans pande.

"Min tøs," sagde han, "hvis du i stedet for at underskrive dette dokument, som vil blive meget dyrt at lade tinglæse, ville slet og ret give afkald på at arve din stakkels afdøde moder og blot stole på mig for fremtiden, så ville jeg hellere have det. Så skulle jeg nok hver måned give dig en køn rund sum, hundrede francs. Så kunne du betale lige så mange messer, du ville, for dem, som du lader holde messe for ... Hvad? hundrede francs om måneden i sølv?"

"Jeg vil gøre alt, hvad du ønsker, kære fader."

"Frøken," sagde notaren, "det er min pligt at gøre Dem opmærksom på, at De berøver Dem selv alt ..."

"Ih min Gud, hvad bryder jeg mig om det!"

"Ti du stille, Cruchot. Det er altså en aftale, det er en aftale," sagde Grandet, tog sin datters hånd og klaskede i den med sin. "Eugénie, du går jo ikke fra dit ord, vel, du er jo en ærlig pige?"

"Kære fader, hvor kan du tvivle."

Han trykkede hende i sine arme, så han var nær ved at kvæle hende og gav hende et hjerteligt kys.

"Mit barn, du giver din fader livet, det er både vist og sandt, men du giver ham jo kun igen, hvad han har givet dig, så vi bliver altså kvit. Se sådan skal forretninger ordnes. Livet er en forretning. Jeg velsigner dig! Du er en dydig pige, som holder af din fader. Nu kan du gøre, hvad du vil. – Vi ses jo så i morgen, Cruchot," sagde han og så på den forbavsede notar. "Vil De så se til at få dokumentet bragt i orden oppe på rådstuen."

Næste dag hen imod klokken tolv blev den erklæring underskrevet, ved hvilken Eugénie fuldstændig plyndrede sig selv; men alligevel havde den gamle bødker trods sit givne ord ved årets slutning ikke givet hende en eneste skilling af de hundrede francs om måneden, som han så højtideligt havde lovet sin datter. Da Eugénie spøgende talte til ham om det, kunne han ikke lade være at rødme. Han gik hurtigt op på sit værelse, kom ned igen og viste hende omtrent tredjedelen af de juveler, han havde taget fra sin brodersøn.

"Dér, du små," sagde han i en ironisk tone, "vil du have det for dine tolv hundrede francs?"

"Kære fader, er det sandt, vil du virkelig give mig dem?"

"Jeg vil give dig lige så mange næste år," svarede han og kastede dem ned i hendes forklæde. "Du vil på den måde i løbet af kort tid få alle hans småting," tilføjede han og gned sig i hænderne, lykkelig ved tanken om at kunne spekulere i sin datters følelser.

Ikke desto mindre følte den gamle mand, skønt han endnu var kraftig, nødvendigheden af at indvi sin datter i husets hemmelighed; han lod hende i to på hinanden følgende år i sin nærværelse give ordre med hensyn til husholdningen og modtage de afgifter, der skyldtes ham; han lærte hende

langsomt og efterhånden, hvad hans jordejendomme og fæstegårde hed, og hvad de var takseret til, og hen imod det tredje års slutning havde han gjort hende så fortrolig med hans ejendommelige, gerrige måde at bære sig ad på, og i den grad fået den til at blive en vane for hende, at han uden frygt turde overlade hende nøglerne til fadeburet og indsætte hende til herskerinde i huset.

Fem år gik således hen, uden at nogen begivenhed af vigtighed afbrød Eugénies og hendes faders ensformige tilværelse; med et gammelt taffelurs kronometeragtig regelmæssige bevægelser udførtes bestandig de samme handlinger. Frøken Grandets dybe melankoli var ikke nogen hemmelighed for nogen; men om også enhver kunne ane grunden til den, ytrede hun dog aldrig et eneste ord, der kunne retfærdiggøre de formodninger, alle selskabskredse i Saumur opstillede om, hvorledes det havde sig med den rige arvings hjerte. Hendes eneste omgang var de tre Cruchot'er og nogle få af deres venner, som de lidt efter lidt havde indført i huset. De havde lært hende at spille whist og kom hver aften og fik deres parti. I løbet af året 1827 sagde hendes fader, der begyndte at føle vægten af den svækkelse, der følger med årene, og derfor blev tvunget til at indvi hende i sine jordejendommes hemmeligheder, til hende, at hun i tilfælde af vanskeligheder skulle henholde sig til prokurator Cruchot, hvis redelighed var ham vel bekendt, og derpå blev endelig den brave mand hen imod årets slutning i en alder af to og firs år hjemsøgt af en lamhed, der gjorde hurtige fremskridt.

Grandet blev opgivet af doktor Bergerin, og da Eugénie som til at tænke på, at hun snart ville befinde sig ene i verden, holdt

hun sig så at sige nærmere til sin fader og klamrede sig fastere til dette sidste led i hendes tilbøjeligheders kæde. I hendes, ligesom i alle elskende kvinders tanke, var kærligheden et og alt, og Charles var borte. Hun plejede med mageløs omhu sin gamle fader, hvis åndsevner aftog med undtagelse af hans gerrighed, der rent instinktmæssigt vedblev at gøre sig gældende. Derfor harmonerede denne mands død godt med hans liv. Straks om morgenen plejede han at lade sin stol rulle hen mellem kaminen i hans værelse og døren ind til det lille kabinet, der rimeligvis var fuldt af guld. Der blev han så siddende uden at røre sig af pletten, men betragtede bestandig med ængstelighed skiftevis dem, der kom for at besøge ham, og den jernbeslåede dør. Han ville have, at der skulle gøres ham rede for det ringeste spektakel, han hørte, og kunne til notarens store forbavselse høre hunden gabe nede i gården. Han plejede at vågne af sin tilsyneladende sløvhed på den dag og til den time, da han skulle modtage landgilde, gøre afregning med opsynsmændene eller give kvitteringer, og drejede da sin med nuller forsynede lænestol rundt, indtil han befandt sig lige over for døren ind til det lille kabinet, som han da lod åbne af sin datter, hvorpå han vågede over, at hun selv i al stilhed satte poserne med penge i oven på hinanden og lukkede døren. Når det var sket, indtog hun tavs sin tidligere plads, så snart hun havde givet ham den kostelige nøgle tilbage, som altid lå i hans vestelomme, og som han fra tid til anden følte til. For øvrigt havde hans gamle ven, notaren, der indså, at den rige arving nødvendigvis ville ægte hans brodersøn, assessoren, hvis Charles ikke kom tilbage, fordoblet sin omhu og opmærksomhed: han indfandt sig hver dag for at stille sig til

Grandets rådighed, tog efter hans ordre ud til Froidfond, til grundstykkerne, på vinmarkerne, solgte høsten og omvekslede de indkomne beløb i guld og sølv, der så hemmeligt føjedes til de poser, der stod opstablet i kabinettet. Endelig indfandt dødskampens dage sig, hvor det stærke tømmer, der var i den brave mand, stredes med tilintetgørelsen. Han ville absolut blive siddende i sin kakkelovnskrog foran døren ind til arbejdsrummet, trak alle de tæpper, man lagde over ham, hen til sig, rullede dem sammen og sagde til Nanon: "Tag og gem det, gem det, for at det ikke skal blive stjålet." Hans hele livskraft havde søgt hen til hans øjne, og når han kunne åbne dem, drejede han dem straks hen imod den omtalte dør ind til det rum, hvor alle hans skatte lå forvaret, og sagde til sin datter med en stemme, der tydede på en slags panisk skræk: "Er de der? Er de der?"

"Ja, kære fader."

"Pas på guldet ... læg noget guld hen foran mig!"

Eugénie spredte da louisdorerne ud på bordet, og han kunne nu sidde hele timer med øjnene hæftet på pengestykkerne ligesom et barn, der i det øjeblik, det begynder at kunne se, på en stupid måde betragter en og samme genstand, og derpå undslap der ham ligesom barnet et møjsommeligt smil. – "Det varmer mig," sagde han undertiden med et udtryk af salig fryd.

Da sognepræsten kom for at berette ham, blev hans øjne, der tilsyneladende havde været døde i nogle timer, livlige ved synet af korset, kandelabrene og vievandskarret, der var af sølv, og som han betragtede stift, og hans åresvulst bevægede sig for sidste gang. Da præsten tog krucifikset, der var sølvforgyldt, og holdt det hen til hans læber, for at han kunne kysse

Kristusfiguren, gjorde han en skrækkelig bevægelse for at gribe det, og denne sidste anstrengelse kostede ham livet. Han kaldte på Eugénie, som han ikke kunne se, skønt hun lå på knæ foran ham; men den hånd, hun vædede med sine tårer, var allerede kold.

"Kære fader, giv mig din velsignelse," bad hun.

"Pas godt på alting, du skal gøre mig regnskab for det hisset," sagde han og beviste ved disse sidste ord, at kristendommen må være gniernes religion.

Eugénie Grandet fandt sig altså ene i verden. I dette hus og havde kun Nanon, som hun kunne tilkaste et blik med vished om at blive forstået, Nanon, det eneste væsen, der holdt af hende for hendes egen skyld, og som hun kunne tale med om sine sorger. Den lange Nanon var et forsyn for Eugénie, derfor var hun heller ikke længere en tjenestepige, men en ydmyg veninde. Efter sin faders død erfarede Eugénie af prokurator Cruchot, at hun ejede tre hundrede tusinde francs i årlig indtægt af grundejendomme i distriktet Saumur, seks millioner anbragt i tre procents statslån til tres francs, som dengang var gået op i syv og halvfjerds, endvidere to millioner i guld og hundrede tusinde francs i sølv, foruden de udestående fordringer. Den samlede værdi af hendes formuesgenstande beløb sig til i alt sytten millioner.

"Hvor er dog min fætter?" spurgte hun sig selv.

Den dag, da prokurator Cruchot leverede sin klientinde opgørelsen over hendes arv fiks og færdig, blev Eugénie og Nanon siddende ene hver på sin side af kaminen i denne sal, der nu var blevet så tom, og hvor alting gemte et minde, lige fra

stolen med klodserne under, som hendes moder plejede at sætte sig på, indtil det glas, hendes fætter havde drukket af.

"Nanon, vi er ene ..."

"Ja, frøken; men hvis jeg vidste, hvor han er henne, den unge herre, ville jeg vandre afsted på min fod for at søge ham op."

"Der er et hav imellem os," sagde hun.

Mens den stakkels arving således græd i selskab med sin gamle pige i dette kolde og skumle hus, som udgjorde hele hendes verden, var der lige fra Nantes til Orléans kun tale om frøken Grandets sytten millioner. Noget af det første, hun gjorde, var at give Nanon en livrente på tolv hundrede francs, og da pigen i forvejen allerede havde seks hundrede, blev hun således et rigt parti. Inden en måned var gået, ombyttede hun sit pigenavn med navnet madam Antoine Cornoiller, og hendes mand blev udnævnt til overopsynsmand over frøken Grandets jorde og ejendomme.

Madam Cornoiller havde et umådeligt fortrin frem for sine samtidige. Skønt hun var ni og halvtreds år gammel, så hun ud, som om hun ikke var mere end fyrre; hendes grove ansigtstræk havde modstået tidens indvirkning, og som en følge af den tarvelige levemåde, hendes klosteragtige liv havde medført, kunne hun med sin kraftige ansigtsfarve og sit jernhelbred trodse alderdommen.

Måske havde hun aldrig set så godt ud som den dag, da hun holdt bryllup, og hun havde alle de fordele, der fulgte med hendes grimhed, idet hun trådte frem som en svær, fyldig, kraftig kvinde og med et udtryk af lykke på sit uforgængelige ansigt, der bragte mange til at misunde Cornoiller hans skæbne.

"Hun har en god kulør," sagde klædehandleren.

"Hun er i stand til at føde børn," sagde salthandleren; "hun har holdt sig så godt, som om hun havde ligget i saltlage, med forlov at melde."

"Hun er rig, og Cornoiller er en heldig kantøffel," sagde en anden nabo.

Da Nanon, som var almindeligt afholdt der i nabolaget, kom ud af det gamle hus, blev hun lykønsket af alle dem, hun mødte på sin vej ned ad den bugtede gade hen til kirken. Eugénie gav hende i brudegave tre dusin dækketøj, og Cornoiller blev så overrasket over denne gavmildhed, at han fik tårer i øjnene, når han talte med sit herskab, for hvis skyld han gerne ville have ladet sig hakke til plukfisk. Da madam Cornoiller var blevet Eugénies højre hånd, havde hun nu endelig lov til at åbne og lukke fadeburet og hver morgen uddele, hvad der den dag skulle bruges i huset, ligesom hendes salig husbond havde gjort, hvilket var en lige så stor lykke for hende som den at have en mand, og desuden havde hun under sig to tjenestefolk, nemlig en kokkepige samt en kammerjomfru, hvis bestilling var at holde husets linned i orden og sy frøkenens kjoler.

Cornoiller fungerede både som opsynsmand og forvalter.

Det følger af sig selv, at den kokkepige og den kammerjomfru, Nanon havde valgt, var rene perler. Frøken Grandet havde således fire folk i sin tjeneste, hvis hengivenhed var ubegrænset, og så samvittighedsfuldt overholdt monsieur og madame Cornoiller de sædvaner og skikke, den brave mand havde indført i bestyrelsen af sine ejendomme, at hans fæstere næsten ikke lagde mærke til, at han var død.

6

Skønt Eugénie nu var tredive år gammel, havde hun endnu ikke lært livets fryd at kende i nogen henseende. Hendes blege, bedrøvelige barndom var henrundet ved en moders side, hvis hjerte bestandig havde lidt under den tilsidesættelse og krænkelse, hun uophørligt havde været genstand for, og da moderen med glæde forlod denne tilværelse, beklagede hun sin datter, fordi hun endnu var nødt til at leve, og efterlod i hendes sjæl et let anstrøg af bitterhed og et evigt savn.

Eugénies første og eneste kærlighed var hende en grund til melankoli. Efter at have haft flygtige sammenkomster med sin elsker i nogle dage havde hun skænket ham sit hjerte mellem to stjålent givne og gengældte kys. Derpå var han rejst bort og havde lagt en hel verden mellem sig og hende, og denne kærlighed, som hendes fader havde forbandet, havde næsten kostet hende sin moder og voldte hende kun blandet smerte og et svagt håb. Således havde hun hidtil på sin flugt mod lykken kun mistet sine kræfter uden at få andre til erstatning. I det åndelige ligesom i det fysiske liv er der nemlig både ind- og udånding: sjælen trænger til at indsuge en anden sjæls følelser og gøre dem til et med sine for at give dem rigere fra sig; for uden dette skønne, menneskelige fænomen er hjertet uden liv, det kommer til at mangle luft, det lider og sygner hen. Eugénie begyndte at lide. For hende var rigdommen hverken en magt eller en trøst, hun kunne kun leve af sin kærlighed, sin religion og sin tro på fremtiden. Kærligheden forklarede hende evigheden, hendes hjerte og evangeliet viste hende hen til

forventningen om to verdener, hun sænkede sig dag og nat ned i to uendelige tankers skød, som dog måske for hendes bevidsthed stod som én eneste. Hun trak sig tilbage i sig selv, elskende og idet hun troede sig elsket. I løbet af syv år havde hendes lidenskab opslugt alt. Hendes skatte var ikke de millioner, hvis renter dyngede sig op, men Charles' skrin, de to billeder, der hang over hendes seng, de smykker, hun havde købt af sin fader, og som lå nok så stolt udbredt på et stykke vat i en skuffe i hendes dragkiste, samt hendes tantes fingerbøl, som moderen havde plejet at bruge, og som hun hver dag samvittighedsfuldt satte på sin finger for at arbejde på et broderi, et Penelopes væv, som hun kun havde begyndt på for at kunne have dette gyldne fingerbøl for øje, der for hende var så rigt på minder. Det syntes ikke rimeligt, at frøken Grandet ville gifte sig, så længe hun gik i sorg, hendes ægte gudsfrygt var en bekendt sag, derfor lod familien Cruchot, hvis politik ledes med kyndig hånd af den gamle abbed, sig nøje med at holde arvingen belejret ved at omringe hende med den venligste omhu. Hver aften fyldtes hendes stue af et selskab, der bestod af de varmeste og mest hengivne cruchotinere der på egnen, og som bestræbte sig for at lovprise husets herskerinde i alle tonearter. Hun havde sin livlæge, sin almisseuddeler, sin kapellan, sin første hofdame, sin førsteminister, sin kansler, – frem for alt sin kansler, og det en, der kunne sige sparto. Om arvingen havde ønsket en kammerherre til at bære slæbet, havde de fundet hende en. Hun var som en dronning og blev smigret med en behændighed som ingen anden dronning. Og da smigeren aldrig udstrømmer fra de store sjæle, men kun hører de små sjæle til, som det lykkes at gøre sig endnu mindre

for at kunne trænge bedre ind i de menneskers livssfære, de drejer sig om, da smigeren underforstår egennyttige hensigter, så lykkedes det fortræffeligt alle de personer, der hver aften kom og fyldte op i frøken Grandets stue, som de kaldte frøken de Froidfond, at overvælde hende med lovtaler. I begyndelsen blev hun rød over denne lovprisning, der var så ny og uvant for hende; men hvor plumpe end de behageligheder var, som blev sagt hende, blev dog lidt efter lidt hendes øre så vant til at høre hendes skønhed rost, at hvis en eller anden nysankommen havde fundet hende grim, ville hun have følt denne dadel langt smerteligere nu end for otte år siden. Til sidst kom hun til at holde af denne virak, som hun i al hemmelighed lagde for sin afguds fødder, og hun vænnede sig gradvis til al lade sig behandle som en fyrstinde og hver aften se hele sit hof samlet om sig.

Hr. assessor de Bonfons var helten i denne lille kreds, der uophørligt roste hans begavelse, hans person, hans dannelse og elskværdighed. En bemærkede, at han i de sidste syv år betydeligt havde forøget sin formue, at Bonfons gav en årlig indtægt af mindst ti tusind francs og lå omsluttet ligesom alle Cruchot'ernes ejendomme af arvingens udstrakte besiddelser.

"Ved De, frøken," sagde en anden af stamgæsterne, "at Cruchot'erne har for deres vedkommende fyrre tusinde francs i årlig indtægt? – Og deres opsparede kapital," fortsatte en gammel cruchotinerinde, mademoiselle de Gribeaucourt. "Der er nylig kommet en mand fra Paris, som har budt monsieur Cruchot to hundrede tusind francs for hans forretning. Han sælger den naturligvis, hvis han kan blive forligskommissær." – "Han har vist i sinde at afløse monsieur de Bonfons som

assessor ved kriminalretten og tager nu sine forholdsregler," svarede madame d'Orsonval; "for assessoren bliver nok etatsråd og så formand for højesteret; han har alt for store gaver, til at han ikke skulle komme i vejret." – "Ja, det er en udmærket mand," sagde en anden, "finder De ikke, frøken?"

Hr. assessoren havde søgt at bringe sig i harmoni med den rolle, han havde i sinde at spille. Trods sine fyrre år, trods sit brune, frastødende ansigt, der var så tørt og vissent som næsten alle juridiske fysiognomier, plejede han at klæde sig ungdommeligt og lege med en lapsestok, brugte aldrig snustobak, når han var hos frøken de Froidfond, og mødte altid med hvidt halstørklæde og et kalvekrøs, hvis store kruser gav ham en vis familielighed med et individ af kalkunslægten. Han tiltalte den skønne arving på en fortrolig måde og sagde: "Vor kære Eugénie!" til hende. Kort sagt, når man undtager personernes større antal, regner monsieur Og madame Grandet fra og sætter whist i stedet for lotteri, så har man omtrent den samme scene som den, hvormed denne historie begynder. Koblet forfulgte endnu stadig Eugénie og hendes millioner; men det var talrigere, gøede bedre og var mere enigt om at omringe og indeslutte sit bytte. Hvis Charles var kommet tilbage fra Indien, ville han altså have genfundet de samme personer og de samme interesser. Fru des Grassins, som Eugénie altid behandlede på den mest elskværdige og forekommende måde, vedblev at pine og plage Cruchot'erne. Men ligesom tidligere ville Eugénies skikkelse have været den mest fremtrædende i billedet, og Charles enehersker. Dog var der et fremskridt, idet nemlig den buket, assessoren forhen plejede at overrække Eugénie på hendes fødselsdag, nu blev

hende givet hver aften; det var en stor og pragtfuld blomsterkost, som madam Cornoiller på en iøjnefaldende måde satte i en vase, for derefter, når de fremmede var gået deres vej, i al hemmelighed at kaste den ned i en krog i gården. I begyndelsen af foråret prøvede madame des Grassins på at forstyrre cruchotinernes hykleri ved at tale til Eugénie om marquis de Froidfond, hvis ruinerede omstændigheder kunne bringes på fode igen, hvis arvingen ville give ham hans gods tilbage ved en ægteskabskontrakt. Fru des Grassins slog stærkt på pairskabet og marquisetitlen, og da hun antog Eugénies ligegyldige smil for et samtykke, gik hun omkring i byen og sagde, at assessor Cruchots giftermål ikke just var så nært forestående, som man troede. – "Skønt monsieur de Froidfond er halvtreds år gammel," sagde hun, "ser han dog ikke ældre ud end monsieur Cruchot; rigtignok er han enkemand og har børn, men han er marquis, han bliver pair, og sådan et parti skal man lede længe efter i de nuværende tider. Jeg ved fra pålidelig kilde, at fa'er Grandet ved at forene alle sine ejendomme med godset Froidfond havde til hensigt at indpode sit navn på Froidfondernes stamtræ, det har han ofte sagt mig. Jo lur ham, den brave mand!"

"Tænk dig, Nanon," sagde Eugénie en aften, da hun skulle i seng, "han har ikke skrevet mig til en eneste gang i de syv år ..."

Mens sagernes stilling var sådan som nys skildret i Saumur, arbejdede Charles på at gøre sin lykke i Indien. Han havde straks med stor fordel solgt sin lille varebeholdning og fået en sum på seks tusind dollars ud af det, og den dåb, man bliver underkastet, når man passerer Linjen, havde skilt ham af med mange fordomme: han opdagede, at det bedste middel til at

skaffe sig formue var, under troperne ligesom i Europa, at købe og sælge mennesker. Han rejste derfor over på Afrikas kyst og gav sig til at drive negerhandel, og ved siden af denne trafik gjorde han forretninger i de varer, som han med størst fordel kunne omsætte på de forskellige markeder, hans fordel førte ham hen til. Han tog fat på sagen med en iver, der ikke tillod ham at frigøre sig et eneste øjeblik, og beherskedes udelukkende af den tanke at vise sig igen i Paris med al den glans og pragt, der følger med en betydelig formue, og atter at skaffe sig en endnu mere glimrende stilling end den, han havde mistet. Ved at færdes mellem fremmede mennesker i fjerne lande og iagttage deres afvigende skikke undergik hans forestillinger en forandring, og han blev skeptiker. Ved at se, at man i det ene land betragtede som en forbrydelse, hvad der i det andet var en dyd, ophørte han at have bestemte begreber om ret og uret, og under det bestandige sammenstød af de forskellige interesser, blev hans hjerte koldt, skrumpede ind og tørredes ud. Grandet'ernes blod fornægtede sig ikke, Charles blev hård og begærlig efter vinding, han solgte kulier, negre, spiselige svalereder, børn og kunstnere; han drev en storartet ågerforretning; den vane, han var kommet i med at snyde toldvæsenet, gjorde ham mindre samvittighedsfuld med hensyn til, hvad han skyldte sine medmennesker, og han rejste til Sankt Thomas og købte for en slik de varer, som sørøverne havde stjålet, for at bringe dem hen på pladser, hvor der var stærk efterspørgsel. Om også Eugénies ædle og rene skikkelse fulgte ham på hans første rejse ligesom hint billede af den hellige jomfru, som de spanske søfolk plejer at sætte i forstavnen af deres skib, og om han også tilskrev denne søde

piges bønner og ønsker en magisk indflydelse, så at de var skyld i de første heldige resultater, han opnåede, så blev dog senere erindringen om hans kusine, Saumur, huset, bænken, det kys, han havde taget i gangen, fuldstændig forvisket af negerinder, mulatpiger, hvide fruentimmer, javaneserinder, bajaderer, skøger af alle farver og eventyrlige orgier i de forskelligste lande. Han mindedes derfor kun den lille have mellem de gamle mure, fordi hans tilfældige skæbne dér havde taget sit udgangspunkt, men han fornægtede sin slægt: hans onkel var en gammel hund, der havde snydt ham for hans juveler, Eugénie beskæftigede hverken hans hjerte eller hans tanker, hun indtog blot en plads i hans forretninger som kreditrice for en sum af seks tusinde francs.

Denne adfærd og disse anskuelser forklarer tilstrækkeligt Charles Grandets tavshed. I Indien, på Sankt Thomas, på Afrikas kyst, i Lissabon og i de Forenede Stater havde spekulanten for ikke at prostituere sit navn antaget et falsk og ladet sig kalde Shepherd. Charles Shepherd kunne uden fare overalt vise sig utrættelig, fræk og grådig som en mand, der, fast bestemt på at gøre sin lykke *quibuscumque viis* [Note 7)], skynder sig at blive færdig med nederdrægtigheden for i resten af sit liv at være en retskaffen mand, og ved hjælp af dette system erhvervede han sig hurtigt en glimrende formue. I året 1827 vendte han da tilbage til Bordeaux ombord på *Marie Caroline*, en smuk brig, der tilhørte et kongeligsindet handelshus, som ejer af en million ni hundrede tusind francs i form af tre fustager guldstøv, der var forsvarligt lukkede med tøndebånd, og som han gjorde regning på at få syv til otte procent ud af ved at lade dem mønte i Paris. Ombord på denne

brig befandt sig ligeledes en af Hans Majestæt kong Charles den Tiendes tjenstgørende kammerherrer, monsieur d'Aubrion, en skikkelig gammel mand, der havde begået den dumhed at gifte sig med en dame på moden. Han havde besiddelser på Antillerne og havde været ovre at sælge disse for at råde bod på fruens ødselhed. Monsieur og madame d'Aubrion hørte til slægten Aubrion de Buch, hvis sidste kaptal døde før 1789, og havde nu kun en snes tusind francs i årlig indtægt at leve af. De havde en eneste datter, der var temmelig grim, og da moderens formue næppe strakte til for at leve i Paris, var det deres hensigt at få hende anbragt uden medgift, en plan, hvis heldige gennemførelse ville have forekommet enhver verdensmand tvivlsom trods den snildhed, damer på moden plejer at have ord for at være i besiddelse af. Derfor tvivlede madame d'Aubrion næsten selv ved synet af datteren om at få nogen til at bide på krogen, om det så var en, der var nok så adelsgal; for frøkenen var så lang og tynd som en guldsmed, mager, vanskabt, med en fortrukket mund og oven over den en næse, der var alt for lang, tyk i enden, gulladen, når den var i normal tilstand, men ganske rød, når hun havde spist, et slags botanisk fænomen, der er mere ubehageligt midt i et blegt og blaseret ansigt end i ethvert andet. Kort sagt, hun var således som en moder på otte og tredive år kunne ønske sig hende, der selv smuk endnu havde bevaret nogle fordringer på at gøre sig gældende. Men for at danne en modvægt mod slige uheldige omstændigheder havde marquise d'Aubrion givet sin datter et distingveret ydre og ladet hende underkaste sig en diæt, der foreløbig holdt næsens kødfarve i en rimelig tone; hun havde lært hende den kunst at klæde sig med smag, havde begavet hende med pæne manerer,

lært hende disse melankolske blikke, som vækker en mands interesse og får ham til at tro, at han har truffet den engel, som han så længe forgæves har søgt; endvidere havde hun undervist hende i den kunst at manøvrere således med foden, at hun kunne stikke den frem, for at man kunne beundre dens lidenhed, netop i det øjeblik, når næsen var uforskammet nok til at blive rød; kort sagt, hun havde nået at gøre sin datter til et ret tilfredsstillende parti. Ved hjælp af vide ærmer, løgnagtige kjoleliv, brusende nederdele med omhyggelig besætning på og et højtryks snøreliv havde hun tilvejebragt et så interessant kvindeligt produkt, at hun til mødrenes belæring burde have udstillet det i et museum.

Charles blev meget intim med madame d'Aubrion, der netop ønskede at komme på en intim fod med ham, ja der er endog mange, der påstår, at den skønne madame d'Aubrion under overfarten ikke forsømte noget middel til at fængsle en så rig svigersøn. Da de i juni måned 1827 var gået i land i Bordeaux, boede monsieur og madame og mademoiselle d'Aubrion i samme hotel som Charles og rejste sammen med ham til Paris.

D'Aubrions gård var stærkt behæftet med prioriteter, Charles skulle frigøre dem, og moderen havde allerede talt om den lykke, det ville være hende at afstå sin stueetage til sin datter og svigersøn. Da hun ikke delte sin mands fordomme med hensyn til adelskab, havde hun lovet Charles Grandet at få den gode kong Charles til ved en kongelig forordning at tilstå ham ret til at bære navnet d'Aubrion, antage familiens våben og mod den forpligtelse at oprette et stamhus på seks og tredive tusinde francs i årlig indtægt, arve dens titel som kaptal af Buch og marquis af Aubrion. Når de slog deres formuer sammen og

levede i god forståelse og af sinecurer, kunne familien d'Aubrion i alt have hundrede og nogle tusind francs i årlig indtægt. – "Og når man har hundrede tusinde francs om året, et navn og en familie, og så forresten kommer ved hove (for jeg lader Dem udnævne til kammerherre), så bliver man alt, hvad man vil," sagde hun til Charles. "De kan altså vælge, om De vil være statsråd, amtmand, sekretær ved gesandtskabet eller gesandt. Kongen holder meget af d'Aubrionerne: de har kendt hinanden fra børn af."

Det var under overrejsen lykkedes denne kvinde at gøre Charles beruset af ærgerrighed, så at han begyndte i sin sjæl at pleje alle disse forhåbninger, det blev ham indgivet med snild hånd og under form af fortrolige tilståelser mellem to sympatetiske sjæle. Da han troede, at hans onkel havde ordnet faderens anliggender, så han sig allerede i ånden ligge for anker i Faubourg St. Germain, som den gang var målet for alles ærgerrighed, og hvor han i læ af frøken Mathildes blå næse kunne vise sig som grev d'Aubrion. Blændet af det nyligt genoprettede kongedømmes glans, der endnu vaklede på sin trone, da han forlod Frankrig, og grebet af den stråleglorie, der omgav de aristokratiske ideer, vedblev hans rus, der var begyndt ombord på skibet, endnu at holde sig i Paris, hvor han besluttede at gøre alt for at nå den høje stilling, hans egenkærlige svigermoder åbnede ham udsigt til. Hans kusine var altså nu ikke andet for ham end et forsvindende punkt i hans glimrende forventningers fladerum.

Han genså Annette, og som verdensdame rådede hun sin tidligere ven indstændigt til at indgå denne forbindelse og lovede ham sin støtte i alle hans ærgerrige planer. Annette var

henrykt ved tanken om at få Charles gift med en grim og kedelig pige, Charles, som opholdet i Indien havde gjort meget forførerisk, hvis ansigtsfarve var blevet brun, og hvis væsen var blevet bestemt og dristigt, således som tilfældet er med alle mand, der er vant til at tage afgørende beslutninger, kommandere og have held med sig.

Charles trak vejret lettere i Paris, da han så, at han der kunne komme til at spille en rolle.

Da des Grassins hørte, at han var vendt tilbage, stod i begreb med at gifte sig og havde erhvervet sig en formue, kom han og besøgte ham for at tale med ham om de tre hundrede tusinde francs, han kunne klare sin faders gæld. Han traf Charles i færd med at forhandle med en juveler, hvor han havde gjort bestilling på de smykker, han agtede at forære frøken d'Aubrion i brudegave, og optaget af at gennemse de tegninger, han viste ham. Foruden de prægtige diamanter, Charles havde bragt med fra Indien, beløb værdien af det guldsmedearbejde, sølvtøj, juvelsager, massivt og hult, som det unge par ejede, sig til over to hundrede tusinde francs.

Charles modtog des Grassins, som han ikke kunne kende igen, med den uforskammethed, man kunne vente af en ung mand på moden, der ovre i Indien havde dræbt fire mennesker i forskellige dueller. Des Grassins havde allerede været der tre gange før, Charles hørte koldt på ham og svarede ham derpå uden ret at have forstået ham:

"Min faders anliggender kommer jo ikke mig ved. Jeg takker Dem for den ulejlighed, De har været så god at gøre Dem, men jeg kan ikke benytte mig af det, for når jeg i mit ansigts sved har

samlet henved to millioner, har det ikke været for at kaste dem i hovedet på min faders kreditorer."

"Men hvis nu Deres fader om nogle dage blev erklæret fallit."

"Min herre, om nogle dage hedder jeg grev d'Aubrion, så De kan begribe, at det vil være mig fuldskændig ligegyldigt. Desuden ved De bedre end jeg, at når en mand har hundrede tusinde francs om året, så har hans fader aldrig spillet fallit."

Derpå viste han med en høflig bevægelse manden døren.

I begyndelsen af august måned samme år sad Eugénie på den lille træbænk, hvor hendes fætter havde tilsvoret hende evig kærlighed, og hvor hun altid plejede at nyde sin frokost, når vejret var godt. Den stakkels pige var i denne kølige, glade morgenstund beskæftiget med i erindringen at gennemgå sin kærligheds store og små begivenheder og de katastrofer, der var fulgt ovenpå, mens solen skinnede på den sprukne, næsten sammensunkne murfløj, som det under straf af den fantastiske arvings højeste unåde var forbudt at røre ved, skønt Cornoiller ofte gentog for sin kone, at nogen en skønne dag ville blive knust under den.

Da bankede pludselig postbuddet på og leverede madam Cornoiller et brev. Hun løb straks ud med det i haven, idet hun råbte: "Frøken, et brev!" og leverede sit herskab det med de ord: "Er det det, som De venter?"

Disse ord gav et lige så stærkt ekko i Eugénies hjerte som den virkelige genlyd mellem havemurene og gården.

"Paris! ... Det er fra ham ... Han er kommet."

Eugénie blegnede og holdt brevet et øjeblik uden at kunne åbne og læse det, så stærkt skælvede hun. Den lange Nanon blev stående med begge hænderne på hofterne, og hendes glæde

syntes at bane sig vej ligesom en røg gennem revnerne i hendes brune ansigt.

"Læs dog, frøken!"

"Ak, Nanon, hvorfor kommer han hjem over Paris, når han dog er rejst bort over Saumur?"

"Læs, så får De det at vide!"

Eugénie brækkede skælvende brevet, og der faldt ud af det en anvisning på huset Madame des Grassins & Corret i Saumur, som Nanon tog op.

"Min kære kusine ..."

"Jeg er ikke længere Eugénie," tænkte hun. Og hendes hjerte krympede sig sammen.

"De vil sagtens ..."

"Han plejede at sige Du til mig!"

Hun lagde armene over kors og turde ikke læse videre i brevet, og store tårer kom hende i øjnene.

"Er han død?" spurgte Nanon.

"Så ville han ikke skrive," svarede Eugénie.

Derpå læste hun følgende brev:

> "Min kære kusine,
> De vil sagtens med glæde erfare, at jeg har været heldig med mine foretagender. De har bragt mig lykke, jeg er vendt rig tilbage, og jeg har fulgt onkels råd, hvis død jeg så vel som tantes har erfaret gennem monsieur des Grassins. Det er nu engang naturens orden, at vi må miste vore slægtninge og forældre og arve dem; jeg vil derfor håbe, at De ikke længere er bedrøvet. Intet kan modstå tidens indvirkning, det har jeg følt. Ja,

kære kusine, til alt uheld for mig er illusionernes tid forbi. Hvad skal man sige til det? Ved at rejse gennem talrige lande har jeg lært at spekulere over livet. Jeg drog bort som et barn, men jeg kommer tilbage som en mand, og jeg tænker nu over mange ting, som jeg ikke tidligere tænkte på. De er fri, kusine, og jeg er også endnu fri; der er altså tilsyneladende intet, der forhindrer os i at virkeliggøre vore små planer; men jeg er en alt for ærlig natur til, at jeg skulle skjule mine sagers stilling for Dem. Jeg har ikke glemt, al jeg har givet mit ord, jeg har altid på mine lange rejser mindedes den lille træbænk ..."

Eugénie rejste sig op, som om hun havde siddet på glødende kul, og gik hen at sætte sig på et af trinene, der førte fra haven op til gården.

"... den lille træbænk, hvor vi tilsvor hinanden evig kærlighed, gangen, den grå sal, mit lille kvistkammer, og den nat, da de på en så taktfuld og forekommende måde gjorde mig min fremtid lettere. Ja, disse minder har holdt mit mod oppe, og jeg har sagt til mig selv, at De altid tænkte på mig, ligesom jeg ofte tænkte på Dem til den tid, vi var blevet enige om. Har De også husket at se på skyerne, når klokken var ni? Jo de har, ikke sandt? Derfor vil jeg ikke forråde et venskab, der er blevet mig helligt, nej, jeg tør ikke narre Dem. Der er for øjeblikket tale om, at jeg skal gøre et parti, der fyldestgør alle de forestillinger, jeg har dannet mig

om ægteskabet. Kærlighed er nemlig i ægteskabet en indbildning, og min erfaring siger mig nu, at jeg må adlyde alle de sociale sove, og når jeg gifter mig, iagttage alle de vedtægter, verden kræver. Der findes nu allerede mellem os en forskel i alder, som måske kunne få indflydelse på Deres fremtid, kære kusine, mere end på min – ikke at tale om Deres måde at leve på, Deres opdragelse, Deres vaner, der ingenlunde stemmer overens med pariserlivet og sikkert slet ikke ville passe med mine senere planer. Jeg har nemlig foresat mig at holde et stort hus og modtage mange fremmede, og jeg tror at erindre, at De holder af et stille og roligt liv. Nej, jeg vil være mere åbenhjertig og lade Dem selv dømme om min stilling: De har nemlig ret til at lære den at kende og til selv at træffe en afgørelse. Jeg ejer nu firs tusinde francs i årlig indtægt, og denne formue gør det muligt for mig at gifte mig ind i familien d'Aubrion, hvis arving, en ung pige på nitten år, i medgift bringer mig sit navn, sit adelskab, den ære at blive titulær kammerherre hos Hans Majestæt, og en glimrende stilling. Jeg vil tilstå Dem, min kære kusine, at jeg aldeles ikke elsker frøken d'Aubrion; men ved forbindelsen med hendes familie sikrer jeg mine børn en social stilling, hvis fordele en gang med tiden vil blive uberegnelige, eftersom de monarkiske ideer gør stadig større fremgang, så at min søn om nogle år vil kunne blive marquis af Aubrion og som

besidder af et stamhus på fyrre tusinde francs i årlig indtægt vælge, hvilken statsansættelse han ønsker. Man skylder sine børn alt. De ser, kære kusine, hvor åbenhjertigt jeg gør Dem bekendt med mit hjertes følelser, mine forhåbninger og mine formuesomstændigheder. Det er nu vel muligt, at De for Deres vedkommende efter syv års fraværelse har glemt vore barnagtigheder; men jeg har hverken glemt Deres overbærenhed eller mine ord, jeg husker dem alle, selv det mest letsindigt givne, som en ung mand, der var mindre samvittighedsfuld end jeg er, og hvis hjerte var mindre ungdommeligt og mindre retskaffent, ikke engang ville mindes. Når jeg nu altså siger Dem, at jeg kun tænker på at indgå et konveniensgiftermål, og at jeg endnu erindrer vor barndomskærlighed, så stiller jeg mig jo derved ganske til Deres rådighed, lægger min skæbne i Deres hånd og underretter Dem om, at hvis jeg skal give afkald på mine ærgerrige ønsker i social henseende, vil jeg gerne nøjes med den tarvelige, men rene lykke, som De har åbnet mig en så rørende udsigt til."

"La, la, la – La, la, la, li – Da, da, dum! Dej – da, da – Dum, da, da ..." osv. havde Charles Grandet nynnet på melodien *Non piu andrai* Note 8), da han underskrev sit brev:

"Deres hengivne fætter

Charles."

"Død og pine! Det kan man kalde at vise levemåde," sagde han til sig selv. Derpå havde han taget anvisningen og tilføjet:

> "*P.S.* Jeg vedlægger i mit brev en anvisning på huset des Grassins, lydende på otte tusind francs efter ordre betalbare i guld, indbefattende den sum med påløbende rente, som De har været så god at låne mig. Jeg venter fra Bordeaux en kasse, hvori der er nogle genstande, som De tillader mig at forære Dem som vidnesbyrd om min evige taknemmelighed. De kan sende mit toiletteskrin med posten til d'Aubrions gård, Rue Hillerin-Bertin."

"Med posten!" sagde Eugénie. "Og jeg ville have givet mit liv tusinde gange for det!"

Et skrækkeligt og fuldstændigt nederlag! Skibet kæntrede uden at lade hverken en ende tov eller en planke blive tilbage på forhåbningernes uhyre hav. Der gives kvinder, der, når de ser sig forladt af deres elsker, styrter hen og river ham ud af deres rivalindes arme, dræber hende og flygter afsted til verdens ende, op på skafottet eller ned i graven. Dette er vistnok skønt; for bevæggrunden til denne forbrydelse er en mageløs lidenskab, der imponerer den menneskelige retfærdighed. Andre kvinder bøjer hovedet og lider i stilhed; døende, men resignerende, grædende, men tilgivende, bedende, men erindrende indtil deres sidste suk vandrer de deres vej. Dette er kærlighed, den ægte kærlighed, englenes kærlighed, den stolte kærlighed, som lever af sin smerte og til sidst dør af den. Det var Eugénies følelse efter at have læst dette skrækkelige brev. Hun kastede et blik op mod himlen og tænkte på de sidste ord,

hendes moder havde sagt, da hun ligesom så mange andre døende med klar forudanelse havde gennemskuet fremtiden, og i erindringen om denne profetiske død målte hun med ét blik hele sin skæbne. Hun havde nu kun tilbage at udfolde sine vinger, søge mod himlen og leve i bøn indtil sin befrielses dag.

"Moder havde ret," sagde hun grædende. "At lide og dø."

Hun gik med langsomme skridt fra haven ind i stuen og undgik mod sædvane gangen; men hun genfandt mindet om sin fætter i den gamle, grå dagligstue, på hvis kamin der stadig stod en bestemt underkop, som hun hver morgen brugte til sin morgenmad tillige med den gamle porcelænssukkerskål.

Denne formiddag skulle i flere henseender blive betydningsfuld for hende. Nanon kom nemlig og meldte, at sognepræsten var derude. Han var en slægtning af Cruchot'erne og interesserede sig for assessor Bonfons, og den gamle abbed havde for nogle dage siden formået ham til at tale med frøken Grandet af rent religiøse hensyn om den forpligtelse, hun havde til at indgå ægteskab. Da Eugénie så sin sjælehyrde, troede hun, at han kom for at hente de tusinde franc, hun hver måned plejede at give til de fattige, og bad Nanon gå hen og hente dem; men præsten gav sig til at smile.

"I dag, frøken, kommer jeg for at tale med Dem om en stakkels pige, som hele Saumur interesserer sig for, og som ikke lever kristeligt, fordi hun viser mangel på barmhjertighed mod sig selv."

"Min gud, hr. pastor, da er det et uheldigt tidspunkt, De træffer mig på, for jeg er så optaget af mig selv, at det er mig umuligt at tænke på min næste. Jeg er meget ulykkelig og har ingen anden tilflugt end kirken; thi dens skød er stort nok til at

rumme alle ens smerter, og den er så rig på følelser, at man ikke behøver at frygte for at udtømme den ved at øse af dem."

"Det træffer sig så heldigt, frøken, al vi ved at tænke på den pige, jeg taler om, netop kommer til at beskæftige os med Dem. Hør nu blot! Hvis De vil frelse Deres sjæl, har De kun to veje at gå: enten må De skilles fra verden eller følge dens love, enten må De adlyde Deres himmelske eller Deres jordiske kald."

"O, Deres røst taler til mig netop i det øjeblik, jeg ønsker at høre en røst. Ja, det er Gud, der sender Dem hid, hr. pastor; jeg vil sige verden farvel og leve alene for Gud i stilhed og ensomhed."

"Det er nødvendigt, mit barn, længe at overveje denne afgørende beslutning. Ægteskabet er et liv, men klosteret er en død."

"Døden, døden, hr. pastor, hurtigt!" sagde hun med ængstelig livlighed.

"Døden! Men De har store forpligtelser at opfylde mod samfundet. De er jo en moder for de fattige, som De giver glæder, brænde om vinteren og arbejde om sommeren; Deres store formue er et lån, som De må give tilbage, og således har De jo også fromt modtaget det. At begrave Dem i et kloster ville være egenkærligt, og leve som gammel jomfru bør De ikke. De ville desuden ikke selv kunne bestyre Deres umådelige formue og måske miste den, De ville snart få tusinde processer og blive indviklet i uløselige vanskeligheder. Tro De Deres sjælehyrde: en ægtefælle er en god ting; De bør bevare, hvad Gud har givet Dem. Jeg taler til Dem som til et elsket får, og De elsker Gud alt for oprigtigt til ikke at tænke på Deres sjæls frelse midt i den

verden, til hvis skønneste prydelser De hører, og som De er skyldig at give et fromt og godt eksempel."

I dette øjeblik lod madame des Grassins sig melde; det var hævngerrighed og en stor fortvivlelse, der førte hende hid.

"Mademoiselle ..." sagde hun. "O, der er jo pastoren, ja så tier jeg stille, for jeg var kommet for at tale med Dem om forretninger, men jeg ser, De har vigtigere anliggender for."

"Frue, jeg rømmer gerne marken for Dem."

"Hr. pastor, kom igen om lidt," sagde Eugénie, "Deres støtte er mig såre nødvendig i dette øjeblik."

"Ja, mit kære barn," sagde madame des Grassins.

"Hvad mener De?" spurgte frøken Grandet og præsten.

"Jeg ved jo godt, at Deres fætter er kommet hjem, og at han skal giftes med frøken d'Aubrion ... Et fruentimmer har altid sine tanker samlet."

Eugénie rødmede og tav; men hun tog den beslutning for fremtiden at påtage sig den uforstyrrelige ro, som havde udmærket hendes fader.

"I så fald, madame des Grassins, må jeg ikke have mine tanker samlet, for jeg forstår ikke, hvad De mener. Men tal De kun ud og bryd Dem ikke om pastorens nærværelse, De ved jo, han er min skriftefader."

"Så skal De da se, hvad des Grassins skriver mig til. Læs!"

Eugénie læste følgende brev:

> "Min kære kone,
> Charles Grandet er kommet hjem fra Indien og har været her i Paris i en måned ..."

"En måned," sagde Eugénie til sig selv, og hendes hånd sank ned på hendes skød.

Efter en kort pause læste hun videre:

> "… Jeg har været nødt til at vente to gange ude i forværelset, inden jeg kunne få den tilkommende vicomte af Aubrion i tale. Skønt hele Paris taler om hans giftermål, og der allerede er lyst tre gange …"

"Han skrev mig altså til i samme øjeblik som …" sagde Eugénie til sig selv. Hun fuldendte ikke sin tanke, hun udbrød ikke, som en pariserinde ville have gjort: "Det afskum!" men om den end ikke blev udtrykt i ord, var dog derfor hendes foragt ikke mindre dyb.

> "… Der er alligevel langt til det bryllup, for marquisen af Aubrion vil ikke gifte sin datter bort til en fallent. Jeg har været henne hos ham for at meddele ham al den ulejlighed, hans onkel og jeg har haft med hans faders anliggender, og de snilde manøvrer, vi har brugt, hvorved det er lykkedes os til dato at få kreditorerne til at holde sig rolige; men den lille uforskammede knægt har været fræk nok til at svare mig, mig, som i fem år dag og nat har opofret mig for hans interesser og hans navns ære, at "hans faders anliggender ikke vedkom ham." En sagfører ville være i sin gode ret til at forlange en tredive-fyrre tusinde francs i honorar, beregnet til 1 procent af hele den sum, fordringerne oprindelig beløb sig til. Men, vent bare, der skyldes endnu kreditorerne rent ud en million to hundrede tusinde francs, og jeg lader hans fader erklære fallit. Jeg har fra begyndelsen af

> indladt mig på den hele sag på den gamle krokodille Grandets ord, og jeg har givet løfter i familiens navn. Om også monsieur vicomte d'Aubrion kun bekymrer sig lidet om sin ære, så ligger min mig stærkt på sinde. Jeg vil derfor forklare kreditorerne den stilling, jeg indtager til sagen; men jeg har ikke desto mindre for megen agtelse for frøken Eugénie, som vi jo i lykkeligere tider havde tænkt på at komme i familie med, til at jeg skulle foretage noget skridt, inden du har talt med hende om denne sag ..."

Videre kom Eugénie ikke; hun leverede koldt brevet tilbage uden at læse resten.

"Jeg takker Dem," sagde hun til madame des Grassins, "vi må se det an ..."

"Gud, hvor De ligner Deres salig fader på stemmen," sagde madame des Grassins.

"De har otte tusind og hundrede francs at udbetale os i guld, frue," sagde Nanon til hende.

"Det er rigtigt; vil De være så god at følge med mig, madam Cornoiller."

"Hr. pastor," sagde Eugénie med en ædel koldblodighed, som kom af den tanke, hun Stod i begreb med at udtrykke, "ville det være en synd at vedblive at leve i jomfruelig stand i sit ægteskab?"

"Det er en samvittighedssag, og det er mig ubekendt, hvorledes dette spørgsmål skal løses. Hvis De vil vide, hvad den berømte Sanchet mener om det i sit *Summarium de Matrimonio*, skal jeg i morgen sige Dem det."

Præsten sagde farvel, og frøken Grandet gik op i sin faders arbejdsværelse, hvor hun tilbragte hele dagen alene uden at ville komme ned at spise til middag trods Nanons indstændige bønner. Om aftenen, da de sædvanlige gæster indfandt sig, kom hun atter ned. Aldrig havde familien Grandets stue været så fuld af fremmede, som den var den aften; for efterretningen om Charles' tilbagekomst og tåbelige forræderi havde udbredt sig i hele byen. Men hvor godt end de fremmede havde øjnene med sig, blev deres nysgerrighed ikke tilfredsstillet; for Eugénie, som havde belavet sig på det, lod ikke en eneste antydning af den gruelige sindsbevægelse, hun var i, få lov til at bryde igennem hendes rolige mine. Hun forstod at sætte et smilende ansigt op som svar til dem, der ved sørgmodige ord eller blikke ville bevidne hende deres deltagelse, kort sagt, hun forstod at skjule sin ulykke under et høfligt ydres slør.

Hen imod klokken ni, da spillepartierne var ved at høre op og de spillende i færd med at rejse sig fra bordene, mens de gjorde regnskaberne op og talte om de sidste stik, idet de sluttede sig til de passiarende grupper; da hele forsamlingen var på nippet til at bryde op og sige farvel, da skete der en begivenhed, der ligesom et teaterkup gav genlyd i Saumur og derfra i landdistriktet og de fire omliggende amtsrådskredse.

"Bliv lidt tilbage, hr. assessor," sagde Eugénie til monsieur de Bonfons, just da han ville tage sin stok.

Ved disse ord var der ingen i denne talrige forsamling, der ikke følte sig bevæget. Assessoren blev bleg og nødt til at sætte sig ned.

"Nu går millionerne til assessoren," sagde frøken de Gribeaucourt.

"Det er tydeligt. Assessor Bonfons gifter sig med frøken Grandet," udbrød madame d'Orsonval.

"Det er det bedste stik, der er gjort i aften," sagde abbeden.

"Det kalder jeg Storeslem," sagde notaren.

Enhver gjorde sin bemærkning og sagde sin vittighed, og alle så i ånden arvingen stå oven på sine millioner som på et fodstykke. Det drama, der nu havde varet i ni år, nærmede sig endelig sin løsning. At sige til assessoren lige for næsen af hele Saumur, at han skulle blive tilbage, var jo naturligvis det samme som at forkynde ham, at hun agtede at tage ham til mand; for i småbyerne bliver konveniensen så strengt overholdt, at et sådant brud på den som det nævnte indeholder et af de højtideligste løfter.

"Hr. assessor," sagde Eugénie til ham med bevæget stemme, da de var blevet ene, "jeg ved, hvad det er hos mig, der behager Dem. Vil De sværge mig til, at De vil lade mig beholde min frihed hele mit liv, at De ikke vil minde mig om nogen af de rettigheder, ægteskabet giver Dem over mig, så skænker jeg Dem min hånd. – O," vedblev hun, da hun så ham i færd med at falde på knæ for hende, "jeg har endnu mere at sige. Jeg bør ikke narre Dem, jeg bærer i mit hjerte en uudslukkelig følelse, og venskab bliver den eneste følelse, jeg kan nære for min mand: jeg vil hverken fornærme ham eller overtræde de love, mit hjerte dikterer mig. Men De kan kun komme i besiddelse af min hånd og min formue på det vilkår, at De gør mig en umådelig tjeneste."

"De ser mig beredt til at gøre alt," sagde assessoren.

"Her er et tusinde fem hundrede tusinde francs, hr. assessor," sagde hun og trak frem fra sin barm et bevis for hundrede

franske bankaktier. "Rejs til Paris, ikke i morgen, ikke i nat, men nu med det samme! Gå op til monsieur des Grassins, få ham til at sige Dem navnene på alle min onkels kreditorer, kald dem sammen, betal dem alt, hvad hans bo skylder bort, kapital og renter, fem procent fra den dato at regne, da gælden er pådraget, lige til den dag, da tilbagebetalingen er sket, og sørg så endelig for at få udstedt en lovformelig kvittering for det hele og lade den bekræfte af en notar! De er jo jurist, og De er den eneste, jeg stoler på i denne sag; De er en ærlig mand og en retskaffen mand, jeg vil fæste lid til Deres ord og i tillid dertil betro mig til Dem for i ly af Deres navn at trodse farerne på livets sejlads. Vi vil gensidigt vise hinanden overbærenhed, vi har jo nu kendt hinanden så længe, at vi næsten er som slægtninge; De vil ikke gøre mig ulykkelig."

Assessoren faldt ned for den rige arvings fødder skælvende af fryd og angst, og sagde: "Jeg vil være Deres slave!"

"Når De har fået kvitteringen," vedblev hun med et koldt blik på ham, "skal De bringe den tillige med alle dokumenterne til min fætter Grandet og give ham dette brev. Når De så vender tilbage, skal jeg holde mit ord."

Assessoren kunne nu indse, at han havde en skuffelse i kærlighed at takke for frøken Grandets hånd, og at der måtte være kommet en kurre på tråden; derfor skyndte han sig at udføre hendes ordrer med største punktlighed, for at der ikke skulle ske nogen forsoning mellem de to elskende.

Da monsieur de Bonfons var taget bort, sank Eugénie om i en lænestol og brast i gråd. Nu var alt fuldbragt. Assessoren tog ekstrapost og var i Paris næste dags aften. Han stævnede kreditorerne til et møde hos den notar, hvor dokumenterne

befandt sig, og alle uden undtagelse indfandt sig. Skønt det var kreditorer, må man dog lade dem, at de mødte præcis. Dér betalte nu assessor de Bonfons Dem i frøken Grandets navn den sum med påløbne renter, som skyldtes dem, og navnlig den omstændighed, at renterne også blev erlagt, var en epokegørende begivenhed i den parisiske handelsverden. Da kvitteringen var ført til protokols og des Grassins betalt for sin ulejlighed ved en gave på halvtreds tusinde francs, som Eugénie havde tilstået ham, begav assessoren sig til d'Aubrions gård og traf Charles, netop som han var ved at gå ind i sin lejlighed efter at være blevet hårdt medtaget af sin svigerfader. Den gamle marquis havde nemlig lige erklæret ham, at han ikke kunne få hans datter, førend alle Guillaume Grandets kreditorer var betalt.

Assessoren overrakte ham først følgende brev:

> "Min fætter!
> Hr. assessor de Bonfons har påtaget sig at levere Dem en kvittering for alle de summer, min onkel har skyldt bort, og et bevis for, at jeg har modtaget beløbet af dem. Der har været tale om fallit; men jeg tænkte mig, at en søn af en fallent ikke ville kunne ægte frøken d'Aubrion. Ja, fætter, De har rigtig bedømt min karakter og mit væsen: jeg har ganske vist ikke noget at gøre med det, man kalder verden, jeg kender hverken dens beregninger eller dens skikke og sædvaner, jeg ville derfor ikke have kunnet skænke Dem de glæder, De ønsker at finde der. Bliv lykkelig i overensstemmelse med de sociale vedtægter, for hvis skyld De har ofret vor

første kærlighed. Jeg kan, for at gøre Deres lykke fuldstændig, kun byde Dem Deres faders ære. Farvel, De vil altid have en trofast veninde i Deres kusine

Eugénie."

Assessoren smilede over det udbrud, som den ærgerrige unge mand ikke kunne tilbageholde ved modtagelsen af dokumentet.

"Vi kan nok gensidigt ønske hinanden til lykke i anledning af vore bryllupper."

"Så? Nå, så De gifter Dem med Eugénie? Ja, det glæder mig, det er en rar pige. Men," vedblev han, idet der pludselig ligesom gik et lys op for ham, "hun er da altså rig?"

"Hun ejede for fire dage siden henved nitten millioner," svarede assessoren med en spotsk mine, "men nu har hun kun sytten."

Charles så på assessoren med et sløvt udtryk i sit ansigt.

"Sytten ... mill ..."

"Sytten millioner, netop. Frøken Grandet og jeg kommer efter vort bryllup til i forening at eje syv hundrede og halvtreds tusinde francs årligt."

"Min hr. fætter," sagde Charles, der genvandt en smule fatning, "vi kan skubbe hinanden i vejret."

"Ja, lad os være enige om det," svarede assessoren. "Her er endvidere et lille skrin, som jeg skal levere i Deres egne hænder," tilføjede han og satte på bordet en kasse, hvori toilette-etuiet var.

"Hør, min kære ven," sagde marquise d'Aubrion, der kom ind uden at lægge mærke til Cruchot, "bryd Dem ikke om, hvad den

kære monsieur d'Aubrion har sagt Dem. Det er hertuginden af Chaulieu, der har fordrejet hovedet på ham. Jeg siger Dem atter og atter, intet skal kunne hindre Deres bryllup ..."

"Godt, frue," svarede Charles. "De tre millioner, som min fader tidligere skyldte bort, er blevet betalt i går."

"Med penge?" spurgte hun.

"Til hvid og skilling, kapital og renter, og jeg vil nu gøre skridt for at rense hans minde for enhver plet."

"Hvilken dumhed!" udbrød svigermoderen. "Hvad er det for en herre der?" hviskede hun til sin svigersøn, da hun fik øje på Cruchot.

"Min forretningsfører," svarede han sagte.

Marquisen hilste nedladende monsieur de Bonfons.

"Vi hjælper allerede hinanden frem," sagde assessoren og tog sin hat. "Farvel, hr. fætter."

"Han vil nok gøre nar ad mig, den saumurianske papegøje. Jeg kunne have lyst til at give ham seks tommer koldt stål i maven."

Assessoren var gået sin vej.

Tre dage efter hans tilbagekomst til Saumur blev der lyst for ham og Eugénie, og et halvt år efter blev han udnævnt til overretsassessor i Angers. Førend Eugénie forlod Saumur, lod hun de guldsmykker smelte, som så længe havde været hendes hjerte dyrebare, og anvendte dem tillige med sin fætters otte tusinde francs til en gylden monstrans, som hun skænkede den kirke, hvor hun så ofte havde bedt til Gud for ham. For øvrigt delte hun sin tid mellem Angers og Saumur. Hendes mand blev til løn for sine trofaste tjenester i politiske anliggender formand for retten og fik efter nogle års forløb titel af overpræsident.

Han ventede tålmodigt på valgperiodens udløb for at kunne få sæde i Deputeretkammeret, begyndte allerede at spidse sin næse efter at blive udnævnt til pair, og så …

"Så bliver han da ikke til at komme nær," sagde Nanon, den lange Nanon, Cornoillers kone, borgermadam i Saumur, som hendes frue fortalte om den storhed, hun havde i vente.

7

Hr. overpræsident de Bonfons (han havde endelig afskaffet familienavnet Cruchot) opnåede imidlertid ikke virkeliggørelsen af nogen af sine ærgerrige planer; han døde nemlig otte dage efter at være blevet valgt til deputeret for Saumur. Sagtens ville Gud, som ser alt, og altid rammer rigtigt, straffe ham for hans beregnende adfærd og den juridiske snedighed, hvormed han *accurante Cruchot* [Note 9)] nok så sirligt havde affattet sin ægteskabskontrakt, ved hvilken de to tilkommende ægtefæller skænkede hinanden, "*for det tilfælde, de ingen børn skulle få, samtlige deres rørlige og urørlige ejendomme uden undtagelse eller forbehold, til fuldgyldig arv og eje med fritagelse endog for den forpligtelse at foretage en specificering, uden at undladelsen heraf skal kunne være deres arvinger eller rette pågældende til hinder, såsom bemeldte gavebrev skal ...*" osv. Denne klausul kan forklare den store samvittighedsfuldhed, hvormed overpræsidenten bestandig respekterede madame de Bonfons' ønske om at leve i jomfrustand, en samvittighedsfuldhed, på grund af hvilken damerne anførte ham som en af de mest taktfulde mænd, der fandtes, beklagede ham og endog ofte gik så vidt, at de drog til felts imod Eugénies hjertesorg og ulykkelige lidenskab, men på en sådan måde, som damer forstår at drage til felts mod en af deres eget køn, nemlig med den mest grusomme skånsel.

"Overpræsidentinde de Bonfons må være meget lidende, siden hun således lader sin mand leve i ensomhed. Den stakkels lille kone! Kommer hun sig snart? Hvad fejler hun dog? Er det et gastrisk tilfælde eller en kræftskade? Hvorfor tager hun ikke en

læge? Hun har mistet sin teint i den sidste tid; hun skulle virkelig konsultere en af de mere bekendte læger i Paris. Hvor kan det være andet, end at hun må ønske sig et barn? Hun holder meget af sin mand, siger man; hvorfor skulle hun i den stilling ikke skænke ham en arving? Ved De hvad, det er virkelig skrækkeligt, og hvis det bare skulle være et lune af hende, så fortjener det den strengeste dadel. Den stakkels præsident!" –

Da Eugénie var begavet med den sikre takt, som enhver, der lever ensomt, opnår på grund af sin stadige eftertanke og det fine blik, hvormed en sådan behersker sit område, og da hendes ulykke og de senere erfaringer, hun havde gjort, havde lært hende at gætte alt, vidste hun, at overpræsidenten ønskede hendes død for at komme i besiddelse af denne umådelige formue, der desuden var vokset med arven efter hans onkel, notaren, og hans onkel abbeden, som det behagede Gud i sin visdom at kalde til sig, og den stakkels nonne havde medlidenhed med overpræsidenten. Forsynet tog imidlertid hævn for de beregninger og den nederdrægtige ligegyldighed, der var karakteristisk for en ægtemand, som kun respekterede den håbløse lidenskab, Eugénie åndelig talt levede af, fordi den for ham indeholdt den stærkeste garanti; for det at avle et barn ville jo for overpræsidenten have været det samme som at dræbe alle hans egenkærlige forhåbninger, al den ærgerrige fryd, han havde gået og kælet for.

Men Gud kastede da gulddynger hen til hans fange, som guld var den ligegyldigste ting af verden, som tragtede efter Himlen, som levede gudfrygtig og god i fromme tanker, og som uophørligt i stilhed hjalp de ulykkelige. Madame de Bonfons blev enke i en alder af seks og tredive år, så rig, at hun havde

otte hundrede tusinde francs om året at leve af, og endnu smuk, men med den slags skønhed, som kan findes hos en kvinde på henved fyrre år.

Hendes ansigt er blegt, med stille, rolige træk, hendes stemme mild og fattet, hendes væsen naturligt og ligefremt. Hun besidder den adel, som smerten giver, og det fromme udtryk, som udmærker dem, hvis sjæl ikke er blevet besmittet af berøring med verden, men også det stive væsen, som findes hos gamle jomfruer, og de smålige vaner, som kommer af provinslivets snævre tilværelse. Trods sine otte hundrede tusinde francs lever hun, som den fattige Eugénie Grandet havde levet, tænder kun ild i kakkelovnen i sit værelse på de dage, da fordum hendes fader tillod hende at tænde op i kaminen i salen, og slukker den i overensstemmelse med det program, der gjaldt i hendes unge år. Hun går altid klædt ligesom hendes moder gik. Huset i Saumur, et hus uden solskin, uden varme, uophørligt i skygge og trist, er et billede på hendes liv. Hun lægger omhyggeligt sine indkomster op og ville måske synes kneben, hvis hun ikke ved at gøre en ædel brug af sin formue lukkede munden på sladderen. Milde stiftelser, et hospital for gamle folk, kristelige skoler for børn og et med gaver rigt udstyret offentligt bibliotek afgiver hvert år gode vidnesbyrd mod den beskyldning for gerrighed, hun må høre fra visse folks side, og kirkerne i Saumur har hende at takke for adskillige forskønnelser. Madame de Bonfons, som nogle spottende kalder mademoiselle, nyder almindelig agtelse for sit gudhengivne sind.

Dette ædle hjerte, der kun bankede for de kærligske følelser, skulle altså være menneskelig egennyttes beregninger

voldgivet, og det stod nu engang skrevet, at pengene skulle kaste deres kolde glans ud over dette himmelske liv og meddele en kvinde, hvis liv netop var lutter følelse, en mistillid til følelser.

"Der er ingen andre end dig, der holder af mig," sagde hun til Nanon.

Denne kvindes hånd lægger balsam på alle familiers hemmelige sår, og Eugénie vandrer mod Himlen med et stort følge af gode gerninger; det smålige ved hendes opdragelse, og vanerne fra hendes barndom må ganske træde i skygge for hendes sjælsstorhed.

Sådan er denne kvindes historie, der ikke hører denne verden til, skønt hun lever midt i verden, der, skønt hun var skabt til at være en prægtig ægtefælle og moder, hverken har mand, børn eller familie. I de sidste dage har der været tale om, at hun skulle indgå et nyt giftermål. Folk i Saumur har travlt med hende og hr. marquis de Froidfond, hvis familie begynder at belejre den rige enke, ligesom tidligere Cruchot'erne havde gjort, og man siger, at Nanon og Cornoiller interesserer sig meget for marquis'en. Men det er så falsk som det vel er muligt; for hverken den lange Nanon eller Cornoiller har hoved nok til at forstå verdens bestikkelser.

Om "Eugénie Grandet"

Forfatter: Honoré de Balzac (1799-1851).
Org.udgave: *Eugénie Grandet, histoire de province.* Første kapitel med titel *Physionomies bourgeoises* i tidsskriftet *L'Europe littéraire* 19. september 1833. De følgende kapitler udkom ikke som føljeton; hele romanen udkom i bogudgave på forlaget Madame Charles-Béchet, Paris 1834.
Denne udgave baseret på: Balzac: *Eugénie Grandet, en Skildring af fransk Provinsliv*, oversat af Carl Michelsen. Andr. Schous Forlag, København 1878.

(Kapitelinddelingen, som er medtaget af praktiske årsager i nærværende ebogsudgave, følger den franske førsteudgave. I de følgende franske udgaver er bogen uden kapitler, lige så den danske udgave, der er er forlæg for ebogsudgaven.)

Oversætter: Carl Michelsen (1842-1911).
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter illustration af Gustave Staal (1817-1882): *Chère Eugénie, un cousin est mieux qu'un frère*, fra *Œuvres illustrées de Balzac* (Maresq et Compagnie/J. Bry ainé, Paris 1851-53).

ISBN 978-87-7628-197-7
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-506-8 (Ølstykke 2016).

© 2025 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

Note 1:

Cruchot: er en slags diminutiv af *cruche*, der foruden krukke også betyder fæhoved. *Overs. anm.*

Note 2:

Jaquemart: "Jacques' hammer". Egtl. betegnelsen for en mekanisk figur, der slår timeslag på en klokke; den danske ækvivalent er "Per Døver". Her i overført betydning for hammeren alene.*Red. anm.*

Note 3:

Faublas: En slibrig roman af Jean-Baptiste Louvet de Couvrai (1760-1797) *Overs. anm.*

Note 4:

Les liaisons dangereuses: "Farlige forbindelser." – Berygtet roman af Pierre-Ambroise-François Choderlos de Laclos (1741-1803). *Overs. anm.*

Note 5:

Kasseking: Slåbrok, hjemmefrakke. *Red.anm.*

Note 6:

Kongelige salamander: François den Førstes (1495-1547) våbenmærke. *Overs. anm.*

Note 7:

Quibuscumque viis: Ad en hvilken som helst vej. *Overs. anm.*

Note 8:

Non piu andrai: Arie fra Mozarts *Figaros Bryllup*, hvori Figaro håner Cherubino, som netop er blevet sendt til et militærregiment, mens Figaro regner med at fortsætte sit muntre og lette liv hos grev Almaviva. *Red. anm.*

Note 9:

Accurante Cruchot: Under vejledning af notaren Cruchot.

Overs. anm.